60- KITÂBU'L-ENBIYÂ
1- Âdem (Allah'in Sala Vatlari Üzerine Olsun) Ile Zürriyetinin Yaratilmalari Bâbi
2- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:
3- Bab:
4- Aziz Ve Celîl Olan Allah'in Su Kavli Babi :
5- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:
6- Bâb:
7- Idrîs Aleyhi's-Selâm'in Zikri Babi;
8- Yüce Allah'in Su Kavli Babi
9- Aziz Ve Celil Olan Allah'in Su Kavli Babi:
10- Ye'cûc Ve Me'cûc Kissasi Ile Yüce Allah'in Su: "Onlar dediler ki: Yâ Ze'l-Karneyn, hakikat Ye'cûc ve Me'cûc (bu) yerde fesâd çikaran(kabîle)lardir. Bizimle onlarin arasina bir sedd yapman üzerine sana bir vergi verelim mi?... " (ei-Kehf: 94) Kavli Babi
11- Yüce Allah'in Su Kavilleri Babi:
12- Bâb: "Yeziffûne" (Es-Sâffât: 94) "Yürüyüste Sür'at Eylemek'tir
13- Bâb: Aziz Ve Celîl Olan Allah'in Su Kavli:
14- Yüce Allah'in Su Kavli Babi :
15- Ibrahim'in Oglu Ishâk'in Kissasi Babi
17- Bâb:
18- Bab:
19- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:
20- Bab:
21- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:
22- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:
23- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:
24- Bâb:
25- Aziz Ve Celîl Allah'in Su Kavli Babi:
26- Yüce Allah'in Su Kavilleri Babi:
27- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:
28- Seylden Olan Tûfân Babi
29- Hizir'la Mûsâ Aleyhima's-Selâm Hadîsi Babi
30- BAB
31- Bâb:
32- Bâb:
33- Bâb: Musa'nin Vefati Ve Vefatindan Sonrasinin Zikri
34- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:
35- Bâb:
36-'Yüce Allah'in Su Kavli Babi:
37- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:
38- Bâb:
39- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:
40- Bâb:

41- Bâb:
42- Yüce Allah'in Su Kavilleri Babi:
43- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:
44- Bâb:
45- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:
46- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:
47- Bâb:
48- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:
49- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:
50- Bâb:
51- Meryem Oglu Îsâ Aleyhima's-Selâm'in Inmesi Babi
52- Isrâîl Ogullari'ndan Zîkrolunagelen (Ibretli Ve Insani Hayrete Düsüren) Hadîsler Babi
53- Isrâîl Ogullarfnda Derisi Hasta Kimse Ile Körün Ve Kelin Hadîsi
54- Bâb:
55- Hadîsirl-Gâr(-Magara Hadîsi)
56- Bâb

Rahman ve Rahim olan Allah'in ismiyle

60- KITÂBU'L-ENBIYÂ

(Aleyhimu's-salâtu ve's-selâm)

(Peygamberlerin Haberleri Kitabi) [1]

1- Âdem (Allah'in Sala Vatlari Üzerine Olsun) Ile Zürriyetinin Yaratilmalari Bâbi [2]

"Salsâl"; kum ile karistirilmis kuru çamurdur; fanusun ses çikarisi gibi ses çikarir. "Muntinun" denilir; bununla "Salle" (yâni ses verdi) demek isterler. (Fiilin basi katlandi da "Salsâl" oldu.) Nitekim kapiyi kapatma sirasinda "Sarra'1-bâbu ve sarsara" derler ki, "Pek siddetle haykirdi ve pek gürültü çikardi" demektir. Bu "Kebkebtuhû" gibidir ki, asli "Kebebtuhû" {- Onu çukur yere attim)" idi demek istiyor. "Fe merret bihî": Gebelik Havva'da devam etti
ve Havva gebeligi tamamladi. "En lâ tescilde": "En tescude (= Secde etmek)" demektir (yânî buradaki "Lâ" zâiddir).

2- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:

"Hani Rabb'in meleklere; Muhakkak ben yeryüzünde bir halîfe yaratacagim, demisti. Melekler de: Biz seni hamdinle tesbîh ve seni takdis edip dururken orada bozgunculuk edecek, kanlar dökecek kimse mi yaratacaksin? demislerdi. Allah da: Sizin bilmeyeceginizi herhalde ben bilirim, demisti" (ei-Bakara: 30).
Ibn Abbâs: "Lemmâ aleyhâ hâfizun", "Illâaleyhâ hâfizun"dur (et-jânk: 4); yânî "Lemmâ", "Illâ" ma'nâsinadir. tiFt kebedin" (ei Beied: 4): "Siddetli bir yaratis içinde"; "Ve riyasen" (ei-ATâf: 25),

"Mal"dir, dedi.
Digerleri:
"er-Riyâsu ve'r-Rîsu" bir seydir, o da elbise nev'inden zahir olan herseydir, dediler. "Mâ tumnûne" (ei-Vâkia: 58), kadinlarin rahîmlerîndeki nutfedir. Mucâhid dedi ki: "Innehu ala rac'ihi le-kaadirun" (et Tank: s), "O erkeklik organi içindeki nutfe"dir;
"Herseyden de iki çift yarattik inceden inceye düsütlesiniz diye" (ez-zânyât: 49) ve benzerlerinde: yarattigi hersey çifttir, semâ çifttir (yâni miikaabili olan sey ona nisbetle çifttir. Semâ - Arz; kara - deniz; cinnins gibi). "el-Vitnt" ise Azîz ve Celîl olan Allah'tir.
"Ft ahseni takvim" (et-Tîn: 4), "En güzel yaratilista";
"Esfele sâfilîn illâ men âmene", "Husrin", "DalâhV'dir.Sonra "îllâ men âmene"d\ye istisna etti [3].
"Lâzibun" (es-Sâfîât: in, "Lâzimun"; "Nunsiakum" (ei- vâkia: 6i) "Dileyecegimiz herhangi bir yaratista"; "Nusebbihu bi-hamdike" (ei Bakara. 30), "Biz seni ta'zîm ediyoruz" (yâni seni her noksandan uzak kilmak ve
Subhânallâhi ve bi-hamdihî demek suretiyle). Ve Ebû'l-Aliye: "Derken Âdem, Rabblnden kelimeler belleyip aldi" (ei Bakara: 37) kavlindeki bu kelimeler; "Rabbena zalemnâ enfusenâ ve inlem tagfirlenâ ve terhamnâ le-nekûnenne minel-hâsirîn" (ei- A'râf: 23) duâsidir. "Fe-ezellehuma", yâni seytân Adem
ile Havva'yi günâha çagirdi.^ "Lem yetesenneh" (ei- Bakara: 259), "Degismemis", "Âsin", "Degisici"; "el- Mesnûn", "Degisen"; "Hamâin", "Hame'tin"in cem'idir ki, o da "Degisken çamur"dur. "Yahsifâni aleyhimâ
min varaki'l-cenne" (ei-Arâf: 21; Tâhâ: 120, "Yama almak"tir, "Onlar yapraklari birlestiriyor ve birbiri
üzerine yamiyorlardi." iiSevâtuhumâ'\d-Bakara: 20), ferclerinden kinayedir, "Metâun ilâ hînin" (ei-Arâf: 24), "Buradan kiyamet gününe kadar" demektir. Arablar indinde "Hîn", bir saatten adedi sayilamayana kadardir. "Kabîluhu" (cia'im. 27), "Onlardan olan sinif ve taife" demektir.

1-.....Bize Abdurrazzâk, Ma'mer ibn Râsid'den; o da Hemmâm ibn Münebbih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur:
"Allah, Âdem'i yaratti. Boyunun uzunlugu altmis zira' idi. (Yaratilmasi tamamlandiktan)sonra Allah, Âdem'e:
— Haydi, meleklerden sunlarin yanlarina git de onlara selâm ver! Ve onlarin senin selâmim nasil karsiladiklarini iyi dinle, isit. Çünkü bu, hem senin, hem de senden sonra zürriyetinin selâmlasmasidir, buyurdu.
Bunun üzerine Âdem, meleklere:
— Es-selâmu aleykum{-Selâm üzerinize olsun), dedi. Onlar da:
— es-Selâmu aleyke ve rahmetu'llâhi(= Esenlik ve Allah'in rahmeti üzerine olsun), diye karsiladilar.
Ve selâmlarina "Ve rahmetu'ilâhi" kismini ziyâde ettiler (ki, bu selamlasmanin ilk mesrû'iyyeti ve bu sözle söylenisidir).
Âdem, beserin büyük atasi oldugu için, cennete her giren kisi Âdem 'in bu güzel suretinde girecektir. Âdem 'in (sonra gelen) torunlari, onun güzelliginden ve uzunlugundan eksilmeye devam

eder. Nihayet (bu eksilis) simdi (bu ümmette) sona erdi" [4].

2-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Cennete ilk girecek olan zümre, yüzleri ayin ondördüncü ge-cesindeki parlak sureti üzere girerler. Sonra bunlarin arkasindan girecek olanlar da gökte en parlak isik nesreden yildizin parlakligi üzeredirler. Cennetlikler orada isemezler, diski çikarmazlar, tükür-mezler, sümkürmezler. Onlarin cennetteki taraklari altin, terleri misk, buhurdanliklarinin yakacigi el-Uluvvetu ve el-Uncâcu denilen güzel kokulu çubuktur. Onlarin zevceleri el-Hûru 'l-Iyn denilen iri ve sahin gözlü dilberlerdir. Onlar bir tek adamin hilkati, babalari Âdem'in yükseklikte altmis zira' olan sureti üzeredirler"[5].

3-.....Ebû Seleme'nin kizi Zeyneb'den; o daÜmmü Seleme'den tahdîs etti ki, Ümmü Suleym (R):
— Yâ Rasûlallah, sübhesiz Allah haktan (yânî hakki beyân etmekten) haya etmez. Bir kadin ihtilâm oldugu zaman gusl etmesi vâ-cib olur mu? diye sormus.
Rasûlullah:
— "Kadin suyu (yânî uyandiginda islakligi) gördügü zaman, evet" buyurmus.
Orada bulunan Ümmü Seleme gülmüs ve:
— Kadin da ihtilâm olur mu? demis. Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— (Bu olmasa) çocugu kendisine ne ile ve nasil benzeyebilir?" buyurmustur [6]

4-.....Enes ibn Mâlik (R) söyle demistir: Rasûlullah'in Medine'ye gelmesi haberi Abdullah ibn Selâm'a ulasti. Abdullah hemen Rasûlullah'a geldi ve:
— Ben sana üç sey soracagim ki, bunlarin cevâblanni peygamberden baskasi bilmez, dedi: a. Kiyamet alâmetlerinin ilki nedir? b. Cennet ahâlîsinin cennette yiyecekleri ilk yemek nedir? c. Çocuk hangi seyden dolayi babasina benzer ve hangi sebeble anasinin soyuna çeker? diye sordu.
Rasûlullah (S):
— "Bu mes'eleleh biraz önce Cibril bana haber vermisti" buyurdu.
' "
Enes dedi ki: Bunun üzerine Abdullah:
— Bu Cibrîl, melekler arasinda Yahûdî düsmanidir, dedi. .
Rasûlullah, sorularin cevâblarina baslayarak?" a. Kiyamet alâmetlerinin birincisi bir atestir ki, o insanlari dogu tarafindan bati tarafina sürecektir, b. Cennet ahâlîsinin yiyecegi ilk yemek balik cigerinin (sarkmis olan) fazlasidir, c. Çocugun (baba ve ana soylarina) benzemesine gelince, erkek, kadina cinsî münâsebette bulundugu sirada erkegin suyu kadininkinin önüne geçerse çocuk babaya benzer. Kadinin suyu erkeginkinin önüne geçerse, çocuk anaya benzer" buyurdu.
Bu cevâblar üzerine Abdullah ibn Selâm:
— Ben sehâdet ediyorum ki, Sen muhakkak Allah'in Rasûlü'-sün, dedi.
Bundan sonra Ibnu Selâm (devamla):
— Yâ Rasûlallah! Yahudiler insani hayrete birakacak surette yalan söyleyen, asilsiz isnâd ve iftiralarda bulunan haksiz bir millettir. Eger Sen beni onlardan sormazdan önce benim müslümân oldugumu duyup ögrenirlerse, muhakkak onlar Senin yaninda bana (akla gelmedik) iftiralarda

bulunurlar (Onun için evvelâ Sen beni onlardan sor), dedi.
Bunun akabinde Rasûlullah'in huzuruna bir Yahûdî zümresi geldi. Abdullah da evde bir yere girip çekiliverdi. Simdi Rasûlullah, Ya-hûdîler'e:
— "Abdullah ibn Selâm sizin içinizde hangi derecededir, nasil adamdir?" diye sordu.
Yahudiler:
— O bizim en âlimimizdir ve en âlimimizin ogludur. Ve yine Abdullah bizim en hayirlimizdir ve en hayirli bir simamizin ogludur! dediler.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Abdullah müslümân olduysa ne dersiniz (Siz de müslümân olur musunuz)?" diye sordu.
Yahudiler:
— Böyle seyden Allah onu korusun! diye karsiladilar. Bunun üzerine Abdullah, Yahûdîler'e karsi çikti ve:
— Eshedu enlâ ilahe itte'ilah ve eshedu enne Muhammeden ra-sûlu llah(= Sübhesiz bilirim bildiririm Tanri'dan baska yoktur tapacak, yine bilirim bildiririm Tanri'nin elçisidir Muhammed), dedi.
Bu defa da Yahûdîler:
— O bizim serrlimizdir, serlimizin ogludur! demeye basladilar ve Ibn Selâm(in nâmûsu, nesebi ve serefi) hakkinda türlü iftiralarda bulundular [7].

5-.....Bize Ma'mer ibn Râsid, Hemmâm ibn Münebbih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den; o da Peygamber(S)'den bu tarzda haber verdi; yânî: "Eger Israil ogullari olmayaydi et kokmazdi, Havva (anamiz) olmayaydi kadin cinsi, zevcine hiyanet edip aldatmazdt" buyurdugunu rivayet etti [8].

6-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Size kadinlar hakkinda hayirli olmanizi vasiyet edip dilerim. Çünkü kadin ege kemiginden yaratilmistir. Bu kemikte en egri sey (yânî kisim) üst tarafidir. Eger sen egri kemigi dogrultmaya savasirsan onu kirarsin. Onu kendi hâlinde birakirsan dâima egri kalir (öyle kullanirsin). Onun için size kadinlar hakkinda hayirli olmanizi vasiyet ederim" [9].

7-.....Bize Abdullah ibnu Mes'ûd (R) tahdîs edip söyle demistir: Bize Rasûlullah (S) tahdîs etti -ki, o kendi dogru söyler; kendisine de dogru söylenir-: "Sizin herbirinizin yaratilisi (baslangiçta ana baba maddeleri) kirk gün ananin karninda toplanir. Sonra o maddeler o kadar zaman (yânî kirk gün) içinde kati bir kan pihtisi hâlini alir. Sonra yine o kadar zaman içinde mudga, yânî bir çignem ete dönüsür. Sonra Allah ona dört kelime ile bir melek gönderir de, onun ameli, eceli, rizki, saki ve saîd oldugu yazilir. Sonra ona ruh üflenir (cenîn canlanir). Imdi sizden bir kisi (bu fitrati geregi dünyâda) cehennem ehlinin isini isler de, hattâ kendisiyle cehennem arasinda yalniz bir kulaç mesafe kalir. Bu sirada (melegin ana karninda yazdigi) yazi onun önüne geçer. Bu defa o kisi cennet ehlinin isini isler de cennete girer. Ve yine kisi cennet ehlinin isini isler, hattâ kendisiyle cennet arasinda bir kulaç mesafe kalir. Bu sirada (melegin yazdigi) yazi onun önüne geçer de artik

[10]

cehennem ehlinin isini isler ve cehenneme girer" .

8-..... Bize Hammâd ibn Zeyd, Ubeydullah ibn Ebî Bekr ibn Enes'ten; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Sübhesiz ki, Allah rahimde bir melek tevkil etmistir. Melek: Ey Rabb'im! Bir nutfedir. Ey Rabb 'im! Bir kan pihti-sidir. Ey Rabb'im! Bir çignem ettir, der. Allah onu yaratmak (yânî suret vermek) istediginde, melek: Ey Rabb'im! Erkek midir yâhud disi midir? Bedbaht midir yâhud mes'ûd ve bahtiyar midir? Rizk nedir? Ecel nedir? sorularini sorar. Bunlar o anasinin karninda iken böylece yazilir" [11].

9-.....Bize Su'be, Ebû Imrân el-Cevnî'den; o da Enes'ten tahdîs etti. Enes bu hadîsi Rasûlullah'a yükseltiyor, yânî O'nim söyle buyurdugunu söylüyordu:
"Allah (kiyamet gününde) cehennemliklerin azâbca en hafifi olan birine:
— Yeryüzünde mal olarak ne varsa hepsi senin olsa, su azâbdan kurtulmak için onu feda eder mi idin? diye soracaktir.
O da:
— Evet feda ederdim yâ Rabbi, diyecek. Bunun üzerine Allah:
— Fakat sen Âdem atanin sulbünde iken ben senden (simdi göze aldigin fedâkârliktan) daha ehven birsey istemistim ki, bana ortak kosmaman ve nankörlük etmemendi. Fakat sen (dünyâya gelince tev-hîdden) çekinip, müsriklige yapistin! diyecektir" [12].

10-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Hiçbir nefis zulm ile öldürülmez ki, ille onun kanindan (yânî kaninin günâhindan) birinci Âdem (atanin) ogluna bir pay ayrilir. Çünkü o, öldürme âdetini koyanlarin birincisidir" [13].

3- Bab:

'Ruhlar (sinif sinif) toplanmis cemâatlerdir1

11- Buhârî dedi ki: Ve bize el-Leys ibn Sa'd, Yahya ibn Saîd'-den; o da Amre bintu Abdirrahmân'dan söyledi ki, Âise (R) söyle demistir: Ben Peygamber(S)'den isittim, söyle buyuruyordii: 'Ruhlar (sinif sinif, zümre zümre) toplanmis cemâatlerdir. Bundan ötürü içlerinden birbirleriyle tanisanlar, sevisip anlasmislardir. Aralarinda birbirleriyle birlesemeyen (yâhud zidlasanlar) ise -dünyâda- ihtilâfa düsmüsler, anlasamamislardir" [14].
Ve Yahya ibn Eyyûb söyle dedi: Bana Yahya ibn Saîd el-Ensârî yukarida geçen bu hadîsi tahdîs etti [15].

4- Aziz Ve Celîl Olan Allah'in Su Kavli Babi [16]:

"And olsun Nuh'u kavmine peygamber gönderdik de: Ey kavmim, Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan baska hiçbir tanriniz yoktur. Ben büyük bir günün üstünüze (gelecek) azabindan cidden korkuyorum, dedi.
Kavminden ileri gelenler de söyle dedi: Biz seni hiç sübhesiz apaçik bir sapiklik içinde görüyoruz. (Bunun üzerine Nuh) dedi ki: Ey kavmim, bende hiçbir sapiklik yoktur. Fakat ben kâinatin Rabblnden (gönderilmis) bir
peygamberim. Size Rabb 'imin vahyettiklerini teblig ediyorum, sizin iyiliginizi istiyorum. Size o korkunç akibeti haber vermek içiny korunmaniz için ve belki (o sayede) rahmete kavusturulmaniz için kendinizden bir adam (vâsitasiyle) Rabb 'inizden size bir ihtar geldi diye taaccüb mü ettiniz? Bunun üzerine onu yalanladilar. Biz de kendisini ve beraberinde gemide bulunanlari selâmete erdirdik, âyetlerimizi yalan sayanlari (tûfân ile) bogduk.
Çünkü onlar (kalb gözleri) kör olan bir kavim idiler" (el-A'râf: 59-64).
Ibn Abbâs dedi ki: "Bâdiye'r-re'y" (Hûd: 27), düsünmeksizin bize ilk anda zahir olan; "Akli'i" (Hûd: 44), "Ey semâ, suyunu tut"; "Vefâre't-tennûr" (Hûd: 40), firin kaynadigi zaman, yânî tencerenin kaynadigi gibi su yükselip fiskirdigi zaman demektir. Ikrirne de: "et-Tennûr", yeryüzüdür, dedi. Mucâhid:
"el-Cûdî" (Hûd: 44), Cezîre'de, yânî Dicle ile Firat arasinda bir dagdir; "öe'öw«" (el-Mu'min^îi), "Hâl" gibidir, demistir [17].

5- Yüce Allah'in Su Kavli Babi: [18]

"Hakikat biz Nuh'u kavmine, kendilerine elem verici bir azâb gelmezden evvel kavmini korkut diye gönderdik. Dedi ki: Ey kavmim, muhakkak ki, ben sizi (basiniza gelecek azâbdan) apaçik korkutan bir peygamberim. Allah'a kulluk edin. O'ndan korkun. Bana da itaat edin dîye (gönderildim). Tâ ki Allah sizin günâhlarinizdan bir kismini magfiret etsin, sizi mukadder bir müddete kadar geciktirsin. Sübhe yok ki, Allah'in ta'yîn ettigi müddet gelince geri birakilmaz.
Eger bilseydiniz. Dedi; Ey Rabb 'im, ben kavmimi hakîkaten gece gündüz da'vet ettim. Fakat benim da'vetim, kaçmalarindan baska (birsey) artirmadi.
Hakikat ben, senin kendilerini magfiret etmen için, onlari ne zaman da'vet ettimse, parmaklarini kulaklarina tikadilar, elbiselerine hüründüler, ayak dirediler, büyüklük tasladilar da tasladilar. Sonra ben onlari hakîkaten en yüksek ses(im)le çagirdim. Sonra da onlari hem ilân ederek da'vet ettim, hem kendilerine gizli gizli söyledim. Artik dedim, Rabb'inizden magfiret dileyin. Çünkü O çok yarligayicidir. (O sayede) O, üstünüze bol yagmur saliverir. Sizin mallarinizi, ogullarinizi da çogaltir; size baglar, bostanlar verir; size irmaklar akitir. Ne oluyor size ki, Allah'in sizi bir vakaar (ve seref sahibi yapmasini) emel edinmezsiniz?
Hâlbuki O, sizi hakikat türlü türlü tavirlar(hâller)la yaratmistir. Görmediniz mi, Allah yedi gögü birbiriyle âhenkdâr olarak nasil yaratmis? Onlarin içinde Ay'i bir nûr yapmis, Günes'i de bir kandil (olarak) asmistir. Allah sizi yerden ot (gibi) bitirdi. Sonra sizi yine onun içine döndürecek, sizi (yeni) bir çikarisla (tekrar) çikaracak. Allah yeri sizin için bir dösek yapmistir, onun genis yollarinda gezip dolasiniz diye. Nûh dedi:

Ey Rabb 'im, hakikat onlar bana isyan ettiler. Mal(lar)i ve evlâd(lar)i (kendilerinin) husrân(in)dan baskasini
artirmayan kimselere uydular. Bunlar da büyük hileler (dolaplar, meVânetler) yaptilar. (Halk tabakasina) Sakin
taptiklarinizi birakmayin. Hele "Ved"den, "Suvea"'dan, iiYegûs"tan, "Yeûk"tan ve "Nesreden zinhar vazgeçmeyin, dediler. Hakîkaten onlar birçoklarini bastan çikardilar. Sen (ey Rabb'im), o zâlimlerin saskinligindan baska seylerini artirma. Bunlar günâhlarindan dolayi suda boguldular. Ardindan da
(büyük) bir atese atildilar. O vakit kendileri için
Allah'tan baska yardimcilar da bulmadilar. Nûh söyle demisti: Ey Rabb 'im, yer(yüzün)de kâfirlerden yurt tutan hiçbir kimse birakma! Çünkü eger sen onlari birakirsan, kullarini yoldan çikarirlar. Kötüden, öz kâfirden baska da evlâd dogurmazlar). Ey Rabb 'im, beni, anami, babami, îmân etmis olarak evime giren kimseleri, (kiyamete kadar gelecek) erkek mü 'minleri ve kadin mü 'minleri Sen yarliga. Zâlimlerin helakinden baska bir seyini de artirma" (Nûh: 1-28).
"Onlara Nuh'un kissasini oku. Hani o, kavmine demisti: Ey kavmim, eger benim (aranizda) durusum,
Allah'in âyetleriyle ögüt verisim size agir geliyorsa (ne diyeyim), ben ancak Allah'a dayanip güvenmisimdir. Siz
ve ortaklariniz da artik toplanip ne yapacaginizi kararlastirin. Bilâhare bu isiniz size hiçbir tasa olmasin.
Sonra hükmünüzü bana icra edin, bana mühlet de vermeyin. Eger (benim ögütlerimden) yüz çeviriyorsaniz
ben sizden (bu hususta zâten) hiçbir mükâfat istemedim.
Benim mükâfatim Allah'tan baskasina âid degildir. Ben (O'nun emrine boyun egen, O'ndan baskasindan hiçbir
ümîd beslemeyen) müslümânlardan olmamla emrolundum. Yine onlar kendisini tekzîb ettiler. Biz de hem onu, hem gemide beraberinde bulunan kimseleri selâmete erdirdik ve bunlari (yeryüzünde) halîfeler yaptik. Âyetlerimizi yalan sayanlari ise suda bogduk. Bak korkutulanlarin sonu nice olmustur" (Yûnus: 71-73).

12-.....ez-Zuhrî söyle demistir: Salim söyle dedi: Ve Ibn Umer (R) de söyle dedi: Rasûlullah (S) insanlar içinde ayaga kalkti ve Allah'i lâyik oldugu sifatlarla övdü. Sonra Deccâl'i zikrederek söyle buyurdu: "Ben sizi kat'î surette Deccâl'in serrinden korkuturum. Peygamberlerden hiçbir peygamber hâriç olmamak üzere, muhakkak kendi kavmini (her yalanci) deccâlden korkutup uyarmistir. Yeminle söylerim ki, Nûh Peygamber de kavmini ondan korkutup uyarmistir. Lâkin simdi ben sizlere, onun, hiçbir peygamberin bilsinler diye kavmine söylemedigi (toplu ve ayirici) bir vasfini söylüyorum: Deccâl sasidir (kötü kilavuzdur). Allah ise sasi degildir (insanlari dogru yola irsâd buyurur)" [19].

13-.....Ben Ebû Hureyre(R)'den isittim, söyle dedi: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Dikkat edin! Size Deccâl'e âid bir hadîs haber verecegim ki, hiçbir peygamber kendi kavmine onu söylememistir: Onun bir gözü kördür: Su da muhakkak ki, cennetin ve cehennemin yalanci misâlleri

de onunla beraber gelecektir. Fakat onun cennet diyecegi sey cehennemin, cehennem diyecegi de cennetin tâ kendi misâlidir. Nûh, onun tehlikesini kavmine haber verip sakindirdigi gibi, ben de size o tehlikeyi haber verip uyariyorum" [20].

14-.....Ebû Saîd (R) söyle demistir: Rasûhillah (S) söyle buyurdu: "(Kiyamet gününde) Nûh ve ümmeti gelir. Yüce Allah ona: (Emirlerimi ümmetine) teblig ettin mi? buyurur. Nûh: Evet ettim ey Rabb'im, der. Bunun üzerine Allah onun ümmetine: Nûh size teblig etti mi? buyurur, Nûh 'un ümmeti de: Hayir, bize hiçbir peygamber gelmedi! derler. Bunun üzerine Allah Nûh 'a: Senin teblig ettigine kim sehâdet eder? buyurur. O da: Muhammed ile ümmeti, der. Sonra Mu-hammed'le ümmeti Nuh'un, ümmetine Allah'in hükümlerini teblig ettigine sehâdet ederiz, derler. Iste bu beyânim zikri ulu olan Allah'in su kavlidir: Böylece sizi vasat bir ümmet yapmisizdir, insanlara karsi sâhidler olasiniz, bu Peygamber de sizin üzerinize tam bir Sâ Olsun dîye.." (el-Bakara: 143). "el-Vasat", adaletli demektir [21].

15-.....Bize Ebû Hayyân, Ebû Zur'a'dan tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Biz bir yemek da'vetinde Peygamber'in beraberinde idik. Peygamber'e bir kol ayrilip önüne konuldu. Çün-kü Peygamber etin bu kismini severdi. Peygamber ondan ön disleriyle bir lokma kopardi. Ve söyle buyurdu: "Ben kiyamet gününde bütün insanlarin seyyidiyim (yâni efendisiyim). Bu neden, bilir misiniz? (diyerek söyle devam etti:) Allah kiyamet gününde dünyâda önce ve sonra gelip geçmis bütün insanlari düz ve genis bir sahada toplayacaktir. Öyle düz ve genis bir saha ki, orada bakan kisi onlarin hepsini görecek ve çagina seslenince, sesini bütün mahser halkina isittirecek. Bir de günes insanlara yaklasacak. Bu sirada insanlarin bâzisi:
— Içinde bulundugunuz, size ulasan su gamli hâli görüyorsunuz! Size Rabb'inize delâlet edecek bir sefaatçi (bulmak çâresine) baksaniz ya! diyecek.
Bunun üzerine mahser halkinin bâzisi da:
— Babaniz Âdem'dir, ona gidin, der. Akabinde ona gelirler ve:
— Yâ Âdem! Sen beserin babasisin. Allah seni eliyle yaratti ve sana kendi tarafindan olan bir ruhtan hayât üfürdü. Meleklere emretti de onlar da sana secde ettiler. Allah seni cennette yerlestirdi. Sen bizlere Rabb 'in katinda sefaat etsen ya! Içinde bulundugumuz ve bize ulasan su acikli hâli görüyorsun iste! derler.
Âdem de:
— Rabb'im (bu gün) öyle öfkeli oldu ki, bundan önce bunun gibi öfkelenmemis, bundan sonra da bunun benzeri öfkelenmez. Bununla beraber Rabb'im beni o agaçtan nehyetmis iken ben O'na âsî olmustum. (Simdi ben kendimi düsünüyorum.) Vay nefsim, nefsim! Siz benden baska bir sefaatçiye gidiniz; Nuh'a gidiniz! der.
Onlar da Nuh'a varirlar ve:
— Yâ Nûh! Sen yeryüzü ahâlîsine gönderilen rasûllerin birinci-sisin. Allah sana Kur'ân'da "Çokjükreden kul" (ei-Isrâ: 3) adini verdi. Bizim içinde bulundugumuz sikintili durumu görüyorsun, bize erisen musibeti görmektesin, bizlere Rabb'in katinda sefaat etsen ya! derler.
Nûh Peygamber de:
— Rabb'im bu gün öyle öfkelidir ki, ne bundan önce böyle öfkelenmis, ne de bundan sonra bunun

benzeri öfkelenir. (Ben de nef-
simi düsünüyorum.) Vay nefsim, nefsim!... Siz o sanli Peygamber Muhammed'e gidiniz, der.
Bunun üzerine insanlar bana gelirler. Ben de hemen Ars'in altinda secdeye kapanirim. Sonra bana Allah tarafindan:
— Yâ Muhammed, basim kaldir, sefaat et; sefaatin kabul olunacak; iste, dilegin sana verilecektir! buyurulur".
Râvî Muhammed ibn Ubeyd: Ben hadîsin kalanini ezberlemiyorum, demistir (Çünkü uzundur ve baskalarinin rivayetlerinden bilinmistir) [22].

16-..... el-Esved ibn Yezîd'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan haber verdi ki, Rasûlullah (S) âmmenin okuyusu gibi "Fehel min müddekir" (d-Kamer Sûresi'nde alti kerre) seklinde okunmustur [23].

6- Bâb:

"Ve îlyâs da sübhe yok ki, gönderilmis peygamberlerdendi. O vakit kavmine söyle demisti: Siz (Allah'tan) korkmaz misiniz? O en güzel yar adani sizin de, evvelki atalarinizin da Rabb'i olan Allah'i birakip da BaTe mi tapiyorsunuz? Fakat bunlar onu tekzîb ettiler. Sübhesiz bunlar da elbette (cehenneme) ihzâren getirilenlerdendir. Allah'in ihlâsa erdirilmis kullari (bunlardan) müstesna. Biz ona sonra gelenler içinde (iyi bir nâm) biraktik. (Bizden) selâm îlyâs'a. Sübhe yok kiy biz iyi hareket edenleri böyle mükâfatlandiririz' Hakikat o, rnü'min kullarimizdandi" (es-sâffât: 123-132).
Ibn Mes'ûd ile Ibn Abbâs'tan: Ilyâs, Idrîs'ten ibarettir, dedikleri zikrolunuyor [24].

7- Idrîs Aleyhi's-Selâm'in Zikri Babi;

Ki o, Nuh'un babasinin dedesidir. Nuh'un dedesidir de deniliyor. Ve Yüce Allah'in: "Biz onu pek yüce bir yere yükselttik" (Meryem: 57) kavli [25].

17- Abdan söyle dedi: Bize Abdullah ibnu'I-Mubârek haber verdi: Bize Yûnus ibn Yezîd, ez-Zuhrî'den haber verdi.
H Bize Ahmed ibn Sâiih tahdîs etti: Bize Anbese tahdîs etti: Bize Yûnus tahdîs etti ki, Ibn Sihâb söyle demistir: Enes dedi ki, Ebû Zerr (R) söyle tahdîs ediyordu: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Ben
Mekke'de iken içinde bulundugum evin tavani (ansizin) yarildi. Cibril indi. Gögsümü yardiktan sonra içini Zemzem suyu ile yikadi. Sonra hikmet ve îmân ile dolu altin bir legen getirip içindekini gögsümün içine bosaltti. Ve gögsümü kapadi. Sonra elimden tutup beni semâya dogru çikardi. Yere en yakin semâya vardigimizda Cibril, o semânin bekçisine:
— Aç, dedi.
— Kimdir o? dedi. Bu:

— Cibril'dir, dedi.
— Beraberinde kimse var mi? dedi.
— Muhammed benimle beraberdir, dedi:
— Ona (gelsin diye) haber gönderildi mi? dedi.
— Evet gönderildi; aç, dedi.
En yakin semânin üstüne çikinca bir de gördüm ki, bir kimse (oturmus), sag tarafinda bir takim karaltilar, sol tarafinda da birtakim karaltilar var. O kimse sag tarafina baktiginda gülüyor, sol tarafina baktiginda agliyor. O zât:
— Merhaba, sâlih peygamber ve sâlih ogul, dedi.
Cibril'e:
— Bu kim? diye sordum.
— Âdem(S)'dir, saginda ve solunda olan bu karaltilar da evlâdinin ruhlaridir. Saginda olanlari cennet ehli, sol tarafinda olan ka-, raltilar da cehennem ehlidir. Sagina baktikça güler, sol tarafina baktikça aglar, dedi.
Sonra Cibril beni tâ ikinci semâya çikardi. Bekçisine:
—Aç, dedi.
Bekçisi de evvelkinin söylediklerini söyledikten sonra kapiyi açti".
Enes dedi ki: Ebû Zerr, Rasûlullah'm semâlarda Âdem, Idrîs, Mû-sâ, îsâ, Ibrâhîm Peygamberleri buldugunu söylediyse de, herbirerle-rinin menzillerinin nerelerde oldugunu ayri ayri söylemeyip, yalniz Âdem'i en yakin semâda, Ibrahim'i altinci semâda bulmus oldugunu söyledi. __" Yine Enes dedi ki [26]: Cibril, Rasûlullah ile birlikte Idrîs Peygam-
ber'e ugradiklarinda, Idrîs:
— "Merhaba sâlih peygamber ve sâlih kardes" demis. (Peygamber demis ki:)
— "Bu kim? diye sordum.
Cibril:
— Bu Idrîs'tir, dedi.
Sonra Musa'ya ugradim. O da:
— Merhaba sâlih peygamber ve sâlih kardes! dedi.
— Bu kimdir? diye sordum. Cibril:
— Bu Musa'dir, dedi. Sonra isa'ya ugradim. O da:
— Merhaba sâlih peygamber ve sâlih kardes, dedi.
— Bu kim? dedim. Cibril:
— Bu isa'dir, dedi.
Sonra Ibrahim'e ugradim. O da:
— Merhaba sâlih peygamber ve sâlih ogul, dedi.
— Bu kim? dedim. Cibril: _
— Bu Ibrahim'dir, dedi".
Muhammed ibn Sihâb dedi ki [27]: Ve bana Ibn Hazm haber verdi ki, Ibn Abbâs ile Ebû Habbe el-Ensârî söyle diyorlardi: Peygamber (S) söyle buyurmustur:
' 'Sonra Cibril, beni yukariya götüre götüre nihayet kaza ve tak-dir kalemlerinin cizirtilarini duyacak yüksek bir yere çiktim".

Yine Ibn Hazm ile Enes ibn Mâlik (R) söyle demislerdir: Peygamber (S) söyle buyurdu:
"(O zaman) Allah benim üzerime ve ümmetim üzerine elli namaz farz kildi. Bu farziyetiyüklenerek döndüm. Derken Musa'ya rast-geldim, Mûsâ bana:
— Ümmetine ne farz edildi? dedi.
— Ümmetim üzerine elli namaz farz etti, dedim. Mûsâ:
— Rabb'ine dön (de sefaat et). Çünkü ümmetin buna takat getiremez, dedi.
Ben de dönüp Rabb'ime müracaat ettim. Allah bir kismini indirdi. Ben de Musa'nin yanina dönüp:
— Bir kismini indirdi, dedim.
O yine yukaridakinin benzerini zikredip:
— Rabb'ine müracaat et, çünkü ümmetin takat getiremez, dedi.
Bu defa da Allah bir kismini indirdi. Ben yine Musa'ya dönüp bunu kendisine haber verdim. Mûsâ yine:
— Rabbine müracaat et, çünkü ümmetin buna takat getiremez, dedi.
Dönüp bir daha Rabb'ime müracaat ettim. Allah:
— Onlar bestir, yine onlar ellidir. Benim nezdimde söz (yânî hüküm ve kaza) tebdil olunmaz, buyurdu.
Musa'nin yanina döndüm. O yine:
— Rabb'ine dön, dedi. Ben de:
— Artik Rabb'imden utanir oldum, dedim.
Sonra Cibril tâ Sidretu'l-Muntehâ'ya (birlikte varincaya) kadar gitti. Sidre'yi öyle (acîb ve garîb) birtakim renkler kaplamisti ki, onlar nedir, bilemem. Sonra cennete girdirildim ki, içinde birçok inci kubbeler vardi, topragi da misk idi" [28].

8- Yüce Allah'in Su Kavli Babi

"Âd'a da biraderleri Hûd'u (gönderdik): Ey kavmim, dedi, Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan baska hiçbir tanriniz yok. Siz (Allah'a karsi) yalan düzenlerden baska kimseler degilsiniz* Ey kavmim, ben buna (bu tebligime) mukadbil sizden hiçbir ücret istemiyorum.
Benim mükâfatim beni yaratandan baskasina âid degildir. Hâlâ akillanmayacak misiniz? Ey kavmim,
Rabb'inizden magfiret isteyin. Sonra yine O'na tevbe edin ki, üstünüze gökten bol bol (feyzini) göndersin, kuvvetinize daha fazla kuvvet katsin. Günahkârlar olarak yüz çevirmeyin. Dediler ki: Ey Hûd, sen bize açik bir mu 'cize getirmedin. Biz de senin sözünle tanrilarimizi birakici degiliz. Sana inanicilar da degiliz.
Biz, tanrilarimizdan kimi seni fena çarpmis demekten baska bir sey söylemeyiz. (Hûd) dedi: Allah'i hakîkî sâhid gösteririm ve siz de sâhid olun ki, ben sizin Allah'i birakip da O'na ortak tutmakta devam ettiginiz seylerden katHyen uzagim. Artik bana topyekûn istediginiz tuzagi kurun, sonra bana mühlet de vermeyin. Sübhesiz ki ben, kendimin de sizin de Rabb'iniz olan Allah'a güvenip dayandim.
Yürür hiçbir mahlûk hâriç olmamak üzere hepsinin alnindan tutan OJdur. Benim Rabb Hm

hakîkaten dogru bir yol üzerindedir. Eger simdi yüz çevirirseniz (ne diyeyim), ben size ne ile gönderilmissem, iste size onu teblig ettim. Rabb Hm sizin yerinize diger bir kavmi getirir de ona hiçbir seyle zarar yapamazsiniz. Sübhesiz ki, benim Rabb'im, herseyin üstünde bir nigehbândir. Vaktâ ki, azâb emrimiz geldi, Hûd'u da, maiyyetindeki müzminleri de bizden bir rahmet olarak selâmete erdirdik, onlari agir azâbdan kurtar dik. Iste Âd (kavmi)! Onlar Rabb Herinin âyetlerini bilerek inkâr ettiler, peygamberlerine âsî oldular, inatçi her zorbanin emri ardinca gittiler. Onlar bu dünyâda da, kiyamet gününde de la'net cezasina tâbi' tutuldular.
Haberiniz olsun ki%Âd kavmi, Rabb Herine küfrettiler. Gözünüzü açin ki, Hûd'un kavmi olan Ad'a (ilâhî rahmetten ebedî) uzaklik verildi" (Hûd: so-60)
"Âd'in biraderini -ki ondan evvel de, ondan sonra da birçok peygamberler gelip geçmisti- hatirla. Hani o,
Ahkaaftaki kavmini: Allah'tan baskasina kulluk etmeyin. Hakikat ben üzerinize gelecek büyük bir günün azabindan korkuyorum, diye tehdîd etmisti.
Dediler ki: Sen bize tanrilarimizdan döndürmen için mi geldin? Öyleyse bizi tehdîd etmekte oldugun seyi, eger
dogru söyleyenlerden isen, getir bize. (Hûd) dedi: Ilim ancak Allah nezdindedir. Ben size gönderildigim seyi teblig ediyorum. Bununla beraber ben sizi bilmezler güruhu olarak görmekteyim. Artik vaktâ ki onu, vadilerine dogru gelen bir bulut hâlinde görmüslerdi.
Dediler ki:
Bu bize yagmur verici bir buluttur. (Hûd:) Hayir, bu, çarçabuk gelmesini istediginiz seydir; bir rüzgârdir ki, onda elem verici bir azâb vardir. O, Rabb 'imin emriyle helak edecektir, dedi. Iste onlar o hâle geldiler ki, meskenlerinden baska birsey görünmez oldu. Iste günahkârlar güruhunu biz böyle cezalandiririz. And olsun ki size bile vermedigimiz cihetlerden biz onlara kudret vermistik. Onlara kulaklar, gözler, gönüller de vermistik. Fakat ne kulaklari, ne gözleri, ne gönülleri onlara hiçbir seyle faide vermedi. Çünkü onlar Allah'in âyetlerini bilerek inkâr ediyorlardi Nihayet eglenegeldikleri sey çepçevre kendilerini kusativerdi"
{el-Ahkaaf: 21-26).
Ve bu bâbda Atâ ibn Ebî Rebâh'tan ve Süleyman ibn Yesâr'dan; bu ikisinin de Âise(R)'den rivayet ettikleri
hadîs vardir [29].

9- Aziz Ve Celil Olan Allah'in Su Kavli Babi:

"Âd'a gelince: Onlar da ugultulu, azgin bir firtina ile helak edildiler. Allah onu yedi gece, sekiz gün ardi ardinca üzerlerine musallat etti. Öyle ki (eger sen de hâzir olsaydin) o kavmin bu müddet içinde nasil ölüp yikildigini görürdün. Sanki onlar, içleri bombos hurma kütükleri idiler. Simdi onlardan bir kalan görüyor
mUSUn?" (el-Hâkkaa: 6-8) [30].
Buhârî söyle dedi: "Rîhin sarsarin", "Siddetli, haddi asan" demektir. Sufyân ibn Uyeyne dedi ki: Rüzgâr kendisine tevkîl edilmis olan melekler üzerinden asti, onlara itaat etmedi, demektir (yâhud: Melekler üzerine

tecâvüz etti, yâni ölçüsüz, tartisiz olarak çikti, denildi).
"Sahharaha aleyhim*', "Allah o rüzgâri o kavim üzerine yedi gece sekiz gün saliverdi, musallat etti" demektir. "Husûmen" "Daha arkaya" demektir. "Sen o müddet içinde o kavmi sanki içleri bombos hurma
kütükleri gibi yere serilmisler görürdün". "Sen onlardan bir kalan görüyor musun?". "Bakiye", "Bakiyye", yânî
"Geri kalan" demektir [31].

18-.....Mucâhid ibn Cebr'den; o da Ibn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) "Ben sabâ rüzgâri ile nusrat olundum. Âd kavmi de debûr rüzgânyle helak olundu" buyurmustur [32].
Buhârî söyle dedi: Ve Muhammed ibnu Kesîr, Sufyân es-Sevrî'den; o da babasi Saîd ibn Mesrûk es-Sevrî'den; o da Abdur-rahmân ibnu Ebî Nu'm'dan söyledi ki, Ebû Saîd (R) söyle demistir: Alî (Yemen'den) Peygamber'e, topragindan aritilmamis bir mikdâr altin cevheri göndermisti. Peygamber bunu su dört kisi arasinda paylastirdi: el-Akra' ibn Habis el-Hanzalî, sonra el-Mucâsi'î, Uyeyne ibn Bedr el-Fezârî, Zeyd et-Tâî, sonra Nebhân ogullari'ndan biri ve Al-kame ibn Ulâsete el-Âmirî sonra Kilâb ogullari'ndan biri arasinda. Bu taksime Kureys ve Ensâr öfkelendiler ve:
— Peygamber Necd halkindan baskalarina veriyor da bizleri birakiyor, dediler.
Peygamber (S):
— * 'Ben ancak bu mal ile onlari Islâm 'a alistiriyorum" buyurdu. Bunun üzerine iki gözü çökük, yanaginin iki elmacigi çikik, alni
yüksek, gür sakalli, basi tirasli bir adam öne geldi ve:
— Allah'tan kork yâ Muhammedi dedi. Peygamber de:
— "Ben âsîlik edersem Allah 'a kim itaat eder? Allah beni yer ahâlîsi üzerine emin kilmakta iken, sizler beni emîn saymiyor (güvenmiyor) musunuz?" buyurdu.
Bu sirada bir kimse Peygamber'den o sahsi öldürme izni istedi. Zannediyorum ki, bunu isteyen Hâlid ibnu'l-Velîd'di. Peygamber bu istekten onu men' etti.
O sert bedevi geri dönünce Peygamber (S) arkasindan:
— "Sunun soyundan yâhud bunun arkasindan öyle bir kavim türeyecektir ki, onlar Allah 'in Kitabi 'ni okuyacaklar, fakat bu onlarin bogazlarindan ileriye geçmiyecek, onlar okun avi sür'atle delip çiktigi gibi dînden çikacaklar. Onlar Islâm ahâlîyi öldürecekler de putlarin sahihlerini terkedecekler. Yemîn olsun eger ben onlarin zamanina erisseydim, muhakkak onlari Ad kavminin öldürülüsü gibi öldürürdüm" buyurdu [33].

19-.....el-Esved söyle demistir: Ben Abdullah ibn Mes'ûd'dan
isittim. O: Ben Peygamber(S)'in el-Kamer Sûresi'ndeki su "Helmin müddekir" âyetini, böyle idgam ile okurken isittim, dedi [34].

10- Ye'cûc Ve Me'cûc Kissasi Ile Yüce Allah'in Su: "Onlar dediler ki: Yâ Ze'l-Karneyn, hakikat Ye'cûc ve Me'cûc (bu) yerde fesâd çikaran(kabîle)lardir. Bizimle onlarin arasina bir

sedd yapman üzerine sana bir vergi verelim mi?... " (ei-Kehf: 94) Kavli Babi

Ve yine Yüce Allah'in su kavli:
Ibn Hacer'in serhine esas aldigi nüshada bundan sonra: Yüce Allah'in liSe-mûd'a da kardesleri Salih'i gönderdik.'." (e\-A'râf: 72-79) kavli babi diye bir bâb vardir. Burada el-Hicr: 80-84. âyetleriyle bâzi tefsirleri ve ayrica üç hadîs vardir. Bu bâb Aynî'de ve Kastallânî'de ve bizim nüshada yoktur (M. Sofuoglu).
"Sana Zu'l-Karneyn'i sorarlar. De ki: Size onun hâlinden de haber söyleyeyim. Hakikat biz onu yeryüzünde büyük bir kudret sahibi kildik ve ona (muhtaç oldugu) herseyden bir sebeb verdik. O da (batiya dogru) bir yol tuttu. Nihayet günesin battigi yere ulasinca onu kara bir balçikta batar buldu. Bunun yaninda da bir kavim buldu. Dedik ki: Yâ Ze'l-Karneyn. Onlari ya azaba ugratmanda, yâhud haklarinda güzellik tarafini tutmanda serbestsin. Dedi:
Kim zulmederse onu azaba ugratacagiz. Sonra da o, Rabbine döndürülür de, O da kendisini siddetli bir azaba ugratir. Amma kim îmân eder, güzel de amel eylerse, onun için en güzel bir mükâfat vardir.
Ona emrimizden kolayini da söyleyecegiz. Sonra o, baska bir yol tuttu. Nihayet üstüne günesin (ilk önce) dogdugu yere ulastigi zaman, onu öyle bir kavmin üzerine doguyor buldu ki, biz onlar için, buna karsi
(korunacak) hiçbir siper yapmamistik. Iste (Zu 7-Karneyn 'in isi) böyle idi. Hâlbuki onun yanindakilerin hepsini biz ilimle kusatmisizdir. Sonra yine bir yol tuttu.
Nihayet iki dag arasina ulastigi zaman onlarin önünde hemen hiçbir söz anlamaz bir kavim buldu. Onlar dediler ki: Yâ Ze 'l-karneyn, hakikat, Ye 'cûc ve Me 'cûc yerde fesâd çikaran(kabîle)lardir. Bizimle onlarin arasina
bir sedd yapman üzerine sana bir vergi verelim mi? Dedi ki:
Rabb'imin beni içinde bulundurdugu nVmet daha hayirlidir. Haydin siz bana (bedeni) kuvvetle yardim edin de, sizinle onlarin arasina saglam bir mania yapayim. Bana demir kütleleri getirin. (O karsilikli iki dagin) iki yani tam denklestigi vakit "üfleyin" dedi. Nihayet o demiri bir ates hâline koydugu zaman da:
Getirin bana, dedi, üstüne erimis bakir dökeyim. Artik onu asmaya da güç yetiremediler, onu delmeye de muktedir olamadilar. Bu, dedi, Rabb 'imden bir merhamettir. Fakat Rabb 'imin va 'di gelince O, bunu dümdüz yapar. Rabb'imin va'di bir haktir" (el-Kehf: 83-98) [35]
Buhârî söyle dedi [36]: "Zubera'l-hadîd", "Zuber"in vahidi "Zubre"dir, o da "Parça" demektir. "Hattâ izâ
sâvâ beyne's-sadefeyn": Ibn Abbâs'tan denilir ki, "Beyne's-sadefeyn", "Iki dag arasi" demektir. "Ve's- seddeyn"de "Iki dag"dir. "Harcen", "Ecren" demektir. "Üfürün (körükleyin) dedi, nihayet o demiri bir ates yapinca: Getirin üzerine erimis bakir bosaltayim, dedi", yânî üzerine kursun dökeyim. Ve
"Bu erimis demirdir" deniliyor, keza "Erimis bakirdir" da deniliyor.
Ibn Abbâs: "en-Nuhâsu", yânî "Bakir" demistir. "Fe mestâû en yazharûn (= Artik onun üzerine çikmaya güç yetiremezler)", onun üzerine yükselemezler demektir. "Istetâa"; "Ata'tu lehû"dan "Istefale"dir. Te'nin hazfi ve harekenin hemzeye naklinden dolayi "Estâa" fetha yapildi da "Estâa

yestîu" denildi. Lâkin bâzilari "Istetâa yestetîu" dediler de ikincisini Te ile "Ve mastetâû lehu nakben" okudular. "Dedi ki: Bu sedd Rabb'imden bir rahmettir, fakat Rabb'imin va'di gelince O bunu dümdüz yapar"; "Dekkâe", "Onu yere yapistirir" demektir. "Nâkatun dekkâu", Hörgücü olmayan sirti düz deveye denilir. Arzdan ed-Dekdâk da böyle yapisik düz olan yerdir; nihayet yerden böylesi katilasir ve birbirine yapisir da yükselmez. "Rabb'imin va'di haktir [37]. O gün biz onlari birbiri içinde dalgalanir bir hâlde birakmisizdir, artik sûra üfürülmüstür. Bu suretle hepsini (mahserde)
derleyip toparlamisizdir" (ei-Kehf: 99)
"Helak ettigim bir memleket ahâlîsinin hakîkaten mahsere dönmemeleri imkânsizdir. Nihayet Ye'cûc ve Me 'cûcfün seddi) açilip da her tepeden saldiracaklari ve gerçek va'd olan (kiyamet) yaklastigi vakit, iste o zaman o küfredenlerin gözleri hemen belerip kalacak. Eyvah bizlere! Dogrusu biz bundan gaflet içindeydik. Hayir, biz zâlim kimselerdik, -diyecekler-1" (et-Enbiyâ: 95-97).

Katâde: "Hadeb", "Tepe"dir, demistir [38].
Bir adam Peygamberce: Ben seddi (beyaz, siyah, kirmizi çizgilerle) süslenmis burd (yânî çubuklu kumas ve elbise) gibi gördüm, dedi. Peygamber (S) de:

"Evet, sen onu sahîh olarak gördün, sen dogru söyleyicisin" buyurdu [39].

20-.....Ebû Seleme'nin kizi Zeyneb, Ebû Sufyân'in kizi Ümmü Habîbe'den; o da (Peygamber'in zevcesi) Cahs kizi Zeyneb'den söyle tahdîs etmistir: Peygamber (S) bir kerresinde telâsla Zeyneb'in yanina girmis ve:
— "Lâ ilahe ille'ttah; vukû'u yaklasan birserrden, büyük bir fitneden dolayi vay Arab'in hâline! Bu gün Ye'cûc ve Me'cûc'ün seddinden sunun gibi bir delik açildi" buyurup, basparmagi ile onu ta'kîb eden sehâdet parmagini halka yapmistir.
Bunun üzerine Cahs kizi Zeyneb:
— Yâ Rasûlallah, içimizde bu kadar sâlih kimseler varken biz helak olur muyuz? diye sordu.
RasûTullah:

— "Evet, ahlâksizlik ve ma'siyet çogaldigi zaman (helak olursunuz)" buyurdu [40].

21-.....Bize Abdullah ibnu Tâvûs, babasi Tâvüs'tan; o da Ebû Hureyre (R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "(Bu gün) Ye'cûc ve Me'cûc'ün seddinden sunun gibi bir delik açildi" buyurmus ve eliyle doksan baglayarak bu deligin isaretini yapmistir [41].

22 .....Bize Ebû Salih, Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Yüce Allah, Âdem'e:
— Yâ Âdem! buyurur. Âdem de:
— Lebbeyke ve sa 'deyke ve 'l-hayru fi yedeyke{Tekrar tekrar icabet ediyorum, beni tekrar tekrar mes'ûd kil, bütün hayir Sen'in ellerindedir)der.
Bunun üzerine Allah:

— Cehenneme girecekleri (halk arasindan seçip) çikar! buyurur. Adem:
— Cehenneme gönderileceklerin mikdâri ne kadardir? der. Allah:
— Her bin kisiden dokuzyüzdoksandokuzu! diye cevâb verecek.
Ve Allah, Âdem'e böyle buyurdugu sirada (bunun verdigi siddetli korkudan) çocugun basi agarir, Her gebe kadin da çocugunu düsürür, insanlari sarhos (olmus gibi) görürsün, hâlbuki onlar sarhos degildirler, fakat Allah'in azabi pek çetindir" (ei-Hacc: 2).
Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! O (binde) bir hangimiz olabilir? dediler. Rasûlullah:
— "Size müjdeler olsun, sizden bir kisiye mukaabil Ye'cûc ve Me'cûc'den bin kisi (cehenneme gönderilecektir)" buyurdu.
Sonra da:
— "Hayâtim elinde olan Allah'ayemîn ederim ki, ben sizin cennet ahâlîsinin dörtte biri olacaginizi umuyorum" dedi.
Bu müjde üzerine biz Allâhu Ekber dedik. Rasûlullah yine
— "Ben sizin cennet ehlinin üçte biri olmanizi umarim " buyurtfu. Biz yine tekbîr getirdik. Bu sefer Rasûlullah:
— "Ben sizin cennet ehlinin yansi olmanizi umarim" buyurdu. Biz de yine Allâhu Ekber diye tekbîr getirdik. En sonunda Rasûlullah:
— "Sizler mahser halkinin içinde ancak beyaz bir öküzün derisindeki siyah bir tüy mesâbesindesiniz yâhud da siyah bir öküzün derisinde sanki beyaz bir tüy gibisiniz" buyurdu [42].

11- Yüce Allah'in Su Kavilleri Babi:

"iyilik yapan olarak kendisini allah'a teslim eden, Ibrahim'in Allah'i bir taniyici dînine tâbi' olan kimseden daha güzel dinli kimdir? Allah* Ibrahim'i bir dost edinmistir" (en-NIsâ: 125).
"Hakîkaten Ibrahim (basli basina) bir ümmetti; Allah'a itaatkârdi, bâtil dînlerden uzak bir muvahiddi. O, hiçbir zaman müsriklerden olmamistir. O, Allah'in m 'metlerine sükredendi, Allah onu seçmis, kendisini dogru bir yola iletmisti. Biz ona dünyâda bir güzellik vermistik. Sübhesiz ki o, âhirette de mutlakaa sâlihlerdendir. Sonra sana;
Muvahhid bir müslümân olarak Ibrahim 'in dînine uy.
O, hiçbir zaman müsriklerden olmadi, diye vahyettik" (en-Nahl: 120-123).
"Ibrâhîm cidden pek çok tazarru' ve niyaz eden, gerçekten sabirli bir zât idi'9 (et-Tevbe: ii4) [43].
Ebû Meysere: "el-Evvâh", Habes dilinde "er-Rahîm"dir, demistir [44].

23-.....Bana Saîd ibnu Cubeyr, Ibn Abbâs(R)'tan tahdîs ettiki, Peygamber (S): "Sizler yalin ayak, vücûdunuz çiplak, erlik yerleriniz sünnetsiz olarak hasr olunacaksiniz"buyurdu. Sonra: "(Hatirla) o günü ki, biz gögü, kitâblarin sahîfesini dürüp büker gibi dürece-giz. Ilk yaratisa nasil basladiksa, üzerimizde hakk bir va'd olarak, yine onu iade edecegiz. Hakikatte failler biziz" (ei-Enbiyâ: 104) âyetini okudu. Ve söyle devam etti: "Kiyamet günü (peygamberlerden) ilk elbise giydirilecek kisi Ibrahim'dir. Yine kiyamet günü sahâbîlerim-den bâzi kimseler yakalanip sol tarafa (cehennem

tarafina) götürülürler. Ben hemen: Onlar benim saha1 /erimdir, benim sahâbîlehmdir, derim de bana: Emin ol ki, Sen bunlardan ayrildigindan beri onlar ökçelerine basarak geri dönmüs mürtedlerdir! diye cevâb verilir. Ben de A ilah 'in sâlih k \ ilu ve peygamberi îsâ 'mn dedigi gibi derim: .. .Ben içlerinde bulundugum müddetçe üzerlerinde bir kontrolcü idim. Fakat Sen beni içlerinden alinca, üstlerinde nigehbân yalniz Sen oldun. Zâten Sen her zaman herseye hakkiyle sâhidsin. Eger kendilerine azâb edersen, sübhe yok ki, onlar Sen 'in kullarindir. Eger onlari magfiret edersen mutlak gâlib, yegâne hüküm ve hikmet sahibi olan da hakîkaten Sen'sin Sen" (d-Mâide: 117-118) [45].

24-.....Ebû Saîd el-Makfaurî'den; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi. Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Kiyamet gününde Ibrahim, kendi babasi Âzer ile Âzer'in yüzü üzerinde birsimsiyahlik ve toz toprak oldugu hâlde karsilasir. Ibrahim babasina:
— Ben sana dünyâda iken bana âsî olma demedim mi? der. Babasi da ona:'
— Iste bu gün ben sana âsî olmayacagim! der Bunun üzerine Ibrahim:
— Ey Rabb 'im! Sen bana insanlarin yeniden diriltilecekleri gün, beni zelîl ve rüsvây etmeyecegini va'd etmistin. Simdi Allah 'in rahmetinden çok uzak olan babamin vaziyetinden daha arlandirici ve utandirici hangi rüsvâyhk olabilir? der.
Yüce Allah da:
— (Yâ Ibrâhîm!) Ben cenneti kâfirlere haram kilmisimdir, buyurur.
Bundan sonra Yüce Allah tarafindan:
— Yâ Ibrâhîm, su iki ayaginin altindaki nedir? denilir.
Ibrâhîm bakar ve ayaklari arasinda kana bulanmis bir sirtlan görür (ki, Ibrahim'in babasi bu çirkin surete çevrilmistir). Bu çirkin manzara üzerine onun ayaklarindan yakalanir ve atese (yânî cehennemin içine) atilir" [46].

25- Bukeyr ibn Abdillah, Ibn Abbâs'in hizmetçisi Kurayb'den tahdîs etti ki, Ibn Abbâs (R) söyle demistir: Peygamber (S) -Mekke fethi günü- Beyt'e, yânî Ka'be'ye girdi ve Ka'be'nin içinde Ibrâhîm ile Meryem'in resimlerini buldu da: "Dikkat edin, bu Kureys'e ne oluyor? Muhakkak ki onlar, içinde suret bulunan bir eve meleklerin girmeyecegini isitmislerdir. Su Ibrâhîm (elinde fal oklariyle) sûretlen-dirilmis! Ibrâhîm 'in bunlarla kismet aramasi nasil olur (o bundan ma'-sûmdur)/" buyurdu [47].

26-.....Ikrime'den; odaîbn Abbâs(R)'tan haber verdi ki: Peygaber (S) müsriklerin Ka'be'de yapmis olduklari resimleri görünce Beyt'in içine girmedi, nihayet emretti de, o resimler giderildi. Peygamber, Ibrâhîm ile Ismail'in suretlerini ellerinde ezlâm denilen fal kalemleri oldugu hâlde gördü de: "Allah bunlari yapanlari öldürsün. Allah'ayemîn ederim ki, bu iki peygamber hiçbir zaman böyle fal kalemleriyle rizk ve kismet aramamis, istememislerdir" buyurdu [48].

27-.....Keysân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den söyle tahdîs etti: Rasûlullah'a:

— Yâ Rasûlallah, insanlarin (Allah yaninda) en çok kerem ve ihsana nail olani kimdir? diye soruldu.
Rasûlullah (S):
— "Insanlarin (hayir islemek yönünden) en takvâli olanidir" buyurdu.
Suâl soranlar:
— Biz Senden amel yönünden kerem sahibi olan kisiyi sormuyoruz, dediler.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Öyleyse (seref yönünden de) Allah'in Peygamberi Yûsuf'tur. Yûsuf, Allah'in Peygamberi (Ya'kûb'un) ogludur. Oda Allah'in Peygamberi (îshâk'm) ogludur. O da Halüullah Ibrahim'in ogludur" buyurdu.
Suâl soranlar:
— Biz Sana bundan da sormuyoruz, dediler. Bu defa Rasûlullah:
— "Sizler Ar ab seceresinin asillarindan (ana soylarindan) soruyorsunuz. Arab'in Câhiliyet zamaninda hayirli olanlari ilim üzere hareket ederlerse, Islâm devrinde de en hayirlilaridir" buyurdu [49].
Ebû Usâme Hammâd ibn Seleme ile Mu'temir ibn Süleyman bu hadîsi yine Ubeydullah el-Umerî'den; o da Saîd el-Makburî'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den olmak üzere söylediler [50].

28-..... Bize Semure'ibn Cundeb (R) tahdîs edip söyle dedi:
Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Bu gece bana (ru'yâmda) her zaman gelen iki melek (Cibrîl ile Mîkâîl) geldi. Bunlarla beraber gittik, ni- i hâyet uzun boylu bir kisinin yanina vardik ki (göge dogru yükselen) boyunun uzunlugundan onun basini hemen hemen göremiyordum. O uzun boylu zât Ibrahim Halîl(S)'dir" [51].

29-.....Bize Abdullah ibnu Avn, Mucâhid ibn Cebr'den haber verdi. O Ibn Abbâs(R)'tan isitmistir. Ibn Abbâs'a Deccâl'i zikredip: Onun iki gözünün arasinda "Kâfir" yâhud "KFR" yazilmistir, dediler. Ibn Abbâs: Ben bunu Rasûlullah'tan isitmedim. Fakat Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Ibrahim'e gelince, onu görmek isterseniz (kendisini kasdederek) sahibinize bakiniz. Mûsâ ise bugday renkli, etli ve toplu gövdelidir. Lifle yularlanmis kizil bir deve üzerinde Ez-rak vâdîsi içinde akip gidiyordu. Sanki simdi ona bakiyor gibiyim " [52].

30-.....Ebu'z-Zinâd'dan; odael-A'rac'dan tahdîs etti ki, Ebû
Hureyre (R) söyle demistir: Rasûlullah (S): "Îbrâhîm aleyhi's-selâm seksen yasinda iken (Sâm yakinindaki) Kaddûm-Kadûm-da sünnet oldu" buyurdu [53].

31-..... Bize Ebu'z-Zinâd, seddesiz olarak "Kadûm'Ia" diye tahdîs etti. Bu hadîsi Ebu'z-Zinâd'dan rivayet etmekte Abdurrahmân ibnu Ishâk, Suayb'e mutâbaat etmistir.
Yine bunu Ebû Hureyre'den rivayet etmekte Suayb'e yâhud Abdurrahmân ibn Ishâk'a Aclân

mutâbaat etmistir.
Ve yine bu hadîsi Muhammed ibn Amr da Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre'den olmak üzere rivayet etmistir [54].

32-.....Bana Cerîr ibn Hazim, Eyyûb es-Sahtiyânî'den; o da Muhammed ibn Sîrîn'den haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Rasûlullah (S): "Ibrahim -salât ve selâm ona- yalniz üç defa (baska ma'nâya çevirerek) yalan söylemistir" buyurdu [55].

33-.....Muhammed ibn Sîrîn'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti. O söyle demistir: Ibrâhîm Peygamber yalniz üç defa yalan söylemistir: Bunlardan ikisi Azîz ve Celîl olan Allah'in zâti ve rizâsi içindir: Puta tapanlara "Ben hastayim" demesi ve "Belki putlarin su büyügü bu kirma isini islemistir" demesi. Rasûlullah üçüncüsü için de söyle demistir: "Ibrâhîm günün birinde (bir kadin güzeli olan esi) Sâre ile beraber ansizin cebbarlardan azili bir zâlimin memleketine ugrayivermisti. Adamlari tarafindan o zâlim hükümdara:
— Sehre yolcu bir kimse gelmistir. Beraberinde insanlarin en güzeli bir kadin vardir, diye haber verildi.
Zâlim melik, Ibrahim'e haber gönderdi. Geldiginde Sâre'den söz ederek:
— Bu kadin kimdir? diye sordu. Ibrâhîm:
— (Dîn yönünden) kizkardesim, dedi. Sonra Ibrâhîm, Sâre'nin yanina geldi ve:
— Yâ Sâre, yeryüzünde (bizim îmân ettigimiz esâslara) benden ve senden baska îmân eden hiçbir kisi yoktur. Bu melik, bana seni sordu. Ben de ona senin benim kizkardesim oldugunu haber verdim. Sakin benim sözümü yalan çikarma, dedi.
Arkasindan zâlim melik Sâre'ye elçi gönderip çagirtti. Sâre onun yanina girince melik eliyle Sâre'ye uzanmaya davrandi, bu anda adam bir hâle yakalandi, nefesi boguldu. Hemen Sâre'ye:
— Benim için Allah 'a duâ et, ben sana zarar vermeyecegim, dedi. Sâre, Allah 'a (onun çözülmesi için) duâ etti. Duâ akabinde adam
o hâlden saliverildi. Sonra Sâre'ye ikinci defa uzandi. Bu sefer de birincideki gibi yâhud ondan daha siddetli bir hâle yakalandi. Yine Sâre 'ye:
— Benim için Allah 'a duâ et, ben sana zarar vermeyecegim, dedi. Sâre yine dua etti, o da yine çözüldü ve kapicilarindan bâzisini
çagirdi da:
— Sizler bana insan getirmediniz, sizler bana ancak bir seytan
getirdiniz, dedi.
Akabinde Hâcer'i Sâre'ye hizmetçi olarak hediye etti. Sâre, Ib-râhtm'e geldi. îbrâhîm, dikelmis namaz kiliyordu. Eliyle "Mehye" yâni hâlin nedir? diye isaret etti. Sâre:
— Allah kâfirin yâhudfâcirin tuzagini kendi gögsüne çevirdi ve Hâcer'i de bana hizmetçi verdi, dedi. "
Ebû Hureyre: Iste bu Hâcer sizin ananizdir, ey semâ suyunun ogullan, demistir [56].

34-.....Bize Ibnu Cureyc, Abdulhamîd ibn Cubeyr'den; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ümmü

Serîk(R)'ten haber verdi ki, Rasûlullah (S) alaca kelerin öldürülmesini emretmis ve: "O (Ibrâhîm Peygamber atese atildigi zaman) Ibrâhîm 'in üzerine atesi üfürüyordü" buyurmustur [57].

35-.....Bana Ibrâhîm, Alkame'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Mes'ûd (R) söyle demistir: "Imân edenler, bununla beraber îmânlarim haksizlikla da bulastirmayanlar iste ancak onlardir ki, korkudan emîn olmak hakki kendilerinindir. Onlar dogru yolu bulmus kimseler^ dir" (ei-En'âm: 82) âyeti indigi zaman bizler:
— Yâ Rasûlallah, hangimiz nefsine zulmetmez? dedik. Rasûlullah (S):
— "Is, sizin der oldugunuz gibi degildir: "Imânlarina zulüm karistirmayanlar" demek, sirk karistirmayanlar demektir. Sizler Luk-mân 'in kendi ogluna söyledigi su sözü isitmediniz mi: "...Ogulcagi-zim, Allah 'a ortak kosma. Çünkü sirk elbette büyük bir zulümdür" (Lukmân: 13) [58].

12- Bâb: "Yeziffûne" (Es-Sâffât: 94) "Yürüyüste Sür'at Eylemek'tir [59]

36-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Peygamber(S)'e bir gün et yemegi getirildi. Peygamber söyle buyurdu; "Sübhesiz Allah kiyamet gününde evvelkilerin ve sonrakilerin hepsini düz ve genis bir sahada toplayacaktir. Öyle düz ve genis saha ki, orada çagina seslenince sesini herkese duyurabilecek ve bakan kisinin gözü mahser halkini bir bakista görebilecek. Bir de günes (bütün sicakligi ile) insanlara yaklasacak... "Sefaat hadîsini suraya kadar zikretti: "InsanlarIbrahim'e varirlar ve:
— Ey Ibrahim, sen yeryüzündeki insanlardan Allah 'in Peygamberi ve Allah 'in dostu bir zâtsin. Rabb 'ine hakkimizda sefaat etsen, derler.
O da:
— Ben sefaat makaaminda degilim, der de (dünyâda söylemis oldugu) yalanlarini zikreder:
— Vay nefsim, nefsim! Sizler Musa'ya gidiniz! der..." [60].
Bu hadîsi Peygamber'den rivayet etmekte Ebû Hureyre'ye Enes
ibn Mâlik mutâbaat etmistir.

37-.....Saîd ibn Cubeyr'den; o da Ibn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Allah Ismail'in anasi Hâcer'e rahmet etsin! Sayet o, suyu acele havuzlamis olmayaydi, elbette Zemzem akar, bir irmak olurdu" buyurmustur.
Ve el-Ensârî Muhammed ibn Abdillah söyle dedi: Bize Ibnu Cu-reyc tahdîs etti: Amma Kesîr ibnu Kesîr, bana tahdîs edip söyle dedi: Ben Usmân ibn Ebî Süleyman'la beraber, Saîd ibn Cubeyr'in maiy-yetinde oturmustuk. Saîd ibn Cubeyr: Ibn Abbâs bana böyle tahdîs etmedi, fakat o söyle söyledi, dedi: Ibrâhîm, Ismâîl ve anasi Hâcer ile Mekke'ye yöneldi. Hâcer, Ismail'i emziriyor hâldeydi. Kadinin beraberinde bir su tulumu da vardi... O bu hadîsi Peygamber'e yükseltmedi.
Sonra Ibrâhîm Hâcer'le ve emzirmekte oldugu bu oglu îsmâîl ile beraber Mekke'ye geldi [61].

38- (Buhârî dedi ki:) Ve bana Abdullah ibn Muhammed tahdîs etti: Bize Abdurrazzâk tahdîs etti:

Bize Ma'mer ibn Râsid, Eyyûb es-Sahtiyânî'den ve Kesîr ibn Kesîr ibni'l-Muttalib ibn Ebî Vedâa'dan -bunlarin biri digeri üzerine artirma yapiyordu-, bunlar da Saîd ibn Cubeyr'den haber verdi. Ibn Abbâs söyle dedi: Kadinlarin uzun etekli elbise kullanmalari Ismail'in anasi Hâcer tarafindan konulmus bir âdettir. Hâcer (kiskanç ortagi) Sâre'den izini gizlemek için uzun eteklik giymisti.

Ibrahim, Hâcer'le evlenip Ismail dogduktan sonra emzirmekte oldugu bu oglu ile beraber (Sâre'nin saldirisindan korumak için Sam'dan çikip) Mekke'ye geldi. Nihayet Hâcer'le Ismail'i Mescid'in (bu-gün bulundugu) yerin ve Mescid'in yüksek bir yerindeki Zemzem kuyusunun yukarisinda büyük bir agacin yanina birakti. O târihte Mekke'de hiçbir kimse yoktu. Hattâ içecek su da yoktu. Iste Ibrâhîm bu ana ve ogulu buraya birakti. Yanlarina içi hurma dolu mesin bir dagarcik, içi su dolu bir kirba birakti. Sonra Ibrâhîm kendi (Sam'a) gitmek üzere döndü. Ismail'in anasi Hâcer de arkasindan onu ta'kîb etti de:

— Yâ Ibrâhîm! Bizi bu vâdîde birakip da nereye gidiyorsun? Öyle bir vâdî ki, ne görüp görüsecek bir ins var, ne de baska bir hayât eseri sey var, dedi.

Hâcer bu sözlerini tekrar tekrar söyledi ise de ibrâhîm ona dönüp bakmadi. Nihayet Hâcer ona:

— Bizi burada birakmayr sana Allah mi emretti? diye sordu.

Ibrâhîm:

—Evet, Allah emretti! diye cevâb verdi.

Bunun üzerine Hâcer:

— Öyleyse O bizi zayi' etmez, korur! dedi.

Sonra (Ka'be'nin yerine) döndü. Ibrâhîm de ayrilip gitti. Tâ Mekke'nin üstündeki Seniyye mevkiinde görülmeyecek bir yerde bulununca yüzünü Ka'be tarafina döndürdü. Sonra ellerini kaldirarak su kelimelerle duâ etti:

— 'Ey Rabb 'imiz, ben evlâdimdan kimini Sen Un mukaddes olan evinin yaninda ekimiz bir vâdîye yerlestirdim. Sebebi sudur ki, Rabb -imiz, dosdogru namazlarini kilsinlar. Artik Sen insanlardan bir kisminin gönüllerini onlara meylettir. Onlarin sükretmeleri ümîd edildigi için, kendilerini bâzi meyvelerle riziklandir! dedi" (îbrâhîm: 37).

Artik Ismail'in anasi,oglu Ismail'i emziriyor ve kendisi kirbadaki sudan içiyordu. Nihayet kirbadaki su bitince hem Hâcer, hem de çocugu susadi. Hâcer çocugun susuzluktan toprak üstünde sizlanarak yuvarlandigina bakmaga basladi. Fakat çocugun bu elîm hâline bakmaktan fenâlasarak onun yanindan kalkip biraz öteye gitti. Ve o mintikada Ka'be'ye en yakin dag olarak Safa tepesini buldu ve bunun üstüne çikti. Sonra vâdîye karsi durup bir kimse görebilir miyim diye bakmaga basladi. Fakat hiçbir kimse göremiyordu. Bu defa Safa tepesinden indi. Vâdîye varinca (ayagina dokunmamak için) entarisinin etegini topladi. Sonra müskil bir isle karsilasan bir insan azmiyle kostu, vâdîyi geçti. Sonra Merve mevkiine geldi. Orada da biraz durdu ve bir kimse görebilir miyim diye bakti. Fakat hiçbir kimse göremedi. Hâcer bu suretle (Safa ile Merve arasinda) yedi defa gitti, geldi.

Ibn Abbâs dedi ki: Peygamber (S): "Bunun için insanlar Safa ile Merve arasinda sa'y ederler" buyurdu.

Son defa Merve üzerine çiktiginda bir ses isitti ve kendisi nefsine hitâb ederek: Sus, iyice dinle! dedi. Sonra dikkatle dinledi. Bu sesi evvelki gibi bir daha isitti. Bunun üzerine Hâcer:

—Ey ses sahibi, sesini duyurdun! Eger sen bize yardim etmek kudretine mâlik isen bize yardim et!

dedi.
Ve böyle der demez hemen Zemzem kuyusunun yerinde bir melek göründü. O melek ayaginin topugu ile yâhud kanadiyle yeri kaziyordu. Nihayet su göründü. Hâcer (su baska tarafa akmasin diye) suyu eliyle çevirdi, havuz gibi yapti. Hâcer hem eliyle öyle yapiyordu, bir taraftan da kirbasini doldurmaya devam ediyordu. Su ise avuç avuç alindiktan sonra yerinde kayniyordu.
Ibn Abbâs dedi ki: Peygamber (S): "Allah Ismail'in anasi Hâcer'e rahmet etsin! O, Zemzem 7 kendi hâline biraksaydi da suyu avuç-
lamasaydi, muhakkak Zemzem akar bir irmak olurdu" buyurdu.
Ibn Abbâs devamla dedi ki: Hâcer bu sudan içti, çocugunu era-zirdi.
Melek, Hâcer'e:
— Zayi' ve helak oluruz diye sakin korkmayin! Iste surasi Allah'in evidir. O evi su çocukla babasi yapacaktir. Muhakkak ki, Allah o isin ehlini zayi' etmez! dedi.
Beyt'in yeri tepe gibi olup yerden yüksekçe idi. Uzun zaman seller sagini solunu kazip götürmüstü.
Hâcer bu suretle yasarken günün birinde Cürhüm'den bir cemâat ugradi. Bunlar Kedâ yoluyla gelip Mekke'nin alt tarafina indiler. Cür-hümlüler oraya bir kusun gelip gittigini görmüslerdi de:
— Hiç sübhesiz su kus bir suyun basinda döner dolasir. Hâlbuki biz de bu vâdîde su bulunmadigini biliyorduk, demislerdi.
Ve anlamak için çevik bir yâhud iki kisi göndermisler. Onlar orada su bulundugunu anlayinca dönüp gelmisler ve su oldugunu haber vermisler. Bunun üzerine Cürhümlüler Mekke mevkiine gelmislerdir.
Ibn Abbâs dedi ki: Cürhümlüler geldiginde Ismail'in anasi da su basinda idi. Cürhümlüler ona:
— Bizim de gelip suraya senin yakinina inmemize izin verir misin? dediler.
Hâcer de:
—Evet, inebilirsiniz (bu sudan da kullanabilirsiniz), su kadar ki, bu suda sizin mülkiyet hakkiniz yoktur, dedi. Onlar da:
— Evet, diyerek Hâcer'i tasdik ettiler.
Ünsiyete muhtâc oldugu bir sirada Cürhümlüler'in bu gelisi Hâ-cer'in arzusuna uygun oldu. Cürhümlüler Mekke civarina inip kondular. Sonra Cürhümlüler'in asil kalabalik kismina da haber gönderdiler. Onlar da gelip kondular. Nihayet Mekke'nin bulundugu yer medenî bir ma'mûre hâline gelmeye basladi. Hâcer'in oglu Ismâîl yigitlik ve gençlik çagina girdi. Cürhümlüler'den Arabça ögrendi. Artik Ismâîl gençlik çaginda Cürhümlüler arasinda en sevimli bir sîmâ olmustu. Onun necâbeti, güzelligi Cürhümlüler'i hayret içinde birakmisti. Bu sebeble Ismâîl bulûg devresine erisince Cürhümlüler onu kendilerinden bir kizla evlendirdiler. Hayâtin bu mes'ûd safhasi devam ederken günün birinde Ismail'in anasi öldü. (Hâcer'in doksan yasina girdigi ve Ka'be'nin bitisigindeki Hicr denilen yere gömüldügü söylenir.)
ismâîl evlendikten sonra Ibrâhîm birakip gittigi oglunu ve kadinini arayarak görmeye geldi. Ismâîl o sirada evde yoktu, ismâîl'i karisina sordu. O da:
— Rizkimizi tedârik etmek üzere çikti gitti, diye cevâb verdi. Sonra Ibrâhîm:
— Maisetiniz, hâliniz nasildir? diye sordu. Ismail'in kadini:
— Siddetli darlik içindeyiz, fena bir hâldeyiz! diye sikâyet etti. Ibrâhîm:
— Kocan geldiginde benden selâm söyle ve ona de ki: Kapisinin esiginin basamagini degistirsin! dedi.

Ismâîl geldiginde babasinin gelip gittigini sezer gibi oldu da karisina:
— Evimize gelen oldu mu? diye sordu. O da:
— Evet, söyle söyle sekilde yasli bir kisi geldi. Bana seni sordu. Cevâb verdim. Maisetimizi sordu. Ben de siddetli darlik içinde bulundugumuzu söyledim! dedi.
Bunun üzerine Ismâîl:
— Sana birsey vasiyet ve bir söz emânet etti mi? dedi. O da:
— Evet bana, sana selâm söylememi ve kapinin basamagini degistir dememi tenbîh etti, dedi.
Sonra Ismâîl kadinina:
— O gelen ihtiyar, babamdir. Bana senden ayrilmami emretmistir. Artik sen kendi ailenizin evine gidebilirsin! dedi.
Ve ondan ayrilarak Cürhümlüler'den baska bir kadinla evlendi.
Ibrâhîm, Allah'in diledigi bir müddet uzaklasti da sonra geldi. Yine evde ismâîl'i bulamadi. Ismâîl'in karisinin yanina girdi. Ona da Ismail'i sordu. O da:
— Maisetimizi tedârik etmeye gitti, dedi. Ibrâhîm:
— Nasilsiniz; maisetiniz, hâliniz iyi midir? diye sordu. Ismâîl'in karisi:
— Biz hayir, saadet ve bolluk içindeyiz! diye Allah'a hamd ve sena etti.
Ibrâhîm:
— Ne yiyip içiyorsunuz? diye sordu. Kadin:
— Et yiyoruz, su içiyoruz, dedi. Ibrâhîm Peygamber:
— Yâ Allah! Bunlarin etlerini ve sularini mübarek kil, hayir ve bereket ihsan eyle! diye duâ etti.
Peygamber (S) söyle buyurdu: "Ibrahim zamaninda Mekke civarinda hububat yoktu. Av etiyle gidalaniyorlardi. Eger o târihlerde
ve oralarda hububat olsaydi, Ibrahim hububat hakkinda dua ederdi", Ibn Abbâs dedi ki: Ibrahim'in bu duasi bereketiyledir ki, et ile su Mekke'den baska yerlerde (o sicak muhitte) Mekke'deki kadar hiçbir kimsenin sihhatine uygun düsmez.
Yine Ibn Abbâs dedi ki: Ibrâhîm Peygamber'e gelince:
— Kocan geldiginde ona selâm söyle ve ona kapisinin esigini güzel tutsun diye emreyle! demistir. (Sonra Ibrâhîm Sam'a dönmüstür.)
Ismâîl geldiginde:
— Evimize gelen oldu mu? diye sordu. Karisi:
— Evet, güzel yüzlü bir ihtiyar geldi, diye Ibrâhîm'i medhetti. Sonra kadin:
— Seni sordu, ben de rizkimizi tedârik etmeye gitti, dedim. Geçiminiz nasildir? dedi. Ben de hayir ve saadet içindeyiz, dedim.
Sonra Ismâîl:
— Sana birsey vasiyet etti mi? diye sordu. Kadin da:
— Evet, o ihtiyar sana selâm söyledi ve kapinin esigini iyi tutmani emreyledi, dedi.
Bunun üzerine Ismâîl, kadinina:
— Iste o, babamdir; sen de evimizin serefli esigisin! Babam bana seni hos tutmami, iyi geçinmemi emretmistir, dedi.
Sonra îbrâhîm yine bir müddet daha oglundan ve ailesinden uzakta yasadi. Ondan sonra Mekke'ye geldi. O sirada Ismâîl Zemzem kuyusunun yakininda büyük bir agacin altinda okunu yontup düzeltmekte idi. Ismâîl babasini görünce hemen kalkip babasina karsi vardi. Ve bir babanin ogluna,

bir ogulun da babasina karsi yapagel-dikleri sarilmalarla, el, yüz, göz öpmelerinde bulundular. Sonra Ibrâhîm ogluna:
— Yâ Ismâîl! Allah bana büyük bir is emretti, dedi. Ismâîl de:
— (Babacigim) Rabb'in ne emretti ise onu yerine getir, dedi. Ibrâhîm:
— Fakat bu iste sen bana yardim edeceksin, dedi. Ismâîl:
— Ben sana her türlü yardimi yaparim, dedi. Ibrâhîm:
— Allah burada bir Beyt yapmami emretti, diye etrafindan yüksekçe bir tepeye isaret etti.
Ibn Abbâs dedi ki: îbrâhîm'le Ismâîl, iste orada Ka'be'nin esâsini kurup duvarlarini yükselttiler. Ismâîl tas getirirdi, Ibrâhîm de bina ederdi. Nihayet Beyt'in binasi ilerleyip duvarlari yükseldiginde Ismâîl
(bugün ziyaret edilen ma'lûm) tasi getirdi. îbrâhîm de onu ayaginin altina (iskele olarak) koydu, üzerinde insâata devam etti. Ibrâhîm, yapar, Ismâîl de tas sunardi. Nihayet insâat tamam olduktan sonra, baba ogul Beyt'in etrafinda dolasiyorlar ve söyle duâ ediyorlardi: "Ey Rabb 'imiz, bizden (su hizmeti) kabul et, sübhesiz hakkiyle isiten, kemâliyle bilen Sen'sin Sen... " (ei-Bakara. 127) [62].

39-.....Bize Ibrâhîm ibnu Nâfi', Kesîr ibn Kesîr'den; o da Saîd ibn Cubeyr'den tahdîs etti ki, Ibn Abbâs (R) söyle demistir; Ibrahim ile ehli Sâre arasinda (Hâcer'i kiskanma sebebivle) çekisme
meydana geldigi zaman, Ibrâhîm Peygamber, Ismâîl ve Ismail'in anasi ile yola çikti. Yanlarinda içinde su olan bir kirba vardi. Ismail'in anasi bu kirbadan su Içiyor, bundan da çocuguna içirecegi sütü çogaliyordu. Nihayet Mekke'ye geldi. Karisi Hâcer'i büyük bir agacin altina koydu. Sonra Ibrâhîm kendisi Sam'a, ailesinin yanma gitmek üzere döndü. Ismail'in anasi Hâcer de arkasindan gitti. Nihayet Kedâ mevkiine ulastiklari zaman Hâcer, Ibrahim'in arkasindan:
— Yâ Ibrâhîm! Bizi kime birakiyorsun? diye ünledi. Ibrâhîm:
— Sizleri Allah'a birakiyorum, dedi. Hâcer:
— Ben Allah ile olmaktan raziyim, hosnudum, dedi.
Ibn Abbâs dedi ki: Bunun üzerine Hâcer ilk yerine döndü. Artik kirbadan su içmeye ve sütü çogalip çocuguna emzirmeye devam etti. Nihayet su tükenince kendi kendine:
— Gidip etrafa baksam belki bir kimse görebilirim, dedi.
Ibn Abbâs dedi ki: Bu düsünce üzerine Hâcer gitti ve Safa tepesine çikti herhangi bir kimse görebilir mi diye etrafa tekrar tekrar bakti. Fakat hiçbir kimse göremedi. (Safâ'dan inip) vâdîye ulasinca sür'at-le yürüdü ve Merve'ye geldi. (Orada da etrafa bakti, hiç kimse göremedi.) Bu Safa' ile Merve arasinda gidip gelme isini yedi defa yapti. Sonra kendi kendine:
— Gidip de çocugum ne yapti, baksam! dedi.
Akabinde gidip bakti ve çocugu kendi hâli üzere gördü. Çocuk kendisindeki susuzluktan dolayi ölmek üzere bayginlik derecesinde gögsünden hiçkiriyordu. Hâcer'in gönlü kendisini çocugun bu hâli karsisinda durdurmadi. Kendi kendine:
— Gitsem etrafa baksam, belki bir kimse görürüm, diye söylendi. Akabinde gitti, Safâ'ya çikti; bir kimse görmek ümîdiyle etrafa
tekrar tekrar bakti, fakat hiçbir kimse göremedi. Nihayet Safa ile Merve arasindaki bu gidip gelmeleri yediye tamamladi. Sonra yine kendi kendine:
— Gidip de çocuk ne yapti baksam, dedi.

Kendisi Merve üzerinde bunlari söyledigi anda birden bir ses isitti. Bunun üzerine Hâcer:
—Ey ses sahibi, eger sende bir hayir varsa yardim et! dedi.
Böyle derken Zemzem kuyusunun yerinde Cibril'i gördü.
Ibn Abbâs dedi ki: Peygamber, ayaginin topuguyla isaret ederek gösterdi: Cibril ayaginin topugu ile yeri dürttü. Dedi ki: Akabinde hemen su fiskirdi. Ismâîl'in anasi hayrete düstü ve yeri açmaga basladi.
Ibn Abbâs dedi ki: Ebû'l-Kaasim (S): "Hâcer Zemzem'i kendi hâline biraksaydi, su yeryüzünde açiktan akardi" buyurdu.
Dedi ki: Artik Hâcer sudan içiyor, sütü çogaliyor, çocugunu em-ziriyordu.
Dedi ki: Hâcer bu suretle yasarken Cürhüm kabilesinden birtakim insanlar Mekke vadisine ugradilar. Onlar orada birtakim kuslarin uçtugunu gördüler. Kendileri bunu inkâr edercesine:
— Kuslar su üzerinden baska yerde bulunmaz, dediler ve hemen arastirici elçilerini gönderdiler.
Elçi ve beraberindekiler baktilar ve kendilerini bir su üzerinde gördüler. Hemen kabileye gelip, onlara su oldugunu haber verdiler. Bunun üzerine Cürhümlüler Hâcer'in yanina geldiler ve:
— Ey Ismail'in anasi! Bizim de burada senin beraberinde olmamiza yâhud seninle beraber ikaamet etmemize izin verir misin? dediler.
(Hâcer onlara izin verdi, beraber oturdular.)
Nihayet Hâcer'in oglu bulûg çagina erisince, Cürhümlüler içinde bir kadinla evlendi.
Dedi ki: Ismâîl evlendikten sonra Ibrahim'e Hâcer'in bulundugu yere gitmek düsüncesi belirdi. Bunun üzerine ailesi Sâre'ye:
— Ben Mekke'de biraktiklarimi arayacagim, dedi.
Dedi ki: Akabinde Mekke'ye geldi ve Ismâîl'in karisina: .
— Ismâîl nerede? diye sordu. Ismail'in karisi:
— Ava gitti, dedi ve: Bize konuk olsan, yiyip içsen! sözlerini söyledi.
Ibrâhîm:
— Yiyeceginiz nedir, içeceginiz nedir? diye sordu. Kadin:
— Yiyecegimiz ettir, içecegimiz de sudur, dedi. Ibrâhîm:
— Yâ Allah! Bunlar için etlerinde ve içeceklerinde bereket halk eyle! dedi.
Ibn Abbâs dedi ki: Ebû'l-Kaasim (S): "Ibrahim'in duasi sebebiyle Mekke'nin yiyecek ve içeceginde büyük bir bereket vardir" buyurdu.
Dedi ki: Sonra Ibrahim'e yine Mekke'ye gitmek fikri belirdi ve i ailesine:
— Ben Mekke'de biraktiklarima gidecegim, dedi (ve yollandi).
Mekke'ye gelince Ismail'le Zemzem kuyusunun arka tarafinda kendi oklarini düzeltirken karsilasti. Bulusma töreninden sonra ogluna:
— Yâ Ismâîl, Rabb'in bana kendisi için bir Beyt yapmami emretti, dedi.
Ismâîl:
— Rabb'inin emrine itaat et, dedi. Ibrâhîm:
— Rabb'in bu is üzerine bana yardim etmeni de emretti, dedi. Ismâîl:
— Öyle ise yardim ederim, dedi; yâhud da dedigi gibi dedi. Bunun üzerine her ikisi kalktilar, Ibrâhîm bina etmeye, Ismâîl
de taslan uzatip vermeye koyuldular ve:
— "Ey Rabb'imiz, bizden kabul buyur. Sübhesiz hakkiyle isiten, kemâliyle bilen Sen'sin Sen" (ei-

Bakara: 127) duasini söylüyorlardi.
Dedi ki: Nihayet bina yükseldi. Yasli Ibrâhîm de taslari nakletmekten zaîf oldu. Bundan sonra Ibrâhîm Makaam tasinin üzerinde durdu da Ismâîl taslari ona uzatip vermeye basladi. Bu isleri yaparlarken: "Ey Rabb'imiz, bizden (bu hizmeti) kabul buyur. Sübhesiz hakkiyle isiten, kemâliyle bilen Sen'sin Sen" duasini tekrar tekrar söylüyorlardi [63].

40-..... Ben Ebû Zerr(R)'den isittim, söyle dedi: Ben:
— Yâ Rasûlallah! Yeryüzünde ilk önce hangi mescid bina edilip konuldu? diye sordum.
Rasûlullah (S):
— "el-Mescidu'l-Harâm" buyurdu. Ben:
— Sonra hangisi? dedim. Rasûlullah:
— "el-Mescidu'l-Aksâ" buyurdu. Sonra ben:
— Bu iki mescidin kurulusu arasinda ne kadar zaman vardir? dedim.
Rasûlullah:
— "Kirk sene" buyurdu. Sonra da:
— "Bundan böyle namaz sana nerede yetisirse sen namazi orada kil! Çünkü faziletli namaz, vakti içinde kilinandir" buyurdu [64].

41-.....Amr ibnEbî Amr'dan; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti: Uhud Dagi Rasûlullah'a görününce: "Bu öyle bir dagdir ki, o bizi seviyor, biz de onu seviyoruz. Yâ Allah, sübhesiz Ibrahim Mekke'yi harem kilmistir. Ben de Medine'nin su iki kara taslik arasindaki sahasini hürmet edilmesi vâcib bir harem kiliyorum" dedi [65].
Bu hadîsi Abdullah ibn Zeyd de Peygamber'den rivayet etmistir.

42-.....Abdullah ibn Ebî Bekr, Abdullah ibn Umer'e Peygamber'in zevcesi Âise(R)'den haber verdi: Rasûlullah (S):
— "(Yâ Âise!) Görmedin mi, senin kavmin Ka'be'yi bina ettiler, Ibrahim'in temellerinden kisalttilar" buyurdu.
Ben de:
— Yâ Rasûlallah, Ka'be'yi Ibrahim'in temelleri üzerine döndürmez misin? dedim.
— "Senin kavmin küfr zamanina yakin olmayaydi" buyurdu.
Abdullah ibn Umer: Yemîn olsun ki, eger Âise bu hadîsi muhakkak Rasûlullah'tan isitmis ise, ben Rasûlullah'in Hicr'i ta'kîb eden iki rüknü isti'lâm etmemesini, Beyt'in Ibrahim'in temelleri üzerine tamam olmamasindandir diye düsünüyorum, demistir.
Ve Ismâîl ibn Ebî Uveys bu hadîsi rivayetinde: Abdullah ibnu Muhammed ibn Ebî Bekr diye beyânli söylemistir [66].

43-.....Amr ibn Suleym ez-Zurakî söyle demistir: Bana Ebû Humeyd es-Sâidî (R) haber verdi. Onlar:

— Yâ Rasûlallah, sana nasil salât okuyalim? diye sormuslar. Rasûlullah (S) da söyle deyiniz buyurmustur:
— "Allâhumme salli alâ Muhammedin ve ezvâcihî ve zürrîyeti-hî kemâ salleyte alâ âli tbrâhîme ve bârik alâ Muhammedin ve ezvâcihî ve zürrîyetihî kemâ bârekte alâ âli tbrâhîme inneke hamîdun mecîd
(Yâ Allah, Ibrâhîm ailesine salât ettigin gibi Muhammed'e, zevcelerine ve zürrîyetine de salât et ve Muhammed'i, zevcelerini ve zür-rîyetini Ibrâhîm ailesini mübarek kildigin gibi mübarek kil. Hiç sübhesiz Sen Hamîd'sin, Mecîd'sin)" [67].

44-.....Bize Ebû Kurre Müslim ibnu Salim el-Hemdânî tahdîs edip söyle dedi: Bana Abdullah ibnu îsâ tahdîs etti; o, Abdurrah-mân ibn Ebî Leylâ'dan söyle dedigini isitmistir: Bana Ka'b ibn Ucre (R) kavustu da:
— Ey Ibn Ebî Leylâ! Peygamber(S)'den isittigim bir salât ve selâm hediyesini sana hediye edeyim mi? dedi.
Ben de:
— Evet, onu bana hediye et, dedim. Ka'b:
— Biz bir kerresinde Rasûlullah'tan: Yâ Rasûlallah! Sizin ehli beytinize hâss olarak salât nasildir? Çünkü Allah bize yalniz (namazda) sana nasil selâm edecegimizi ögretmistir, diye sorduk.
Rasûlullah bize:
— "Allâhumme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin kemâ salleyte alâ tbrâhîme ve alâ âli Ibrâhîme inneke hamîdun mecîdun.
Allâhumme bârik alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin kemâ bârekte alâ Ibrâhîme ve alâ âli tbrâhîme inneke hamîdun mecîdun deyiniz" buyurdu [68].

45-.....Ibnu Abbâs (R) söyle demistir: Peygamber (S) Hasan ile Hüseyin'e su duayi okur ve: "(Büyük) babaniz îbrâhîm de bu duayi ogullan îstnâîl ile îshâk'a okuyup bununla onlari Allah'a sigindirirdi" buyurdu: "Eûzu bi-kelimâtVllâhi't-tâmmeti min külli seytanin ve hâmmetin ve min külli aynin lâmmetin (Her nevi' seytândan, her hasereden, dokunan her kötü gözden Allah'in tam olan (sifâ verici) kelimelerine siginirim)" [69].

13- Bâb: Aziz Ve Celîl Olan Allah'in Su Kavli:

"Onlara Ibrahim'in konularini da haber ver: Hani bunlar onun huzuruna girip 'Selâm' demislerdi. O da:
'Biz sizden endise edicileriz' demisti. Dediler ki: 'Korkma, hakikat biz sana çok bilgin bir ogul müjde ediyoruz'. 'Bana' dedi, 'Ihtiyarlik çökmüsken (nasil olup da) müjde verdiniz? Bu tebsiri neye dayanarak yapiyorsunuz?' Dediler: 'Seni hakk olarak mustuluyoruz. O hâlde sakin ümidini kesenlerden olma'. (Ibrahim:) 'Rabb 'imin rahmetinden sapiklardan baska kim ümidini keser?' dedi. 'Ey elçiler, daha isiniz nedir?' dedi. Dediler: 'Gerçek biz günahkârlar güruhuna gönderildik. Su kadar ki, Lût ailesi bunlarin disindadir.

Biz onlarin hepsini muhakkak kurtaricilariz. Karisi baska. Biz onun mutlakaa geride kalanlar arasinda bulunmasini takdir ettik... " (ei-acr: 51-60).
"Lâ tevceV\ "Lâ tahaf (yâni, korkma) demektir. "Hani Ibrahim: 'Ey Rabb'im, ölüleri nasil diriltecegim bana göster' demis: (Allah buna) 'Inanmadin mi yoksa?' demis, o da: 'Inandim; fakat kalbimin (gözümle de görerek) yatismasi için' (istedim diye) söylemisti.
Allah dedi ki: "'Dört kus tut. Onlari kendine alistir. Sonra onlari (kesip) her parçasini bir dagin üzerine birak.
Sonra da onlari çagir. Kosarak sana geleceklerdir. Bil ki sübhesiz Allah bir kaadiri mutlaktir, tam bir hüküm ve
hikmet Sahibidir" (el-Bakara: 260) [70].

46- Bize Ahmed ibn Salih tahdîs etti: Bize Abdullah ibnu Vehb el-Misrî tahdîs edip söyle dedi: Bana Yûnus ibn Yezîd, Ibn Sihâb'-dan; o da Ebû Seleme ibn Abdirrahmân ve Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; onlar da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) söyle buyurmustur: "Biz Ibrahim 'den daha hakliyiz: îbrâhîm: 'Ey Rabb 'im, ölüleri nasil diriltecegini bana göster" dedigi zaman Rabb'i: 'Inanmadin mi yoksa?' dedi. O da: 'Inandim, fakat kalbimin (gözümle de görerek) yatismasi için (istedim' diye) söylemisti" (el-Bakara: 260).
Allah Lût Peygamber'e de rahmet etsin, O da yemin olsun çok saglam bir rükne, Allah'a dayanip dururken: "(Âh) size yetecek bir kuvvetim olsaydi yâhud sarp bir kal'aya siginabilseydim" (Hûd: 80) dedi".
Sonra Rasûlullah: "Eger ben zindanda Yûsuf'un kaldigi gibi uzun zaman mahbûs kalsaydim, onu hapisten çikarmaga gelen kisinin da'vetine hemen icabet ederdim (haydi efendine git de tahkikat yapsin demezdim)" buyurmustur [71].

14- Yüce Allah'in Su Kavli Babi [72]:

"Kitâb'da Ismail'i de an. Çünkü o, sözünde sâdikti, rasûl bir peygamberdi. Kavmine namazi, zekâti emrederdi. Rabb'i nezdinde rizâya ermisti o" (Meryem: 54-55).

47-.....Selemetu'bnu'1-Ekva' (R) söyle demistir: Peygamber (S) Eslem kabilesinden ok atismakta olan bir topluluga ugradi da:
— "Ey Ismail ogullan, ok atiniz! Sübhesiz sizin (büyük) babaniz usta bir ok aticisi idi. Ve ben bu yarismada Fulân ogullari ile beraberim" buyurdu.
Râvî dedi ki: Rasûlullah'in bu sözünü isitince iki grup ok yarisçilarindan bir tarafi ellerini ok atmaktan çektiler. Bunun üzerine Ra-sûlullah:
— "Size ne oldu ki atmiyorsunuz?" buyurdu. Onlar da:
— Yâ Rasûlallah! Siz muhalifimiz grupla beraberken biz o tarafa nasil ok atariz? dediler.
Rasûlullah:
— "Haydi atiniz! Ben sizin hepinizle beraberim" buyurdu [73].

15- Ibrahim'in Oglu Ishâk'in Kissasi Babi [74]

Bu bâbda Ibnu Umer ve Ebû Hureyre'nin Peygamber(S)'den rivayet ettikleri hadîsler vardir [75].
"Yoksa, ölüm Ya'kûb'un önüne geldigi vakit siz de orada hazir mi idiniz? (Hayir) o, ogullarina: Benden sonra neye ibâdet edeceksiniz? dedigi zaman onlar: Senin Tanri'na ve babalarin Ibrahim'in Ismail'in, Ishâk'in bir tek tanri olan Allah'ina ibâdet edecegiz. Biz O'na teslim olmus müslümânlariz, demislerdi" (ei-Bakara: 133) [76].

48-.....Ubeydullah'tan; o da Saîd ibn Ebî Saîd el-Makburî'den isitmistir ki, Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Peygamber'e:
— Insanlarin (Allah katinda) en çok kerem ve ihsana nail olani kimdir? diye soruldu.
Peygamber (S):
— "Insanlarin en kerîmi, en muttaki olanidir" buyurdu. Soranlar:
— Ey Allah'in Peygamberi, biz Senden amel cihetiyle en kerîm olani sormuyoruz, dediler.
Bunun üzerine Peygamber:
— "Insanlarin (serefçe) en kerîmi Allah'in Peygamberi Yûsuj"Ij tur. Yûsuf, Allah'in Peygamberi (Ya'kûb'un) ogludur. O da Allah'in Peygamberi (Ishâk'in) ogludur. O da Allah 'in Peygamberi Ibrahim Halîlullah'in ogludur" buyurdu.
Suâl soranlar yine:
— Biz Sana bundan sormuyoruz, dediler. Bu defa Peygamber:
— "Siz Ar ab seceresinin ma'denlerinden (yânî anaç soylarindan) soruyorsunuz!" buyurdu.
Onlar:
— Evet, dediler. Peygamber:
— "Sizin Câhiliyet zamaninda hayirli olanlariniz, Islâm'i anlayip ilim üzere hareket ederlerse Islâm devrinde de en hayirli olanlari-nizdir" buyurdu [77].

17- Bâb:

"Lât'a da (peygamberlik vermistik). O zaman kavmine söyle demisti: Siz gözünüz göre göre hâlâ o kötülügü yapacak misiniz? Gerçek, siz kadinlari birakip da sehvetle mutlakaa erkeklere yanasacak misiniz? Hayir, siz beyinsizlikte devam edegelen bir kavimsiniz. (Buna karsi) kavminin cevâbi: Lût Hanedani 'ni memleketinizden çikarin. Çünkü onlar temizlige zorlar insanlardir, demelerinden baska (birsey) olmadi. Bunun üzerine biz de hem onu, hem geri kalanlardan olmasini takdir ettigimiz karisindan baska bütün hanedanini kurtardik. Onlarin üstüne öyle bir yagmur yagdirdik ki...
"Ne kötü idi inzâr edilenlerin yagmuru" (en-Nemi: 54-58) [78]

49- Bize Ebû'l-Yemân tahdîs etti: Bize Suayb haber verdi: Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) "Allah Lût'a magfiret etsin. Muhakkak ki, o, çok sag- [79]

lam bir rükne (yânî Allah'a) dayanmakta idi" buyurmustur .

18- Bab:

"Vaktaki elçiler Lût ailesine geldi. Lût dedi ki: 'Herhalde siz taninmamis bir zümresiniz \ Onlar da: ‘Hayir' dediler, 'Biz sana onlarin, hakkinda sekk etmekte olduklari seyi getirdik. Sana hakk ile geldik.
Biz sübhesiz dogru söyleyenleriz'... " (ei-Hicr: 6i-64)I
"Tevellâ bi-ruknihî" (ez-zâriyât: 39) "Beraberindekilerle yüz çevirdi, çünkü onlar onun kuvvetidir. "Lâ terkenû"
ii3), "Meyi etmeyin" demektir. "Fe-enkerahum" ve "Nekirahutn" (Hûd: 70) "Vestenkerahum": Bunlarin hepsi bir ma'nâya olup "Onlardan hoslanmadi" demektir.
Yuhraûne" (Hûd: 78) "Kosuyorlar" demektir. "Dâbira" (ei-Hicr: 66) "Ahira" demektir. "Sayhaten" (Yâsîn: 29)
' 'Heleketen" demektir. "Li'l-mutevessimîn" (ei-Hîcr: 75) "Bakanlar" yâhud "Düsünenler" demektir. "Le-bi-sebîlin " (ei-Hicr; 76) "Le-bi-tarîkin" demektir [80].

50- Bize Mahmûd ibn Geylân tahdîs etti: Bize Ebû Ahmed tahdîs etti: BizeSufyân es-Sevrî, Ebû Ishâk'tan; o da el-Esved'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Mes'ûd (R) söyle demistir: Peygamber (S): "Fehel min muddekir" (ei-Kamer'de, alti kerre) seklinde okudu [81].

19- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:

"Semûd kavmine de kardesleri Salih'i gönderdik. Dedi ki:
*Ey kavmim, Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan baska hiçbir tanriniz yoktur. Size Rabb'inizden apaçik bir mu 'cize gelmistir. Iste size bir alâmet olmak üzere Allah'in su disi devesi! Onu birakin, Allah'in arzinda otlasin. Ona bir fenalikla dokunmayin. Sonra sizi acikli bir azâb yakalar. Düsünün ki, Allah sizi Âd'den sonra hükümdarlar yapti. Yeryüzünde sizi yerlestirdi. Ovalarindan köskler yapiyor, daglarindan evler yontuyorsunuz. Artik hepiniz Allah'in lutuflarini anin, yeryüzünde fesâdçilar olup taskinlik yapmayin!' Onun kavminden büyüklenen ileri gelenleri de kendilerince hor görülenlere, onlarin içinden îmân edenlere söyle dediler:
'Siz Salih'in gerçekten Rabb'i katindan gönderilmis bir peygamber oldugunu biliyor musunuz?' Onlar da: 'Biz*
dediler, 'Dogrusu onunla ne gönderildiyse ona îmân edicileriz1. (Yine) o kibirlenen kimseler: 'Biz, dogrusu o sizin îmân ettiginizi inkâr ile kâfir olanlariz' dediler. Derken o disi deveyi, ayaklarini keserek öldürdüler, Rabb'lerinin emrinden uzaklasip isyan ettiler ve: 'Salih, eger sen gönderilmis peygamberlerden isen, bizi tehdîd edip durdugun azabi getir bize' dediler. Bunun üzerine onlari siddetti bir sarsinti tutuverdi de yurtlarinda dizüstü çöken kimseler oldular. O da onlardan yüz çevirdi ve (kendi kendine) söyle dedi: 'Ey kavmim, and usun ki, ben size Rabb'imin elçiligini teblig etmisimdir. Size nasihat etmisimdir. Fakat siz nasîhatçileri sevmezsiniz ki" (ei-A'mf: 73-79)
el-Hicr Sûresi'nde de bu vakia özetlenerek verilmistir: "And olsun ki, Ashabu Hicr da

peygamberleri tekzîb
etmislerdir. Biz onlara âyetlerimizi vermistik de bunlardan yüz çevirici idiler. Onlar daglardan emîn evler yontup oyarlardi. Derken onlari dahî sabaha girdikleri sirada o (korkunç) ses yakalayiverdi. Binâenaleyh kazanageldikleri o seyler kendilerinden (hiçbir azabi) def edemedi" (ei-Hicn so-84).
"el-Hicr", Semûd kavminin oturdugu yerdir. Amma
"Horsun hicrun" (ei-En'âm: 138) ta'bîrine gelince, bu "Haram ekin" demektir. Men' edilmis hersey "Hicrun mahcürun"dur (ei-Furkaan: 22,53). "Ve'I-Hacru", kurdugun her binadir ve Arz'dan onun üzerine men' ettigin sey
de "Hicr"dir.
Iste Ka'be'nin Hatîm'i, bu kabilden "Hicr" diye isimlendirildi. Sanki o "Mahtûm"dan, yânî "Kesilmis" ta'bîrinden türemistir; "Katîl"in "Maktûl"den olmasi gibi. Ve atlarin disisine de "Hicr" denilir; "Akl"a da "Hicr" ve "Micen" denilir <ei-Fecr: 5). Amma Yemâme'nin "Hacr"ine gelince, o bir menzildir [82].

51-.....Abdullah ibn Zem'a (R) söyle demistir: Ben Peygamber(S)'den isittim, kendisi Salih Peygamber'in disi devesini öldüreni zikretti de: "Salih 'in disi devesini, kuvvette Ebû Zem 'a gibi kavmi arasinda izzet ve sevket sahibi birisi öldürme da'vetine icabet etti" buyurdu.

52-..... Bize Süleyman ibn Bilâl, Abdullah ibn Dinar'dan; o da Ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) Tebûk gazvesinde Semûd kavminin helak oldugu Hicr vadisinde konakladigi zaman, sahâbîlerine buranin kuyusundan su içmemelerini ve buradan su almamalarini emretmis. Sahâbîler:
— Biz bu kuyunun suyundan alip hamur yogurduk ve su kaplarimizi doldurduk, demisler.
Bunun üzerine Rasûlullah onlara bu hamuru atmalarim ve aldiklari suyu da dökmelerini emretmistir.
Ve Sebre ibn Ma'bed'den ve Ebu's-Sumûs'tan, Peygamber'in yiyeceklerin atilmasini emrettigi rivayet olunur. Ebû Zerr de Peygamber'in, buranin suyuyla hamur yoguran kimseye bunu atmasini emrettigini söylemistir.

53-..... Abdullah ibn Umer (R) ona (yânî Nâfi'e) söyle haber vermistir: Insanlar Rasûlullah'm beraberinde Semûd arazîsi olan el-Hicr'a inip konakladilar, akabinde oranin kuyusundan su aldilar ve bununla hamur yogurdular. Rasûlullah (S) onlara, oranin kuyusundan aldiklari suyu dökmelerini, o su ile yogurulan hamuru develere yedirmelerini emretti. Ve yine RasûIuIlah onlara Salih Peygamber'in disi devesinin su içmeye gelmekte oldugu kuyudan su almalarini emretti.
Bu hadîsi Nâfi'den rivayet etmekte Ubeydullah'a, Usâme ibn Zeyd ibn Harise mutâbaat etmistir [83].

54-.....ez-Zuhrî söyle demistir: Bana Salim, babasi Abdullah ibn Umer(R)'den söyle haber verdi: Peygamber (S) el-Hicr'a ugradigi zaman: "Aglayicilar olmaniz hâli müstesna, onlara isabet eden musibetin sizlere isabet etmesinden sakinmak için kendi nefislerine zulmetmis olan kimselerin meskenlerine girmeyiniz" buyurdu. Sonra kendisi devesinin üzerinde oldugu hâlde ridâsiyle örtündü.

55-.....Abdullah ibn Umer (R) söyle demistir: Rasûlullah (S):
"Aglayicilar olmaniz müstesna, onlara isabet eden azabin benzerinin size isabet etmesinden sakinmak için kendi nefislerine zulmetmis olan kimselerin meskenlerine girmeyiniz" buyurdu [84].

20- Bab:

Yoksa (ey Yahudiler), ölüm Ya'kûb'un önüne geldigi zaman siz de orada hazir mi idiniz?" (ei-Bakara: 133).

56-.....Abdullah ibn Dinar'dan; odaîbnUmer(R)'dentahdîs etti ki, Peygamber (S): "Kerîm oglu-Kerîm oglu Kerîm oglu Kerîm, Ibrahim oglu Ya'kûb oglu Yûsuf aleyhi's-selâmdir"buyurmustur [85].

21- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:

'And olsun ki, Yûsuf'un ve kardeslerinin kissalarinda soranlar için nice ibretler vardir** (Yusuf: 7).

57-.....Ubeydullah söyle demistir: Bana Saîd ibn Ebî Saîd, Ebû Hureyre(R)'den haber verdi: Rasûlullah'a:
— Insanlarin en kerîmi kimdir? diye soruldu. Rasûlullah (S):
— "Allah'a en takvâli olanlaridir" buyurdu. Sahâbîler:
— Biz sana bundan sormuyoruz, dediler. Rasûlullah:
— "Insanlarin serefçe en kerîmi, Allah'in Peygamberi Yûsuf'tur. Yûsuf, Allah'in Peygamberi (Ya'kûb'un) ogludur. O da Allah'in Peygamberi (Ishâk'in) ogludur. O da Allah'in Peygamberi Halîlul-lah'in ogludur" buyurdu.
Sahâbîler:
— Biz sana bundan sormuyoruz, dediler. Rasûlullah:
— "Siz bana Arab seceresinin ma'denlerinden (yânî ana soylarindan) soruyorsunuz. Insanlar ma 'denler(g,ibi)dir. Insanlarin câhi-liyet zamaninda hayirli olanlari Islâm 'i anlayip ilim üzere yasarlarsa, Islâm devrinde de en hayirli olanlaridir" buyurdu [86].

58- Bana Muhammed ibn Selâm tahdîs etti: Bize Abde ibn Süleyman, Ubeydullah'tan; o da Saîd'den; o da Ebû Hureyre(R)'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere bu hadîsi haber verdi [87].

59-.....Ben Urve ibnu'z-Zubeyr'den isittim, Peygamber (S) Âise(R)'ye:
— "Ebû Bekr'e emret de insanlara namazi kildirsin" buyurmus.
Âise:
— Ebû Bekr pek yufka yürekli bir adamdir. Ne zaman Sen'in ma-kaamina dikelirse kalbi incelir,

demis.
Peygamber evvelki emrini tekrar buyurmus, Âise de "Ebû Bekr hüzünlü bir adamdir" sözünü tekrarlamis.
Su'be ibnu'l-Haccâc yukaridaki senedle dedi ki: Peygamber üçüncü yâhud dördüncü defasinda:
— "Sübhesiz sizler, Yûsuf Peygamber'in karsilastigi kadinlarsiniz. Ebû Bekr'e emredin de namazi kildirsin" buyurdu [88].

60-.....Ebû Mûsâ (R) söyle demistir: Peygamber (S) hastalandi da:
— "'Ebû Bekr'e emredin, insanlara namaz kildirsin!'"buyurdu. Âise:
— Ebû Bekr yufka yürekli bir adamdir, dedi. Peygamber önce emrinin benzerini söyledi. Âise de sözünün benzerini söyledi. Bunun üzerine Peygamber:
— "Ebû Bekr'e emredin! Sübhesiz siz kadinlar Yûsuf Peygamber 'in sahibelerisiniz (yâni onun günündeki kadinlarsiniz)" buyurdu.
Akabinde Ebû Bekr, Rasûlullah'in hayâtinda imâm oldu. Râvî Hüseyin ibn Alî el-Cu'fî, Zaide ibn Kudâme'den "Ince kalbli bir adam" seklinde söylemistir [89].

61-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) söyle duâ buyurdu: "Yâ Allah! Ayyas ibn Ebî Rabîa'yi kurtar! Yâ Allah! Se-lemete'bne Hisâm 'i kurtar! Yâ Allah! el- Velîd ibne'l- Velîd'i kurtar! Yâ Allah! (Kâfirlerin elinde bunalip) zayif ve âciz görülen diger mü'-minleri kurtar! Yâ Allah! Mudar'i daha siddetle çigne! Yâ Allah! Içinde bulunduklari bu yillari Yûsuf Peygamber'in o siddetli yillarina benzet!" [90].

62-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: 'Allah Lût Peygamber'e rahmet etsin! Yemin olsun ki, o muhakkak çok sarp bir kal'aya siginiyordu. Ve eger ben zindanda Yûsuf'un kaldigi kadar uzun zaman mahbûs kalsaydim, sonra bana, çikarmak üzere o da'vetçi gelseydi, ben hemen ona icabet ederdim" [91].

63-.....Mesrûk söyle demistir: Ben Âise'nin anasi Ümmü Rûmân'a Âise hakkinda yapilan Ifk dedikodusunu sordum. O söyle dedi:* Ben Âise'nin beraberinde idim, ikimiz oturuyorduk. Birden yanimiza Ensâr'dan bir kadin girdi. O:
— Allah fulan kimseye (yânî Mistah ibn Usâse'yie) lâyikini yapsin ve yapti, dedi.
Ümmü Rûmân dedi ki: Ben o Ensâriyye kadina:
— Sen niçin Allah fulana söyle yapsin ve yapti diyorsun? dedim. Ensâriyye kadin:
— Çünkü o, Ifk sözünün zikrini oradan oraya tasiyip yaydi, dedi.
Bunun üzerine Âise:
— Bu adam hangi sözü yaydi? dedi.
O kadin Ifk ehlinin sözlerini Âise'ye haber verdi. Ümmü Rûmân dedi ki:
— O sözü Ebû Bekr ile Rasûlullah isittiler mi? diye sordu. Ümmü Rûrhân:
— Evet, o sözü bunlarin ikisi de isitti, dedi.

Bunun üzerine Âise bayildi. Âise ancak üzerinde titreme ile beraber bir ates oldugu hâlde ayildi. Akabinde Peygamber geldi ve:
— "Âise'nin nesi var?" diye sordu. Ümmü Rûmân dedi ki: Ben:
— Âise'yi» kendisi hakkinda konusulmakta olan bir sözden dolayi bir humma, yânî atesli hastalik yakaladi, dedim.
Bunun üzerine Âise oturdu ve söyle dedi:
— Eger ben size bu söyleneni yapmadim diye yemîn etsem, sizler beni tasdîk etmezsiniz. Eger özür ve bahane serdedip kusurumu dilesem, sizler benim özrümü kabul etmezsiniz. Artik bu vaziyette be-
nim meselimle sizin meseliniz, Ya'kûb Peygamber ile ogullarinin meseli gibidir. (Çünkü o güzel bir sabr etti ve söyle dedi:) "Sizin su anlatisiniza karsi yardimina siginilacak, ancak Allah'tir" (Yûsuf: 18).
Akabinde Peygamber (S) oradan ayrildi, Allah da (Âise'nin 6e-râeti hakkinda) indirdigini indirdi. Peygamber bu berâet müjdesini Âise'ye haber verdi. Bunun üzerine Âise:
— Ben ancak Allah'a hamd ile mesgul olurum, baska bir kimseye hamd ile degil, demistir [92].

64-.....IbnSihâb söyle demistir: Bana Urve haber verdi. Kendisi Peygamber'in zevcesi Âise(R)'ye:
— Allah'in su kavline ne dersin; bana bundan haber ver: "Hattâ o peygamberler (kavimlerinin îmânindan) ümîdlerini kesip de onlarin (va'd olunduklari ilâhî nusrat hakkinda) muhakkak yalana çikarildiklarini zannettikleri sirada, onlara nusratimiz yetisip gelmis..." (Yûsuf: no); "Onlarin muhakkak yalana çikarildiklarini" yahud "Kendilerine yalan söylenmis oldugunu'"!
Âise:
— Zann, senin anladigin gibi kendi babi üzere degildir. Fakat kendi kavimleri o peygamberleri yalanlamislardir, dedi.
Ben, Âise'ye;
— Vallahi onlar kesin surette kavimlerinin kendilerini tekzîb ettiklerini bilmislerdir; o zann degildir, dedim.
Âise (onu reddedici olarak):
— Yâ Ureyye (yâni: Ey Urvecik)! Onlar bunu kesin bilmislerdir, dedi.
Ben:
— Belki âyet "Yâhud kuzibu'= Kendilerine yalan söylendi (yâ-nî peygamberlere yalan va'dler söylendi)" demektir, dedim.
Âise:
— Maazallâhî (= Bundan Allah'a siginirim). Rasûller hiçbir zaman Rabb'lerinin va'dinin ihtilâf edecegini düsünmemislerdir. Amma su "ez-Zânnîne billahi zanne's-sev'i = Allah'a kötü zannda bulunanlar" <d-Feth: 6) âyetine gelince onlar Rabb'lerine îmân etmis ve peygamberleri tasdîk etmis olan peygamberlerin tâbi'leridir; bunlar üzerine belâ uzamis, ilâhî yardim ve zafer onlardan gecikmis, hattâ peygamberler kendi kavimlerinden olup da, peygamberleri tekzîb edenlerden ümîdsizlige düstükleri ve tâbi'lerinin kendilerini tekzîb ettiklerini zannetmis olduklari zaman, onlara Allah'in yardimi gelmistir, dedi [93].
Ebû Abdillah el-Buhârî söyle dedi: "Istey'esû"nun vezni (lYe-istu minhu", yânî Yûsuf'tan ümîd

kestim ta'bîrinden "Iftealû"dur. -el-Asîlî'de: "Istef'alû"dur-. "Lâ tey'esû min ravhillâh" -Allah'in rahmetinden ümîd kesmeyin- (Yûsuf:, 87); bunun ma'nâsi ümîddir [94].

65-.....Ibn Umer(R)'den, Peygamber (S): "Kerîm oglu, Kerîm oglu, Kerîm oglu Kerîm, Ibrâhîm oglu îshâk oglu Ya'kûb oglu Yûsuf aleyhi's-selâmdir" buyurmustur [95].

22- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:

"Eyyûb'u da (hatirla). Hani o Rabb'ine: 'Hakikat bana derd çatti. Sen ise aciyanlarin en aciyanisin' diye niyaz etmisti" (el-Enbiyâ: 83)

"Irküd" (Sâd: 42), "Vur"; "Yerkudûn" (ei-Enbiyâ: 12), "Kosuyorlar" demektir [96].

66-.....Bana Ma'mer, Hemmâm'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Eyyûb, mu'cize-li suda soyunmus olarak yikandigi sirada üzerine altindan düzülmüs bir sürü çekirge düstü. Eyyûb bunlari hemen toplayip elbisesine doldurmaya basladi. Bunun üzerine Rabb'i:
— Yâ Eyyûb! Ben seni görmekte oldugun bu altin çekirgelerden yana zengin kilmadim mi? diye nida etti.
Eyyûb:
— Evet Rabb'im, beni o suretle zengin kildin. Fakat senin hayir ve bereketinden benim için müstagnî olmak yoktur, dedi" [97].

23- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:

"Kitâb'da Musa'yi da an. Çünkü o, ihlâsa erdirilmisti. Rasûl bir peygamberdi. Biz ona Tûr'un sag yanindan nida ettik. Onu çok münâcât eden bir kimse olarak yaklastirdik.
Ona merhametimizden dolayi kardesi Hârûn 'u da kendisine bir peygamber olarak ihsan ettik.(Meryem: 51-53).
Vâhid, iki ve cemi' için "Necî (= Çok münâcât eden)" denilir.
Ve "Halasû neciyyen" (Yûsuf: so) denilir; bu "Fisildasarak bir yana çekildiler" demektir. Bunun cem'i de
"Enciyetun"dur. "Yetenâcevne" (ei-Mucâtjiie: 8),
"Fisildasiyorlar" demektir. "Telekkafu" (ei-Arâf: in)
"Telekkarnu" (yânî tutuyor) demektir [98].

24- Bâb:

"Fir'avn ailesinden olup îmânini gizlemekte bulunan bir mü 'min de söyle dedi: *Siz bir adami,

Rabb Hm Allah 'tir demesiyle öldürür müsünüz? Hâlbuki o size Rabb Hnizden apaçik mu 'cizeler de getirmistir. Bununla beraber, eger o bir yalanci ise, yalani kendine. Eger dogru söyleyici ise, sizi tehdîd edegeldigi azabin bir kismi olsun sizi çarpar. Sübhesiz Allah, haddi asan, yalanci olan kimseyi muvaffak kilmaz1' (ei-Mumin: 28)" [99]

67-..... Âise (R) söyle dedi: Peygamber (-S-Cibrîl kendisine vahy getirdikten sonra Hirâ'dan) korkuyla yüregi titreyerek Ha-dîce'ye döndü. Bundan sonra Hadîce, Peygamber'i birlikte alip amca oglu olan Varaka ibn Nevfel'in yanina götürdü. Bu zât (puta tapici-ligi terkedip) Hristiyan Dîni'ne girmis, Incil'i Arab diliyle okuyan bir kimse idi. Varaka, Peygamber'e:
— Ne görüyorsun? dedi.
Peygamber gördüklerini ona haber verdi. Bunun üzerine Varaka:
— Bu gördügün, Allah'in Mûsâ Peygamber'e indirdigi Nâmûs'tur (yânî vahy sirrinin sahibidir). Eger senin da'vet günlerine yetisirsem, sana kuvvetli bir sekilde yardim ederim, dedi.
"en-Nâmûs", Allah'in baskalarindan gizlemekte oldugu seyleri kendisine bildirmekte oldugu sir sahibidir [100].

25- Aziz Ve Celîl Allah'in Su Kavli Babi:

"Musa'nin haberi geldi mi sana? Hani o, bîr ates görmüstü de ailesine: 'Siz (burada) durun. Hakikat ben bir ates gördüm. Belki ondan size bir kor getirir yâhud atesin yaninda bir yol (gösterici) bulurum' demisti. Iste Mûsâ; ona gelince kendisine söyle nida olundu: 'Ey Mûsâ! Sübhesiz benim ben senin Rabb 'in! Haydi pabuçlarini çikar. Çünkü sen mukaddes bir vâdîde Tûvâ'dasin" (Tâhâ: 9-12) [101]
Ânestu absartu naran", "Bir ates gördüm, belki ondan size bir kor getiririm" ma'nâsinadir.
Ibn Abbâs söyle demistir: "Mukaddes", "Mübarek" demektir. "Tûvâ", vâdînin ismidir; "Sîretehâ", "Hâletehâ"; "en-Nuhâ" "et-Tukaa", "Bi-melkinâ", "Bi-emrinâ"; "Hevâ>\ "Sakiye", "Fârigan illâ min zikri Mâsâ", "Musa'nin anasinin kalbi Mûsâ düsüncesinden baska herseyden bos olarak sabahladi"; "Rid'en key yusaddikanî..." "Kardesim Hârûn lisânca benden daha fasihtir, onu da benimle, beni tasdik edecek bir yardimci yap". "Rid'en"in tefsirinde "Mugîsen" yâhud "Muînen" denilir. "Yebtusu" ve "Yebtisu" fiili birinci ve ikinci bâblardan söylenir. "Ye'temirûn", "Istisare ediyorlar"; "el-Cezvetu", kendisinde alev bulunmayan odundan kalin bir ates parçasi, "Senesuddu", "Senuînuke" (yânî sana yardim edecegiz); Ne zaman bir seyi kuvvetlendirirsen, ona kuvvet verecek bir pazu yapmissindir.
Ibn Abbâs'tan baskalari da söyle dedi: Bir harf söyleyemezse yâhud söylemede temteme ve fe'fee oldugu hâlde söylerse, o, dilde bir ukdedir [102].
"Ezri", "Sirtimi"; "Feyushitekum", "Sizi helak edecek"; "el-MusW\ "el-Emselu"nun müennesidir Bi-tarîkatikumu 'l-muslâ "Bi-dînikumu 'l-musiâ" (yânî düzgün olan dîninizle) diyor. "Muslâyi al, emseli al" denilir. "Sonra saf fa geliniz": Sen bu gün saffa geldin mi? denilir, bununla içinde namaz kilinan musallayi kasdeder. "Evcese hîfeten", "Içinde bir korku gizledi" demektir. "Mi/eten"

kelimesinden -hâ'nin kesresinden dolayi- vâv harfi gitti. "Fî cuzûl'n-nahli", "Ala cuzui'n-nahli" (yânî hurma gövdeleri üzerine) demektir. "Hatbuke", "Bâluke", yânî hâlin, sânin demektir. "Misâse", mufâale babinin masdaridir.
"Le-nensifennehû" "Onu zerre zerre savunurum"; "esed-Dahâu", "Sicaklik"; "Kussîhi", "Onun izi üzere git, onu ta'kîb et" demektir. Bazen "Biz sana en güzel kissa anlatiyoruz" gibi söz nakletmek ma'nâsina olur.
"An cunubin", "Uzaktan" demektir; "An cenabetin" ve "An ictinâbin" de bir ma'nâyadir. Mücâhid de söyle demistir:
"Alâ kaderin" "Bir va'de kadar"; "Lâ teniyâ", "Zayiflamayin, gevsemeyin"; "Mekânen siiven", "Aralarinda esit uzaklikta bir yer"; "Yebesen", "Yâbisen" yânî kuru; "Min zînetVl-kavmV\ Israil ogullari'nin Fir'avn halkindan ariyet aldiklari zînetler;
"Kazefethâ"; Musa'nin anasi o sandigi suya atti;
"Elkaa", "Yapti" (yânî Sâmirî onlara bir buzagi heykeli yapti), "Mûsâ unuttu": Bu sözü Sâmirîler söylüyorlardi:
"Sâmirî onlara bögüren bir buzagi heykeli çikardi da:
Iste sizin de, Musa'nin da tanrisi budur. Fakat Mûsâ unuttu, demislerdi (yânî Mûsâ Rabb'de yanildi, onlara buzagi hakkinda hiçbir söz söylemedi, demislerdi)" [103].

68-.....Bize Katâde, Enes ibn Mâlik'ten; o da Mâlik ibn Sa'saa'dan tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) onlara kendisinin göklere yürütüldügü geceden anlatip söyle buyurmustur: "Nihayet besinci semâya geldi ve orada Harun'la karsilasti. Cibril:
— Bu Hârûn 'dur, ona selâm ver, dedi.
Ben de ona selâm verdim, o da selâmimi aldi. Sonra:
— Merhaba sâlih kardes ve sâlih peygamber! dedi."
Bu hadîsi Enes'ten; o da Pesgamber'den rivayet etmekte Katâ-de'ye Sabit el-Bunânî ile Abbâd ibn Ebî Alî mutâbaat etmislerdir [104].

26- Yüce Allah'in Su Kavilleri Babi:

"Musa'nin haberi geldi mi sana.., " (Tâhâ: 9); 'Öyle rasûller gönderdik ki, kissalarini hakikat önceden sana bildirdik. Yine öyle rasûller yolladik ki, sana onlarin kissalarini haber vermedik. Allah Musa'ya da hitâb Ile konustu" (en-Nisâ: 164) [105].

69-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Geceleyin yürütüldügüm zaman Musa'yi gördüm. Baktim ki Mûsâ, Yemen'in Senûe kabilesi erkeklerinden biri gibi uzun boylu, balik etli bir zâttir, isa'yi da gördüm. Baktim ki, o, orta yapili, sanki hamamdan çikmis gibi al çehreli idi. (Ben Ibrâhîm'i de gördüm.) Çocuklari içinde Ibrahim 'e en çok benzeyeni benimdir. Sonra bana birinin içinde süt, digerinde sarâb bulunan iki kap getirildi. Cibril bana:
— Bunlardan hangisini istersen iç, dedi. Ben sütü aldim ve onu içtim. Bana:

[106]

— Fitrati aldin. Eger sen sarâbi almis olaydin, ümmetin azgin olurdu, denildi." .

70-.....Katâde söyle demistir: Ben Ebû'l-Âliye'den isittim: Bize Peygamberinizin amca oglu, yânî Ibn Abbâs tahdîs etti: Peygamber (S): "Hiçbir kul için 'Ben Yûnus ibn Mettâ'dan hayirliyim' demek lâyik olmaz" buyurmus ve Yûnus'u babasi Mettâ'ya nisbet etmistir. Ve yine Peygamber geceleyin yürütüldügü vakti zikretti de: "Mûsâ bugday renkli, uzun boyludur; sanki Yemen 'in Senûe kabilesi erkeklerinden biri gibidir" buyurdu. Ve yine Rasûlullah: "îsâ toplu vü-cûdlu ve orta boyludur" buyurdu. Cehennem'in bekçisi olan Mâlik'i de zikretti, DeccâPi de zikretti [107].

71-.....Saîdibn Cubeyr'den; o da Ibn Abbâs(R)'tan söyle tahdîs etti: Peygamber (S) Medine'ye geldigi zaman Medîneliler'i bir gün, yânî âsûrâ günü oruç tutarlar buldu. (Peygamber: Bu nedir? diye sorunca) Onlar:

— Bu büyük bir gündür. Bu öyle bir gündür ki, Allah bu günde Musa'yi (ve ümmetini düsmanlarindan) kurtardi ve Fir'avn hanedanini da denizde bogdu. Onun için Allah'a sükr olarak bunda oruç tuttu, dediler.

Bunun üzerine Peygamber:

— "Ben Musa'ya Yahudiler'den daha yakinim"buyurdu da kendisi bu günü oruç tuttu ve bu gün oruç tutulmasini emretti [108].

27- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:

"Mûsâ ile otuz gece sözlestik ve ona bir on gece daha kattik. Bu suretle Rabb 'inin ta Jyîn buyurdugu vakit kirk gece olarak tamamlandi, Mûsâ, kardesi Harun 'a dedi ki: 'Kavminin içinde benim yerime geç, islâh et, fesâdcilarin yoluna uyma!' Vaktâ ki Mûsâ ta 'yîn ettigimiz vakitte geldi, Rabb 7 ona ilâhî sözünü söyledi. Mûsâ dedi ki: 'Rabb Hm, göster bana Seni göreyim!' buyurdu: 'Beni kaViyyen göremezsin. Fakat su daga bak. Eger o, yerinde durabilirse sen de beni görürsün \ Derken Rabb 7 o daga tecellî edince, onu paramparça ediverdi. Mûsâ da baygin yere düstü. Aydinca dedi ki: Seni tenzih ederim. Tevbe ettim sana. Ben îmân edenlerin ilkiyim" (ei Araf: 142-144).

Söyle denilir: "Dekkehû", "Zelzelehû" yâni "Onu salladi"; "Ve humiletVl-ardu ve'l-cibâlu fe duketâ dekketen vâhideten = Yerle daglar yerlerinden kaldirilip birbirine bir çarpisla hepsi toz hâline geldi" (ei-Hâkkaa: 14), yâni cem' ile "Dukikne" demedi. Çünkü "Daglar" cemi* hükmündedir; "Arz" da cemi* hükmündedir.

Lâkin Allah daglari birsey kildi da bunun için tesniye ile "Fe dukketâ" denildi. Nitekim Aziz ve Celîl Allah

"Kânetâ" da tesniye ile "Enne's-semâvâti vel-arda kânetâ ratkan" (eiEnbiyâ: 30) buyurdu da kaaideye göre cemi* ile "Kunne ratkan" demedi. Bunlardan herbirini tekbirsey kildi. "Ratkan", "Multesikateyni" yânî "Birbirine bitisik iki sey" demektir. "Küfürlerine binâen özlerine buzagiiçirilmisti" {ei Bakara: 93) "Sevbun müserrabun" denilir ki,

"Boyanmis kumas" demektir. Ibn Abbâs söyle demistir:

"Inbeceset" (ei-A'râf; i6o> "Fiskirdi" demektir. "Ve iz nataknâl-cebele fevkahum" (el-A'râf: m) da "Nataknâ",

[109]

"Rafa'nâ", yânî "Kaldirdik" demektir .

72-.....Yahya ibn Umâre'den; o da Ebû Saîd(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Insanlar kiyamet gününde bayilip yere düsecekler, (ben de bayilacagim). Fakat ben ayilanlann ilki olurum. Bir de bakarim ki, Mûsâ Ars'in ayaklarindan birine tutunmus duruyor. Benden evvel mi ayildi yâhud Tûr'daki bayilmasi ile mi cezalandirildi, bilemiyorum" [110].

73-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Peygamber (S) söyle buyurdu: "Eger Isrâîl ogullari olmasaydi et kokmazdi, Havva (anamiz) olmasaydi kadin cinsi hiçbir zaman zevcine hiyanet edip aldat-mazdi" [111].

28- Seylden Olan Tûfân Babi

Çok (yânî arka arkaya devamli) olan ölüme de "Tûfân" denilir. "Kummel", küçük kenelerdir ki, büyük nevi'nin küçüklerine benzer. "Hakîkun", 'Hakkun" demektir. "Sukita"t "Pisman olan herkesin eli düsmüstür (yânî sasmistir)" [112].

29- Hizir'la Mûsâ Aleyhima's-Selâm Hadîsi Babi

74-.....Ubeydullah ibn Abdillah, Ibn Abbâs'tan haber vermistir: Ibn Abbâs ile el-Hurr ibn Kays el-Fezârî, Mûsâ Peygamberdin ken-
disini bulmak için gitmis oldugu sahibi hakkinda münâkasa etmislerdir. Ibn Abbâs:
— O zât Hizir'dir, demistir.
Akabinde bu münâkasa edenlerin yanindan Ubeyy ibn Ka'b geçmis. Ibn Abbâs, hemen onu çagirmis ve:
— Ben, su meclis arkadasim el-Hurr'le, Musa'nin kendisiyle bulusmak için yol bulmak istedigi sahibi hakkinda mücâdele ettim. Sen Rasûlullah'tan onun hâlini zikrederken bir hadîs isittin mi? diye sormus.
Ubeyy de söyle demistir:
— Evet, ben Rasûlullah'tan isittim, söyle buyuruyordu: "Mûsâ, Isrâîl ogullan 'ndan bir topluluk içinde bulundugu sirada bir kimse geldi ve Musa'ya: 'Senden daha bilgili bir kimse biliyor musun?' diye sordu. Mûsâ: iHayir bilmiyorum' dedi. Bunun üzerine Allah, Musa'ya: 'Evet senden daha âlim, kulumuz Hizir vardir' diye vahyetti. Mûsâ hemen Rabb 'inden ona kavusmanin yolunu istedi. Ve o kula ulasmak için balik bir alâmet yapildi ve kendisine: 'Sen baligi kaybettigin zaman hemen dön, çünkü sen ona kavusacaksin' denildi. Artik Mûsâ baligin denizdeki izini ta'kîb ediyordu. Nihayet hizmet eden genç, Musa'ya: 'Gördün mü, kayaya sigindigimiz vakit ben baligin gittigini haber vermeyi unutmusum. Onu söylemeyi bana unutturan da seytândan baskasi degil' dedi. Mûsâ: 'Iste bizim arayacagimiz bu idi' dedi ve hemen izlerinin üzerinde gerisin geri döndüler. Derken Hizir'i buldular. Bundan sonra Mûsâ ile Hizir'in sânlarindan olan seyi Allah kendi Kitâb'inda kissa edip [113]

anlatmistir" .

75- Bize Alî ibn Abdillah tahdîs etti: Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti. Bize Amr ibn Dînâr tahdîs edip söyle dedi: Bize Saîd ibn Cubeyr haber verip söyle dedi: Ben Ibn Abbâs'a:
— Nevf el-Bekkâî, Hizir'in sahibi olan Mûsâ, Isrâîl ogullari'nin Musa'si degildir; o baska bir Musa'dir diye iddia ediyor, dedim.
Bunun üzerine Ibn Abbâs:
— Allah'in düsmani yalan söylemistir, dedi ve hadîsi söyle nakletti: Bize Ubeyy ibn Ka'b, Peygamber'den söyle tahdîs etti [114]: "Musa Peygamber Isrâîl ogullari içinde hutbeye kalkmisti. Kendisine:
— Insanlarin en âlimi kimdir? diye soruldu.
— En âlim benim, diye cevâb verdi.
Bu husustaki ilmi Allah en bilendir diyerek Allah'a döndürmediginden dolayi Allah onu azarladi da:
— Evet, iki denizin birlestigi yerde benim bir kulum var, iste o senden daha âlimdir, buyurdu.
Mûsâ:
— Ey Rabb 'im, onu görmeyi bana kim tekeffül eder? dedi. -Bazen râvî Sufyân: Ey Rabb'im, ona nasil yol bulayim? seklinde söyledi.-
Ona:
— Bir balik alir ve onu bir zenbil içinde tasirsin. Onu nerede kaybedersen o kulum iste oradadir, dedi. -Bazen de ayni ma'nâya olan "Semme" yerine "Semmeh" dedi.-
Mûsâ bir balik aldi ve onu bir zenbîl içine koydu. Bundan sonra Mûsâ hizmetçi genci Yûsa' ibn Nün ile birlikte gitti. Nihayet o kayanin yanina varinca baslarini yere koydular. Akabinde Mûsâ uyudu. Bu arada balik debelendi ve zenbîlden çikip denize düstü. Ve deniz içinde kendine sasilacak bir surette su künkü gibi (bir bosluk birakarak) yolunu açip gitti. Allah batiktan suyun akisini tuttudasu, tâkgibiol-du. Söyle kemer taki gibi oldu" demistir. "Uyandiktan sonra o gecenin kalani ile bütün gün yürüdüler. Nihayet sabah olunca Mûsâ hizmetçisine:
— Kusluk yemegimizi getir, yemin olsun biz bu seferimizden garîb bir yorgunluk duyduk, dedi.
Hâlbuki Mûsâ, Allah'in emrettigi o yerin ötesine geçmedikçe yorgunluk duymamisti. Hizmetçi delikanlisi, Musa'ya:
— Gördün mü, tasin yaninda barindigimiz zaman baligi (yânî baligin gittigini haber vermeyi) unutmusum. Bunu söylemeyi bana unutturan da seytandan baskasi degil, Balik deniz içinde sasilacak bir surette yolunu tutup gitti. Baligin girmesi için suda bir oyuk meydana geldi.
Deniz içinde böyle bir yolun açilmasi Mûsâ ile hizmetçisince hayret edilecek birsey olmustu. Mûsâ, gence:
— Zaten aramakta oldugumuz bu idi, dedi.
Bunun üzerine kendi izleri üzerinde, izlerine baka baka geriye döndüler. Tasin yanina varinca bir de baktilar ki, elbiseye bürünmüs bir adam duruyor. Mûsâ ona selâm verdi. O da selâmi aldi ve:
— Senin bulundugun yerde selâm nereden (yânî nasil olur)? dedi.
— Ben Musa'yim, dedi. O:

— Isrâfl ogutlari'nin Musa'si mi? diye sordu.
— Evet, dedi.
Mûsâ (sonra yine söze baslayip):
— Sana ögretilen rüsd ve hidâyetten bana birsey ögretmen için senin yanina geldim, dedi.
Hizir:
— (Dogrusu sen benim beraberimde asla sabredemezsin.) Yâ Mû-
sû! Ben, Allah 'in bana ögrettigi Öyle bir ilim üzerindeyim ki, sen onu bilemezsin. Sen de Allah'in ögrettigi, Allah ilminden öyle bir ilim üzerindesin ki, onu da ben bilemem, cevâbini verdi." "Mûsâ ona:
— Sana ögretilen ilimden bana da ögretmen için sana tâbV olayim mi? dedi.
O da:
— Dogrusu sen benim beraberimde asla sabredemezsin. Içyüzünü kavrayamadigin bir bilgiye nasil sabredersin? dedi.
O da:
— Allah dilerse beni sabredici bulacaksin, sana hiçbir iste karsi gelmeyecegim, dedi.
O:
— Eger bu suretle bana tâbV olacaksan ben sana anip söyleyin-ceye kadar sen bana hiçbirsey sorma, dedi*'.
'Bundan sonra deniz kiyisinda yürüyerek gittiler. Yanlarina bir gemi ugradi. Kendilerini gemiye almalari için gemicilerle konustular. Gemiciler Hizir'i tanidilar ve onlari ücretsiz olarak gemiye aldilar. Onlar gemiye bindikleri zaman bir serçe kusu geldi, geminin kenarina kondu ve denizden bir iki gaga su aldi. Hizir, Musa'ya:
— Yâ Mûsâ! Benim ilmimle senin ilmin, Allah'in ilminden bu serçenin gagasiyle denizden aldigi su kadar bile eksiltmez, dedi.
Derken Hizir, eline bir balta aldi da gemi tahtalarindan birini söktü."
Râvî: Mûsâ farkina varmadan Hizir keserle bir tahta sokmustur, dedi.
"Musa ona:
— Sen ne yaptin? Adamlar bizi ücretsiz olarak gemilerine almislarken sen gemilerine kasdedip içindekileri batirmak için mi deliyor-sun? And olsun, sen büyük bir is yaptin, dedi.
Hizir:
— Sen beraberimde asla sabredemezsin demedim mi? dedi. Mûsâ:
— Unuttugum seyden dolayi beni muâhaze etme, su arkadasligimizda bana güçlük yükleme, dedi.
Hakîkaten Musa'nin bu ilk muhalefeti Musa'dan bir unutma eseri olmustu. Denizden karaya çiktiklari zaman, diger çocuklarin beraberinde oynamakta olan bir oglana ugradilar. Hizir hemen o çocugun basindan tuttu ve onu eliyle söyle kopardi."
Râvî Sufyân, parmaklarinin uçlariyle sanki birsey koparir gibi isaret edip göstermistir.
"Mûsâ ona:
— Tertemiz, mâsûm bir cani diger bir can karsiligi olmaksizin öldürdün hâ? And olsun ki sen çok kötü bir sey yaptin, dedi.
O zât:
— Ben sana beraberimde asla sabredemezsin demedim mi? dedi. Mûsâ:
— Eger bundan sonra sana birsey sorarsam benimle arkadaslik etme; o takdirde tarafimdan

muhakkak özre ulasmissindir, dedi.
Yine gittiler. Nihayet bir memleket halkina vardilar ki, ora ahâlîsinden yemek istedikleri hâlde kendilerini konuk etmekten çekinmislerdi. Derken yikilmak isteyen bir duvar buldular. O, bunu eliyle söyle dogrultuverdi."
Râvî Sufyân, eliyle birseyin üstünden mesheder gibi isaret etmistir. Râvî Alî ibn Abdillah el-Medînî: Ben Sufyân ibn Uyeyne'den ancak bir kerre "Meyledici" sözünü söylerken isittim, demistir.
"Mûsâ:
— Bunlar, kendilerine geldigimiz, bizlere yemek yedirmeyen ve bizleri konuklatmayan bir kavimdir. Sen onlarin yikilmaya yüz tutmus olan duvarina geldin de onu dogrulttun. Isteseydin elbet buna karsi bir ücret alirdin, dedi.
O zât:
— Iste bu, benimle senin ayrilisimizdir. Sana üzerinde sabrede-medigin seylerin içyüzünü haber verecegim, dedi. "
Peygamber (S) -kissayi buraya kadar hikâye ettikten sonra-: "Ne olurdu sabredeydi de, aralarinda geçecek haberlerini Allah bize kissa yapaydi" buyurmustur.
Râvî Sufyân: Peygamber (S): "Allah, Musa'ya rahmet etsin. Keske Mûsâ sabretseydi de, Allah onlarin islerinden bize anlatsaydi" buyurdu, demistir.
Saîd ibn Cubeyr söyle demistir: Ve Ibn Abbâs su âyetleri okudu: "Gemiye gelince, denizde is yapan yoksullarindi. Onun için ben onu kusurlu yapmak istedim ki, arkalarinda her saglam gemiyi zorla almakta olan bir hükümdar vardi. Oglana gelince: Onun anasi da, babasi da imân etmis kimselerdi. Bunun için onlari bir azginlik ve kâfirlik bürümesinden endîse ettik de, istedik ki, onlarin Rabb 7 bunun yerine daha hayirlisini, merhametçe daha yakinini versin. Duvara gelince: Bu, o sehirde iki yetîm oglancigindi. Altinda da onlara âid bir define vardi. Babalari iyi bir adamdi. Binâenaleyh Rabb *in diledi ki, ikisi de rüsdlerine ersinler, definelerini çikarsinlar. Bu, Rabb 'inden bir merhametti. Ben bunlari kendi re 'yimle yapmadim. Iste üzerinde sabredemedigin seylerin içyüzü!" (ei-Kehf: 79-82).
Alî ibnu'l-Medînî dedi ki: Sonra Sufyân ibn Uyeyne bana: Ben bu hadîsi Amr ibn Dinar'dan iki kerre isittim ve iki kerre ondan ezberledim, dedi. Sufyân'a: Sen bu hadîsi Amr ibn Dînâr'd'an isitmeden önce mi ezberledin yâhud bu hadîsi baska bir insandan mi ezberledin? diye soruldu. Bunun üzerine Sufyân: Hadîsi ezberlemekte oldugum kimseden: Sen bu hadîsi benden baska Amr'dan rivayet eden bir kimse isittin mi? Ben bu hadîsi Amr ibn Dînâr'dan iki yâhud üç kerre isitmisim ve ondan ezberlemisimdir, dedi [115]

76-.....Bize Ibnu'l-Mubârek, Ma'mer'den; o da Hemmâm ibn Münebbih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S): "Hizir'a Hizir (Hadir) denilmesinin sebebi sudur: Hizir otsuz kuru bir yere oturdugu zaman ansizin o otsuz yer Hizir'in arkasindan yesillenip dalgalanirdi" buyurmustur [116]

30- BAB [117]

77-.....Bize Abdurrazzâk ibn Hemmâm es-San'ânî, Ma'mer ibn Râsid'den; o da Hemmâm ibn Münebbih'ten tahdîs etti: O da Ebû Hureyre(R)'den söyle derken isitmistir: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Isrâîl ogullari 'na: Beytu 'l-Makdis kapisindan egilerek giriniz ve: Hitta (= yâ Rabb, dilegimiz günâhimizi affetmendir) deyiniz, denildi. Fakat onlar (tersine) kiçlari üzere emekleyerek girdiler ve Hitta yerine "Habbetunfîsa'ratin (= Kil çuval içinde hububat)" sözünü söylediler" [118].

78-.....Bize Avf el-Arâbî, el-Hasen'den, Muhammed ibn Sîrîn'den, Hilâs ibn Ömer'den; bunlarin üçü de Ebû Hureyre(R)'den tahdîs ettiler: O söyle demistir: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Mûsâ çok hayâli, siki örtünen bir kimse idi. Kendisi hayâli olmak istedigi için derisinden hiçbirsey görülmezdi. Bu hâlinden dolayi Israil ogullari'ndan ona ezâ edenler eza ettiler.ve:
— Mûsâ bu kadar siki örtünmeyi ancak cildindeki bir ayiptan dolayi yapmaktadir: Onda ya baras denilen deri hastaligi yâhud husyelerin sismesi yâhud da bir âfet vardir, dediler,
Allah da onlarin Mûsâ için söyledikleri kusurlardan bert oldugunu ortaya çikarmak istedi. Mûsâ bir gün yalniz basina yikanmak için soyundu, elbiselerini bir tas üzerine koydu, sonra yikandi. Yikanmasi bitince elbiselerini almak için onlarin yanina gitti. Bu sirada tas, elbiselerle yuvarlanip gitti. Mûsâ da asasini alip tasi yakalamaya
gitti ve:
— Ey tas, elbisemi; ey tas, elbisemi! diyerek kosmaya basladi. Nihayet Isrâîl ogullari'ndan bir toplulugun yanina kadar vardi.
Bu suretle onlar Mûsâ 'yi çiplak olarak ve Allah 'in yarattigi en güzel surette gördüler. Böylece Allah Musa'yi onlarin demekte olduklarindan berî kildi. Tas orada durdu, Mûsâ elbisesini alip giydi. Akabinde Mûsâ asâsiyle tasi dövmeye basladi".
Ebû Hureyre: Vallahi o tasta Musa'nin vurma izinden üç yâhud dört yâhud bes yara izi kalmistir, demistir.
Iste bu ezâ, Yüce Allah'in su kavlinde zikrolunandir: *'Ey îmân edenler, siz de Musa'yi incitenler gibi olmayin. Nihayet Allah onu dedikleri seyden temize çikardi. O, Allah indinde yüzlü (i'tibârh bir zât) IdI" (el-Ahzâb: 69) [119].

79-..... Ben Abdullah ibn Mus'ûd(R)'dan isittim, söyle dedi: Peygamber (S) bir ganimeti taksîm etmisti. Bir adam:
— Bu, Allah'in rizâsi istenmeyerek yapilan bir taksîmdir, dedi. Ben Peygamber'e geldim ve bu sözü kendisine haber verdim. Bu
haksiz sözü isitince Peygamber öfkelendi, hattâ ben yüzünde öfke izinin belirdigini gördüm. Sonra Peygamber:
— "Allah Musa'ya rahmet etsin! Ona benim ugradigim su ezadan daha fazlasiyle ezâ edilmisti de o sabretmisti" buyurdu [120].

31- Bâb:

"Israil ogullanfm denizden geçirdik. Simdi putlarinin önünde tapagelen bir kavme rastgeldiler: Yâ

Mûsâ, onlarin nasil tanrilari varsa, sen de bize öyle bir tanri yap, dediler. Mûsâ: Siz cidden ne cahillik eder bir kavimsiniz. Sübhe yok ki bunlarin içinde bulunduklari dîn helake mahkûmdur. (Ibâdet diye) yapmakta olduklari nesne de bosunadir', dedi" (ei-Â'râf: 138-139).
'Mutebberun", "HusrârTdir.
"Biz Kitâb'da Israîîl ogullarina su haberi verdik: ...
Iyilik ederseniz o iyiligi kendinize etmis olursunuz. Kötülük de ederseniz o kötülügü yine kendinize etmis olursunuz. Artik diger va'de gelince, yüzlerinizi kötülesinler, mescide birinci defa girdikleri gibi girsinler, galebe ve isti'lâ ettiklerini mahvettikçe etsinler diye (basiniza yine düsmanlar musallat ettik)" (ei-îsrâ: 7). Veli-yutebbirû", "Yudemmirû"; "Mâ alev", "Mâ galebû" demektir [121].

80-.....Câbir ibn Abdillah (R) söyle demistir: Bizler Rasûlullah'in beraberinde misvak agacinin olgun yemislerini topluyorduk. Rasûlullah (S):
— "Bundan siyah olanini aliniz- Çünkü böylesi en hos olanidir" buyurdu.
Sahâbîler:
— Sen koyun güder miydin? diye sordular. Rasûlullah:
— "Her peygamber muhakkak koyun çobanligi yapmistir" buyurdu [122].

32- Bâb:

'Bir zaman da Mûsâ, kavmine: 'Allah size herhalde bir inek bogazlamanizi emrediyor' demisti. Onlar: 'Bizi eglence mi ediyorsun?' demislerdi. Mûsâ da: 'Ben câhillerden olmaktan Allah 'a siginirim' demisti. Yine
demislerdi ki; iBizim için Rabb Hne duâ et de onun ne oldugunu bize iyice açiklasin \ Mûsâ da; 'Allah diyor ki;
'O, ne çok yasli, ne de pek genç degil; ikisi ortasi bir dinç inektir. Artik emrolundugunuz seyi yapin* demisti.
(Tekrar) söyle söyledilerdi: 'Bizim için Rabb Hne duâ et de, o nedir, apaçik anlatsin bize. Çünkü bizce birçok
inekler birbirine benziyor. Allah dilerse muvaffak oluruz'. Mûsâ söyle dedi: 'Rabb Hm buyuruyor ki: O, ne
boyunduruga kosulup arazî sürecek, ne ekin sulayacak bir inek degildir. Salmadir (yâhûd: Ayiptan salimdir). Hiçbir alacasi da yoktur. Onlar: 'Iste simdi hakikati getirdin (vasfini tastamam bildir din), dediler.
Bunun üzerine o inegi bogazladilar ki, az kaldi bunu yapmayacaklardi. Hani siz bir kimse öldürmüstünüz de onun (kaatili) hakkinda birbirinizle atismistiniz. Hâlbuki
Allah sizin gizleyecek oldugunuz seyi açiga vurandi. Onun için biz: Ona (öldürülen o adama, kesilen inegin) bir parçasiyle vurun, demistik. Iste Allah böylece ölüleri diriltir, size âyetlerini gösterir. Gerek ki aklinizi basiniza (el-Bakara: 67-73).
Ebû'I-Aliye söyle demistir: "el-Avânu", genç ile yasli arasidir; "Fâkiun", alacasi yok safî bir renk; "Lâ zelûlun", çalisma onu zelîl kilmamis; "TusîruH-arda", "O ne boyunduruga kosulup arazî sürer

ne de ekin sulamakta çalisir bir zelûl degildir"; "Musellemetun", yânî "Ayiplardan salim kilinmis"; "Lâ siyete", "Onda beyaz ve sari yok". Ebû Ubeyde: Istersen siyah renk de yok dersin, "Herbiri sanki sari sari erkek develerdir" (ei-Murkiât: 33) kavlinde oldugu gibi "Sufrun" da denilir, "Safrâu" da denilir. "Feddâra'tum" (ei-Bakara: 72) "ihtilâf ettiniz" demektir [123].

33- Bâb: Musa'nin Vefati Ve Vefatindan Sonrasinin Zikri

81-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Ölüm melegi Mûsâ Peygamber'e gönderildi. Melek, Musa'ya gelince, Mûsâ, melegin yüzüne vurdu, gözünü karartti. Melek Rabb'ine döndü ve:
— Sen beni ölmek istemeyen bir kula gönderdin! diye hâlini arzetti.
Allah, Azrail'e:
— Sen yine Musa'ya dön de ona, elini bir öküzün sirti üzerine koymasini ve elinin örttügü her bir kila mukaabil bir yil ömrü olacagini söyle, buyurdu.
Mûsâ bunu duyunca:
— Yâ Rabb'im, bundan sonra ne olacak? diye sordu. Allah:
— Bundan sonra yine ölüm vardir, buyurdu. Mûsâ:
— Öyle ise ölüm simdi gelsin, niyazinda bulundu.
Ebû Hureyre dedi ki: Ve Allah'tan kendisini bir tas atimi uzakliga kadar Mukaddes Arz'a yaklastirmasini istedi.
Ebû Hureyre söyle dedi: Rasûlullah (S): "Eger ben Musa'nin gömüldügü o yerde sizinle beraber bulunsaydim, onun yol kenarinda, kizil kum tepesinin altinda olan kabrim sizlere muhakkak gösterirdim buyurdu [124].
Râvî Abdurrazzâk söyle dedi: Ve bize Ma'mer haber verdi ki, Hemmâm ibn Münebbih söyle demistir: Bize Ebû Hureyre, Peygam-ber'den bunun benzeri hadîsi tahdîs etti [125].

82-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Müslümanlardan bir adam ile Yahûdîler'den bir adam birbiriyle sövüstü. Müslüman yemin etmekte oldugu bir yemîn içinde:
— Muhammed'i âlemler üzerine süzüp çikaran Allah'a yemîn ederim ki, dedi.
Yahûdî de müslümâna karsi:
— Musa'yi âlemler üzerine süzüp çikaran Allah'a yemîn ederim ki, dedi.
Bu esnada müslümân elini kaldirip Yahûdî'nin yüzüne bir tokat yapistirdi. Bunun üzerine Yahûdî, Peygamber'e gitti. Kendisiyle müslümân kisinin isini O'na haber verdi. Peygamber (S):
— Bana Mûsâ üzerine hayirlihk vermeyiniz. Muhakkak insanlarin hepsi -kiyamet günü- bayilacaklar. Fakat ilk ayilan ben olacagim. O anda bir de görecegim ki, Mûsâ, Ars'in bir tarafina sikica tutunmus duruyor. Bilmiyorum, Mûsâ da bayilanlarin içinde idi de benden evvel mi ayildi, yâhud bayginliktan Allah 'in istisna ettigi bahtiyar kimselerden mi bulundu?" [126].

83-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Âdem ile Mûsâ birbirine hüccet getirip çekistiler. Mûsâ, Âdem 'e:

— Sen, günâhin seni cennetten çikartmis oldugu Âdem'sin, dedi. Âdem de Musa'ya:
— Sen Allah'in risâletleri ve kelâmi ile seçip üstün kildigi Mûsâ'sin. Sonra sen, ben yaratilmadan evvel üzerime takdir edilmis bir isten dolayi beni kiniyorsun! dedi".
Bunun ardindan Rasûlullah iki kerre: "Böylece Âdem Musa'ya delîl ve burhanla gâlib oldu" buyurdu [127].

84-.....Ibn Abbâs (R) söyle demistir: Bir gün Peygamber (S) bizim yanimiza çikti da: "Bana bütün ümmetler arzolundu ve ben semânin etrafini kapatmis çok kalabalik bir karalti gördüm: Su, kavmi içinde Musa'dir, denildi" [128].

34- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:

"Allah îmân edenlere de Fir'avn'in karisini bir misâl olarak îrâd etti. O vakit (bu kadin): 'Ey Rabb 'im, bana nezdinde, cennetin içinde bir ev yap. Beni Fir'avn'dan ve onun (fena) amelinden kurtar. Beni o zâlimler
güruhundan selâmete çikar* demisti.
Namusunu muhkem bir kaVa gibi muhafaza eden Imrân kizi Meryem'i de (Allah bir ismet numunesi olarak îrâd
etti). Biz bundan dolayi ona ruhumuzdan üfürdük. O, Rabb 'inin kelimelerini ve kitâblarini tasdik etti. Itaat edenlerdendi o" (et-Tahrîm: 11-12) [129].

85-.....Ebû Mûsâ (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Erkeklerden birçok kimse kemâle erdi. Kadinlardan ise Fir'avn'in kadini Âsiye ile Imrân'in kizi Meryem'den baskasi kemâle erisemedi. (Bu ümmetin kadinlari üzerine) Âise'nin fazileti de tirid yemeginin baska yemeklere karsi fazileti gibidir" [130].

35- Bâb:

"Hakîkaten Kaarûn, Musa'nin kavmindendi. Fakat onlara karsi serkeslik etti o. Biz ona öyle hazîneler verdik ki, anahtarlari güçlü kuvvetli bir cemâate agir geliyordu. O vakit kavmi ona söyle demisti:
'Simarma, çünkü Allah simariklari sevmez. Allah'in sana verdigi (maldan harcamakla) âhiret yurdunu ara.
Dünyâdan nasibini de unutma. Allah'in sana ihsan ettigi gibi, sen de insanlara ihsanda bulun. Yeryüzünde fesâd
arama. Çünkü Allah fesâdçilari sevmez'. Kaarûn dedi ki:
Bu servet bana ancak bende olan ilim sayesinde verilmistir*. (O madem ki âlimdi) kendisinden evvelki nesillerden kuvvetçe daha üstün, cem Hyyetçe de daha kuvvetli kimseleri Allah'in hakîkaten helak etmis oldugunu bilmedi mi? Mücrimlerden günâhlari sorulmaz. Derken zîneti içinde

kavminin karsisina çikti.
Dünyâ hayâtini arzu edenler: 'Ne olurdu Kaarûn'a verilen (su zenginlik) gibi bizim de olsaydi. O hakikat büyük bir bahtiyardir' dediler. Kendilerine ilim verilenler de: iYazik olsun size! Allah'in sevabi, îmân ve iyi amel eden kimseler için daha hayirlidir. Buna da sabredenlerden baskasi kavusturulmaz' dediler. Nihayet biz onu da, sarayini da yere geçiriverdik. Artik Allah'a karsi kendisine yardim edecek hiçbir cemâati de yoktu onun. Bizzat kendini müdâfaa edeceklerden de degildi o. Dün onun mevkiini temenni edenler, sabahleyin söyle diyorlardi: 'Vay, demek ki Allah, kullarindan kimi dilerse onun rizkim yayiyor, daraltiyor.
Allah bize lûtfetmeseydi, bizi de muhakkak batirmisti.
Vay, demek ki hakikat sudur: Kâfirler asla felah bulmaz!" (el-Kasas: 76-82).
"Le tenûu", "Elbette agir gelir" demektir. Ibn Abbâs söyle demistir: "UlVl-kuvveti", yânî "O anahtarlari erkeklerden kalabalik bir cemâat kaldiramazdi", "el-Ferihtne", "Merihin", yânî "Simariklar olarak";
"Veykeennellâhe", "Elem tera ennellâhe yebsutu'rizka limen yesâu ve yakdiru" sözü gibidir, yânî "Sen Allah'in diledigi kimseye rizki genisletir ve daraltir oldugunu bilmedin mi?" demektir [131].

36-'Yüce Allah'in Su Kavli Babi:

* 'Medyen 'e de kardesleri Suayb'i gönderdik. Dedi ki:
'Ey kavmim, Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan baska hiçbir tanriniz yoktur. Ölçegi, tartiyi eksik tutmayin.
Ben sizi hakikat bir nVmet içinde görüyorum. Sübhesiz ki ben bir gün hepinizi çepçevre kusatici bir azâbdan
korkuyorum. Ey kavmim, ölçekte ve tartida adaleti yerine getirin. Insanlarin esyasini eksiltmeyin. Yeryüzünde fesâdçilar olarak fenalik yapmayin. Eger mü'min kimseler iseniz, Allah'in halâlinden biraktigi kâr sizin için daha hayirlidir. Ben sizin üzerinizde bir bekçi de degilim!'Dediler ki: 'Ey Suayb, atalarimizin taptigi seylerden, yâhud mallarimizda ne dilersek onu yapmamizdan vaz geçmemizi sana namazin mi emrediyor? Çünkü sen, muhakkak ki sen, yumusak huylu, akli basinda bir adamsin'. 'Ey kavmim' dedi,
'Ya ben Rabb'imden apaçik bir burhan üzerinde isem, ve O, bana kendisinden güzel bir rizk ihsan etmis ise, buna ne dersiniz? Size ettigim yasaga, ben kendim size muhalefet etmek istemiyorum ki. Ben gücümün yettigi kadar islâhdan baska birsey arzu etmem. Benim muvaffakiyetim ancak Allah'in yar dimiyledir. Ben yalniz Oyna güvenip dayandim ve yalniz O'na dönerim. Ey kavmim, bana olan düsmanliginiz, Nuh kavminin, ya Hüd kavminin yâhud Salih kavminin baslarina gelenler gibi, size musibet yüklemesin. Lût kavmi de sizden uzak degil. Rabb 'inizden magfiret dileyin. Sonra O 'na tevbe ile rucû' edin. Çünkü Rabb 'im çok merhamet edicidir, çok sevendir'. Dediler ki:
'Ey Suayb, biz senin söylemekte oldugundan birçogunu iyice anlamiyoruz. Seni de içimizde cidden zaîf görüyoruz. Eger kabilen olmasaydi, muhakkak ki seni tasla öldürürdük. Sen bizden üstün bir seref sahibi degilsin ki...'Suayb: 'Ey kavmim'dedi, 'Size göre benim kabilem mi Allah 'tan daha sereflidir ki, onu arkaniza atilmis bir sey edindiniz? Benim Rabb 'im sübhesiz ne yaparsaniz çepçevre kusaticidir. Ey kavmim, elinizden geleni yapin. Ben de vazifemi yapacagim. Yakinda

bileceksiniz ki, kendisini rüsvây edecek azâb kime gelecektir ve o yalanci kimdir? (O azabi) gözetleyin; ben de sizinle beraber gözetleyiciyim \ Vaktâ ki (azâb) emrimiz geldi. Hem Suayb % hem onun maiyyetinde îmân etmis olanlari, bizden bir rahmet olarak kurtardik.
Zulmedenleri ise korkunç bir ses yakaladi da yurtlarinda diz üstü çökekaldilar (helak oldular). Sanki onlar zâten orada oturmamislardi. Haberiniz olsun ki, Semûd ilâhî rahmetten nasil uzaklastiysa, Medyen kavmine de Öylece
bir uzaklik (verildi)"(HM: 84-95).
"Ehli Medyen'e", çünkü Medyen beldedir; "Karyeye sor" ve Kervana sor" ta'bîrleri de bunun gibidir, yânî "Karye halkina", "Kervan ehline sor" demektir. "Verâekum zihriyyen", "Ona yönelmediniz" demektir. Hacetini yerine getirmedigi zaman, "Hacetimi yerine getirmedin ve beni arkaya atilmis birsey kildin" denilir.
el-Buhârî dedi ki: "ez-Zihriyy", beraberinde bir hayvan yâhud kap alman ve onunla kuvvetlenmendir. "Mekânetuhum" ile "Mekânuhum*' bir mavnayadir. "Lem yagnev'\ "Yasamadilar"; "Te'se", "Hüzünlenirsin"; "Âsâ", "Hüzünlenirim" demektir. el-Hasen: Onlar "Çünkü sen muhakkak ki yumusak huylu, akli basinda bir adamsin" (Hüd: 87) sözüyle alay etmektedirler, demistir.
Ve Mucâhid: "Leyke", ."el-Eyke" seklinde de okunur. "Yevmu'z-zulle", azâb bulutunun onlarin üzerlerine
gölgelenmesidir, demistir [132].

37- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:

"Yûnus da hiç sübhesiz gönderilen peygamberlerdendi. Hani o, dolu bir gemiye kaçmisti. Derken kur'a çekmislerdi de o da maglûblardan olmustu. O, kinanmis bir hâlde iken kendisini hemen bir balik yutmustu.
Eger çok tesbîh edenlerden olmasaydi, herhalde (insanlarin) tekrar diriltilecekleri güne kadar onun karninda kalip gitmisti. Iste biz onu, kendisi de hasta olarak, açik bir yere çikarip biraktik. Üzerine saki olmayan cinsten gölgelik bir nebat bitirdik. Onu yüzbine peygamber gönderdik. Hattâ artiyorlardi da. Nihayet ona îmân ettiler de kendilerini bir zamana kadar geçindirdik" (es-saffât: 139-148).
"Sen simdilik Rabbanin hükmüne sabret. O balik sahibi (Yûnus Peygamber) gibi olma. Hatirla ki o, gamla dolu
olarak dua etmisti. Eger RabbHnden ona bir nVmet erismis olmasaydi, o mutlakaa çikarildigi o çirilçiplak yere kinanmis bir hâlde atilacakti. Bunun ardindan Rabb'i onu seçti de kendisini sâlihlerden yapti"
(el-Kalem: 48-50) [133].

86-..... Bize Sufyân, el-A'mes'ten; o da Ebû Vâil'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Sizden hiçbiriniz sakin benim Yûnus'tan hayirli oldugumu söylemesin" buyurmustur.

[134]

Râvî Müsedded: "Yûnus ibn Mettâ" seklinde ziyâdeli söylemistir

87-.....Bize Su'be, Katâde'den; o daEbû'I-Âliye'den; o da Ibn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Hiçbir kul için: Ben mu-hakkak Yûnus ibn Mettâ'dan hayirliyim, demesi uygun degildir" buyurmus ve Yûnus'u babasi Mettâ'ya nisbet etmistir [135].

88-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Bir Yahûdî ticâret esyasini satisa arzederken, bu esyaya mukaabil hoslanmadigi birsey verilmisti. Bunun üzerine:
Bu sözü Ensâr'dan bir kimse isitti. Kalkip Yahûdî'ye bir tokat vurdu ve:
— Peygamber (S) aramizda bulundugu hâlde sen Musa'yi beser üzerine tercîh eden Allah'a yemîn ederim diyorsun öyle mi? dedi.
Bunun üzerine Yahûdî, Peygamber'e gitti ve:
— Yâ Eba'l-Kaasim! Muhakkak ki benim için bir zimmet ve ahid vardir. Fulan kimseye ne oluyor ki, o benim yüzüme tokat vurdu? dedi.
Peygamber o sahâbîye:
— "Bunun yüzüne niçin tokat vurdun?" buyurdu.
Ensârî, Yahudi'yle olan isini zikretti. Bundan dolayi Peygamber öfke izi yüzünde görülecek derecede öfkelendi. Sonra söyle buyurdu:
— "Allah'in peygamberleri arasinda üstün kilmalar yapmayiniz. Sunda hiç sübhe yok ki: Sûra üfürülmüs, artik Allah 'in diledikleri müstesna olmak üzere göklerde kim var, yerde kim varsa hepsi düsüp ölmüstür. Sonra bir daha üfürülmüstür. Ben ilk diriltilen olacagim. O anda bir de bakacagim ki, Mûsâ, Turu Sînâ günündeki çarpilmasi ile muhasebe mi olundu, yoksa benden evvel mi diriltildi; bilmiyorum. Ve ben: Muhakkak bir kimse Yûnus ibn Mettâ'dan daha faziletlidir, sözünü de söylemem" [136].

89-.....Ben Humeyd ibn Abdirrahmân'dan; odaEbû Hureyre(R)'den isitti ki, Peygamber (S): "Hiçbir kul için: Ben Yûnus ibn Mettâ'dan hayirliyim demesi yakismaz" buyurmustur.

38- Bâb:

"Onlara, denizin yanindaki o kasabayi sor. Hani oranin ahâlîsi cumartesi gününün hürmetini bozarak haddi asmislardi. Çünkü cumartesi ta HM yaptiklari gün baliklar akin akin meydana çikarak yanlarina geliyordu.
Cumartesi ta 'ttti yapmayacaklari gün ise gelmiyordu. Iste biz, itaatten çikmakta olduklarindan dolayi kendilerini böylece imtihan ediyorduk. Hani içlerinden bir ümmet: 'Allah'in kendilerini helak edecegi yeyâ çetin bir azab ile cezalandiracagi bir kavme ne diye ögüt veriyorsunuz?' dedigi zaman o va'z edenler de;
'Rabb 'imize (özür dilemeye yüzümüz olsun) için. Umulur ki sakinirlar' demislerdi. Vaktâ ki onlar artik edilen va'zlari unuttular, biz de kötülükten vazgeçirmekte sebat edenleri selâmete çikardik.
Zulmedenleri ise yapmakta olduklari fisklar yüzünden siddetli bir azab ile yakaladik. Bu suretle onlar serkeslik ederek yasak edileni yapmakta israr edince kendilerine:

Hor ve zelîl maymunlar olun! dedik" (ei-A'râf: 163166) [137].

39- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:

"Ve Davud'a Zebur'u verdigimiz gibi sübhesiz sana da VahyettIk" (en-NIsâ: 163).
"ez-Zuburu", "Kitâblar"; bunun vahidi "Zebur'udur. "Zebertu", "yazdim" demektir. "And olsun ki biz Davud'a tarafimizdan bir imtiyaz verdik: Ey daglar, onunla birlikte tesbîh edin (dedik), kuslara da. Ona demiri de yumusattik. Uzun zirhlar yap, (onlari) dokumada intizâmi gözet, diye buyurduk.
(Ey Dâvûd Hanedani) iyi amellerde bulunun. Çünkü hakikat ben, ne yaparsaniz tastamam görenim" (Sebe': 10-11).
Mucâhid: "Evvibi", "Tesbîh edin" demektir; "Sâbigât", "Zirhlar"; "Ve kaddir fVs-serdV\ yâni "Çiviler ve halkalarda mikdâri iyi takdir et, çivileri çok inceltme, o takdirde aralarina su girer; çivileri kalin da yapma, o zaman da halkalari ayirip kirar" demektir, dedi. "Onlara peygamberleri: 'Hakikat Allah size bir pâdisâh olarak TâlûVu göndermistir' dedi. Onlar ki: 'Biz hükümdarliga ondan daha lâyik iken ve ona maldan da bolluk verilmemisken nasil olur da bizim basimizdan padisahlik onun olabilir?' dediler. Peygamber: 'Sübhesiz Allah, onu sizin üstünüze begenip seçmistir. Ona bilgice, vücûdca da bir üstünlük vermistir. Allah mülkünü kime dilerse ona verir. Allah'in rahmeti boldur, gerçek bilicidir" (el-Bakara: 247).
"...Nihayet o Tâlût ve maiyyetindeki müzminler o irmagi geçtikleri zaman, beri yanda kalanlar: 'Bu gün bizim Câlût'a ve ordusuna karsi takatimiz yoktur' dediler. Muhakkak Allah'a kavusacaklarini bilenler (ve itaatle irmagi geçenler) ise: 'Nice az bir cemiyet daha çok bir cemiyete Allah'in izniyle galebe etmistir. Allah sabredenlerle beraberdir' dediler. Bunlar Câlût ile askerlerine karsi çiktiklari zaman niyaz edip: Ey Rabb 'imiz, üzerimize sabir yagdir. Ayaklarimiza sebat ver. Bu kâfirler güruhuna karsi bize yardim et' dediler. Derken Allah'in izniyle onlari bozguna ugrattilar. Dâvûd da Câlût'u öldürdü. Allah da saltanat ve hikmet verdi ve daha dilemekte oldugundan bâzi seyler ögretti... " {el-Bakara: 249-251) [138].

90-.....BizeMa'mer, Hemmâm'dan; odaEbû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Dâvûd Pey'gam-ber'e (Zebur'u) okumak kolaylastirildi. Dâvûd kendisinin binek hay-vanlarinin sefere hazirlanmasini emrederdi de onlar egerlenirdi. Bunlar egerlenmezden evvel Zebur'u okurdu. Dâvûd yalniz kendi elinin emeginden yer idi".
Bu hadîsi Mûsâ ibn Ukbe de Safvân'dan; o da Atâ ibn Yesâr'-dan; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den senediyle rivayet etmistir [139].

91-.....Abdullah ibn Amr (R) söyle demistir: Benim "Vallâhî yasadigim müddetçe ben gündüzleyin oruç tutacagim, geceleyin namaz kilacagim" demekte oldugum, Rasûlullah'a haber verilmis. Ra-sûlullah (S) Abdullah'a:
— "Vallahiben muhakkak yasadigim müddetçe gündüzleyin oruç tutacagim, geceleri namaz kilacagim demekte olan kimse sen misin?" diye sordu.
Ben:

— Evet, ben bu sözü söyledim, dedim. Rasûlullah:
— "Sen bu agir ibâdeti yerine getirmeye güç yetiremezsin. Onun için bazen oruç tut, bazen tutma; geceleyin kalk namaz kil ve bir kisminda uyu. Ve her aydan üç gün oruç tut. Çünkü haseneler on misli ile karsilanir. Böylece bu üçer günlük oruçlar bütün bir yil orucu gibi olur" buyurdu.
Ben:
— Yâ Rasûlallah, ben bundan fazlasina da güç yetiririm, dedim.
— "Öyleyse bir gün oruç tut, iki gün oruç tutma" buyurdu. Abdullah dedi ki: Ben yine:
— Ben bundan fazlasina da güç yetiririm, dedim. Rasûlullah:
— "Öyleyse bir gün oruç tut, bir gün tutma. îste bu, Dâvûd Pey-gamber'in orucudur. Bu, oruçlarin en âdilidir" buyurdu.
Ben:
— Yâ Rasûlallah, ben bundan fazlasina da güç yetiririm, dedim. Rasûlullah:
— "Bundan daha faziletli oruç yoktur" buyurdu.

92-..... Abdullah ibn Amr ibni'1-Âs söyle demistir: Rasûlullah (S) bana:
— "Senin geceleyin namaz kilar, gündüzleyin oruç tutar oldugun bana haber verilmedi mi?" buyurdu.
Ben:
— Evet, dedim. Rasûlullah:
— "Muhakkak ki sen bunu yaptigin zaman gözler içeri çöker, beden de yorulup zayiflar. Sen her aydan üç gün oruç tut. Bu da bütün yil orucu yâhud bütün yil orucu gibidir" buyurdu. .
Ben:
— Ben kendimi kuvvetli buluyorum, dedim. (Râvî Mis'ar: Kuvveti kasdediyor demistir.)
Rasûlullah:
— "Öyleyse Dâvûd Peygamber orucu tut. O, bir gün oruç tutar, bir gün yerdi ve düsmanla karsilastigi zaman kaçmazdi" buyurdu [140].

40- Bâb:

"Allah'a en sevimli olan namaz, Dâvûd namazidir. Allah*a en sevimli olan oruç da Dâvûd Peygamberin orucudur. Dâvûd, gecenin yarisinda uyurdu ve gecenin üçte birinde namaz kilardi. Gecenin altida birinde yine
uyurdu. Dâvûd bir gün oruç tutar, bir gün de tutmazdi".
Alî (?) ^öyle dedi: Bu "Gecenin altida birinde uyurdu" sözü, Aise'nin sözüdür. Çünkü Aise: Seher vakti onu, benim yanimda muhakkak uyur bulurdu, demistir.

93-.....Amr ibn Evs es-Sakafî, Abdullah ibn Amr'dan, söyle dedigini isitmistir: Rasûlullah (S) bana: "Allah'a en sevimli olan oruç, Dâvûd Peygamber'in orucudur. Dâvûd bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdi. Allah'a en sevimli olan namaz da yine Dâvûd Peygamber'in namazidir, O gecenin yarisini uyur, üçte birinde namaz kilar, altida birinde tekrar uyurdu" buyurdu [141].

41- Bâb:

"Onlarin diyeceklerine sabret. Kulumuzu; o kuvvet sahibi Davud'u hatirla. Çünkü o dâima (Allah'in rizâsina) donen bir zât idi. Gerçek biz daglari kendisine musahhar kildik ki, bunlar aksamleyin ve kusluk vakti onunla birlikte durmadan tesbih ederlerdi. Toplanip gelen kuslari da (kendisine ram ettik); herbiri itaatle ona dönücü idi. Onun mülkünü de kuvvetlendirdik. Ona hikmet ve fasl-i hitâb verdik" (Sâd: 17-20).
Mucâhid söyle demistir: 'Faslu'l-hitâb", "Hükümde ince anlayis"tir.
"Velâtustit", "Israf etme, bizi yolun dogrusuna hidâyet et". "Su benim kardesim, onun doksan dokuz na'cesi var. Benim ise bir tek na'cem var": "Na'cef kelimesi kadin için de, davar için de söylenir.
"Ekfünihâ{ = Onu bana ver)": "Meryem'e Zekeriyyâ kefîl oldu" demek gibidir; yânî onu kendisine aldi.
"Azzenî", "Bana gâlib geldi", yânî benden daha azîz oldu. "A'zeztuhu", "Ben onu hitâbda azîz kildim".
"Hitâb", "Karsilikli söz döndürme"dir deniliyor. "(Dâvûd) dedi: "And olsun ki, o senin disi koyununu kendi disi koyunlarina katmak istemesiyle sana zulmetmistir. Gerçi mallarini birbirine katip karistiran ortaklarin çogu mutlakaa birbirine haksizlik eder... "
Ibn Abbâs: "Biz onu fitneye ugrattik", "Biz onu denemeye tâbi' tuttuk" demektir, demistir. Umer bunu
"Fettenâhu" diye tâ'nin seddesiyle okumustur. "Dâvûd bunun üzerine RabbHnden magfiret edilmesini istedi, rükû' ile yere kapanip Allah'a döndü" [142].

94-..... Mucâhid söyle demistir: Ben Ibn Abbâs'a:
— Sâd Sûresi'nde secde ediyor muyuz? dedim. O:
— "Daha evvel de Nuh'u ve onun neslinden Davud'u, Süleyman '/, Eyyûb % Yûsuf'u, Mûsâ 'yi ve Hârûn'u (nübüvvetle) hidâyete kavusturduk... Iste bunlar Allah'in hidâyet ettigi kimselerdir. O hâlde sen de onlarin gittigi dogru yolu tutup ona uy... " (ei-En'âm: 84-90) âyetlerini okudu da:
— Peygamberiniz (S) onlara uymakla emrolunanlardandir, dedi [143].

95-.....Bize Eyyûb, Ikrime'den tahdîs etti ki, Ibn Abbâs (R):
Sâd secdesi vâcib kilman secdelerden degildir, fakat ben Peygam-ber(S)'i bu sûrede secde ederken gördüm, demistir [144].

42- Yüce Allah'in Su Kavilleri Babi:

"Biz Davud'a oglu Süleyman'i ihsan ettik. Süleyman ne güzel kuldu! Çünkü o, dâima Allah'a dönendi. Hani ona ögleden sonra bir ayagini tirnagi üstüne dikip üç ayagi üzerinde duran sür'atli kosu atlari gösterilmisti de: 'Gerçek ben mal sevgisine (sirf) Rabb 'imi zikretmek için düstüm' demisti. Nihayet (bu atlar) perdenin arkasina gizlenmislerdi. 'Onlari bana döndürün' dedi. Hemen ayaklarini, boyunlarini oksamaya, taramaya basladi.

And olsun biz Süleyman'i imtihan da ettik. Tahtinin üstüne bir cesed birakiverdik. Sonra o yine (eski hâline) döndü. Dedi ki: 'Ey Rabb Hm, beni magfiret eyle, bana öyle bir mülk (ve saltanat) ver ki o, benden baska hiçbir kimseye lâyik olmasin. Sübhesiz bütün murâdlari ihsan eden Sensin Sen!' Bunun üzerine biz de ona rüzgâri musahhar ettik ki, bu, onun emriyle, onun diledigi yere yumusacik akar giderdi. Seytânlari, (onlardan) her bina ustasini, her dalgici, bukagilara baglanmis olan digerlerini de (emrine ram ettik): Bu, bizim vergimizdir.
Artik (diledigine) hesâbsiz ver yâhud tut (dedik). Sübhe yok ki indimizde onun mutlak bir yakinligi ve dönüp gelecegi yer güzelligi de vardir" (Sâd: 30-40).
"Süleyman'a da rüzgâri (musahhar kildik) ki, sabahi bir ay(lik yol), aksami bir aydi. Erimis bakir ma 'denini ona sel gibi akittik. Önünde Rabb 'inin izniyle is gören bâzi cinnler de vardi. Içlerinden kim bizim emrimizden ayrilip saparsa ona çilgin azabdan tattirirdik. O, kalelerden, heykellerden, büyük havuzlar gibi çanaklardan, sabit
sabit kazanlardan ne dilerse kendisine yaparlardi. Ey Dâvûd Hanedani, siz Allah'a sükr için çalisin. Kullarimdan (hakkiyle) sükreden azdir. Sonra biz ona ölüm hükmünü infaz edince (dayandigi) asasini yemekte olan agaç kurdundan baska birsey bunun ölümünü onlara göstermedi. Bu suretle yere kapanip yikildigi zaman besbelli oldu ki, eger cinnler gaybi bilmis olsalardi, öyle horlayici bir azâb içinde kalip durmazlardi" (Sebe\ 12-14).
"Seytânlarin, Süleyman'in mülkü aleyhine uydurup ta'kîb ettikleri seylere (yalanlara) uydular. Hâlbuki
Süleyman asla kâfir olmadi. Fakat o seytânlar kâfirdirler ki, insanlara büyücülügü ve Bahirdeki iki melege; Hârût ve MârûVa indirilen seyleri ögretiyorlardi... " (el-Bakara: 102) [145]

96-.....Bize Su'be, Muhammed ibn Ziyâd'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Cinn taifesinden bir ifrit, dün gece namazimi kesip bozmak için bana an-sizm hücum etti. Allah beni gâlib getirip ona istedigimi yapma kuvveti verdi. Ben onu yakaladim ve hepiniz onu güresiniz diye mescidin direklerinden birine baglamak istedim. Fakat kardesim Süleyman Peygamber'in: Rabb Hm bana magfiret et ve benden sonra kimseye lâyik olmayacak bir mülkü bana bagisla (Sâd: 35) duasini hatirladim da, ifriti köpek gibi kovdum".
"Ifrît", insten ve cânn taifesinden mütemerrid yâni çok inadçi, isyanci, kibirli demektir. Bu "Zebîne" gibidir; bunun cem'i de "ez-Zebâniyetu"dur [146].

97-.....el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Davud'un oglu Süleyman: Ben bu gece yetmis kadini dolasacagim da onlardan herbiri Allah yolunda mücâhede edecek birer süvârî oglana gebe kalir, diye kesin konustu. Arkadasi olan melek ona: Insâallah de, dedi. O diliyle insâallah demedi. O hakîkaten o kadinlari dolasti, fakat içlerinden yalniz biri iki sikkindan biri düsük bir oglana hâmile kalmistir".
Peygamber: "Eger Süleyman Insâallah deseydi, elbette o çocuklarin hepsi Allah yolunda cihâd ederlerdi" buyurdu.
Râvî Suayb ile Ibnu Ebi'z-Zinâd "Doksan kadin" demislerdir ki, bu daha sahihtir [147].

98-..... Ebû Zerr (R) söyle demistir: Ben bir kerresinde:
— Yâ Rasûlallah, ilk konulan mescid hangisidir? dedim. Rasûlullah:
— ' 'el-Mescidii 'Î-Harâm" buyurdu. Ben:
— Sonra hangisi? dedim. Rasûlullah (S):
— "Sonra el-Mescidu'l-Aksa" buyurdu. Ben:
— Bu iki mescidin kurulusu arasinda ne kadar zaman vardir? dedim.
— "Kirk sene" buyurdu, sonra sunu söyledi:
— "Sana namaz her nerede yetisirse, sen namazi orada kil, bütün yeryüzü senin için bir mesciddir" [148]
.

99-..... Bize Ebû'z-Zinâd haber verdi; ona da Abdurrahmân ibn Hürmüz tahdîs etmis ki, o da Ebû Hureyre(R)'den isitmis; o da Rasûlullah (S)'tan söyle buyururken isitmistir: "Benim benzerimle insanlarin benzeri su bir kisinin hâli gibidir ki, o bir ates yakmis, kelebekler ve su birtakim hayvanlar atese düsmeye baslarlar".
Yine dedi ki: "Iki kadin ve beraberlerinde onlarin iki oglan çocuklari vardi. (Bunlar yolda giderken) kurt geldi, bunlardan birisinin çocugunu kapip gitti. Bunun üzerine (çocugunu kurt kapan büyük) kadin, arkadasi küçük kadina:
— Kurt senin çocugunu götürdü, dedi. Diger kadin da:
— Hayir, senin çocugunu götürdü, dedi.
Nihayet bu iki kadin muhakemelerini Davud'a arzettiler. O da büyük kadin lehine hükmetti (Kurdun kaptigi çocuk, küçük kadina âid oldu). Bunlar mahkemeden çikip Davud'un oglu Süleyman 'a gittiler. Ve babasinin hükmünü yeniden ona bildirdiler. Ö da:
— Bana bir biçak getirin de çocugu iki kadin arasinda paylastirayim, dedi.
Bunun üzerine küçük kadin:
— Aman öyle yapma! Allah sana merhamet etsin! Çocuk bu kadinindir, dedi.
Süleyman bu söz üzerine çocugun küçük kadina âid olduguna hükmetti".
Ebû Hureyre: Vallahi ben "Sikkîn" sözünü o güne kadar hiç isitmemistim; biz biçaga sâdece "Müdye" diyorduk, demistir [149].

43- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:

'Andolsun ki biz Lukmân'a, Allah'a sükret diye hikmet verdik. Kim sükrederse, ancak kendi fâidesi için sükreder. Kim de nankörlük ederse, hiç sübhe yok ki, Allah ganîdir, her hamde O lâyiktir. Hani Lukmân ogluna, ona ögüt verirken söyle demisti: Ogulcagizim, Allah'a ortak kosma. Çünkü sirk elbette büyük bir zulümdür. Biz insana ana babasini tavsiye ettik. Onun . anasi kendisini za 'f üstüne za'/ ile tasimistir.
Sütten ayrilmasi da iki yil (sürmüstür). Bana ve ana babana sükret. Dönüsün ancak banadir. Eger onlar sence ilimde (yeri) olmadik herhangi birseyi bana es tutman üzerinde seni zorlarlarsa kendilerine itaat etme.
Onlarla dünyâda iyi geçin. Bana dönenlerin yoluna uy.
Nihayet dönüsünüz ancak banadir. O vakit ben de size ne yapiyordunuz, haber veririm.

Ogulcagizim, hakikat (yaptigin iyilik ve kötülük) bir hardal tanesi kadar olsa da bir kaya içinde, ya göklerde, yâhud yerin dibinde
(gizlenmis) olsa bile Allah onu getirir. Çünkü Allah lâtiftir, hakkiyle haberdârdir. Ogulcugum, namazi dosdogru kil. Iyiligi emret. Kötülükten vazgeçirmeye çalis. Sana isabet eden herseye katlan. Çünkü bunlar kaVî surette farz edilen islerdendir. Insanlardan yüzünü çevirme. Yeryüzünde simarik yürüme. Zîrâ Allah her büyüklük taslayani, kendini begenip ögüneni sevmez. Yürüyüsünde mu 'tedil ol. Sesini alçalt. Seslerin en çirkini hakikat eseklerin anirisidir" (Lukmân: 12-19).
"Velâtusa'ir", "Yüzü döndürmektir [150].

100-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) söyle demistir: "îmân edenler, bununla beraber îmânlarina zulüm karistirmayanlar; iste onlar, emin olmak hakki kendilerinindir. Onlar dogru yolu bulmus kimselerdir" (ei-En'âm: 82) âyeti indigi zaman, Peygamber'in sahâbîleri:
— Bizim hangimiz îmânina bir zulüm karistirmaz ki? dediler. Bunun üzerine "Allah 'a ortak kosma. Çünkü sirk elbette büyük zulümdür" (Lukmân: 13) âyeti indi.

101-.....Bize el-A'mes, Ibrahim'den; o da Alkame'den tahdîs etti ki, Abdullah (R) söyle demistir: "îmân edenler, bununla beraber îmânlarina zulüm karistirmayanlar; iste onlar, (korkudan) emîn olmak hakki kendilerinindir. Onlar dogru yolu bulmus kimselerdir" (ei-En'âm: 82) âyeti indigi zaman bu, müslümânlara agir geldi de:
— Yâ Rasûlallah, bizim hangimiz nefsine zulmetmez ki? dediler. Rasûlullah (S):
— "Bu âyetteki zulüm, sizin anladiginiz gibi degildir. O zulüm ancak sirktir. Lukmân'in ogluna ögüt verirken: Ogulcugum, Allah'a ortak kosma. Çünkü Allah 'a ortak kosmak büyük zulümdür dedigini isitmediniz mi?" buyurdu [151].

44- Bâb:

"Onlara o sehir sahihlerini misâl getir. Hani oraya elçiler gelmisti. Biz o zaman kendilerine iki elçi göndermistik de onlari tekzîb etmislerdi. Biz de bir üçüncü ile (bunlari) kuvvetlendirmistik ve: 'Biz size gönderilmis elçileriz9 demislerdi. Onlar: 'Siz, bizim gibi insandan baska kimseler degilsiniz. Hem Rahman hiçbirsey indirmemistir. Siz yalan söyler kimselerden baskasi degilsiniz' dediler. Elçiler söyle dediler: 'Rabb Hmiz biliyor ki, biz hakîkaten size gönderilmis elçileriz. Bizim üzerimize (vazife) apaçik tebligden baskasi degildir'. Onlar dediler: 'Dogrusu biz sizin yüzünüzden ugursuzlandik. Eger vazgeçmezseniz» and olsun, sizi mutlak taslariz. Bizden size muhakkak acikli bir iskence de dokunur'. Onlar da: 'Sizin ugursuzlugunuz kendi beraberinizdedir!
Size nasihat edilirse mi (bunu ugursuzluk sayacaksiniz)?
Hayir siz haddi asip tasanlar güruhusunuz* dediler. O sehrin en uç kenarindan kosarak bir adam geldi: 'Ey kavmim' dedi, 'Uyun o gönderilmis olanlara. Uyun sizden hiçbir ücret istemeyen o kimselere. Onlar hidâyete ermis zâtlardir. Ben beni yaratana neden kulluk etmeyecek misim? Sizler ancak O'na döndürüleceksiniz. Ben O 'ndan baska tanrilar edinir miyim? Eger o çok merhamet edici Allah bana bir zarar yapmak isterse, onlarin (iddia ettiginiz) sefaati bana hiçbir fâide vermez. Onlar beni asta kurtaramazlar.

Sübhesiz ben o takdirde de mutlak apaçik bir sapiklik içindeyimdir. Gerçek ben Rabb Hnize îmân ettim. Iste bunu benden duyun'. (Ona:) 'Gir cennete' denildi. (O da:) 'Ne olurdu' dedi, 'Kavmim bilselerdi, Rabb 'imin beni magfiret ettigini, beni ikram edilenlerden kildigini!'
Ondan sonra kavminin üzerine gökten hiçbir ordu indirmedik, indiriciler de degildik. (Onlarin ukubeti) bir tek sayhadan baska degildi. Artik hemen sönüverdiler" (Yâsîn: 13-29).
"Feazzeznâ"; Mucâhid "Siddetlendirdik" dedi. Ibn Abbâs: "Tâirukum", "Musibetleriniz" demektir, demistir [152].

45- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:

"Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd. Bu, kulu Zekeriyyâ'ya Rabb 'inin rahmetini anistir. O, Rabb 'ine gizlice niyaz ettigi zaman demisti ki: 'Ey Rabb'im, hakikat ben...
Benim kemigim yiprandi. Basimin saçi tutustu. Ey Rabb 'im, ben sana ne dua etmissem bedbaht (ve mahrum) olmadim. Hakikat ben, kendimden sonra yerine gelecek akrabamdan endîseye düstüm. Karim da kisirdir. Binâenaleyh bana, tarafindan (ve kendi sulbümden) bir ogul ihsan et. Ki bana da mirasçi olsun, Ya'kûb Hanedanina da mirasçi olsun. Rabb'im sen onu rizâna kavustur!' (Allah buyurdu:) 'Ey Zekeriyyâ, hakîkaten sana Yahya adinda bir ogul müjdeleriz ki, bundan evvel biz ona hiçbir (kimseyi) adas yapmamistik'. Dedi: 'Rabb 'im benim nasil oglum olur ki? Karim bir kisirdir. Ben ise ihtiyarligin son haddine varmisimdir'. (Melek) dedi: 'Öyledir. Fakat Rabb'in buyurdu ki - o, bana göre pek kolay. Daha evvel sen hiçbirsey degilken ben seni yaratmisimdir\ Dedi: 'Rabb'im, bana (bu hususta) bir nisan ver*. Buyurdu;
'Senin nisanin sapasaglam iken üç gece insanlarla konusamamandir\ Derken (Zekeriyyâ) mescidinden kavminin karsisina çikip, onlara: 'Sabah aksam tesbîh edin diye isaret verdi. (Yahya'yi ihsan ettik ve ona çocuklugunda:) 'Ey Yahya, kitabi kuvvetle tuV(dedik).
Henüz sabi iken ona hikmet verdik. Tarafimizdan ona bir kalb yumusakligi ve temizlik verdik. O, çok muttaki
idL Anasina babasina da itaatli idi. Bir serkes ve âsî degildi. Dünyâya getirildigi gün de, ölecegi gün de> diri olarak kaldirilacagi gün de ona selâm olsun' (Meryem: 1-15).
Ibn Abbâs söyle demistir: "Semiyyen", "Mislen" demektir. * 'Radiyyen*', "Merdiyyen"; * 'Itiyyen' "Asiyyen" denilir. "Hiyyen", "Atâ ya'tû" fiilindendir.
"Seviyyen" için "Sahîhan" ma'nâsinadir da deniliyor. "Mihiâbdan kavminin karsisina çikip onlara sabah aksam tesbîh edin diye vahyetti; yânî isaret etti".
"Hafiyyen", "Latîfen" demektir. "Âkiran" (yânî "çocuk dogurmayan" sifati) erkek ve disidir, ikisine de sifat olur [153].

102-.....Bize Katâde, Enes ibn Mâlik'ten; o da Mâlik ibn Sa'saa'dan tahdîs etti ki, onlara da Peygamber (S) göklere yürütüldügü geceden söyle tahdîs etmistir: "...Sonrayükseldi, ikinci semâya varinca oranin kapisinin açilmasini istedi.
— Kimdir o? denildi.
— Cibril'dir, dedi.
— Beraberindeki kimdir? denildi.

— Muhammed'dir, diye cevâb verdi.
— O'na vahy ve mi'râc gönderildi mi? denildi. Cibril:
— Evet gönderildi, dedi.
Yükseltmekten ayrilip da ikinci semâya vardigimda, orada Yahya ve îsâ Peygamberlerle karsilastim. Yahya ile îsâ teyze ogullaridir.
Cibril bana:
— Bu gördüklerin Yahya ile isa'dir; bunlara selâm ver! dedi. Ben de onlara selâm verdim. Onlar da selâmimi mukaabele ettiler. Sonra:
— Merhaba hayirli kardes ve sâlihpeygamber! dediler..." [154].

46- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:

"Kitâbda Meryem kissasini da an. Hani o, ailesinden ayrilip dogu tarafinda bir yere çekilmisti. Sonra onlarin Önünde bir perde edinmisti. Derken biz ona ruhumuzu göndermistik de, o, kendisine yaratilisi tam bir beser seklinde görünmüstü. Meryem ona dedi ki: 'Dogrusu ben senden Rahman olan Allah'a siginirim. Eger sen hakkiyle sakinan isen (çekil yanimdan). Rûh da: 'Ben ancak sana pak bir oglan vermeye vesile olmak için Rabb "inin gönderdigi elçiyim' dedi. O: 'Benim nasil bir oglum olacakmis; evlenmedim, bana bir beser dokunmamistir. Ben iffetsiz de degilim' dedi. Rûh: 'Öyledir. Fakat Rabb 'in buyurdu ki: O bana göre pek kolay. Çünkü biz onu insanlara bir âyet ve tarafimizdan bir rahmet kilacagiz. Zâten is olup bitmistir '. Nihayet ona gebe kalip bununla uzak bir yere çekildi. Derken çocugun sancisi onu bir hurma agacina dayanmaya sevketti: 'Keski bundan evvel
öleydim, unutulup gideydim' dedi. Asagisindan ona su nida geldi: 'Tasalanma, .Rabb'in senin alt yanindan bir su arki vücûda getirmistir. Hurma agacini kendine dogru silk, üstüne derilmis taze hurma dökülecektir.
Artik ye, iç. 'Gözün aydin olsun. Eger beserden herhangi birini görürsen: Ben Rahman olan Allah'a oruç adadim. Onun için bu gün hiçbir kimseye kat 'iyyen söz söylemeyecegim, de. Derken onu yüklenerek kavmine getirdi. Dediler: 'Hey Meryem, and olsun sen acîb birsey yapmissin. Ey Hârûn 'un kizkardesi, senin baban kötü bir adam degildi. Anan da iffetsiz bir kadin degildi!' Bunun üzerine Meryem, isa'yi isaret etti. 'Biz henüz besikte bulunan bir sabi ile nasil konusuruz?' dediler. (îsâ dile gelip) dedi ki: 'Ben hakikat Allah'in kuluyum. O bana kitâb verdi. Beni peygamber yapti. Beni her nerede bulunursam mübarek kildi. Bana, ben hayâtta oldukça namazi, zekâti emretti. Beni anneme hürmetkar kildi. Beni bir zorba, bir bedbaht olarak yaratmadi. Dünyâya getirildigim gün de, ölecegim gün de, bir diri olarak (kabrimden) kaldirilacagim gün de selâm (ve selâmet) benim üzerimedir'. Iste hakkinda sekk ve ihtilâf etmekte olduklari Meryem oglu îsâ, Hakk kavlince budur" (Meryem: ie-34).
"Gerçek, Allah Âdem'i, Nuh'u, Ibrahim Hanedani'm, Imrân ailesini hepsi de birbirinden gelme tek bir zürriyet
olarak âlemlerin üzerine seçilmis kildi. Allah hakkiyle isitici, kemâliyle bilicidir. Hani Imrân 'in karisi (Hanne):
'Rabb 'im, karnimdakini âzâdli bir kul olarak sana adadim. Benden olan bu adagi kabul et. Sübhesiz

hakkiyle isiten, kemâliyle bilen Sensin Sen' demisti.
Fakat onu kiz dogurunca, Allah onun ne dogurdugunu daha iyi bilici iken: 'Rabb 'im, hakikat ben onu kiz olarak dogurdum. Erkek, kiz gibi degildir. Gerçek ben adini Meryem koydum. Ben onu da, zürriyetini de o taslanmis seytândan sana sigindiririm' dedi. Bunun üzerine Rabb 'i onu iyi bir rizâ ile kabul etti. Onu güzel bir nebat gibi büyüttü. Zekeriyyâ 'yi da ona bakmaya me 'mûr etti. Zekeriyyâ ne zaman (kizin bulundugu) mihraba girdiyse, onun yaninda bir yiyecek buldu. 'Meryem, bu sana nereden (geliyor)?' dedi. O da: 'Bu, Allah tarafindan. Sübhe yoktur ki, Allah kimi dilerse ona sayisiz fizik verir' derdi" (âiu tmrân: 33-37).
"Hani melekler: 'Ey Meryem, sübhesiz ki Allah sana seçkin bir hususiyet verdi. Seni tertemiz büyüttü. Seni âlemlerin kadinlari üzerine seçkin kildi' demisti. 'Ey Meryem, husu' ile Rabb 'inin divânina dur, secdeye kapan, rükû' edenlerle beraber egil (cemâatle namaz kil)'. Bunlar sana vahyetmekte oldugumuz gayb haberlerindendir. Meryem 'i onlardan hangisi himayesine alacak diye kalemlerini atarlarken sen yanlarinda degildin. Çekisirlerken de yine yanlarinda yoktun. Melekler: Ey Meryem, Allah kendinden bir kelimeyi sana müjdeliyor... " (âiu imrân: 42-45).
Ibn Abbâs söyle demistir: "Alu Imrân", bütün mü'minlerdir. "Alu Ibrahim", "Âiu Imrân", "Alû Yasin" ve "Âiu Muhammed" ta'bîrlerinden kasdedilen de hep mü'minlerdir. Çünkü Allah: "HaUîkat Ibrahim 'e insanlarin en yakini, herhalde zamaninda ona tâbi' olanlardir... " (âiu imrân: 68) buyuruyor; onlar da ancak mü'minlerdir. (Binâenaleyh ona muhalefet edenler, orun âl'inden degildirler.) "Âiu Ya'kûb" denilip jr; bunun asli "Ehlu Ya'kûb"dur. He, hemzeyle kalbedilmistir. "Âl" kelimesini küçültme ismi yaptiklari zaman, sonra o hemzeyi aslina döndürürler de "Uheylun" derler [155].

103-.....ez-Zuhrî söyle demistir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb tahdîs edip söyle dedi: Ebû Hureyre (R) söyle dedi: Ben Rasûlul-lah(S)'tan isittim, söyle buyuruyordu: "Âdem çocuklarindan dogu-rulan hiçbir çocuk yoktur ki, doyurulurken seytân ona dokunmus olmasin. Iste seytânin dokunmasindan dolayidir ki, çocuk anasindan dogdugu andaferyâd ederek aglar. Seytânin bu dokunmasindan Mer-yem oglu ile annesi müstesnadir".
Sonra Ebû Hureyre: "Be/i onu ve zürriyetini o taslanmis seytândan Sana sigindiririm" (Âiu imrân: 36) âyetini söylerdi [156].

47- Bâb:

"Hani melekler: 'Ey Meryem, sübhesiz ki, Allah sana seçkin bir özellik verdi. Seni tertemiz büyüttü. Seni âlemlerin kadinlari üzerine seçkin kildi, demisti. Ey Meryem, husu' ile Rdbb 'in dîvânina dur, secdeye kapan, rükû' edenlerle beraber rükû' et. (Yâ Muhammedi) Bunlar sana vahyetmekte oldugumuz gayb haberlerindendir. Meryem 7 onlardan hangisi himayesine alacak diye kalemlerini atarlarken, sen yanlarinda degildin. Çekisirlerken de yine yanlarinda yoktun" (Âlu Imrân: 42-44) [157].
"Yekfulu" denilir ki, bu "Onu beslemeyi üzerine aldi; onu kendine katip aldi" demektir; bunda "Kefele" seddesiz olarak okunur. Bu, borçlara kefil olmak ve benzeri ma'nâdan degildir.

104-..... Hisâm söyle demistir: Bana babam Urvetu'bnu'z-Zubeyr haber verip söyle dedi: Ben Abdullah ibn Ca'fer'den isittim, o söyle dedi: Ben Alî(R)'den isittim, söyle diyordu: Ben Peygamber(S)'den isittim: "Zamanindaki dünyâ kadinlarinin hayirlisi Imrân kizi Meryem'dir. Bu ümmetin kadinlarinin hayirlisi da Hadîce'dir" buyuruyordu [158].

48- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:

"Hani melekler: Ey Meryem, sübhesiz ki, Allah sana seçkin bir hususiyet verdi. Seni tertemiz büyüttü. Seni âlemlerin kadinlari üstüne seçilmis kildi, demisti. Ey Meryem, husu' ile Rabb Hnin dîvânina dur, secdeye kapan, Allah'a rükû' edenlerle beraber egil (cemâatle namaz kil). (Yâ Muhammedi) Bunlar sana vahyetmekte oldugumuz gayb haberlerindendir. Meryem V onlardan hangisi himayesine alacak diye kalemlerini atarlarken sen yanlarinda degildin. Bu hususta çekisirlerken de yine yanlarinda yoktun. Melekler: iEy Meryemx Allah sana kendinden bir kelimeyi müjdeliyor. Adi Isâ, (lakabi) Mesîh, (sifati) Meryem oglu 'dur. Dünyâda da, âhirette de sâni yücedir. Allah'a çok yakinlardandir da. Besiginde de, yetiskinlik hâlinde de insanlara söz söyleyecektir, sâlihlerdendir' dedigi zaman da (sen yanlarinda degildin). Meryem dedi ki:
'Hey Rabb Hm, bana bir beser dokunmamisken benim nasil çocugum olabilir?' Allah dedi: Öyle; fakat Allah ne dilerse yaratir. Bir ise hükmedince ona ancak 'Ol!' der, o da oluverir. Allah ona yazmayi, hikmeti, Tevrat % încîPi ögretecek. Onu Israil ogullari 'na peygamber gönderecek. (Onlara söyle diyecek:) Hakikat ben size Rabb 'inizden bir âyet getirdim. Hakikat ben size çamurdan kus biçimi gibi birsey yapar, ona üfürürüm de Allah'in izniyle derhâl canli bir kus olur. Yine Allah'in izniyle anadan dogma körü ve abrasi iyi eder, ölüleri diriltirim. Evlerinizde ne yiyor, ne biriktiriyorsaniz size haber veririm. Elbette bunlarda sizin için, eger îmân ediciler seniz, kat'î birer ibret Vardir" (Âlu Imrân: 42-49) [159].
"Yubessiruki" ve "Yebsiruke" bir ma'nâdadir; "Seni müjdeliyor" demektir. "Vecîhen", "Serefli" demektir. Ibrâhîm en-Nahaî: "el-Mesîh", "es-Siddîk" demektir,
demistir. Mucâhid: "el-Kehlu", "el-Halîmu", yâni "Olgun", "el-Ekmehu", "Gündüzleyin gören, geceleyin
görmeyen" demektir, demistir. Baskalari da "el-Ekmeh" "Kör olarak dogandir" demislerdir [160].

105-..... Bize Su'be tahdîs etti ki, Amr ibn Murre söyle demistir: Ben Murre el-Hemdânî'den hadîs tahdîs ederken isittim. Ebû Mûsâ el-Es'arî(R) söyle demistir: "Âise'nin, ümmetimin kadinlarina karsi üstünlügü, tirid yemeginin diger yemeklere karsi üstünlügü gibidir. Erkeklerden bir çokluk (fazilette) kemâle erdi. Kadinlardan ise Imrân kizi Meryem ile Fir'avn'in kadini Âsiye'den baskasi kemâle ermedi".
Ibn Vehb dedi ki: Bana Yûnus haber verdi: Ibn Sihâb söyle demistir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Ben Rasûlullah(S)'tan isittim, söyle buyuruyordu: "Ku-reys kadinlari deveye binen Arab kadinlarinin hayirlisidir. Onlar, kadinlarin çocuga en sefkatlisi, elindeki zevcinin malini korumak hususunda kocaya en riâyeîlisidir".

(Bu hadîsin râvîsi Saîd ibnu'l-Müseyyeb dedi ki:) Bu rivayetin ardindan Ebû Hureyre: "Imrân kizi Meryem asla deveye binmedi" der idi.
Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivayet etmekte Yûnus el-Eylî'ye, ez-Zuhrî'nin kardesinin oglu Muhammed ibn Abdillah ile Ishâk el-Kelbî mutâbaat etmislerdir [161].

49- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:

"Ey kitâb ehli olanlar, dîniniz hususunda haddi asmayin. Allah'a karsi hakk olandan baskasini söylemeyin. Meryem oglu Mesîh îsâ yalniz Allah'in Rasûlü ve kelimesidir ki, onu Meryem 'e birakmistir. O,Allah tarafindan yaratilan bir Rüfatur. Artik Allah'a ve rusûllerine inanin da (Allah) üçtür demeyin. Kendiniz için hayirli olmak üzere bundan vazgeçin. Allah, ancak bir tek tanridir. O herhangi bir çocugu bulunmaktan münezzehtir. Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi O 'nundur. Hakîkî vekîl olmak bakimindan da bizzat Allah yeter. Ne Mesîh, ne en yakin melekler Allah'in kulu olmaktan asla çekinmezler. Kim O 'na kulluktan
çekinir ve kibirlenmek isterse (düsünsün ki Allah) onlarin hepsini huzurunda toplayacaktir" (en-Nisâ: m-m).
Ebû Ubeyd: "Kelimetuhû", (baba ve nutfe vâsitasi olmaksizin) ol deyince olmasidir, demistir. Baskalari
da "Ruhun minhu", "Ona hayât verdi de bir rûh yapti" demektir, dediler. "Ilâhlar üçtür" demeyin " [162]

106-..... Bana Cunâde ibnu EbîUmeyye, Ubeyde ibn Sâmit(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Her kim: Allah'tan baska ibâdet olunacak hiçbir ma'bûd yoktur, yalniz Allah vardir; ortagi yoktur, Muhammed de muhakkak Allah'in kulu veRa-sûlü 'dür. îsâ da Allah 'in kulu ve Rasûlü 'dür. Ve (tekvînî bir emirle) Meryem'e biraktigi bir kelimesidir ve (bu suretle) Allah tarafindan hayât verilen bir ruhtur. Cennet haktir, cehennem de haktir, diye diliyle ikrar ve kalbiyle tasdik ederse, Allah o kimseyi cennete kor. O kul hangi mal üzerinde olursa (olsun ayirdetmez)".
Râvî el-Velîd dedi ki: Bana Ibnu Câbir, Umeyr'den; o da Cunâ-de'den tahdîs etti de "Cennetin sekiz kapisindan hangisini isterse oradan" fikrasini ziyâde etti [163].

50- Bâb:

"Kitâbda Meryem (kissasini) da an. Hani o, ailesinden ayrilip dogu tarafinda bir yere çekilmisti. Sonra onlarin önünde bir perde edinmisti. Derken biz ona ruhumuzu göndermistik de o kendisine hilkati tam bir beser
Seklinde görünmüstü.. " (Meryem: 16-40)
Yûnus kissasindaki "Nebeznâhu" (es-saffât: 145) "Onu attik" demektir. "Dogu tarafa çekildi": Yâni ibâdet için Beytu'l-Makdis'in yâhud evinin dogu tarafina çekildi. "Fe-ecâehâ", "Dogum sancisi Meryem'i getirdi" demektir; bu "Ci'tu"dan "Ef 'altu"dur. "el-Ceehâ" denilir ki, "Onu muztarr kildi" demektir.

"Tessâkatu", "Düsürür" yânî düser; "Mekânen kasiyyen", "Mekânen kaasiyen"; yânî "Uzak bir yere"; "Feriyyen azîmen", "Sevilmeyen çok çirkin bir is yaptin" demektir.
Ibn Abbâs: "Nisyen", "Yaradilmis mevcûd birsey olmayaydim" demektir, dedi. Baskalari da: "en-Nisyu", "el-Hakîru"dur, dedi. Ebû Vâil: Meryem "Eger Allah'tan sakima isen" dedigi zaman "Takî"'m akil sahibi oldugunu bildi, demistir. Vekî* ibnu'l-Cerrâh, Isrâîl ibn Yûnus'tan; o da dedesi Ebû Ishâk'tan; o da el-Berâ ibn Âzib'den: "Seriyyen", Süryânîce'de küçük irmak, çay demektir, demistir [164].

107-.....Bize Cerîr ibn Hazim, Muhammed ibn Sîrîn'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyur-musiur: "Besikteyalniz üç çocuk konusmustur: Biri isa'dir. (Ikincisi de su kissadaki çocuktur:) Isrâîl ogullari zamaninda Cureyc denilen ruhban bir kisi vardir. Cureyc savmiasinda namaz kilarken annesi gelmis, kendisini çagirmis. Cureyc:
— Namazi bozup anama cevâb mi vereyim, yoksa namaz mi kilayim? diye düsünmüs. (Anasi üç defa çagirdigi hâlde namaza devam etmis.)
Bunun üzerine anasi:
— Yâ Allah! Bu ogluma fahise kadinlarin yüzlerini göstermedikçe onun canini alma! diye beddua etmis.
Cureyc savmiasinda bulundugu sirada bir kadin gelip kendisine musallat olmus ve ona zina teklif etmis. Fakat Cureyc bundan çekindigi için, bu kizgin kadin bir çobana gitmis ve kendini ona teslim etmistir. Kadin bu cinsî münâsebetten bir oglan dogurmus. (Kendisinden soruldugunda) bu çocugun Cureyc'den oldugunu söylemis. Bunun üzerine halk rahibe gelmisler, savmiasini (baltalarla, kazmalarla) kirip yikmislar, kendisini de savmiadan asagi indirip çikarmislar ve kendisine küfürler etmisler. Cureyc abdest alip namaz kildiktan sonra o piç çocugun yanina gelmis ve:
— Ey ogul, baban kimdir? diye sormus.
— Çobandir! diye cevâb vermis.
Bu garîb hâdiseyi gören halk, rahibe:
— Senin savmiani, yâni ibâdet verini altindan yapariz! demisler.
Cureyc:
— Hayir, eskisi gibi çamurdan yapin, demistir.
(Üçüncüsü de sudur:) Isrâîl ogullari 'ndan emzikli bir kadin vardi. Bir gün erkek çocugunu emzirirken yanindan yakisikli ve hasmetli bir süvârî geçmis. Bunu gören kadin:
— Yâ Allah! Oglumu bunun gibi heybetli kil! diye dua etmis. Çocuk hemen anasinin memesini birakip süvârîye dönmüs ve:
— Yâ Allah! Beni bunun gibi kilma! diye duâ etmis. Sonra anasinin memesine dönüp yine emmeye koyulmus".
Râvî Ebû Hureyre dedi ki: (Peygamber bunu bize hikâye ederken parmagini agzina koyarak çocugun emisini misâllendirmisti; O'-nun bu hâli gözümün önündedir.) Simdi ben Peygamber'in kendi parmagini emisini görür gibiyim.
"Bundan sonra da o emzikli kadinin yanindan bir câriye geçmis. Bu defa kadin:
— Yâ Allah! Benim oglumu su câriye gibi (hakîr) yapma! diye duâ etmis.
Bu sefer çocuk yine anasinin memesini birakmis ve:

— Yâ Allah! Beni bunun gibi kil! demis. Bunun üzerine kadin, çocuguna:
— Niçin böyle söyledin? diye sormus. Çocuk da söyle cevâb vermistir:
— O süvârî kibirli zâlimlerden birisi idi. Su câriye ise (zavalli bir kadindir; insanlar ona): Sen çaldin, sen zina ettin diye söz'ederler; hâlbuki o bunlarin hiçbirisini yapmamis (ma'sûm) bir kadindir" [165].

108-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Geceleyin yürütüldügüm zaman Musa'ya kavustum". -Râvî dedi ki: Rasûlullah onu tavsif etti.- "Bir de gördüm ki, ot Senûe kabilesi erkeklerinden biri gibi karayagiz, uzun boylu, batik etli, düz saçli bir zâttir." Rasûlullah dedi ki: "Ben isa'ya da kavustum". Peygamber onu da tavsif edip söyle dedi: "îsâ, orta yapili, sanki hamamdan çikmis gibi al çehreliydi. Ben Ibrahim'i de gördüm. Çocuklari içinde ona en çok benzeyeni benim". Peygamber dedi ki: "Sonra bana birinin içinde süt, digerinde sarâb bulunan iki kap getirildi ve bana: Bunlarin hangisini dilersen al, denildi. Ben sütü aldim ve onu içtim. Bana: Fitrata hidâyet olundun yâhud fitrata isabet ettin. Eger sen sarâbi almis olsaydin, ümmetin azgin olurdu, denildi" [166].

109-..... Bize Usmân ibnu'l-Mugîre, Mucâhid ibn Cebr'den haber verdi ki, Ibnu Umer (R) söyle demistir: Peygamber (S) söyle buyurdu: "Ben isa'yi, Musa'yi ve Ibrahim'i gördüm: Amma îsâ al çehreli, kivircik saçli, genis gögüslü idi. Amma Mûsâ, karayagiz, iri uzun boylu, düz saçli idi. Sanki Sudanli erkeklerden birisi".

110-.....Bize Mûsâ ibn Ukbe tahdîs etti ki, Nâfi' söyle demistir: Abdullah ibn Umer (R) dedi ki: Peygamber (S) bir gün insanlarin arasinda Deccâl Mesîh'i zikretti de söyle buyurdu: "Sübhesiz Allah sasi degildir. Dikkat edin ki, Deccâl Mesih 'in sag gözü sasidir. Onun gözü sanki salkimindaki emsalinden disari çikmis, iri bir üzüm tânesi gibidir. Ben geceleyin kendimi Ka'beyaninda gördüm. Ansizin esmer bir zâtla karsilastim. Sanki o görülen esmer erkeklerin en güzelidir. Basinin saçi iki omuzu arasinda sarkiyor. Saçlari taranip arinmisti da basi su damlatiyordu. Iki elini iki kisinin omuzlarina koyarak o iki kisi arasinda Bey t'i tavaf ediyordu.
— Bu kimdir? dedim.
— Meryem 'in oglu Mesîh 'tir, dediler.
Sonra onun arkasinda gayetle kivircik saçli, sag gözü sakat ve bört-lek, gördügüm insanlar arasinda Ibnu Katan'a en çok benzeyen birisini gördüm. Bu da iki elini iki kisinin omuzlarina koyarak Bey t'i tavaf ediyordu.
— Bu kimdir? diye sordum.
— Bu Mesih Deccâl'dir, dediler".
Bu hadîsi Nâfi'den rivayet etmekte Ubeydullah, Mûsâ ibn Uk-be'ye mutâbaat etmistir.

111-.....Bana ez-Zuhrî, Sâlim'den tahdîs etti ki, babasi Abdullah ibn Umer söyle demistir: Hayir vallahi Peygamber (S) îsâ için "Kirmizi (çehrelidir)" demedi. Lâkin o, söyle buyurdu: "Ben uyu-mustum, ru'yâmda Ka'be'yi tavaf ediyordum. O sirada esmer, saliverilmis düz saçli bir kisi gördüm. Iki kisi arasinda onlara dayanarak iki tarafa bocalayarak sevkediliyordu (tavafi böyle yapiyordu),

basi da su damlatiyordu yâhud basi su akitiyordu. Ben:
— Bu kimdir? diye sordum.
— Meryem oglu'dur, dediler.
Ona yönelmek üzere yürüdügüm sirada bir de kirmizi yüzlü, uzun boylu, basi kivircik saçli, sag gözü sakat, börtlek; sanki salkimindaki emsalinden disari çikmis iri bir üzüm tanesi. (Orada bulunanlara:)
— Bu kimdir? diye sordum.
— Bu, Deccâl'dir, dediler.
Ona benzerlikçe insanlarin en yakin olani Ibnu Katan'dir." ez-Zuhrî: Ibnu Katan, Huzâa kabilesinden Câhiliyet devrinde he-Iâk olmus bir adamdir, demistir.

112-.....ez-Zuhrî söyle demistir: Bana Ebû Seleme haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Ben Rasûlullah(S)'tan isittim, söyle buyuruyordu: "Ben Meryem oglu'na insanlarin en yakiniyim. Peygamberler analari ayri, babalari bir evlâdlardir. Benimle îsâ arasinda baska bir peygamber yoktur" [167].

113-.....Ebû Hureyre söyle demistir: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Ben Meryem oglu isa'ya dünyâ ve âhirette insanlarin en yakiniyim. Esasen peygamberler babalari bir kardestirler, analari ayri ayridir, dînleri birdir".
Ve Ibrahim ibn Tahmân, Mûsâ ibn Ukbe'den; o da Safvân ibn Suleym'den; o da Atâ ibn Yesâr'dan söyledi ki, Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S) söyle buyurdu, demistir [168].

114-.....BizeMa'mer, Hemmâm'dan; o da Ebû Hureyre'den haber verdi ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Bir kerresinde Meryem oglu îsâ, hirsizlik yapmakta olan bir kimse görmüs de ona:
— Sen çaldin mi? diye sormus. O da:
— Kendisinden baska (ibâdete lâyik) hiçbir tanri bulunmayan Allah'a yemin ederim ki, ben asla çalmadim, diye cevâb vermis.
Bunun üzerine îsâ:
— Allah'a îmân (ve O'nun adina yemin edeni tasdik) ettim ve kendi gözümü yalanladim, demistir".

115-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip söyle dedi: Ben ez-Zuhrî'den isittim, söyle diyordu: Bana Ubeydullah ibn Abdillah, Ibn Abbâs'tan haber verdi. O da Umer(R)'den isitmistir. Umer min-ber üzerinde söyle diyordu: Ben Peygamber(S)'den isittim: "Nasrâ-nîler'in Meryem oglu'nu bâtil ve asiri surette medhettikleri gibi, sakin sizler de beni medhde asin gitmeyiniz. Sübhesiz ki, ben ancak bir kulum. Onun için bana Allah'in Kulu ve Rasûlü deyiniz"duyuruyordu.

116- Bize Muhammed ibn Mukaatil tahdîs etti. Bize Abdullah ibnu'l-Mubârek haber verdi: Bize Salih ibn Hayy haber verdi ki Ho-râsân ahâlîsinden bir adam es-Sa'bî'ye bir suâl sordu. Bunun üzerine es-Sa'bî söyle dedi: Bana Ebû Burde haber verdi ki, babasi Ebû Mûsâ el-Es'arî (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Kisi,
cariyesini güzel edeblendirir ve terbiyesini güzel yapar, onu ögretir ve ögretmesini yânî okutmasini

güzel yapar, sonra ona hürriyet verir de onunla evlenirse, o kisiye iki ecir vardir. Bir kisi de isa'ya îmân eder, sonra bana îmân ederse, buna da iki ecir vardir. Bir köle de hem Rabb 'ine muttaki olur, hem de efendilerine itaat ederse, bunun için de iki ecir vardir".

117-.....Ibn Âbbâs (R) söyle demistir: Rasûlullah (S): "Sizler yahnayaklilar, çiplaklar, erlik yerleriniz sünnetsizler olarak hasrolunacaksiniz" buyurdu. Sonra: "O günü hatirla ki, biz gögü, kitâblann sahîfesini dürüp büker gibi dürecegiz. tik yaratisa nasil bas-ladiksa, üzerimize hakk bir va 'd olarak yine onu iade edecegiz. Hak-kiyle failler biziz*' (ei-Enbiyâ: !04) âyetini okudu. Ve söyle devam etti: "Kiyamet günü ilk elbise giydirilecek kisi îbrâhîm dir. Yine kiyamet günü sahâbîlerimden birtakim insanlar sag taraflarindan ve sol taraflarindan yakalanirlar da ben: Onlar benim sahâbîlerimdir, derim. Bana: Sen onlardan ayrildigindan beri onlar Ökçeleri üzerinde geri dönmekte devam etmis mürtedlerdir, denilir. Ben de: Allah'in sâlih kulu Meryem oglu isa'nin dedigi gibi derim: "Ben içlerinde bulundugum müddetçe üzerlerinde bir kontrolcu idim. Fakat sen beni vefat ettirdigin vakit üzerlerinde kontrolcu yalniz Sen oldun. Zâten Sen her-seye hakkiyle sâhidsin. Eger kendilerine azâb edersen, sübhe yok ki onlar Sen 'in kullarindir. Eger onlara magfiret edersen mutlak gâlib, yegâne hüküm ve hikmet sahibi olan da hakikaten Sensin Sen" (ei-Mâide: 117-118).
Muhammed ibn Yûsuf el-Firabrî söyle dedi: Ebû Abdillah el-Buhârî'den zikrolundu ki, Kabîsa: Onlar Ebû Bekr zamaninda dînden dönen mürtedlerdir; Ebû Bekr onlarla harb etti, demistir [169].

51- Meryem Oglu Îsâ Aleyhima's-Selâm'in Inmesi Babi

118-.....Saîd ibnu'l, Müseyyeb, Ebû Hureyre(R)'den söyle dedigini isitmistir: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Nefsim elinde olan A ilah 'a yemîn ederim ki, muhakkak ileride Meryem oglu Isâ sizin içinize adaletli bir hakem olarak incektir. O zaman o, salibi kiracak, domuzu öldürecek, cizye vergisini kaldiracak, mal ö kadar çogalacak ki, hiçbir kimse mal kabul etmeyecek. Nihayet bir tek secde dünyâ ve dünyâdaki her sey den daha hayirli olacaktir".
Bunun ardindan Ebû Hureyre (R) söyle derdi: Isterseniz su âyeti okuyunuz: "Ehli kitâbdan hiçbiri hâriç olmamak üzere, ölümünden evvel, and olsun ona (îsâ'ya) mutlakaa îmân edecek, o da kiyamet günü kendileri aleyhine bir sâhid olacaktir" (en-Nisâ: 159) [170].

119-.....Bizeel-Leys, Yûnus ibn Yezîd'den; o da Ibn Sihâb'dan; o da Ebû Katâde el-Ensârî'nin himayesinde bulunan Nâfi'den tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Imaminiz (devlet baskaniniz) kendinizden oldugu hâlde Meryem oglu sizin içinize indigi zaman (îsâ da îmâniniza uydugunda) acaba sizler nasil olursunuz?" [171].
Bu hadîsi rivayet etmekte UkayI ile el-Evzâî, Yûnus'a mutâbaat etmislerdir.

52- Isrâîl Ogullari'ndan Zîkrolunagelen (Ibretli Ve Insani Hayrete Düsüren) Hadîsler Babi [172]

120-..... Rib'î ibn Hirâs söyle demistir: Ukbe ibn Amr, Huzeyfe'ye:

— Sen bize Rasûlullah'tan isittigin seyleri tahdîs etmez misin? dedi.
Huzeyfe de söyle dedi:
— Ben Rasûlullah'tan isittim, söyle buyuruyordu: "Deccâl çiktigi zaman beraberinde bir su, bir de ates bulunacaktir. Amma insanlarin ates olarak gördükleri seye gelince, o, soguk bir sudur. Amma insanlarin soguk bir su oldugunu görecekleri sey ise, iste o, yakici bir atestir. Sizlerden her kim Deccâl'in çikmasi zamanina erisirse, ates suretinde görecegi seyin tarafinda bulunsun. Çünkü o, tatli soguk bir sudur" [173].
Yine Huzeyfe söyle dedi:
— Ve ben Rasûlullah'tan isittim, söyle buyuruyordu: "Sizden evvel geçen ümmetlerden bir kisi vardi. Onun ruhunu almak için ölüm melegi ona geldi (ve ruhunu alip gitti, diriltildiginde) ona:
— Dünyâda bir hayir isledin mi? diye soruldu.
O da:
— Bir hayir isledigimi bilmiyorum, dedi. Ona:
— Iyi. düsün! denildi. Oda:
— Ben (ömrümde) hiçbir hayir isledigimi bilmiyorum. Ancak su var ki, ben dünyâda insanlarla alisveris yapardim da, alacaklarimi toplardim. Hâli vakti yerinde olan borçluya va'de verirdim. Fakir borçluya da borcunu bagislardim, dedi.
Bunun üzerine Allah o kimseyi cennete girdirdi". Ve yine Huzeyfe söyle dedi:
— Ben yine Rasülullah'tan isittim, söyle buyuruyordu: "(Sizden evvelki ümmetler içinde) bir kisiye ölüm gelip çatmisti. O, hayâttan ümidini kesince ailesine söyle vasiyet etti:
— Ben öldügümde birçok odun toplayiniz. Bu yigini bir atesle tutusturup yakiniz (ve beni bu atese atiniz). Ates benim etimi yiyip de kemigime ulasincaya kadar birakiniz. Kemigimi yakinca bu yan-mis kemikleri aliniz, onu dögüp un yapiniz. Sonra rüzgâri siddetli bir günü bekleyiniz. Ve (bu unu firtinali günde) deniz içine savurunuz.
Aile halki bu vasiyetin geregini yaptilar. Fakat Allah onun zerrelerini topladi da ona:
— Niçin böyle yaptin? diye sordu. O kisi:
— Ben Sen 'den korktugumdan dolayi böyle yaptim, diye cevâb verdi.
Bunun üzerine Allah onu magfiret eyledi."
Râvî Ukbe ibn Âmr, Huzeyfe'ye:
— Ben de RasûIuIIah(S)'tan isittim; bu hadîsi söylüyordu. O vasiyet eden kisi bir kefen soyucu idi, demistir [174].

121-.....ez-Zuhrî söyle demistir: Bana Ubeydullah ibn Abdil-
lah haber verdi ki, Âise ile Ibn Abbâs (Allah onlardan razi olsun) söyle demislerdir: Rasülullah'a son hastaliginda inen indigi zaman, (çektigi sikintidan dolayi) yaninda olan bir hamîsayi yüzüne örter dururdu. Hamîsa kandisine sikinti verdikçe yine atip yüzünü açardi. Iste o hâlde iken: "Allah'in la'neti Yahudiler ve Hnstiyanlar üzerine olsun. Onlar peygamberlerinin kabirlerini kendilerine mesciâlen edindiler" buyurdu. Bununla onlarin yaptiklarindan ümmeti sakindiriyordu [175]

122-.....Bize Su'be tahdîs etti ki, Furât el-Kazzâz söyle demistir:
Ben Ebû Hâzim'dan isittim, söyle dedi: Ben Ebû Hureyre (R) ile bes sene beraber oturdum. Ondan isittim ki, Peygamber (S)'in söyle buyurdugunu tahdîs ediyordu: "Isrâîl ogullari zamaninda onlari peygamberler idare ederdi. Her ne zaman bir peygamber ölürse, onun yerine bir baska peygamber geçerdi. Sübhesiz ki benden sonra peygamber yoktur. Artik halîfeler olacaktir. Halîfeler çok da olabilirler".
Sahâbîler:
— Halîfeler birden fazla olursa, bize ne emredersin? dediler. Peygamber:
— "Birinciye yaptiginiz bey'ate bagli kaliniz, birinciye. Onlara haklarini veriniz (emirlerini dinleyip itaat ediniz). Sübhesiz ki Allah da onlara idare ettikleri milletlerin haklarindan soracaktir" buyurdu [176].

123-.....Bana Zeyd ibn Eslem, Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Saîd(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Siz* ler, kendinizden önce geçen milletlerin yoluna karisi karisina, arsim arsinina tipatip muhakkak uyacaksiniz! O dereceye kadar ki, sayet onlar (daracik) keler deligine girmis olsalar, siz de muhakkak (onlara uyarak) oraya gireceksiniz!"
(Râvî Ebû Saîd dedi ki:) Biz:
— Yâ Rasûlallah! Bu ümmetler Yahûdîler'le Hnstiyanlar mi? diye sorduk.
Rasûlullah:
— "Onlardan baska kim olacak?" buyurdu [177].

124-.....Bize Hâlid el-Hazzâ, Ebû Kilâbe'den tahdîs etti ki, Enes (R) söyle demistir: (Sahâbîler çogalip da namaz vaktini taniyacaklari bir seyle bildirmek istedikleri zaman) ates yakmak, çan çalmak hatirlarina geldi. Yahudiler ve Hristiyanlar'i da, yânî bunlarin onlara âid isler oldugunu da düsündüler (ve vazgeçildi). Sonra BilâI'e ezan lâfizlarini ikiser ikiser; ikaamet lâfizlarini birer birer söylemesi emrolundu [178].

125-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, el-A'mes'ten; o da Ebu'd-Duhâ'dan; o da Mesrûk'tan tahdîs etti ki, Âise (R), namaz kilan kimsenin elini kalçasina koymasini çirkin görürdü de: Bunu Yahûdîler yapar, derdi.
Bu hadîsi el-A'mes'ten rivayet etmekte Su'be, Sufyân'a mutâ-baat etmistir [179].

126-.....Bizeel-Leys, Nâfi'den; o daîbnUmer(R)'dentahdîs etti ki, Rasûlullah (S) söyle buyurmustur: "Sizden evvel geçen ümmetlerin dünyâdaki müddetlerine nisbetle sizin müddetiniz ancak ikindi namâziyle günesin batmasina kadar olan müddet gibidir. Sizlerin meseli ile Yahûd ve Nasârâ'mn meseli su kimsenin meseli gibidir: O, birtakim isçileri çalistirmak istedi de:
— Bana günün yarisina kadar birer kîrât birer kîrât ücretle kim çalisir? dedi.
Yahudiler birer kîrât birer kîrât ücretle günün yarisina kadar çalistilar. Sonra o zât:
— Günün yarisindan ikindi namazina kadar birer kîrât birer kîrât ücretle bana kim çalisir? dedi.

Hristiyanlar günün yarisindan ikindi namazina kadar birer kîrât birer kîrât ücretle çalistilar. Sonra adam:
— Ikindi namazindan günesin batmasina kadar bana ikiser kîrât ikiser kîrât ücretle kim çalisacak? dedi".
Peygamber buyurdu ki: "Dikkat edin! Ikindi namazindan günesin batmasina kadar ikiser kîrât ikiser kîrât ücretle çalisanlar, sizlersiniz. Dikkat edin! Sizin ücretiniz iki kenedir.
Bunun üzerine Yahudiler ve Hristiyanlar öfkelendiler de:
— (Ey Rabb'imiz!) Bizler daha çok çalistik, fakat daha az ücret aldik! dediler.
Allah:
— Ben sizin hakkinizdan herhangi birsey kesip zulmettim mi? buyurdu.
Onlar:
— Hayir (ücretimizden kesmedin yâ Rabb), dediler. Allah da:
— Iste o benim fadlimdir ki, ben onu diledigime veririm, buyurdu" [180].

127-.....IbnAbbâs (R) söyle demistir: Ben Umer(R)'den isittim, söyle diyordu: Allah Fulân kimseyi öldürsün! O Peygamber (S)'in: "Allah Yahûdîler'e la'net etsin! Onlara (gerek meyte, gerek gayrisi olsun) yaglar haram kilindi da onlar bu yaglan erittiler ve sattilar" buyurdugunu bilmedi mi? Bu hadîsi Peygamber'den rivayet etmekte Ibn Abbâs'a Câbir ile Ebû Hureyre mutâbaat etmislerdir [181].

128-.....Hassan ibn Atiyye, Ebû Kebse'den; o da Abdullah ibn Amr'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Benim tarafimdan (teblîg edilen Kur'ân'dan) bir âyet olsun halka ulas-tiriniz. Isrâîl ogullari'ndan da (ibretli kissalar) haber verebilirsiniz. Bunda darlik yoktur. Her kim (benim söylemedigim birseyi söyledi diye) bile bile bana yalan isnâd ederse, o da cehennemdeki yerine yerlesmeye hazirlansin" [182].

129-.....Ibn Sihâb söyle demistir: Ebû Seleme ibn Abdirrahmân söyle dedi: Ebû Hureyre (R) söyle dedi: Rasûlullah (S): "Yahudiler ve Hristiyanlar (ak saçlarini ve sakallarini) boyamazlar. Siz onlara muhalefet ediniz" buyurdu [183].

130-.....Bize Cerîr, el-Hasen'den tahdîs etti: (Hasen Basrî söyle demistir:) Bize Cündüb ibn Abdillah su Basra Mescidi'nde Peygam-ber'den asagidaki hadîsi tahdîs etti. Biz onun bunu bize tahdîs ettigi zamandan beri bu hadîsi unutmadik, Cündüb'ün Rasûlullah üzerine yalan söylemis olacagindan endîse de etmiyoruz. Cündüb söyle dedi: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Sizden önce geçen ümmetlerden birisi içinde bir kisi vardi. Önün bedeninde bir yarasi vardi. Bu kisi yaranin elemine dayanamadi da bir biçak aldi ve onunla elini kesti. Fakat kan bir türlü kesilmedi ve nihayet o kisi öldü. Yüce Allah: Kulum kendi kendisine (ölüme tesebbüs edip) benim önüme geçmeye davrandi. Ben de ona cenneti haram kildim, buyurdu" [184]

53- Isrâîl Ogullarfnda Derisi Hasta Kimse Ile Körün Ve Kelin Hadîsi

131-.....Bana Abdurrahmân ibn Ebî Amre tahdîs etti ki, ona da Ebû Hureyre, Peygamber'den isiterek tahdîs etmistir.
H ve yine bana Muhammed tahdîs etti: Bize Abdullah ibn Recâ tahdîs etti: Bize Hemmâm ibn Yahya haber verdi ki, Ishâk ibn Ab-dillah söyle demistir: Bana Abdurrahmân ibn Ebî Amre haber verdi ki, ona da Ebû Hureyre tahdîs etmistir: Ebû Hureyre, Rasûlullah'-tan söyle buyururken isitmistir: "Isrâîlogullari'nda derisi hastalikli, kel, kör üç kisi vardi. Allah bunlari imtihan etmek istedi de onlara bir melek gönderdi. Melek abrasa geldi:
— En çok neyi seversin? dedi. Abras:
— Güzel renk, güzel ten. Çünkü insanlar beni çirkin görüyor, benden igreniyorlar, dedi."
Rasûlullah buyurdu ki: "Melek, abrasin vücûdunu sivadi. Ondan bu çirkinlik gitti de ona güzel bir renk ve güzel bir ten verildi. Bundan sonra melek ona:
— En çok hangi mali seversin? diye sordu. Abrasliktan kurtulan kisi:
— Deveyi yâhud da sigiri, dedi".
— Râvî Ishâk ibn Abdillah ibn Ebî Talha abrasla kelden birisinin deve, Öbürünün de sigir istedigini kestiremediginden terdîd ile ikili
rivayet etmistir .-Abrasla kelden biri deve dedi, digeri de sigir dedi. "Deve isteyene on aylik gebe bir deve verildi. Bunun üzerine melek ona:
— Bu deve mübarek olsun! diye dua etti.
Sonra melek, basi kel kisinin yanina vardi. Ona da:
— En çok neyi seversin? diye sordu. O da:
— Güzel bir saç, su kellik benden gitsin! Herkes benden igreniyor, dedi."
Rasûlullah buyurdu ki: "Melek onun basim sivadi da ondan kellik gitti ve ona güzel bir saç verildi. Melek ona:
— En çok hangi mali seversin? diye sordu. Oda:
— Sigiri severim, dedi.
Allah ona gebe bir sigir verdi de, melek ona:
— Bu sigir sana mübarek olsun! diye duâ etti. Melek körün yanina geldi ve ona da:
— En çok neyi seversin? diye sordu.
O da:
— Allah gözümü bana geri versin de, ben de onunla insanlari
göreyim, dedi".
Rasûlullah buyurdu ki: "Melek onun gözünü sivadi da Allah ona
gözünü geri verdi. Melek, köre:
— Hangi mali çok seversin? diye sordu. Oda:
— Koyunu severim, dedi.
Melek de ona kuzulu bir koyun verdi.
Bir müddet sonra deve ve sigir sahihlerinin devesi ve sigiri yavruladi. Koyun sahibinin de koyunu kuzuladi. Bu suretle deve isteyen kisinin bir vâdî dolusu devesi oldu. Sigir isteyen kimsenin de bir vâdî dolusu sigiri oldu. Koyun isteyen körün de bir vâdî koyunu oldu. Bundan sonra (günün

birinde) o melek, bu üç kisi ile ilk görüstügü suret ve hey'etinde abras kisiye geldi de söyle dedi:
— Ben fakir (ve garîb yabanci) bir kisiyim. Yol üzerinde yasama ve memleketime ulasma sebebleri kesilmistir. Artik bu gün benim için muradima erisebilmek ancak evvelâ Allah'in inâyetiyledir, sonra senin yardiminladir. Simdi ben sana güzel bir renk, güzel bir vü-cûd ve bir çok mal veren Allah rizâsi için, senden bir deve isterim ki, bu seferimde onun üzerinde muradima ve vatanima erisebileyim!
Bu istek üzerine eski abras ona:
— Iyi amma hak sahihleri (yânî isteyen fakirler) çoktur (her dilenciye bir deve vermek olmaz), dedi.
Melek de ona:
— Öyle saniyorum ki ben seni taniyacagim. Sen insanlarin igrendigi abras kimse degil misin? Sen fakir idin de bu mali sana Allah vermisti, dedi.
Bu eski abras, melege:
— Hayir yemin olsun ben bu mala atadan ataya geçerek vâris oldum, dedi.
Melek de ona:
— Eger sen bu iddianda yalanci isen, Allah seni eski hâline çevirsin! dedi.
Sonra melek, ilk bulustugu suretinde ve hey'etinde kel adama gitti de, abrasa dedigi gibi ona da söyledi. Kel de abrasin reddettigi gibi reddetti. Melek de ona:
— Eger sen bu iddianda yalanci isen, Allah seni eski hâline çevirsin! diye beddua etti.
Bu defa melek (gözlerini sivadigi) köre geldi de sunlari söyledi:
— Ben fakir ve (vatanindan uzak düsmüs) garîb bir kimseyim. Sefer hâlinde iken geçimim ve memleketime dönmem sebebleri benden kesilmistir. Bu gün benim için muradima ulasabilmek ancak evvelâ Allah'in inayeti, sonra senin yardiminla olur. Simdi ben sana gözlerini geri veren Allah rizâsi için senden bir koyun isterim ki, bu yolculugumda onunla muradima ve vatanima erisebileyim, dedi.
O kisi de melege:
— Hakîkaten ben kör idim, Allah gözlerimin nurunu bana geri verdi. Fakir idim. Allah beni zengin kildi. (îste koyunlarim) diledigin kadar al. Allah'ayemîn ederim ki, bu gün Allah rizâsi için benden alacagin birseyin mikdârini hudûdlandirmak ile sana güçlük vermek istemem, dedi.
Melek de ona:
— Malini tamamen muhafaza et! Allah ancak sizin üçünüzü imtihan etti de, Allah senden razi oldu. Iki dostun abrasla kel de Allah'in gazabina ugradilar, dedi" [185].

54- Bâb:

"Sen, bizim âyetlerimiz içinde (yalniz) Kehf ve Rakîm yaraninin ibrete sâyân olduklarini mi sandin? Hayir (Öyle degil). O zaman o genç yigitler magaraya siginmislardi da: 'Ey Rabb 'imiz, bize tarafindan bir rahmet ver ve isimizden bizim için bir muvaffakiyet hazirla' demislerdi. Bunun üzerine biz nice yillar onlarin kulaklarina (perde) vurduk. Sonra da onlari uyandirdik, iki zümreden hangisi bekledikleri gayeyi daha iyi hesâb edicidir, ayirdedelim diye. (Simdi) sana onlarin kissalarini, hakikati veçhile anlatalim: Dogrusu onlar Rabb Herine îmân eden genç yigitlerdi. Biz de

onlarin hidâyetini artirmistik. Ve (zâlim hükümdarin önünde) dikilip de: Bizim Rabb Imiz göklerin ve yerin Rabb Hdir. Biz O'ndan baskasina tanri demeyiz* Dersek o hâlde and olsun ki, hakikatten uzaklasmis oluruz. Sunlar, su bizim kavmimiz O'ndan baska tanrilar edindiler. Bunlarin üzerine bâri açik bir burhan getirselerdi ya. Artik Allah'a karsi yalan yere iftira edenlerden daha zâlim kimdir? dedikleri zaman, onlarin kalblerini (sabir ve sebat ile tamamen Hakk'a) baglamistik. (Birbirine söyle demislerdi:) Madem ki siz onlardan ve Allah'tan baska tapmakta olduklarindan ayrildiniz, o hâlde magaraya çekilin ki, Rabb 'iniz size rahmetinden genislik versin, isinizden de Jaide hazirlasin! (Onlara baksaydin) görürdün ki, günes dogdugu zaman magaralarin sag tarafina yönelir, battigi vakit de onlarin sol yanini kesip giderdi. Kendileri ise oranin genis bir yerinde idiler. Bu, Allah'in âyetlerindendir. Allah kime hidâyet ederse, dogru yola erdirilmis, kimi de sasirtirsa artik onun için hiçbir zaman irsâd edici bir yâr bulamazsin. Sen onlari uyanik kimseler sanirsin. Hâlbuki onlar uyuyanlardir. Biz onlari sag yanina, sol yanina çeviriyorduk. Köpekleri de magaranin giris yerinde iki kolunu uzatmakta idi. Üzerlerine tirmanip da (hâllerini bir) görseydin mutlakaa onlardan yüz çevirir, kaçardin ve her hâlde için onlardan korku ile dolardi. Bunun gibi onlari aralarinda sorussunlar diye uyandirdik da içlerinden bir sözcü dedi ki: Ne kadar eglestiniz? (Bâzilari:) Bir gün yâhud bir günün bir parçasi eglestik, dediler. (Digerleri de:) Ne kadar eglestiginizi Rabb 'iniz daha iyi bilendir. Simdi siz birinizi bu gümüs para ile sehre gönderin de baksin, onun hangi yiyecegi daha temizse ondan bir rizik getirsin. Çok nâzik hareket etsin, sizi hiçbir kimseye sakin hissettirmesin, dediler. Çünkü onlar size galebe ederlerse sizi ya tasla öldürürler, yâhud sizi zorla kendi dînlerine döndürürler. Bu takdirde ise ebedî felah bulamazsiniz. Böylece (kullarimizi ve mü'minieri) onlarin hâllerine muttali' kildik ki, Allah'in (tekrar diriltecegine dâir olan) va 'dinin sübhesiz bir hakk oldugunu, kiyametin vuku 'unda da hiçbir sübhe bulunmadigini bilmis olsunlar. O sirada onlar, bunlarin isini aralarinda nizâ'lasiyorlardu Bunun üzerine: Onlarin etrafina bir bina yapin, dediler. Rabb Heri onlari daha iyi bilendir. Onlarin isine gâlib (ve vâkif) olanlar ise: Mutlakaa yanlarinda bir mescid edinecegiz, dediler. (Sayilari) üçtür, dördüncüleri köpekleridir, diyecekler. Bestir, altincilari köpekleridir, diyecekler. Söyle ki: Rabb 'im onlarin sayisini daha iyi bilendir. Onlari insanlarin bâzisindan baskasi bilemez. O hâlde bunlar hakkinda zahirî bir münâkasadan gayri ile mücâdele etme. Bunlara dâir hiçpir kimseden fetva da isteme. Hiçbir sey hakkinda:
Ben bunu herhalde yarin yapacagim, deme. Meger ki, sözünü Allah'in dilemesine baglamis olasin. Unuttugun
zaman Rabb'ini an ve söyle de: "Umulur ki Rabb'im beni bundan daha yakin bir hayra ve muvaffakiyyete erdirir'. Onlar magaralarinda üçyüz sene eglestiler. Bunadokuz yil daha kattilar. De ki: Allah ne kadar eglestiklerini daha iyi bilendir. Göklerin ve yerin gaybiO'na hâsstir. O ne güzel görendir! Ne güzel isitendir t Bunlarin O'ndan baska hiçbir yardimcisi yoktur. O hiçbir kimseyi hükmüne ortak da yapmaz" (ei-Kehf: 9-26) [186].

55- Hadîsirl-Gâr(-Magara Hadîsi)

132- Bize Ismâîl ibn Halîl tahdîs etti: Bize Alî ibn Mushir, Ubey-dullah ibn Umer'den; o da Nâfi'den; o da Ibn Umer(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) söyle buyurmustur:

"Sizden evvelki gelip geçen ümmetlerden üç kisilik bir topluluk yürüyüp giderlerken birden kendilerini bir yagmur yakaladi. Hemen bir magaraya sigindilar. Akabinde magaranin kapisi bunlarin üzerine kapandi. Bunlar birbirlerine:
— Su muhakkak: Vallahi ey su magara içinde bulunanlar! Sizi buradan dogruluktan baska birsey kurtarmaz. Onun için sizden her-bir kisi dogru söyledigini bilmekte oldugu birseyle Allah 'a dua etsin, dediler.
Bunlardan birisi:
~YâAilah! Kat 'î olarak bilmektesin ki, benim ücretti bir isçim vardi, o bana üç sâ' ölçegi pirince karsilik çalisiyordu. Bu isçi o ücreti birakip gitti. Ben bu ücret pirincine yöneldim de onu ektim. O ekim isinden iyi mahsûl oldu. Ben ondan bir sigir satin aldim. Bir müddet sonra o isçi bana gelip ücretini istiyordu. Ben de ona: Su sigirlara git ve onlari önüne kat da sür git, dedim. O: Benim, senin yaninda ancak üç sâ' ölçegi pirinç darisi hakkim vardir, dedi. Ben yine ona: Su sigirlara git, onlar senin o üç sâ' ölçegi ücretinden çogaldilar, dedim. Isçi onlari sürüp gitti. Ey Allah 'im, sen bilmektesin ki, ben bunu senin hasyetinden ötürü böyle yaptim. Onun hatirina bizden su kayayi aç! diye dua etti. Kaya onlardan biraz açildi.
Digeri de:
— Yâ Allah! Sübhesiz sen bilmektesin ki, benim yasli ihtiyar anamla babam vardi. Ben her gece bunlara koyunlarimin sütünü getirip içirirdim. Bir gece bir engel sebebiyle bunlara süt getirmekte geciktim. Geldigimde bunlar uyumuslardi. Ehlim ve çocuklarim açliktan feryâd ediyorlardi. Fakat ben anam babam içmeden çocuklarima s,üt içiremezdim. Bu durumda ben onlari uyandirmayi istemedim. Onlari terkedip de yataklarinda içmelerini bekleyiciler olarak kalmalarini da istemedim. Süt tasi elimde tâfecr doguncaya kadar bekledim. Allah 'im, sen pek iyi bilmektesin ki, ben bunu senin hasyetinden dolayi yaptim. Bizden bu sikintiyi aç! dedi.
Akabinde kaya onlardan biraz açildi, hattâ gökyüzünü gördüler. Digeri de:
— Yâ Allah! Sen kat 'î bilmektesin ki, benim bir amca kizim vardi. O bana insanlarin en sevgilisi idi. Ben ondan emelime nail olmak istedim. Fakat o benden çekindi. Ancak kendisine yüz dînâr getirmemi söyledi. Ben buyuz altini arastirdim ve bunu kazanmaya muktedir oldum. Sonra yüz dtnâri kendisine getirdim ve bunlari ona teslim ettim. Kendisinden murâd almaya beni muktedir kildi (yâni kendini bana teslim etti). Ben onun iki bacagi arasina oturunca kiz: Allah 'tan kork! Yaratici kudretin bekâret mührünü bozma, o mühür ancak bir hakla, nikâh hakkiyle açilir, dedi. Bu sözü üzerine ben üstünden kalktim, yüz dînâri da ona biraktim. Sübhesiz sen bilmektesin ki, ben bunu ancak senden korktugum için böyle yaptim. Binâenaleyh bizden bu magarayi aç! dedi.
Bu duâ akabinde Allah onlardan magarayi tamamen açti, onlar da çikip gittiler" [187].

56- Bâb

133-.....Bize Ebu'z-Zinâd, Abdurrahmân'dan tahdîs etti: o da Ebû Hureyre'den isittigini tahdîs etmistir.Ebû Hureyre (R) de Ra-sûlullah'tan söyle buyururken isitmistir: "Isrâîl ogullari'ndan emzikli bir kadin bir gün oglan çocugunu emzirdigi sirada yanindan yakisikli bir süvârî geçti. Kadin:
— Yâ Allah, oglumu bunun gibi olmadan öldürme! dedi. Çocuk hemen:
— Yâ Allah, beni bunun gibi yapma, dedi de sonra tekrar memeye döndü.

Bu sefer oradan sürüklenen ve kendisiyle oynanan bir kadin geçirildi. Çocugun annesi:
— Yâ Allah, oglumu bu kadin gibi yapma, dedi. Oglu yine:
— Yâ Allah, beni bu kadin gibi yap! dedi.
(Kadin çocuguna: Niçin böyle dedin? diye sordu da çocuk söyle dedi:) •
— O süvariye gelince, o bir kâfirdir. O kadina gelince: Sahihleri ona: Sen zina ettin, diyorlardi da o Hasbiye'llâhu(= Allah bana yeter) diyordu; sâhibleri ona: Sen hirsizlik yapiyorsun diyorlardi^ da, o yine Hasbiye'llâhu(= Allah bana kâfidir) diyordu" [188].

134-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Peygamber (S) söyIe buyurdu: "Susuzluk kendisini öldürmeye yaklastirmis bir köpek bir kuyunun etrafinda dolasip durdugu sirada onu Isrâîl ogullari fahiselerinden birisi gördü, hemen ayakkabisini çikardi da onunla köpege su içirdi. Iste bu isi sebebiyle o fahisenin günâhlari magfiret olundu" [189].

135- Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da Ibn Sihâb'-dan; o da Humeyd ibn Abdirrahmân'dan tahdîs etti: O, Muâviye-tu'bnu Ebî Sufyân'dan, hacc yaptigi yil minber üzerinde hutbe yaparken isitmistir. Muâviye bu arada bir muhafiz askerinin elinde bulunan bir tutam saç demetini el uzatip aldi da söyle dedi: Ey Medî-ne ahâlîsi! Sizin âlimleriniz nerededir? Ben Peygamber(S)'den isittim, o, su elimdeki gibi saçlar(i takinmak)tan nehyediyor ve "Isrâîl ogullari, ancak onlarin kadinlari su takma saçlari edindikleri zaman helak olmuslardir" buyuruyordu [190].

136-.....Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Su muhakkak ki, sizden evvel geçen ümmetler içinde (Allah tarafindan) kendilerine haber ilham olunan kimseler vardi. Su da muhakkak ki, eger benim su ümmetim içinde onlardan bir kimse bulunursa sübhesiz o Umer ibnu'l-Hattâb'dir" [191].

137-.....Ebû's-Siddîk en-Nâcî'den; o daEbû Saîd(R)'den tahdîs etti: Peygamber (S) söyle buyurmustur: "îsrâîl ogullan içinde doksan dokuz insan öldürmüs olan bir kimse vardi. Sonra bu adam evinden çikip (zamanin âlimlerine: Benim için tevbe var midir? diye) soruyordu. Bir rahibe vardi da ona:
— Benim için tevbe var midir? diye sordu. Râhib:
— Hayir yoktur, diye cevâb verdi.
Bu cevâb üzerine kaaîil onu da öldürdü. Sonra bu adam yine sormaga basladi. Sorduklarindan biri ona:
— Sen fulân karyeye ve oradaki fulân ma'bede git, dedi.
O da o karyeye giderken yolda ona ölüm eristi. Tevbekâr olmak için gögsünü, gittigi karyeye dogru yöneltip, öldü. Simdi rahmet melekleriyle azâb melekleri orada çekismeye basladilar... Bunun üzerine Allah, tevbe için gidecegi köye: "Birazyaklas!" diye; ölen kimsenin kendi köyüne de: "Biraz uzaklas!" diye vahyetti. Rahmet ve azâb meleklerine de: Haydi simdi her iki taraf arasindaki uzakligi ölçün de mukaayese ediniz, diye emretti. Ölen o kimse tevbe köyüne bir karis daha yakin

bulundu da, bu sebeble magfiret olundu" [192].

138- Bize Alî ibn Abdillah tahdîs etti: Bize Suyân tahdîs etti: Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rac'dan; o da Ebû Seleme'den tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) sabah namazim kildirdi, sonra yüzünü insanlara karsi yöneltti de söyle buyurdu:
"(îsrâîl ogullarindan) bir kimse bir öküzünü önüne katip sürer giderken, birden öküze bindi ve ona deynekle vurdu. Bunun üzerine o hayvan:
— Sübhesiz biz bunun için yaratilmadik, bizler ancak tarla sürmek için yaratildik, dedi".
Insanlar bu haberden taaccüb ederek:
— Subhânallah! Söz söyleyen bir öküz! dediler. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Ben hayvanin böyle söyledigine inaniyorum, Ebû Bekr ile Umer de inaniyorlar" buyurdu.
(Ebû Hureyre dedi ki:) Rasûlullah bu kissayi naklettigi sirada Ebû Bekr ile Umer orada cemâat içinde degillerdi.
(Yine yukariki senedle) Peygamber (S) söyle buyurdu: "Bir adam koyun sürüsü içinde bulundugu sirada birden kurt hücâm etti de, o sürüden bir koyunu alip götürdü. Çoban koyunu aradi, nihayet onu kurttan kurtardi. Bunun üzerine kurt, o adama:
— Sen bu koyunu (simdi) benden kurtardin! Fakat yirtici hayvanlar gününde, koyunun benden baska çobani bulunmadigi o günde koyunu benden kim kurtaracak? dedi"
Bu kissa üzerine insanlar yine:
— Subhânallah! Kelâm edip söz söyleyen bir kurt! dediler. Rasûlullah:
— "Ben kurdun böyle söyledigine inaniyorum, Ebû Bekr ile Umer de inaniyorlar" buyurdu.
Hâlbuki Ebû Bekr'le Umer orada degillerdi [193].
Buhârî dedi ki: Ve bize Alî tahdîs etti: Bize SufyâivMis'ar'dan; o da Sa'd ibn Ibrahim'den; o da Ebû Seleme'den; o da Ebû Hurey-re'den; o da Peygamber'den bunun benzerini tahdîs etti.

139-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Peygamber (S) söyle buyurdu: "(îsrâîl ogullari'ndan) bir kisi öbür kisiden, ona âid olan bir akari satin aldi. Akari satin alan kimse satin aldigi akarinda içi altin dolu bir testi buldu. Akari satin alan kimse, satana:
— Su altinlarini benden al. Çünkü ben senden yalniz bu topragi satin aldim, altinlari satin almadim, dedi.
Topragin eski sahibi olan kimse de müsterisine:
— Ben sana bu topragi içindeki seylerle beraber sattim, dedi. Bu sefer satan ile satin alan, üçüncü bir kimseye varip muhakeme oldular. Kendisine muhakeme için vardiklari kimse de bunlara:
— Sizin oglunuz kiziniz var mi? diye sordu. Bunlarin biri:
— Benim bir oglum var, dedi. Ötekisi de:
— Benim bir kizim var, dedi. Hakem kilinan kisi:
— Bu oglana bu kizi nikâh ediniz ve yeni evlilere bu altindan bir kismini harcayiniz, bir kismim da kendinize sadaka yapiniz, diye hükmetti!" [194].

140-..... Sa'd ibn Ebi Vakkaas, Usâme ibn Zeyd'e:

— Sen Rasûlullah'tan tâûn hastaligi hakkinda ne'duydun? Diye soruyordu.
Usâme de:
— Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Tâûn bir azâbdir. îsrâîl ogullari 'ndan bir taife üzerine yâhud sizden önce geçen bir ümmete gönderilmistir. Siz bir yerde tâûn çiktigini isittiginiz zaman, o tâûnlu yere gitmeyiniz. Sizin bulundugunuz yerde tâûn meydana gelirse, tâûn-dan kaçmak için oradan çikmayimz".
Râvî Ebu'n-Nadr: "Sakin sizleri oradan hiçbir sebeb çikarmasin, bu takdîrde o muhakkak taundan kaçmak için olur ki, bu, kesin surette yasaktir" seklinde söylemistir [195].

141-.....Peygamber'in zevcesi Âise (R) söyle demistir: Ben Rasûlullah'a taundan sordum da O bana söyle haber verdi: "Sübhesiz tâûn bir azâbdir. Allah onu dileyecegi kimseler üzerine gönderir. Ve yine muhakkak ki, A ilah îâûnu mü 'minler için sehîdlik sebebi bir rahmet kilmistir. Bir yerde tâûn vâki' olur da orada bulunan mü'min, sabrederek ve sabrinin sevabini ümîd ederek, bu tâûnun yalniz Allah 'in takdir ettigi kimselere isabet eder oldugunu bilerek bulundugu sehirde eglenirse, muhakkak ona sehîd ecrine benzer sevâb olur" [196].

142-.....Aise (R) söyle demistir: Kureys'i, Mahzûm ogullari'ndan olup da hirsizlik etmis bulunan kadinin durumu hüzünlendirmisti. Birisi:
— Bu kadin hakkinda Rasûlullah ile kim konusur? dedi. Diger birtakimlari:
— Bu kadina sefaat sözünü, Rasûlullah'in sevgilisi olan Usâme ibn Zeyd'den baska hiçbir kimse söylemeye cesaret edemez, dediler.
Nihayet Usâme,.Rasülullah'la bu hususta konustu. Bunun üzerine Rasûlullah, Usâme'ye:
— "Sen, fenaliklari men' için Allah'in ta'yîn ettigi cezalardan bir cezanin affi hakkinda sefaat mi etmek istiyorsun!" buyurdu. Sonra kalkip bir hutbe îrâd etti. Sonra söyle buyurdu: — "Sizden evvel gelip geçen ümmetleri ancak su hâlleri helak etmistir: Onlar içlerinde seref li bir kimse hirsizlik yaptigi zaman, onu cezalandirmazlar di, fakat aralarinda zaîfolan kimseler çaldigi zaman o zaîflere ceza verirlerdi. Allah'ayemîn ederim ki, sayetMuhammed'in kizi Fâtima hirsizlik etse, hiç tereddüd etmeden muhakkak onun elini de keserdim" [197].

143-.....Ibn Mes'ûd (R) söyle demistir: Ben bir kimseden bir âyeti, benim Peygamber'i okurken isittigim okuyusun hilâfina okudugunu isittim. Hemen onu Peygamber'in yanina getirdim ve O'na okuyusunu haber verdim. Bu esnada Peygamber'in yüzünde hoslan-mamazhk izini hissettim. Bununla beraber Peygamber: "Ikiniz de güzel okudunuz. Kur'ân hakkinda ihtilâf etmeyin. Çünkü sizden evvelki ümmetler (kitâblarinda) ihtilâf ettiler de bu yüzden helak oldular" buyurdu [198].

144-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) söyle demistir: Simdi ben Peygamber'in yüzüne bakiyor gibiyim: O, peygamberlerden bir peygamberi hikâye ediyordu ki, kavmi onu dövmüs de kan içinde birak-mislar. Fakat o, yüzünden hem kani siliyor, hem de: Yâ Allah! Kavmime magfiret eyle! Çünkü onlar bilmiyorlar! diyordu [199].

145-.....Ukbe ibn Abdilgâfir'den; o da Ebû Saîd(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Sizden evvelki milletlerden bir kimseye Allah bol bir mal verdi. Ona ölüm geldigi zaman ogullarina:
— Ben sizin için hangi çesit bir baba oldum? diye sordu. Ogullan:
— Hayirli bir baba oldun, dediler. O zât:
— Ben asla bir hayir islemedim. Ben öldügüm zaman sizler beni yakin. Sonra kemiklerimi ezip ögütün. Sonra da rüzgâri siddetli bir günde benim tozlarimi havaya saçip savurun, dedi.
Çocuklari onun bu emrini yaptilar. Akabinde Aziz ve Celîl Allah, onun zerrelerini topladi da ona:
— Böyle yapmana seni sevkeden nedir? diye sordu. Oda:
— Sen'den korkmamdir, dedi.
Bu cevâb üzerine Allah onu rahmetiyle karsiladi".
Ve Muâz el-Anberî söyle dedi: Bize Su'be tahdîs etti ki, Katâde söyle demistir: Ben Ukbe ibn Abdilgâfir'den isittim; o da: Ben Ebû Saîd el-Hudrî'den isittim; o da Peygamber'den... demistir [200]
.

146-..... Rib'î ibn Hirâs söyle demistir: Ukbe, Huzeyfe'ye:
— Bizlere Peygamber'den isittiklerinden tahdîs etmez misin? dedi. O da söyle dedi:
— Ben Peygamber'den isittim, söyle buyuruyordu: "(Sizden evvelki ümmetlerden) bir kisiye ölüm gelip çatti da hayâttan ümidini kesince ailesine söyle vasiyet etti:
— Ben Öldügüm zaman benim için birçok odun toplayin. Sonra bu odunlari çakmak çakip atesleyin (beni de bu atese atin). Ates benim etimi yedigi ve kemiklerime ulastigi zamana kadar birakiniz. Sonra yanmis kemikleri alin, onlari ezip ögütün. Sonra sicak yâhud rüzgârli bir günde o tozlari deniz içine savurun!
Fakat Allah, akabinde onun zerrelerini bir yere getirdi de ona:
— Niçin böyle yaptin? diye sordu. O kimse:
— Senin korkundan, diye cevâb verdi.
. Bu cevâb üzerine Allah ona magfiret etti. "
Ukbe ibn Amr dedi ki: Ve ben Huzeyfe'den isittim, söyle diyordu: Ve yine bu isnâdla bize Mûsâ ibn Ismâîl tahdîs etti: Bize Ebû Avâne tahdîs etti: Bize Abdulmelik tahdîs etti ve: "Rüzgârli bir günde" diye söyledi [201].

147-..... Bize Ibrâhîm ibn Sa'd, Ibn Sihâb'dan; o da Ubeydullah ibn Abdillah ibn Utbe'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) söyle buyurmustur: "Bir adam insanlarla alisveris borçlanmalari yapardi da islerini gören genç adamina: Fakir borçluya vardigin zaman ondan geç, umulur ki Allah da bizden geçer, der idi".
Dedi ki: "O kimse Allah 'a kavustu, Allah da ondan (yânî onun günâhlarindan) geçti" [202].

148-..... Bize Ma'mer, ez-Zuhrî'den; o da Humeyd ibn Abdirrahmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur:

"(Sizden evvelki ümmetlerden) nefsi aleyhine günâh islemekte asiri gider bir adam vardi. Buna ölüm geldigi zaman ogullarina söyle dedi;
— Ben öldügümde beni yakin, sonra kemiklerimi ezip ögütün. Sonra da tozlarimi rüzgâr içine savurun. Allah'a yemin ederim ki, muhakkak Allah benim zerrelerimi toplamaya kaadir olacak da hiçbir kimseyi azâblamadigi siddetli bir azâbla bana azâb edecektir, dedi.
Öldügü zaman bu vasiyeti yerine getirildi. Akabinde Allah, Arz'a emredip:
— Sende o zâttan ne varsa topla! buyurdu.
Arz derhâl bunu yapti. Birden o zât ayakta dikildi; Allah ona:
— Bu yaptigin ise seni ne sevketti? diye sordu. O da:
— Yâ Rabb 'im, Senden hasyet, diye cevâb verdi. Bunun üzerine Allah ona magfiret etti.
Ebû Hureyre'den baskalari "Senin korkundan yâ Rabbl" diye söylemistir [203].

149-.....Abdullah ibn Umer(R)'den: Rasûlullah (S) söyle buyurmustur: "Bir kadin bir kedi yüzünden azâb edildi. Kadin o kediyi acindan ölünceye kadar habsetmis ve kedi yüzünden cehenneme girmistir. Kadin o kediye ne yiyecek vermis, ne de su içirmisti. Çünkü onu habsetmis, onu yerin haserelerinden yemesi için de birakmamistir" [204].

150-.....Bize Ebû Mes'ûd Ukbe ibn Amr tahdîs edip söyle dedi:
Peygamber (S) söyle buyurdu: "Vaktiyle gelip geçen peygamberlerin sözlerinden, bütün peygamberlerin üzerinde ittifak ettikleri nevi'den insanligin eristigi yüksek bir düstûr: Utanmazsan diledigini isle! sözüdür".

151-.....BenRib'îibn Hirâs'tan isittim; Ebû Mes'ûd'dan söyle tahdîs ediyordu: Peygamber (S) söyle buyurdu: "Utanmazsan diledigin seyi yap! sözü, peygamberlerin kelâmindan, (onlarin ittifakla teblîg edip de) insanlarin eristigi eskimez bir düstûrdur" [205].

152-.....Bize Yûnus, ez-Zuhrî'den haber verdi: Bana Salim haber verdi. Ona da babasi Ibn Umer tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Bir adam kibirden dolayi üst elbisesini yerde sürükleyerek yürüdügü sirada yerin içine batirildi. Artik o kiyamet gününe kadar yerin içinde hareket edip duracaktir".
Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivayet etmekte Abdurrahmân ibnu Hâ-lid, Yûnus ibn Yezîd'e mutâbaat etmistir [206].

153-.....Bana Abdullah ibnu Tâvûs, babasi Tâvûs'tan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Bizler en sonra gelmisleriz; kiyamet gününde en basa geçecek olanlariz. Ancak her ümmete bizden önce kitâb verildi; bize de onlardan sonra kitâb verildi. Su cumua günüdür ki, onlar bu ibâdet gününde ihtilâf ettiler: Artik yarin Yahûdtler'in (ibâdet günü), yarindan sonra da Hristiy anlar 'in ibâdet günüdür. Her yedi günde bir gün, her müslümân üzerine gusledip basini ye bedenini yikamak vazifesi vardir" [207].

154-..... Bize Amr ibn Murre tahdîs etti: Ben Saîd ibnu'l Müseyyeb'den isittim, söyle dedi: Muâviye ibn Ebî Sufyân Medine'ye geldigi en son gelisinde bizlere hutbe yapti da, bir saç demeti çikardi ve: Ben bunu Yahûdîler'den baska bir kimsenin zînet yapar oldugunu zannetmiyorum. Sübhesiz ki, Peygamber (S) buna, yâni saçta ekleme yapmaya yalan ismini vermistir, dedi.

Bu hadîsi Su'be'den rivayet etmekte Âdem ibn Ebî Iyâs'a, Gunder mutâbaat etmistir [208].

---

[1] Bu kitâb basligi bâzi Buhârî nüshalarinda böyle Kitâbu'I-Enbiyâ seklinde, diger bâzilarinda ise "Kitâbu Ehâdîsi'l-Enbiyâ" seklinde gelmistir.
Peygamberlerin sayisina gelince, Ebû Zerr (R) söyle demistir: Ben:
— Yâ Rasûlallah, peygamberler kaç tanedir? dedim. Rasûlullah (S):
— "Yüzyirmidörtbin" buyurdu. Ben:
— Yâ Rasûlallah, bunlarin kaçi rasûl gönderildi? dedim.
— "Üçyüzonüç kalabalik topluluk" buyurdu.
Bu hadîsi Ibn Hibbân kendi Sahîh'inde; Ibn Merdeveyh de 7t?/s/>'inde rivayet etti.
Enes ibn Mâlik de söyle demistir: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Allah se-kizbin peygamber gönderdi. Dörtbin Israil ogullari 'na, döribin de diger insanlara". Bunu, Ebu Ya'lâ rivayet etmistir.
Yine Enes'ten, Rasûlullah: "Ben sekizbinpeygamberin ardindan gönderildim, onlardan dört bini Israil ogullan'ndandir'buyurmustur. Bunu el-HâfizEbû Bekr el-Ismâîlî rivayet etti (Aynî).
Peygamberlerin sayisi hususunda en dogru bilgi su âyetlerin bildirdigidir:
"Öyle peygamberler gönderdik ki, kissalarim hakikat önceden sana bildirdik. Yine öyle peygamberler yolladik ki, sana onlarin kissalarini haber vermedik.. " (en-Nisâ: 164).
"And olsun ki, senden evvel de peygamberler gönderdik. Onlarin içinden sana kissalarim anlattigimiz kimseler de var, sana bildirmedigimiz kimseler de var... " (el-Mü'min: 78).

[2] Buhârî bâb basliginin devaminda evvelâ bu konuya dâir Kur'ân âyetlerini toplayarak onlara birer birer isaret etmistir. Biz Buhârî'nin isaret ettigi bu âyetlerden bâzilarinin meallerini yazalim ki, böylece âyetlerin konuya delâletleri en Iyi sekilde görülsün:
"And olsun, biz insâm kuru bir çamurdan, sûretlenmis bir balçiktan yarattik. Cânn 'i da daha önce çok zehirli atesten yarattik. Hatirla o vakti ki, Rabb '-in meleklere: Ben, demisti, kuru bir çamurdan sûretlenmis bir balçiktan bir beser yaratacagim. O hâlde ben onun yaratilisini bitirdigim, ona ruhumdan üfledigim zaman siz derhâl onun için secdeye kapanin. Bunun üzerine meleklerin hepsi toptan secde etti. Ancak Iblîs, bu secde edenlerle beraber olmaktan çekinerek dayatti..." (el-Hicr: 26-31). Hakk Dîni, IV, 3056-3059'da güzel açiklama var.
"Biz hakikat insani en güzel bir biçimde yarattik"'(et-Tîn: 4)
"And olsun sizi (evvelâ) yarattik, sonra size suret verdik, sonra da meleklere: Adem'e (yâhud Âdem için Allah'a) secde edin, dedik. Hemen secde ettiler. Fakat Iblis dayatti, secde edicilerden olmadi. Allah dedi: Sana emrettigim zaman secde etmekten men' eden (sebeb) neydi? (Iblîs) dedi: Ben ondan hayirliyim. (Çünkü) beni atesten yarattin, onu çamurdan yarattin" (el-A'râf: 10-12).
"O sizi bir candan yaratan, kandan da (gönlü) kendisine isinsin diye esini yapan O'dur. Vaktâ ki o esini örtüp bürüdü, o da hafif bir yük yük/endi de (bir müddet) bununla gidip geldi. Nihayet gebeligi agirlasinca ikisi de Rabb 'terine söyle duâ ettiler: Eger bize düzgün bir çocuk verirsen and olsun ki, herhâl de sükredenlerden olacagiz. Fakat 'onlar düzgün (bir çocuk) verince kendilerine verdigi bu çocuk hakkinda ona esler tutmaya basladilar. Onlar neyi es tutuyorlarsa, Allah onlardan (münezzehtir) yücedir. Kendileri yaratilip durmakta olduklari hâlde, hiçbirseyi yaratamayani (putlari o yaratan Allah'a) es mi kosuyorlar onlar?" (el-A'râf: 189-191).
Buhârî bu âyetlerle de Âdem'in yaratilmasindan sonra Havva'nin ve disi insan nev'inin yaratilmasina ve bu erkekle disi nevi'lerinin çiftlesmesinden insan cinsinin vücûd bulmasina isaret etmis oluyor.

[3] Buhârî burada da birçok âyetlere isaret etmis ve onlardaki bâzi lâfizlarin tefsî lerini vermistir. Bu tefsirler yerlerinde senedli olarak rivayet edilmislerdir. B delîlligin iyice belirmesi için bu âyetlerden bâzilarinin meallerini verelim:
"Hiçbir nefis hâriç degildir, ille onun üzerinde bir gözeten vardir. Sim> insan hangi seyden yaratildi (ibretle) baksin. O atilip dökülen bir sudan yarati mistir ki, arka kemigi ile gögüs kemikleri arasindan çikiyor o. Sübhe yok k Allah onu (tekrar diriltip) döndürmeye elbette kaadirdir" (et-Tânk: 4-9).
"Ki biz insani hakikat mesakkat içinde yarattik" (el-Beled: 4).
"Ve demistik ki: Ey Âdem, sen esinle beraber cennette yerles. Ondan, n resinden isterseniz ikiniz de bol bol yiyin. Fakat su agaca yaklasmayin. Yok, ikiniz de zulmedenlerden olursunuz. Bunun üzerine seytân onlari oradan ka. dirip içinde bulunduklarindan onlari çikarivermisti. Biz de: Kiminiz kimini, düsman olarak inin! Yeryüzünde sizin için bir vakte kadar durak ve fâtdelen cek sey vardir, demistik. DerkenAdem, Rabb'inden kelimeler belleyip aldi (O"r yalvardi). O da tevbesini kabul etti. Çünkü tevbeyi en çok kabul eden, asilme hamet eden O'dur. Öyle dedik: Hepiniz oradan inin. Sonra size benden bir h dâyet gelir de kim benim hidâyetimin izince giderse, artik onlara hiçbir kork yoktur. Onlar mahzun da olacak degillerdir" (el-Bakara: 35-38).
"Ey Adem, sen zevcenle birlikte cennete yerles de, ikiniz de dilediginiz ye den yiyin. (Ancak) su agaca yaklasmayin. Sonra yazik etmislerden olursunuz. De ken seytân onlardan gizli birakilmis çirkin yerlerini kendilerine açiklamak iç ikisine de vesvese verdi ve: Rabb "iniz size bu agaci, baska birsey için degil, anci iki melek olacaginiz yâhud ebedî kalicilardan bulunacaginiz için yasak etti, dei Bir de onlara: Sübhesiz ki, ben sizin iyiliginizi isteyenlerdenim, diye yemin et, Iste bu suretle ikisini de aldatarak (yemeye) tenezzül ettirdi. Agaci tattiklari ani ise, çirkin yerleri kendilerine açiliverdi ve üzerlerine cennet yapragindan üstüs yamayip Örtmeye basladilar. Rabbleri de: Ben size bu agaci yasak etmedim m diye nida etti. Dediler: Ey RabbimIz, kendimize yazik ettik. Eger bizi bagislama merhamet etmezsen, herhalde zarara ugrayanlardan olacagiz. Allah dedi ki miniz kiminize düsman olarak inin. Yeryüzünde sizin için bir zamana kadar yerlesip kalmak ve geçinmek mukadderdir. Dedi ki: Orada yasayacak, orada öleceksiniz, yine oradan (diriltilip) çikarilacaksiniz. Ey Âdem ogullan! Size çirkin yerlerinizi Örtecek bir libâs, bir de giyip süsleneceginiz bir libâs indirdik. Takva libâsi Ise, o daha hayirlidir. Bu, Allah'in âyetlerindendir, tâ ki iyi düsünsünler. Ey Âdem ogullari, seytân ana ve babanizi, fena yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyarak nasil cennetten çikardtysa, sakin size de bir fitne yapmasin. Çünkü o da, kabilesinden olanlar da sizi, sizin kendilerini görmeyeceginiz yerlerden muhakkak görürler. BIz seytânlari îmân etmeyeceklerin velîleri yaptik" (el-A'râf: 19-27).

[4] Âdem'in dünyâdaki boyunun altmis zira' olmasini Ibn Haldun ve Dâiretu'l-Maârif sahibi Ferid Vecdî gibi bâzi âlimler uzak saymislardir. Bunlara göre Adem'in bu uzun

boyu, cennetteki kaameti idi. Havva ile yere inince zemininin icâbina göre insanin tabiî kaametine döndürülmüs olmalari kabul edilebilir. Ulvî âlem ile süflî âlem arasinda fark vardir. Ulvî âlemin gün mikyasi bile baskadir. Onun bir günü, içinde bulundugumuz âlemin bin gününe denktir. (el-Hacc: 47, es-Secde: 5),
Fakat zaman, mekân ve irk degisikliklerinin insanin boyu ve organik hayâti üzerinde te'sîri bulundugu inkâr edilmeyen bir gerçektir... Âd kavmini târîh, uzun boylu insanlar olarak yazar. Bu cihetle hadîsteki altmis zirâ'i te'vîl etmeyerek, bir hakîkat kabul edilebilir (Tecrîd Ter., IX, 88).

[5] Basliga uygunlugu "Baba/ari Âdem'in sureti üzere" sözündedir. Bunun biraz farkli bir rivayeti Bed'u'1-Halk Kitabi, 8. bâb, 55 ve 56 rakamlariyle geçmisti.

[6] Hadîsin basliga uygunlugu "Çocuk kendisine ne ile benzeyebilir" sözündedir. Bu hadîs Gusl Kitâbi'nda da geçmisti.

[7] Hadîsin basliga uygunlugu "Çocugun baba veya ana soyuna çekmesi keyfiyetinden alinir. Rasûlullah'in erkek ve kadinin suyu diye ta'bîr ettigi seyi bugünün ilmi erkek spermasi ve kadin yumurtacigmdaki hücre çekirdeginde harikulade bir nizâm ve kaabiliyetlerle techîz edilmis ve sayilan 46 olan kromozomlarla ifâde ediyor. Çocugun baba ve ana tarafina çekmesini fizik ve rûh yapisinin en ince taraflarina varincaya kadar bu rkI yöne benzemesini bugün ilim, iste o kromozomlardan çocugun tesekkülünde rol oynayan X ve Y genlerinin galebesi ile açikliyor. Peygamber'In anlatisi ile bugünkü ilmin anlatisi arasinda gerçekte hiç fark yoktur.
Hakk DM Kur'ân Dili, VII, 5702-5726'da bu konuda güzel açiklama vardir; oradan okunmalidir.

[8] Hadîsin basliga uygunlugu Havva'nin yaratilmasi, Âdem'in yaratilmasina izafe edilmis olmasi yönünden mümkin olur. Bir de Âdem'le Havva'nin cennetteki hayâtlanyle ilgili bir vakianin hadîste zikredilmis olmasi yönünden olabilir ki, Havva o haram agaçtan yemeye Âdem'i tesvik edip kandirmisti. el-Bakara: 57. âyetinde isaret olundugu üzere israil ogullari kirk yil çölde gökten inen menn ve selva ile geçinmisler. Bu Iki gidadan her gün yetecek kadar almaya ve taze taze yemeye izinli idiler. Fazla almaktan men' edilmislerdi. Fakat bu hirsli millet yasak hilâfina bildircin eti saklamaya baslamislar ve eti kokutmuslardir.

[9] Basliga uygunlugu, kadinlarin bâzi hâllerini sâmil olmasi, kadinlarin da Âdem'in zürriyetinden olmalari yönündendir denilmek mümkin olur. Hadîs kadin nev'i-nin fitraten asabi olduguna ve fitrati geregi çabuk sinirlenerek egrilik ve huysuzluk göstermesine isaret edip, erkeklerin kadinlara hayirhah olmalari emrolunmustur.

[10] Hadîsin basliga uygunlugu, içinde Âdem çocuklarinin yaratilis keyfiyeti bulunmasi yönündendir. Âdem çocuklari onun zürriyetidir. Baslik da Âdem ve zürri-yetinin yaratilisi hakkindadir. Insanin yaratilisindaki çesitli tavirlar ve degisiklikler su âyetlerde bildirilmistir:
"Ey insanlar, eger siz öldükten sonra dirilmek hususunda herhangi bir sübhe içinde iseniz, su muhakkaktir ki, biz sizi topraktan, sonra insan suyundan, sonra pihtilasmis bir kandan, daha sonra da hilkati belli belirsiz bir çignem etten yarattik. Bunlari size kudretimizi apaçik gösterelim diye yaptik. Sizi dileyecegimiz muayyen bir vakte kadar rahimlerde durduruyoruz, sonra sizi bir çocuk olarak çikariyoruz, daha sonra da kuvvetinize ermeniz için büyütüyoruz. Kiminiz öldürülüyor, kiminiz de bilgisinden sonra artik hiçbir sey bilmemek üzere ömrün en fena devresine dogru gerisin geri itiliyor. Sen yeryüzünü kupkuru ve ölü görürsün. Fakat biz onun üstüne suyu indirdigimiz zaman o harekete gelir, ka-barir, her güzel çiftten nice nebat bitirir. Bunun sebebi sudur: Çünkü Allah, Hâlik 'in tâ kendisidir. Hakikat Ölüleri o diriltiyor. O sübhesiz herseye hakkiyle kaadirdir. Ve çünkü o saat, elbette gelecektir. Onda hiçbir sübhe yoktur. Muhakkak Allah kabirlerde olan kimseleri de diriltip kaldiracaktir" (el-Hacc: 5-7). Su âyetlerde de insanin yaratilis ve tekamül safhalari, dokuz kademe hâlinde zikredilmistir:
"And olsun, biz insani çamurdan bir hulâsadan yarattik. Sonra onu sarp ve metin bir karargâhta bir nutfe yaptik. Sonra o nutfeyi bir kan pihtisi hâline getirdik. Derken o kan pihtisini bir çignem et yaptik. O bir çignem eti de kemiklere kalbettik. Arkasindan o kemiklere bir et giydirdik. Bilâhare onu baska yaratisla insâ ettik. Suret yapanlarin en güzeli olan Allah'in sâni ne yücedir! Sonra siz bunun arkasindan hiç sübhesiz ki öleceksiniz. Sonra siz kiyamet gününde muhakkak diriltilip kaldiracaksiniz" (el-Mu'minûn: 12-16).
Insani bir safhada yaratmaya kaadir olan Allah'in onu tabiî seklini alincaya kadar birtakim tavirlara, kaanûnî degisikliklere tâbi' tutmasinda hiç sübhesiz husûsî ve umûmî birçok yararlar ve hikmetler vardir. Bu hikmetleri ilgili ilim dallari arastirir.

[11] Bunun basliga uygunlugu, bundan önceki hadîs gibidir.

[12] Basliga uygunlugu, Âdem zürriyetinden olan birinin âhiretteki macerasini anlatmasi yönündendi

[13] Uygunlugu, Âdem zürriyeti olan oglu Kaabil'in kardesi Hâbil'i öldürmesidir. Bu öldürme kissasi Kur'ân'da söyle anlatilmistir:
' 'Onlara Âdem 'in iki oglunun gerçek olan haberlerini oku: Hani onlar (Allah'a) yaklastiracak birer kurbân takdim etmislerdi de ikisinden birininki kabul olunmus, öbürününkü kabul olunmamisti. O (evvelki, kardesine): Seni elbette Öldürecegim, demisti. (Beriki de söyle) söylemisti: Allah ancak kendisinden kor-kanlan(nkim) kabul eder. And olsun ki, beni öldürmen için elini bana uzatirsan, ben seni öldürmem için elimi sana uzatici degilim. Çünkü ben kâinatin Rabb V olan Allah 'tan korkarim. Sübhesiz dilerim ki, sen kendi günâhinla birlikte benim günâhimi da yüklenesin de, o atesin sahihlerinden olasin. Iste zâlimlerin cezasi budur. Nihayet nefsi, kardesini öldürmeye uymus da, onu öldürmüstü; bu yüzden (maddî, manevî) ziyana ugrayanlardan olmustu. Sonra Allah bir karga gönderdi. O, yeri esiyordu ki, ona kardesinin ölü cesedi nasil örtecegini göstersin. Yaziklar olsun bana, ben su karga gibi bile olup da kardesimin cesedini örtmekten âciz mi oldum? dedi. Artik o, (ettigine) pismanliga düsenlerden olmustu. Bundan dolayidir ki, israâü ogullari 'na su hakikati hükmettik: Kim bir cani, bir can mukaabilinde veya yeryüzünde bir fesâd çikarmaktan dolayi olmayarak öldürürse, bütün insanlari öldürmüs gibi olur. Kim de onu kurtarirsa, bütün insanlari diriltmis gibi olur... " (el-Mâide: 27-32).

[14] Âlimler dediler ki: Bunun ma'nâsi ruhlar sinif sinif, zümre zümre topluluklardir, yâhud muhtelif nevi'Ierdir. Bunlarin tanismasi, Allah'in o sinifi, üzerinde yaratmis oldugu bir isten dolayidir. Yâhud da, o zümrelerin Allah'in kendilerini üzerinde yaratmis oldugu sifatlarin muvafakati ve huylarda tenasübüdür. Çünkü ruhlar toplu olarak yaratildilar, sonra cesedlerinde ayrildilar. Binâenaleyh kendi huylarina tesadüf eden, onunla ülfet edip uyustu. Kendi huylarindan uzaklasan da ondan ayrildi ve ona muhalefet etti.
Hattâbî ve digerleri söyle dediler: Ruhlarin birbiriyle ülfet etmesi, Allah'in tâ baslangiçta onlari saadet ve sekaavet nev'inden yaratmis oldugu seydir. Ruhlar karsilikli iki kisim idiler. Dünyâda bedenler bulustuklari zaman uyusurlar yâhud yaradilmis olduklari hâle göre ihtilâf ederler. Bunun neticesidir ki, hayirlilar hayirlilara; serîrler de serirlere meylederler. Allah en iyi bilendir (Nevevî).
Ruhlarin toplanmis cemâatler olmasina âid iki âyet:
"Hani Rabb'in Âdem ogullan 'ndan, onlarin sirtlarindan zürriyetlerini çikarip kendilerini nefislerine sâhid tutmus, 'Ben sizin Rabblniz degil miyim?' (demisti). Onlar da: 'Evet, sâhid olduk' demislerdi. (Iste bu sâhidlendirme) kiyamet günü: Bizim bundan haberimiz yoktu' dememeniz Içindi. Yâhud: 'Daha evvel ancak atalarimiz (Allah'a) sirk kosmustur. Biz de onlarin ardindan gelen bir nesiliz. Simdi o bâtili kuranlarin isledigi (günâhlar) yüzünden bizi helak mi edeceksin?' dememeniz içindi" (el-A'râf: 172-173).
Bu hususta fazla bilgi için: Hakk Dîni Kur'ân Dili, III, 2323-2336.

[15] Bu ikinci tarîkteki Yahya ibn Eyyûb, Buhârî'nin sartina uygun degildir. Onun için Buhârî bu tarîki istishâd için getirdi ve hadîsi iki tarîkten getirmis oldu. Ibn Hacer: Bunun metnine, Müslim'in rivayet ettigi Ebû Hureyre hadîsi sehâdet eder, demistir (Kastallânî).
Ebû Hureyre hadîsinin metni de buradaki Âise hadîsinin aynidir: Müslim, Kitâbu'l-Birri ve's-Silâ ve'I-Âdâb, "Ruhlar toplanmis cemâatlerdir" babi, rak: 159-(2638); Müslim Ter., VIII, 105.

[16]

Buhârî, Âdem kissasindan sonra bu bâbda Nûh Peygamber'in hayâtina geçmis ve evvelâ el-A'râf: 59-64. âyetlerini getirmistir ki, Kur'ân tertibine uygun olan da budur. el-A'râf Sûresi'nin evvelinde Âdem'le ilgili seyler zikredilmisti. Sonra bu 59. âyetten i'tibâren de Nûh Peygamber'in târihine baslamistir. Çünkü Nûh, Âdem'den sonra yeryüzünde insanlara irsâd için Allah'in gönderdigi ilk peygamberdir. Nuh'a âid haberler, Kur'ân'in yirmisekiz sûresinde zikredilmistir ki, bunlardan birisi müstakil bir sûre olan Nûh Sûresi'dir. Nuh'a âid haberler en ziyâde toplu olarak Hûd Sûresi'ndedir. Bu sûrenin 25-48. âyetleri Nuh'u anlatir.

[17]

Buhârî burada Hûd Sûresi'nin âyetlerinde geçen bâzi kelimelerin tefsirlerini getirmistir. Bu suretle Nuh'un bu sûredeki kissasini isaret etmistir. Buhârî'nin burada naklettigi tefsirlerin hepsi, baska hadîsçiler tarafindan senedleriyle rivayet edilmistir.

Hûd Sûresi'nin 25-48. âyetlerini burada nakledelim:

"Andolsun ki, biz Nuh'u kavmine (peygamber olarak) göndermisizdir. (O, söyle demisti:) SübhesizkI, ben sizi Allah Un azabindan apaçik korkutanim. Allah 'tan baskasina ibâdet etmeyin. Hakikat, ben sizin basiniza acikli bir günün azâbt(gdip çatmasindan endîse ediyorum.' Bunun üzerine kavminden küfredenlerin elebaslari 'Biz seni kendimiz gibi bir insandan baska olarak görmüyoruz. Basît ve zahirî bir görüsle (uyan) en asagi tabakalarimizdan baskasinin sana tâbi' oldugunu da görmüyoruz. Sîzin bize karsi bir üstünlügünüzü dahî görmüyoruz. Biz sizi biVakis yalancilar saniyoruz' dedi(\er). Nûh dedi ki: 'Ya ben (da'-vâmin sidkina sâhid olmak üzere) Rabb 'imden (gelen) apaçik bir burhan üzerinde isem? O bana kendi katindan bir rahmet vermis de bunlar siz(\n kör gözleri-niz)den gizli birakilmissa? Söyleyin bana ey kavmim, sizi ona, kendiniz hos görmeyip dururken de zorlayacak miyiz (sanki).9 Ey kavmim, bundan (bu tebliglerimden) dolayi sizden hiçbir mal istemiyorum. Benim mükâfatim Allah '-tan baskasina âid degildir ve ben îmân edenleri tardedici de degilim. Çünkü onlar muhakkak ki, Rabb'lerine kavusanlardir. Ancak ben sizi cahillik eder bir kavim görüyorum. Ey kavmim, ben onlari kovarsam Allah'tan (Allah'in inti-kaammdan) beni kim (kurtarabilir, bana kim) yardim eder? Hiç de düsünmez misiniz? Ben size: Allah 'in hazîneleri benim nezdimdedir, demiyorum. Ben gaybi bilmem. Ben hakikatte bir melek 'im de demiyorum. Bununla beraber gözlerinizin hor gördügü kimseler (mü'minler) hakkinda Allah onlara asla bir hayir vermeyecektir dahî diyemem. Allah, onlarin özlerindekini en çok bilendir. (Eger bunlari tard edersem) o takdirde sübhesiz ki, ben zplimlerdenimdir'. Dediler: 'Ey Nuh, bizimle cidden ugrastin. Bizimle olan bu mücâdelende ileri de gittin. Eger sen dogruculardan isen bizi tehdîd edip durdugun(azâb)u haydi getir bize'. (Nûh da:) 'Dilerse onu size ancak Allah getirir. Siz (O'nu) âciz birakabilecekler degilsiniz' dedi. 'Eger Allah sizi helak etmek dilemisse, ben sizin iyiliginizi arzu etmis olsam bile, bu hayirhâhligim sizefâide vermez. O, sizin Rabb'inizdir ve nihayet ancak O'na döndürüleceksiniz'. (Habîbim) belki 'O'nu (Kur'ân'i) kendiliginden uydurdu' derler. De ki: 'Eger ben onu kendim uydurdumsa günâhi benim üstüme olsun. Hâlbuki ben sizin (böyle bir iftira ile) irtîkâb edegel-diginiz(giinah)den tamamen uzagim'. Nuh'a su hakikat vahyolimdu: Kavminden gerçek îmân etmis olanlardan baskasi asla îmân etmeyecektir. O hâlde (bîhûde üzülüp de) isleyegeldikleri seylerden (tecâvüzlerden) dolayi tasalanma. Bizim nezâretimiz ve vahyimiz ile gemi yap. Zulmedenler hakkinda bana birsey söyleme. Çünkü onlar suda bogulmuslardir (bogulacaklardir). (Nûh) gemiyi yapiyordu. Kavminden herhangi bir güruh yanindan geçtikçe onunla egleniyorlardi. De ki: 'Eger bizimle eglenirseniz, biz de sizinle, bu eglendiginiz gibi eglenecegiz. Artik kendisini rüsvây edecek azabin kime gelip çatacagini (bundan baska âhiretteki) daimî azabin da kimin basina gelecegini ileride bileceksiniz!' Nihayet emrimiz gelip de firin kaynadigi zaman (Nuh'a) dedik ki: Herbirinden (herbir nevi'den erkek ve disi) ikiser çift -aleyhinde söz geçmis (he lâkleri takdir ediimis) olanlar müstesna- aileni ve îmân edenleri içine yükle!' Zâten onun maiyyetindeki az kimselerden baskasi da îmân etmemisti. (Nûh) dedi ki: iBinin içerisine. Onun akmasi da, durmasi da Allah 'in adiyledir. Sekksiz sübhesiz Rabb'im çok yarligayici, çok esirgeyicidir'. O (gemi) bunlari daglar gibi dalga(lar) içinden akitip götürüyordu. Nûh ayri bir yere çekilmis olan ogluna bagirdi: 'Ogulcagizim, (gel) bizim yanimiza sen de bin, kâfirlerden olma'. O dedi ki: 'Bir daga siginirim, o beni sudan korur'. (Nûh da söyle) dedi: 'Bugün Allah 'in emrinden esirgeyen, kendinden baska hiçbir koruyucu yoktur'. Ikisinin arasina dalga girdi, o da bogulanlardan oldu. (Taraf-i Ilâhî'den) denildi ki: 'Ey arz, suyunu yut, ey gök sen de tut!' Su kesildi, is olup bitirildi, (gemi de) Cûdi (Dagi'nin) üzerinde durdu. O zâlimler güruhuna "Uzak olsunlar!" denildi. Nûh Rabb 'ine dua edip dedi ki: 'Ey Rabb 'im! Benim oglum da sübhesiz benim âiîemdendir. Senin va 'din elbette haktir ve Sen hâkimlerin hâkimisin'. (Allah da söyle) buyurdu: 'Ey Nûh, o kat'iyyen senin ailenden degildir. Çünkü o(nun isledigi) sâlih olmayan (kötü) bir istir. O hâlde bilgin olmadigi birseyi benden isteme. Seni bilmezlerden olmaktan bihakkin men' ederim'. (Nûh): 'Ey Rabb'im' dedi, 'Ben bilgimin olmadigi seyi Sen 'den istemekten Sana siginirim. Eger beni yarligamazsan, beni esirgemezsen hüsrana düsmüslerden olurum \ Denildi ki: 'Yâ Nûh, sana ve (gemide) maiyyetinde bulunanlardan (gelecek mü'min) ümmetlere bizden selâm (ve selâmet) ve bereketlerle in (gemiden. Onlardan türeye-cek diger kâfir) ümmetler de vardir ki, biz onlari dahî (dünyâda bol riziklarla) fâidelendirecegiz. Sonra ise (âliirette) onlari bizden acikli bir azâb çarpacaktir."

[18]

Buhârî bu baslikta Nûh Sûresi'nin tamâmina isaret etmistir.

[19]

Hadîsin basliga uygulugu "Yemîn ederim ki, Nûh da kavmini Deccâl'den korkutup uyarmistir" sözündedir.

Bir hadîste Zamaninin sonunda birçok Dcccâl-/er buyurulmus ve bu "Yalancilar" diye lefsîr edilmis olduguna göre, Deccâl'in bir degil, nice yalanci makûlesi insanlar oldugu ve bunlarin târihin son zamanlarinda çokça görülecegi anlasilir (Tecrîd Ter., VIII, 483).

Buhârî bunu Cenazeler Kitabi, "Sabî müslümân oldugu zaman bâbi"nda uzun bir metinle getirmisti.

[20]

Basliga uygunlugu "Nuh'un kendi kavmine inzâr ettigi gibi... "sözündedir. Çünkü onun fitnesi pek büyüktür. Yerde sür'atle geçmesiyle akillan dehsete düsürür, gönülleri sasirtir da zayiflar hudûs ve tenakuz delillerini düsünemezler ve bu halet içinde onun dogrulugunu tasdik ederler. Iste bunun için bütün peygamberler kavimlerini onun fitnesinden sakindirmis ve uyarmislardir (Kastallânî

[21]

Basliga uygunlugu "Nûh ve ümmeti getir" sözündedir.

Muhammed ve ümmetinin bu sâhidligi su âyetlerde de bildirilmistir: ' 'Her ümmetten birer sâhid, onlarin üzerinde de seni bir sâhid olarak getirdigimiz zaman (onlarin hâlleri) nice olur?" (en-Nisâ: 41).

"Allah ugrunda hakkiyle cihâd edin. Sizi O seçti. /?m(islerin)rfe üzerinize hiçbir güçlük de yüklemedi, babaniz Ibrahim 'in dîni gibi. Size daha evvel (gönderdigi kitâblarda) de bu Kur 'ân 'da da müslümân adim -Peygamber sizin üzerinize sâhid olsun, siz de bütün insanlarin üzerine sâhidler olasiniz diye- Allah vermistir. Artik dosdogru namazi kilin, zekâti verin, Allah 'a sarilin. O sizin Mev-tâ'nizdir. Iste ne güzel mevlâ O, ne güzel yardimci O!" (d-Hacc: 78).

[22]

Basliga uygunlugu "Yâ Nûh! Sen yeryüzü ahâlîsine gönderilen rasûllerin birin-cisisifi. Allah sana "Çok sükredici kul" (el-Isrâ: 3) adini verdi... " sözlerindedir.

Tefsir âlimlerinin bildirdiklerine göre Nûh aleyhi's-selâm her ne zaman bir elbise giyse, yâhud bir yemek yese, yâhud su içse ardi sira "el-Hamdu IVlla-hi = Hamd Allah'indir" der idi. Bu sebeble Kur'ân'da Nûh "Çok sükreden kul" diye vasiflandi ve çocuklari ve torunlarina: Ya siz niye sükretmezsiniz, nankörlük edersiniz? diye tevbîh buyuruldu.

Buhârî bu hadîsi daha uzun ve tam bir metin ile Tefsîr Kitâbi'nda el-Isrâ Sûresi'nde de getirmistir. Müslim de îmân'da getirmistir.

[23]

Bu hadîsin baslikla münâsebeti, burada okunusu haber verilen âyetin alti kerre tekrarlandigi el-Kamer Sûresi'nde Nuh'tan ve onun kavminin tekzîbi ile neticesinden, ve geminin hâlinden bâzi haberler ihtiva etmesidir:

"Onlardan evvel Nûh kavmi tekzîb etti, onlar kulumuzu yalanci saymakta israr ettiler. Mecnûn dediler. O (da'vetten cebren) vazgeçirilmisti. Nihayet o da Rabb Hne: Ben hakîkaten maglûbum; intikaam al, diye dua etti. Bunun üzerine biz de saril saril dökülen bir suya gök kapilarini açtik. Yeri de kaynaklar hâlinde fiskirttik da (her iki) su takdir edilmis bir emr üzerinde birlesiverdi. Onu (Nuh'u) levhalar ve mihlarla yapilmis gemiye yükledik ki, gemi, nankörlük edilmis bulunan o zâta bir mükâfat olmak üzere, bizim gözlerimiz önünde akip gidiyordu. And olsun ki, biz bunu bir âyet olarak birakmisizdir. O hâlde bir düsünüp ibret alan var m/?"tel-Kamer: 9-15).

[24]

îlyâs ibn Yâsîn, Mûsâ aleyhi's-selâmin biraderi olan Harun'un torunudur. Bâzilarina göre bu, Idrîs aleyhi's-selâmdir. Nitekim ibn Mes'ûd "Ve irine Hyâse le mine H-

mürselîn" âyetini, " Ve inne Idrîse le mine 'l-mürselîne" suretinde okumustur (Beydâvî, Medârik)
Ilyâs ile Idrîs isimleri bir peygamberin iki adi midir? Yoksa bunlar ayn ayri birer peygamber isimleri midir? Bu hususta ihtilâf vardir. Ibn Mes'ûd'a göre Ya'kûb ismi Israîl'den ibaret oldugu gibi, Ilyâs da böylece Idrîs'tir. Ibnu'l-Arabî bununla Istidlal ederek: Idrîs, Rasûlullah'in ceddi degildir, Israîl ogullan pey-gamberlerindendir. Çünkü Ilyâs'm îsrâîl ogullari'ndan oldugu hakkinda haber vardir, demistir.
Âlimlerin cumhuruna göre Ilyâs ile îdrîs iki müteradif lafizdan ibaret degildir. Her ikisinin de ayri ayri müsemmâsi vardir. Idrîs, Nuh'un üçüncü derecede büyük babasi olan Uhnûh'tur.
"Ba'l" altin bir putun adidir. "Bek" lâfzina izafetle "Ba'lebekk" Ilyâs aleyhi's-selâmin peygamber gönderildigi beldeye özel isim olmustur (Beydâvî, Medârik, Celâleyri).
Buhârî'nin bu âyetlerin sonunda ta'Iîk suretiyle verdigi îbn Mes'ûd'un sözünü, Abd ibn Humeyd ile îbn Ebî Hatim güzel bir senedle; Ibn Abbâs'm sözünü de Ibn Cuveybir kendi tefsirinde zaîf bir senedle rivayet etmistir.
[25]
Idrîs Peygamber, Nuh'un babasinin dedesidir, Nuh'un dedesi degildir. Buhârî bu baslikta her iki ciheti rivayet edenler bulunduguna isaret etmistir. îdrîs bu cihetle Peygamberimizin uzak dedesidir. Âlimler cumhurunun görüsü budur.
Âyet bir evvelki ile beraber meâlen söyledir:
' 'Kitâbda Idrîs 'i de an. Çünkü o çok sâdik bir peygamberdir. Biz onu pek yüce bir yere yükselttik'" (Meryem: 56-57).
O yüksek mekân, dördüncü kat göktedir.
Hiç sübhesiz bu yükselis.peygamberler arasinda Idrîs'e has ilâhî bir taltif olarak zikrolunmustur. Gerçi îsâ Peygamber de semâya yükseltilmis ise de "Yâ Isâ innt mütevefftke" (Âlu Imrân: 55) kavlinin zahirine tutunan âlimlere göre, Isâ Mesîh öldürüldükten sonra ref olunmustur. Binâenaleyh canli olarak semâya yükseltilmek îdrîs'in müstesna bir hususiyeti bulunuyor. Su kadar ki, âlimlerin cumhuruna göre îsâ Peygamber de hayâtta oldugu hâlde semâya götürülmüstür. Buna göre o da bu yükseltilme hususiyetine istirak etmis bulunuyor.
Idrîs'in asil adi Uhnûh'tur. Sît Peygamber'in besinci batin evlâdidir. Kendisi de Nuh'un üçüncü batin dedesidir. Kendisinden evvelki insanlar deri giy-mektelerken o, elbise dikmeye baslamis ve giymistir. Ona otuz sahîfe indirilmistir. Kalemle ilk yazi yazan, yildizlar ve hesâb ilmine bakan odur (Beydâvî, Seyhzâde).
[26]
Hadîsin bundan sonraki parçasini Enes, Ebû Zerr'den isitmemis olup, baska bir zâttan aldigi anlasiliyor.
[27]
Rivayetin bu kismi Enes'ten n a ki edilmemis tir.
[28]
Basliga uygunlugu: "Cibril, Peygamber ile birlikte Idrîs'e ugradiklarinda ..." sözlerindedir. Buhârî bunu Namaz Kitâbi'mn basinda da getirmisti.
"Benim yanimda söz degistirilmez...'"(Kaaf: 29) kavli, günde bes namaz ile mükellefiyetimizin kesinligini ifâde eder. Elli namaza hükmünden sonra bu mikdârin bese indirilmesi ise "Allah ne dilerse mahveder ve vücûda getirir, ana kitâb O'nun nezdindedir" {er-Ra'd: 39) kavlinin nutk eyledigi muallak kaza nev'-ine dâhil oldugundandir. Elli namaz farz etti, fakat Peygamber'In tercihine bagli olarak farz etti. Kerîm olan Allah, kullarina "Kim bir iyilikle, güzellikle gelirse iste ona bunun on kati var. Kim de bir kötülükle gelirse bu, o mikdârdan bas-kasiyie cezalanmaz. Onlar haksizliga ugratilmazlar" (el-En'âm: 160) va'dine binâen, bes namaz, elli namaz olmustur; yânî elli namaz sevabi verilmis oluyor. Buna bakinca günlük namazlarin hem bes, hem de elli olmasinin ma'nâsi anlasiliyor. Sayilari bes, sevâblari elli namaz sevabidir (Ahmed Naîm).
[29]
Buhârî, bunlardan Atâ ibn Ebî Rebâh'in hadîsini Bed'u'1-Halk Kitabi, "O rahmetinin önünden rüzgârlari müjdeci gönderendir..." (el-A'râf: 57) bâbi'nda Pey-gamber'e ulastirilmis olarak getirmisti. Süleyman ibn Yesâr'in hadîsini de el-Ahkaaf Sûresi'nin tefsîrinde getirmistir. Bu iki hadîs bu el-Ahkaaf: 21-26. âyetlerini tefsîr etmekte bulundugu için, metinlerinin tercemelerini verelim:
Birincisi: Âise (R) söyle demistir: Peygamber (S) gök yüzünde yagisli sanilan bir bulut görünce kâh ona karsi durur, geri dönerdi; kâh evimize girer, çikardi. Ve yüzü degisirdi. Gök yagmur yagdirinca da Peygamber'den endîse giderdi. Aise dedi ki: Ben bunun sebebini Peygamber'den ögrenmek istedim. O bana: "Ne bileyim? Belki bu kara bulut bir kavmin (Âd kavminin) dedigi gibi bir azâb olur: A d kavmi kendilerine va *d olunan azabi, ufuklari enine kaplayarak vadilerine karsi gelen bir bulut hâlinde gördükleri zaman onlar: Su ufuktaki karalti bize yagmur yagdiracak bir buluttur, demislerdi..." (el-Ahkaaf: 25).
Ikincisi: Âise (R) söyle demistir: Ben Peygamber (S)'in küçük dilini görünceye kadar agzini açarak güldügünü görmedim. O, yalniz gülümserdi. Bundan sonra_Âise, hadîsin gerisini zikretti ki, bu, birincisi olarak geçen hadîstir.
Âd kavminin zulüm ve inkârlari ve hasmetli hayâtlari ve bu hayâtin fecî' bir sekilde son bulup yok edilmeleri es-Suarâ: 123-140. âyetlerinde de gayet ibretli sekilde anlatilmaktadir.
[30]
Müfessirlerin bildirdigine göre bu yedi gece sekiz gündüz bir çarsamba sabahi baslamis, öbür çarsamba aksami tamâm olmus ve "Ugursuzgünler" (Fussilet: 16) diye de vasiflanmistir. Kis mevsiminin sonunda geldigi için Arablar "Eyyâ-mu acûz" da demislerdir. Bu müddetin sonunda Âd kavmi helak olmustu. Yalniz Hûd Peygamber Ile yaninda bulunan mü'minler toplulugu "Azâb emrimiz gelince, Hûd 'u da matyyetindeki mü 'minleri de bizden bir rahmet olarak selâmete erdirdik, onlari agir azâbdan kurtardik" (Hûd: 58) âyeti ma'nâsinca halâs olmuslardi. Bu müdhis felâkette onlar bir tarafa çekilmisler, masun kalmislardi. MucâhId'in rivayetine göre, bunlar dörtbin kisi idiler. Bunlardan Âdu Uhrâ, yânî Son Âd üremistir ki, Zâti Irem denilen Semûd kavmidir. Hûd Peygamber kavminin helakinden sonra bir müddet daha yasamis, sonra ölmüstür. Vefatinda yüzelli yasinda idi.
Âd kavminin bedenî kuvvetleri, boylan, irilikleri, hakkinda Kur'ân disinda pekçok mübalagali rivayetler vardir. el-A'râf: 69'da: "Düsünün ki O, sizi Nûh kavminden sonra hükümdarlar yapti, size yaratilisça onlardan ziyâde boy bos (ve kuvvet) verdi. O hâlde Allah'in nVmetlerini hatirlayin ki, kurtulusa erdirilesiniz" buyurulmakla yetinilmistir.
[31]
Buhârî baslikta yazdigi âyetlerdeki bâzi kelime ve cümlelerin tefsirlerini de nak-letmistir. Bu tefsirler hep senedli olarak yerlerinde rivayet edilmistir.
[32]
Hadîsin basliga uygunlugu, Âd kavminin debûr rüzgâriyle helak edilmesinden-dir. Peygamber'in poyraz veya gündogusu rüzgâriyle nusrat olunmasi, Ahzâb gazasina âid ilâhî bir nusrattir. Ebû Sufyân ordusunun Medîne'yi muhasarasi zamaninda bir gece Allah tarafindan siddetli bir gündogusu rüzgâri çikmis, Kureys ordusunun altim üstüne çevirmis ve bu firtina ile de panik baslayip harb hezimetle sonuçlanmistir.
[33]
Hadîsin basliga uygunlugu "Elbette onlari Âd kavminin öldürülüsü gibi öldürürdüm" sözündedir. Âd kavmi siddetli bir rüzgârla helak edilmisken bu hadîsteki uygunluk nasildir? dersen, söyle cevâb veririm: Takdir, Âd'in öldürülüsü gibidir. Bundan maksad onlarin, Âd'in kökünün kazinmasi gibi köklerinin tamâmiyle kazinmalaridir. Çünkü "Âd'in öldürülmesI"ndeki izafet, mef'ûledir (Aynî).
Buhârî bu hadîsi bâzi farkliliklarla Magâzî, Tefsir ve Tevhîd Kitâblari'nda; Müslim ise Zekât'ta getirmistir. Hadîste isimleri sayilan ve Peygamber'in ihsan ettigi bu kimseler Necd havalisinin sergerdelerinden ve hepsi de "Kalbleri Islâm'a alistirilanlar"(et-Tevbe: 60)'dan Idiler.
[34]
Bu hadîs bu kitabin besinci babinin sonunda 16 rakamiyle baska bir senedle geçmisti. Hadîsin basliga uygunluk sekli orada Nûh kavminin helaki yönündendi. Burada ise yine el-Kamer Sûresi'nde Âd kavminin helakini haber veren âyetler bulunmasi yönündendir.
"Ad kavmi de tekzîb etti. Isie benim azabim ve tehdîdlerim nice imis (düsünün). Çünkü biz haklarinda ugursuz ve ugursuzlugu sürekli bir günde onlarin üstüne çok gürültülü bir firtina gönderdik ki, insanlari, sanki onlar köklerinden sökülmüs hurma kütükleri imis gibi, tâ temelinden kopanyordu. Iste benim azabim ve tehdîdlerim nice

imis (düsünün). Andolsun biz Kur'ân'i düsünmek için kolaylastirmisadir. O hâlde var mi düsünen?" (ei-Kamer: 18-22).

[35]
Bu âyetlerde Zu'1-Karneyn adindaki büyük zâtin dünyânin üç tarafina yaptigi basarili seferler ile Ye'cûc ve Me'cûc kavminin önüne insâ ettigi çok saglam sedd anlatilmaktadir. Bu zâta bu lakabin verilmesi hakkinda "Karn" kelimesinin lügat ma'nâsi i'tibâriyle, birçok sebebler söylenmis ise de Kur'ân'm beyânina göre bu cihangirin, dünyânin hem batisina, hem dogusuna sâhib olmasi, bu muhtesem lakabi almasinin en dogru sebebi olarak kabul edilebilir.

Zu'I-Karneyn'in hüviyetini ta'ymde çesitli rivayetler ve görüsler vardir. Bunlar tefsirlerde uzun uzadiya siralanmistir. Kur'ân'da birçok kerreler "Yâ ZeH-Karneyni" diye hitâb edilmesi, onun, belki peygamberlik makaamini hâiz bîr cihangir oldugunu düsündürür. Muhakkak olan, bu zâtin, Hz. Alî'nin de dedigi gibi, sâlih bir kimse oldugudur. Toplu ve mukaayeseli bilgi için bak: Hakk Dîni Kur'ân Dili, IV, 3274-3279.

[36]
Buhârî bu baslikta el-Kehf: 83-98. âyetlerinin yazilmasini isaret ettikten sonra, bu âyetlerdeki bâzi kelime ve cümlelerin tefsirlerini vermektedir. Bunlar tefsirlerde senedli olarak nakledilmistir.

[37]
Burasi Zu'1-Karneyn'in sözlerinin hikâyesinin sonudur (Aynî).

[38]
Bu da Ye'cûc ve Me'cûc'den bahseden diger bir âyet grubudur.

Tarihçilerin ittifakla bildirdiklerine göre, Ye'cûc ve Me'cûc, Yâfis zürriye-tinden Iki kabiledir. Tevrat'ta, böyle bildirildigi gibi, Vehb ibn Münebbih de Yâfis evlâdindan olduklarina kaanI'dir. "Hakikat Ye'cûc ve Me'cûc yerde fesâd çikarirlar... " (el-Kehf: 94) kavlinde cemi' sîgasiyle geldiginden, yeryüzünü fesada verip kana boyayacak Ye'cûc ve Me'cûc'ün yalniz iki kabîle degil, birçok kabilelerden meydana gelmis, çok kalabalik bir topluluk olduklari anlasilir. Müfes-sir Katâde, bunlarin yirmiden fazla kabîle olduklarini söylemistir. Müfessir Dahhâk, Zu'1-Karneyn'in üçüncü seferinde kavustugu kavim Türk irkindandir, demis;.Suddî de: Türk, Ye'cûc ve Me'cûc'den ayrilip Türkistan'da devlet kuran bir soydur, demistir. Katâde'ye göre kuzey kabileleri yirmi iki kabîle olup bunlardan birisi Türk idi. Seddin insâsindan sonra Türk, seddin hâricinde, Öbürleri dâhilinde kalmistir... Zemahserî de Zu'1-Karneyn'in, iki dagin önünde kavustugu ve kendi dillerinden baska bir dil bilmeyen kavim, Türk kavmidir, demistir.

Zu'1-Karneyn ve Ye'cûc ve Me'cûc hakkinda Doç. Dr. Süleyman Ates sunlari yaziyor: "Zu'1-Karneyn'in yaptigi bu seddin nerede oldugu da ihtilâf konusudur. Özellikle üç ihtimâl ileri sürülür: 1- Türk yurdunu Çin'den ayiran noktada, 2- Ermenistan ve Azerbaycan mintikasinda Türk sinirini ayiran De-mirkapi mevkiinde, 3- Istanoy daglariyle Ural daglan arasindaki Sibirya'da.

"Ye'cûc ve Me'cûc'e gelince: Bu kelimeler, Arabça'ya girmis ucme (yabanci) kelimelerdir. Avrupalilar bunlara Yagug Magug derler ve bunlari seytanin nesli sayarlarmis. Ye'cûc ve Me'cûc'ün Yâfes ogullarindan iki kabîle oldugu hakkinda rivayetler varsa da, bunlarin saglamligi sübhelidir. Çok kimseler, su veya bu milleti Ye'cûc ve Me'cûc saymistir, ama bunlar birer yakistirmadan ibarettir. Bunlarin âhir zamanda çikacak dîn ve millet tanimaz, nesebi belirsiz, dünyâyi sarsacak iki topluluk oldugu anlasiliyor (Hakk Dîni Kur'ân Dili, IV, 3286-88).

"Ye'cûc ve Me'cûc'ün dünyâyi istilâsi, kiyamet alâmetlerindendir.

"Mutasavviflar ise enfüsî tefsîrde Ye'cûc ve Me'cûc'ü, nefsânî kötü güçler kabul etmektedirler. Onlara göre Zu'1-Karneyn hem rûh, hem de nefis kuvvetlerine hükmeden insan-i kâmildir. O, insanin yüksek ruhî güçlerini, Ye'cûc ve Me'cûc denen nefsânî güçlerin tasallutundan korumak için zikirle itmi'nân seddini yapmistir"' (Kur'ân-i Kerîm Meali, s. 274-275, istanbul, 1974).

[39]
Bu ta'lîki, fbn Ebî Umer, Saîd'den; o da Katâde'den; o da Medîneli bir adam dan senediyle rivayet etmistir: "O zât, Peygamber'e: Yâ Rasûlallah, ben Ye'cûc ve Me'cûc seddini gördüm, dedi. Peygamber: "Nasildi?" dedi. O zât: Kirmizi ve siyah çizgilerle süslü kumas gibi, dedi. Peygamber: "Sen onu görmüssün" buyurdu". Bunu, sened ve bâzi lafiz farkliliklanyle Taberânî, Bezzârvelbn Mer-deveyh rivayet etmislerdir (Aynî).

Kur'ân'm nazminda bu seddin yeri açikça bildirilmedigi ve izleri de bulunmadigi için müellifler çesitli ihtimâller içinde dönüp durmuslardir. Bu gün onun varligina kilavuzluk edebilecek hiçbir eser de yoktur. Kur'ân'dan ögrendigimiz, bu seddin kuzeyde bulunmasidir. Kur'ân'in delâletinden, Zu'1-Karneyn'in üçüncü seferinin güneyden kuzeye dogru oldugu, bunu kuvvetlendirir.

[40]
Hadîsin basliga uygunlugu, Peygamber'in "Bu gün Ye'cûc ve Me'cûc'ün seddinden sunun gibi bir delik açildi" buyurmasi ve Zu'1-Karneyn'in de târihin uzak devirlerinde bir sed yapmis olmasi yönündendir.

Ye'cûc ve Me'cûc beliyyesi, bütün beseriyyeti sâmil bir âfettir. Bu Zeyneb hadîsinde ise Peygamber, Ye'cûc ve Me'cûc'den erisecek musibeti Arab'a tah-sîs etmistir. Bu tahsis, Ye'cûc ve Me'cûc ve onlari önlemek üzere yapilan sedden bir delik açilmasi ta'bîri ile hakîkaten onlar kasdolunmayip, belki buna benzer bir fitnenin yaklastigini haber vermis olabilir. Nitekim Usmân'in sehâdeti ve onu ta'kîb eden hâdiseler, Islâm ümmeti için mühim birer fitne olmustur.

[41]
Bunun da basliga uygunlugu açiktir. Buhârî ile Müslim, bunlari Fitneler Kitâ-bi'nda da getirmislerdir.

[42]
Hadîsin basliga uygunlugu "Sizden bir kisiye mukaabil Ye'cûc ve Me'cûc'den bin kisi" sözündedir. Bu hadîs Ye'cûc ve Me'cûc kavminin sayica çokluguna isaret etmektedir.

Bu hadîsinde Peygamber, Kur'ân'dan bir âyeti kendi sözü arasinda söylemistir ki, bu hadîsin ma'nâsina çok kuvvet kazandirmistir

[43]
Buhârî burada Ibrâhîm Peygamber'in faziletini beyân eden bâzi âyetlere isaret etmistir. Bunlarin hepsi Ibrâhîm'in faziletini belirtir, en belîg sekilde belirteni ise "Allah Ibrahim'i bir dost edinmistir" (en-Nisâ: 125) kavlidir.

et-Tevbe: 114. âyeti, bir kelimenin yer degistirmesiyle Hûd Sûresi'nde de tekrar edilmistir: "Çünkü Ibrâhîm cidden yumusak huylu, yüregi yanik, kendisini tamamen Allah'a vermis biri idi" (Hûd: 75).

el-Bakara: 125 ve devaminda da ilk tevhîd ma'bedi Ka'be'yi bina edisi, Ka'be ve zürriyeti hakkindaki güzel duasi anlatilir...

[44]
Ebû Meysere Amr ibn Surahbîl el-Hemdânî'nin bu sözünü Vekî' kendi tefsirinde senedli olarak rivayet etmistir

[45]
Basliga uygunlugu "Kiyamet günü ilk elbise giydirilecek kisi îbrâhtm 'dir" sö-zündedir. Bu söz, Tevhîd akidesinin büyük kurucusu için hiç sübhesiz husûsî bir menkabedir.

Peygamber'in hayâtinda sahâbîler arasinda hiçbir dînden çikma hâdisesini târîh yazmamistir. Bü'akis, Ebû Sufyân'in Hirakliyus ile konusmasini nakleden hadîsinde bunun vâki' olmadigi açikça söylenmektedir. Ancak Peygamber'in vefatindan sonra Ebû Bekr'in devlet baskanligi zamaninda bedevi Arablar'm câhilce hareketleriyle yer yer irticâlar meydana gelmis ve hepsi tenkîl edilmistir. Hadîste belki bu ve benzerlerine isaret edilmistir; sahâbîler bundan bendirler.

Peygamberimizin Hz. îsâ'nm dilinden naklettigi bu yüksek teslimiyet ve af isteme ifâde eden müdâfaanin bas tarafi söyledir:

"Allah: Ey Meryem oglu îsâ, insanlara Allah'i birakip da beni ve anami iki tanri edininiz diyen sen misin? dedigi zaman, o söyle söyledi: Seni tenzih ederim, hakkim olmadik bir sözü söylemekligim bana yakismaz. Eger onu söy-ledimse, elbette bunu bilmissindir. Benim içimde olan herseyi Sen bilirsin. Ben ise Sen V» zâtinda olani bilmem. Sübhesiz ki gayblan hakkiyle bilen Sen 'sin Sen. Ben onlara Sen 'in bana emrettiginden baskasini söylemedim. (Dedigim hep su idi:) Benim de Rabb 'im, sizin de Rabb 'iniz olan Allah 'a kulluk edin. Ben içlerinde..." (e\-Mâ\de: 116-118).

[46]

Basliga uygunlugu, içinde Ibrahim'in zikredilmesindendir. Bu hadîste en serefli ogulun bile, müslümân olmadigi takdîrde babaya fayda veremiyecegine delîl vardir. Babasinin hayvanlar içinden çirkin manzarali sirtlan kiligina çevrilmesi, bu hayvanin uyanik olmasi gereken seylerden gaflet etmesi sebebiyle hayvanlarin ahmagi olmasindandir. Âzer'de de Ibrahim'in uyarmasina karsilik bu sifat bulunmus oluyor. Babasinin bu surete çevrilmesi, Ibrâhîm'in ondan uzaklasmasi Içindir1 {Kastallânî),

[47]
Basliga uygunlugu açiktir. Bununla bundan sonra gelen hadîs Hacc Kitabi, "Ka'be'nin iç taraflarinda tekbîr getiren kimse bâbi"nda da geçmisti.

[48]
Bundan öncekinde Ibrahim'le Meryem'in resimleri zikredilmisti, bunda ise Ibrâhîm ile Ismâîl Peygamberler'in resimleri zikredilmektedir. Basliga uygunluk her ikisinde de Ibrâhîm'in zikredilmesindendir.

[49]
Basliga uygunluk yeri, îbrâhîm Halîlullah sözüdür.
Rasûlullah bu hadîsinde, Câhiliyet devrinde farklilik neseble, ecdâdm serefiyle oldugunu; Islâm nazarinda Ise insanlar arasinda fark ilmi anlamak ve yasamak, yânî takva yönünden olduguna isaret etmistir.

[50]
Buhârî Ebû Usâme'ninkini Yûsuf kissasinda; Mu'temir'inkini de Ya'kûb'un kissasinda senedli olarak getirmistir

[51]
Basliga uygunlugu "O uzun boylu zât Ibrahim'dir"sözündedir. Bu hadîsin bir rivayeti yine Semure'den, uzun bir metinle Cenazeler Kitâbi'nin sonlarinda geçmisti.

[52]
Basliga uygunlugu, Peygamber'in, Ibrahim'in yüzce kendisine benzeyisini beyân etmesi fikrasindadir. Bu da Hacc Kitabi, "Vadiye inerken telbiye eden kimse bâbi"nda geçmisti.

[53]
Ibrâhîm sünnet olunca, bu, zürriyeti için de uyulmasi gerekli bir sünnet olmustur. Isrâîl ogullari arasinda yürürlükte olan Tevrat hükmü de böyle idi. Tâ îsâ Peygamber zamanina kadar böyle devam edip gelmistir. Sonra Hristiyanlar'-dan bir taife Tevrat hükmünü bozmuslar ve: Hitân, kalbin gulfesini (kalbi bü-rüyen perdeyi) atmaktir iddiâsiyle bu kadîm sünneti terketmislerdir...

[54]
Hadîsin bu rivayetinde seddesiz olarak "Kadûm ile" seklinde gelmistir ki, buna göre "Marangoz âleti olan keser ile sünnet oldu" demektir. Buradaki mutâ-baalari diger hadîsçiler rivayet etmislerdir.

[55]
Bu tarîkte Ebû Hureyre, hadîsi Rasûlullah'a yükseltmeyi açikça belirtmistir. Bundan sonraki tarîkte ise, bu yükseltmeyi açikça belirtmemis, dogrudan dogruya nakletmistir.
Ibrâhîm Peygamber'in birer sebebe göre söyledigi bu zahirî yalanlarin birincisi es-Sâffât: 85-122'de, ikincisi de el-Enbiyâ: 52-70. âyetlerinde nakledilmistir.

[56]
Hadîsin basliga uygunlugu "Ibrâhîm' yalniz üç defa yalan söylemistir..." sö-zündedir. Bundan da burada kasdedilen, ancak Ibrahim'in zikredilmesidir. Hadîs burada Iki tarîk ile getirildi ki, bunun sebebini bundan önceki hasiyede belirtmistik.
Buhârî bu hadîsi bâzi küçük degisikliklerle Buyû'da da getirmisti. Nikâh'ta da getirecektir. Müslim de Fazâil'de getirmistir.
Hadîsin sonundaki sözüyle Ebû Hureyre, hayvanlarini sulamak için yagmur düsen yerlere çok gidenler ma'nâsmi kasdetmistir. Hattâbî de: Ebû Hureyre Zemzem'i kasdetmistir ki, Allah onu Hâcer için çikardi, Hâcer ve çocuklari orada yasadilar; böylece o suyun ogullan gibi oldular demek istemistir denildi, dedi (Kastallânî).
"Sâre", râ'nm seddesiyle de, seddesiz de zabtedilmistir. Seddesiz okunusu daha yaygindir.

[57]
Basliga uygunlugu bellidir

[58]
Çünkü ibâdete hakk kazananla hakk kazanmayani bir seviyeye getirmek büyük bir zulümdür. Zîrâ bu, ibâdeti lâyik oldugu yerinden gayriya koymaktir.
Bu hadîsle basligin münâsebet yönü nedir? dersen, cevâb söyledir: el-En'âm: 82. âyeti, Ibrâhîm'in 81. âyetteki suâle cevâb olarak söyledigi sözüdür. Böylece hadîsle baslik arasinda münâsebet zahir olmustur. Buna en az isaret kâfidir. Nitekim Buhâri'nin, basliklarin incelikleri hususundaki âdeti budur (I^stallânî). Münâsebetin iyice belirmesi için âyetlerin meallerini verelim: "Kavmi ona hüccet getirmeye kalkisti. O dedi ki: Allah beni dogru yola iletmisken, siz benimle O'nun hakkinda hâlâ çekisiyor musunuz? Ben O'na es tanidiginiz seylerden korkmam. Meger ki Rabb'im (hakkimda) birsey dilemis olsun. Rabb 'imin ilmi herseye sargin ve taskindir. Hâlâ düsünüp Ögüt almaya-cak misiniz? Hem Allah 'in size hiçbir detîl ve burhan indirmedigi seyleri siz O 'na tanidiginizdan korkmazken, ben es tuttugunuz o seylerden nasil korkarim? Simdi biliyorsaniz söyleyin: Iki zümreden hangisi korkudan emin olmaya daha lâyiktir? îmân edenler, bununla beraber îmânlarina zulüm karistirmayanlar; iste emîn olmak hakki onlarindir. Onlar dogru yolu bulmus kimselerdir. Iste bunlar kavmine karsi Ibrâhîm 'e verdigimiz hüccetlerdi. Biz kimi dilersek onu derece derece yükseltiriz. Sübhe yok ki, Rabb 'in tam hikmet sahibidir, hakkiyle bitendir" (el-En'âm: 80-84).

[59]
Bu bâb, yukarida geçen "Allah Ibrahim'i bir dost edinmistir" (en-Nisâ: 125) bâ bidan bir fasil gibidir. "Yeziffûne" kelimesi, es-Sâffât Sûresi'ndedir ve bu sûredeki 83-109. âyetler Ibrahim ile kavminin durumlarini anlatmaktadir.
en-Neslu, en-Neselu, en-Neselânu sür'atle yürümek ma'nâsinadir; ikinci ve birinci bâblardan masdârdir (Kaamûs Ter.)
Bu "Yeziffûne" fiili, Ibrahim'in putperest kavmi bir bayram törenlerinden dönüslerinde Ibrahim'in putlarini kirmasi haberi kendilerine ulasinca "Hemen kosarak onun önüne çikislarini" anlatmaktadir.

[60]
Hadîsin "Allah Ibrahim'i bir dost edinmistir" (en-Nisâ: 125) babina uygunlugu "Sen yeryüzündeki insanlardan Allah 'in Peygamberi ve Allah 'in dostu bir zâtsin " sözündedir.
Hadîsin sonundaki mutâbaati Buhârî, Tevhîd'de beyân etmistir.

[61]
Bunlarin geçen baba uygunluklari açiktir, çünkü bunlar Ibrâhîm kissasi hakkindadir. Buhârî bu Ibn Abbâs hadîsini burada üç tarîkten getirmistir. Biri "Bana Ahmed ibn Saîd ... tahdîs etti" tarîkidir. Ikincisi "Ve el-Ensârî söyle dedi..." tarîkidir ki, bu ta'lîk seklinde olmakla beraber baska yerde mevsûldür. Buhârî bunu burada kisaltilmis olarak getirmistir.
38 rakamli tarîkte gelen hadîs ise, evvelki hadîsin tamamlayicisidir. Çünkü evvelki hadîs bundan küçük bir parçadir. Bu hadîs Ibrâhîm kissasini geregi gibi açiklamaktadir. Üçüncüsü de 39 rakamiyle gelen hadîstir (Aynî).

[62]
Âlem'de Ka'be'den daha serefli bir bina yoktur. Çünkü onun insâsini emreden Âlemlerin Rabbi olan Allah'tir. Bu emri teblig ve mühendislik vazifesini ögreten Cibril'dir. Yapicisi Ibrâhîm, yardimcisi Ismâîl Peygamberlerdir, denilmistir (Kastallânî).
ibrâhîm, Ka'be'nin insâsini bitirince Cibrîl gelmis ve hacc farizasinin nasil yapilacagini bütün sekilleriyle tbrâhîm'e ögretmistir. Sonra Ibrâhîm: Ey insanlar, Rabb'inizin Beyt'ini ziyarete da'vetlisiniz, icabet ediniz! diye i'Iân etmistir. Ve ismâîl ile birlikte bütün hacc duraklarinda durarak hacc menseklerini îfâ etmis, sonra dönüp Sâre'nin yanina gitmistir. Bir hacc mevsiminde de Sâre ile birlikte Beytu'l-Makdis'ten gelerek hacc etmisler ve sonra Sam'a gidip orada vefat etmislerdir.
Bu uzun hadîsi de diger bâzi hadîsler gibi Kâmil Mîrâs'm tercemesinden küçük degisikliklerle aynen naklettik. Bu vesîle ile kendisine Yüce Allah'tan magfiret ve rahmetler niyaz eyleriz (M.Sofuoglu).

[63]

Iste bu da Ibn Abbâs hadîsine âid üçüncü tarîktir. Bunda Ibrâhîm kissasi bundan önceki hadîse göre biraz kisaltilmis olarak verilmistir.
Burada Ibrâhîm ile Ismâîl'in Ka'be binasi ve îbrâhîm'in ileriye âid dualarini anlatan bâzi âyetlerin meallerini verelim:
"Hani biz Beyt'i insanlar için bir toplanti yeri ve emin birmahall yapmistik. Siz de Ibrâhîm 'in makaamindan bir namazgah edinin. Ibrahim ile Ismail'e de: Evimi tavaf edenler, (ibâdet kasdiyle) orada kalanlar, rükû' ve sucûd edenler için titizlikle temizleyin, diye kuvvetli emir vermistik. Hani Ibrâhîm: Yâ Rabb, burasini emniyetli bir sehir yap ve ahâlîsinden A ilah 'a ve âhiret gününe inananlari mahsûllerle riziklandir, demisti. (Allah da:) Kâfir olani dahî kisa bir zaman için fâidelendirecegim, sonra onu cehennem azabina icbar edecegim. Varacagi yer ne kötüdür, buyurmustu. Hani ibrahim o Beyt 'in temellerini Ismâîl Ile birlikte yükseltiyordu (da ikisi de söyle duâ etmislerdi); Ey Rabb'imiz, bizden (su hizmeti) kabul buyur. Sübhesiz hakkiyle isiten, kemâliyle bilen Sen 'sin Sen. Ey Rabb 'imiz, ikimizi de Sana teslimiyette sabit kil. Soyumuzdan da müslümân bir ümmet yetistir, bize ibâdet edecegimiz yerleri göster, tevbemizi kabul et. Çünkü tevbeleri en çok kabul eden ve hakkiyle merhamet eden Sen 'sin Sen. Ey Rabb '-imiz, onlarin içinden onlara Senin âyetlerini okuyacak, onlara kitabi, hikmeti ögretecek, onlari (sirkten) iyice temizleyecek bir peygamber gönder. Sübhesiz yegâne gâlib, tam hikmet sahibi Sen'sin Sen. Kendini bilmeyenden baska kim Ibrâhîm dîninden yüz çevirir? And olsun ki biz onu dünyâda begenip seçmisiz-dir. O, sübhe yok âhirette de muhakkak sâlihlerdendir. Rabb 'i ona: (Kendini hakka) testim et, dedigi zaman o, Âlemlerin Rabbi'ne teslim oldum demisti. Ibrâhîm bunu ogullarina da tavsiye etti. Torunu Ya 'kûb da öyle yapti: Ey ogullarim, Allah sizin için (Islâm) dînini begenip seçti. O hâlde siz de ancak müslümân-lar olarak can verin (dedi)" (el-Bakara: 125-132).

[64]
Hadîsin basliga uygunlugu "el-Mescidu'l-Harâm" sözündedir. Çünkü onu Ib-râhîm Halîl bina etmistir. Ikincisine el-Mescidu'l-Aksâ denilmesi ya Ka'be ile arasindaki mesafenin uzakligindan yâhud ondan ötede mescid bulunmamasindan veyâhud da o mescidin pisliklerden ve kötülüklerden uzak bulunmasmdan-dir. Çünkü o mukaddes yâni mutahhardir.
Ka'be'yi Ibrahim'in, el-Aksâ'yi da Süleyman'in yapmasi ve bunlarin arasinda çok yillar olmasi müskiline söyle cevâb verildi: Hadîste Halîl ve Süleyman'in bu iki mescidi ilk defa yaptiklarina delâlet yoktur, belki onlar daha evvel baskasinin te'sîs ettigini yenilemislerdir. Ka'be'yi Âdem'in bina ettigi meshurdur. Ibn Hisâm'in Kitjâbu't-Tîcâtfmda su vardir: Âdem Ka'be'yi kurunca Al lah ona Beytu'l-Makdis'e yürümesini ve onu bina etmesini emretti, o da onu bizzat bina etti ve içinde ibâdet etti (Kastallânî).

[65]
Basliga uygunlugu Ibrâhîm'in zikredilin esindedir. Bu hadîs Cihâd Kitabi, "Gazvede hizmetin fazileti bâbi"nda da geçmisti.
Sonunda haber verdigi Abdullah ibn Zeyd hadîsini Buhârî Buyu' Kitâbi'-nda, "Peygamber sâ'inin bereketi bâbi"nda senedli olarak getirmistir.

[66]
Basliga uygunlugu bundan öncekinde zikrolundugu gibidir. Bu hadîs de Hacc Kitabi, "Mekke'nin ve bünyânin fazileti bâbi"nda geçmisti.
Buhârî îsmâîl ibn Ebî Uveys'in hadîsini Tefsîr'de getirmistir.

[67]
Bu salavât hadîsinin basliga uygunlugu, "Ibrâhîm ailesine salât ettigin gibi" söz-lerindedir. Buhârî bunu Dualar Kitâbi'nda baska bir senedle getirmistir. Müslim de Namaz Kitâbi'nda getirmistir.

[68]
Hadîsin basliga uygunlugu, içinde dört defa geçen "Alâ Ibrâhîm" sözündedir. Allah'in ögrettigi bu duâ namaz kilan kimsenin Tahiyyât'ta okudugu "es-Selâmu aleyhe eyyuhe'n-Nebiyyu ve rahmetti 'ilâhi ve berekâtuhû(= Selâm sana ey Peygamber, Allah'in rahmeti ve bereketleri de senin üzerine olsun)" suretindeki selâmdir.
Peygamber'e sâlat ve selâm okumak, Kur'ân'da da emredilmistir: "Sübhesiz ki Allah ve melekleri o Peygamber'e çok salât (ve tekrîm) ederler. Ey îmân edenler, siz de O'na salât edin, tam teslimiyetle de selâm verin" (el-Ahzâb: 56).
Abdusselâm da söyle demistir: "Bizim Peygamber'e salât etmemiz bizden O'na hâsâ bir sefaat degildir. Çünkü bizim gibiler öyle bir zâta asla sefaat edemezler. Fakat Allah bize ihsan ve in'âm edene iyilikle mukaabele etmemizi emir buyurdugu ve Rasûlullah'a edilen salât ve duayi aczimize nazaran ve lütfen kâfî gördügü içindir ki, bu vazifemizi îfâya son derece çalismaliyiz..." (Hasan Basrî Çantay, Meâl-i Kerîm, III, 720-723'deki 103. hasiyede derli toplu güzel bilgiler vardir).
Allah melekleriyle beraber mü'minlere de salât ettigini bildiriyor: "O sizi karanliklardan nura çikarmak Için üzerinize, melekleriyle beraber rahmet edendir; O, mü'minlere pek merhametlidir" (el-Ahzâb: 43).

[69]
Hadîsin basliga uygunlugu "Babaniz Ibrahim de bu duayi ogullari Ismâîl ile Îshâk'a okudu..." sözündedir.

[70]
Bu basliktaki birinci grup âyetlerde, Ibrahim'in konuk seklinde gelen meleklerle olan kissasina isaret edilmistir. Lût kavminin helakine gönderilen melekler Ibrahim'e ugramislar, Ibrâhîm onlara yemek çikardiginda yemege el uzatmadiklarindan dolayi onlardan korkmustu, Bu kissanin tafsilâti Hûd: 69-76. âyet-lerindedir.
el-Bakara: 260. âyetindeki istek, Ibrahim'in bu konuda bir sübhesi oldugunu göstermez. "Benim Rabb'im hem diriltir, hem öldürür"1 (el-Bakara: 258) diyen bir zâtin, diriltmenin esâsinda hiçbir sübhesi olmadigi sabittir. Ancak o. diriltmenin keyfiyeti hakkinda da suhûdî bir bilgi edinmek Istemisti.

[71]
Hadîsin aslî basliga uygunlugu açiktir. Bunda üç peygambere âid üç vakiaya isaret edilmistir:
Birincisi: Öldükten sonra yeniden diriltilmekle ilgili olup, Peygamberimizin: Ibrahim'in bu konuda sübhe ettigi farzedilse, o sübheye biz, ondan daha ziyâde hakliyiz buyurmasidir ki, bu söz ne Ibrahim'in, ne de Peygamberimizin öldükten sonra tekrar diriltilme hakkinda sübhe etmediklerini ifâde eder. Ibrâ-hîm bu diriltilmenin nasil olacagini gözle de görmek ve aklî istidlalini suhûdî bir bilgi ile saglayarak îmâninda ayne'l-yakîn derecesine ulasmak ve kalbinde bir sükûnet te'mîn etmek istiyordu. el-Bakara: 260. âyette beyân edildigi üzere Ibrahim'in bu arzusu tatmîn edilmistir.
Ikincisi: Lût Peygamber'in kavmine karsi gösterdigi irâde za'fidir. Lût, Ibrahim'in akrabasindan idi. Ibrahim'in serîatini teblige me'mûr idi. Lût'un kavmi genç delikanlilarla kötü münâsebette bulunmayi âdet edinmeleri ve Lût'un tebliglerini dinlememeleri üzerine, bunlarin helaki için melekler, gençler kiliginda Lût'a gönderildi. Kavmi genç kiliginda gelen bu meleklere de sarkintilik etmek istedikleri zaman Lût hadîsteki za'f ifâde eden sözü söylemisti. Iste, Peygamberimiz Lût'un bu sözünü za'f buluyor, Allah'in kudretine dayanmali idi demek istiyor. Tafsilâti, Hûd: 77-83. âyetlerinde anlatilmistir.
Üçüncüsü: Yûsuf kissasinin bir safhasidir. Söyle ki: Yûsuf Misir Meliki'-nin vezirinin karisi hakkinda haksiz bir töhmetle zindana atilmisti. Yedi sene yattiktan sonra bir ru'yâ ta'bîri vesilesiyle Misir Meliki Yûsuf'un zekâsini anlayarak, bu mahbûsu bana getirin diye bir me'mûrunu hapishaneye göndermisti. Iste bu adam Yûsuf'a kurtulusunu müjdeleyip Melik'in huzuruna da'vet edince, yedi sene hapis ile irâdesi zerre kadar sarsilmayan Yûsuf, me'mûra: Tahkî-kat yapildiktan ve berâati ortaya çiktiktan sonra çikacagim söyleyip, da'vete icabet etmemisti. Tafsilâti, Yûsuf: 21-57. âyetlerinden okunmalidir.

[72]
Yâni bu, Ismâîl Peygamber hakkinda gelen seylerin beyâni babidir.

[73]
Hadîsin basliga uygunlugu "Ey îsmöîl ogullan!" hitâbmdadir.
Ismâîl Peygamber'in okçulukla mesgul oldugu, babasi Ibrahim'in kendisini ziyaret için Mekke'ye geldigi zamanki son karsilasmalarinda apaçik görülmüstü.
Peygamber'in ok aticilarina kavusup onlari tesvîk ettigi bu hadîs Cihâd Kitabi, "Aticiliga tesvîk bâbi"nda da geçmis ve bâzi bilgiler orada verilmisti.

[74]
Allah Ibrahim'e Sâre'den Ishâk'i müjdeledi; Sâre, doksan yasindayken hâmile oldu. Ibrâhîm de yüzyirmi yasinda idi. Hâcer de Ismail'e hâmile olmustu. Her iki kadin beraber dogurdular ve iki oglan yetisti (Ibn îshâk).
Bu konuda baska görüsler de vardir.

[75]

Buhârî tbn Umer hadîsiyle Yûsuf kissasinda gelecek olana; Ebû Hureyre hadîsi ile de buraya bitisik olan bâbda zikredilene isaret etmis gibidir... (ibn Haçer).

[76]
Bundan önceki âyette Ibrahim'in ve torunu Ya'kûb'un ogullarina vasiyyeti bildirilmistir: "Rabb 7 ona: (Kendim Hakk'a) teslim et, dedigi zaman o, Âlemlerin RabbVne teslim oldum, demisti. Ibrâhîm bunu, ogullarina da tavsiye etti. Torunu Ya'kûb da Öyle yapti; Ey ogullarim, Allah sizin için dîni begenip seçti. O hâlde siz de ancak müslümânlar olarak can verin (dedi)" (el-Bakara: 131-132).

[77]
Hadîsin basliga uygunlugu, hadîsin Yûsuf'un nesebinin sevki hususundaki âyete muvafik olmasi yönündendir. Çünkü âyet, Ya'kûb'un ölümü sirasinda ogullarina zikredilen vasiyetle hitabini içine almistir. Ya'kûb'un çocuklari cümlesinden biri de Yûsuf'tur. Peygamberler içinde Yûsuf'un nesebinin dizisi gibisi yoktur. Çünkü o, Allah'in Peygamberi'oglu, Allah'in Peygamberi oglu, Allah'in Peygamberi oglu..dur (Aynî).

[78]
Bu âyetler, yalniz son kelime müstesna, ayni lafizlarla el-A'râf: 80-84'de de geçmektedir.

[79]
Hadîsin basliga uygunlugu bellidir. Bu hadîs bundan önce geçen 13. bâbda da getirilmisti.

[80]
Buhârî bu baslikta âdeti oldugu üzere bâzi âyetlere isaret etmis ve bunlardaki kelimelerin tefsirlerini vermistir. Bu âyetlerden bir kismi Lût kissasiyle ilgilidir, bir kismi da bu kissa ile ilgili olmayip, burada istidrâten zikredilmislerdir. Lût kissasiyle ilgili olanlardan bâzilarinin meallerini evvel ve sonralariyle bir bütünlük içinde verdim:

"(Melekler Lût'a söyle dediler:) 'O hâlde gecenin bir kisminda âüeni yürüt, sen de arkalarindan git. Sizden kimse ardina (dönüp) bakmasin. Emrolu-nacagimz yere geçip gidin! Ona su kat'î emri vahyettik: Sabaha çikarlarken onlarin arkalari muhakkak kesilmis olacaktir. Sehir halki sevine sevine (konuklarin yanma) geldi. 'Lût dedi ki: Hakikat bunlar benim konuklanmdir. Binâenaleyh beni rüsvây etmeyin, Allah'tan korkun. Beni utandirmayin'. Onlar söyle dediler: Biz seni elâleme karismaktan (bizim bu gibi islerimize müdâhale etmekten) men' etmedik mi?1 Lût dedi: 'Eger (dediginizi) yapacaksaniz, iste bunlar kizlarim'. (Habîbim) Senin ebedî güzel yâdina yemîn ederim ki, onlar sarhosluklari (azginliklari) içinde muhakkak serseri bir hâlde idiler. Derken onlari is-râk vaktine girdikleri sirada o korkunç ses yakalayiverdi. Hemen sehirlerinin altini üstüne getirdik. Tepelerine de balçiktan pisirilmis bir tas yagmuru yagdirdik. Elbette bunda fikri, firâseti olanlar için ibretler vardir. O (sehrin harabeleri) hakikat bir yol üstünde hâlâ durucudur. Bunda îmân edenler için muhakkak bir ibret vardir" (el-Hicr: 65-77).

"Vaktâ ki elçilerimiz Lût'a geldi. O bunlar yüzünden kaygiya düstü, bunlar yüzünden gögsü daraldi ve; 'Bu çetin bir gündür! dedi. Lût'un kavmi, kendisine dogru kosarak yanina geldi. Onlar daha evvelden kötülük islemeye alismis kimselerdi. (Lût:) 'Ey kavmim' dedi, 'îste kizlarim. Sizin için Onlar daha temizdir. Artik Allah 'tan korkun* beni misafirlerimin içinde küçük düsürmeyin. Içinizde akli basinda bir adam da yok mu sizin?' Dediler: 'And olsun senin de bildigin veçhile bizim senin kizlarinla hiçbir hakkimiz yoktur. Sen bizim ne diledigimizi elbette bilirsin'. (Lût:) '(Âh)1 dedi, 'Sizeyetecek bir kuvvetim olsaydi yâhud sarp bir kafaya siginabilseydim.1 (Elçi melekler:) 'Yâ Lût, emînol, biz Rabb 'm elçileriyiz. Onlar sana kat 'iyyen dokunamazlar. Sen hemen gecenin bir kisminda ailenle yürü. içinizden hiçbiri geri kalmasin. Yalniz karin müstesna. Çünkü onlara isabet edecek azâb, hiç sübhesiz ona da çarpacaktir. Onlara va 'd olunan helak zamani sabah vaktidir. Sabah vakti de yakin degil mi?1 dediler. Vaktâ ki azâb emrimiz geldi, o memleketin üstünü altina getirdik ve tepelerine balçiktan pisirilmis, istif edilmis taslar yagdirdik ki, onlar Rabb 'inin katinda hep damgalanmalardi. Onlar zâlimlerden uzak degildir" (Hûd: 77-83).

[81]
Bu âyetin okunusunun burada da getirilmesi el-Kamer Sûresi'nde Lût kavmi kissasinin özeti bulundugundandir:

"Lût kavmi korkutanlari yalan saydilar. Biz onlara tas yagdiran gönderdik. Lût'un ailesi müstesna. Onlari bir seher vakti kurtardik. Tarafimizden bit nVmet olarak. Iste sükredenleri biz böyle mükâfatlandiririz. And olsun ki, Lûi onlara kendilerini azâbla yakalayacagimizi da haber vermisti. Fakat onlar bu korkutmalari sübhe ile tekzîb ettiler. And olsun ki, onlar misafirlerine bile kötülük yapmayi kasdetmislerdi. Biz de gözlerini silme kör ediverdik. Iste azabim* ve tehdîdlerimi tadin, dedik. And olsun ki onlara bir sabah yakalarini asla birakmayacak olan bir azâb baskin yapti. Iste tadin benim azabimi ve tehdîdlerl mi. And olsun ki biz Kur'ân 'i düsünmek için kolaylastirmisadir. O hâlde vai mi düsünen?" (el-Kamer: 33-40).

[82]
Buhâri bu baslikta da el-Hicr memleketini kisaca anlattiktan sonra bu kelimenin çesitli ma'nâlanni, geçtigi âyetleri ve kullanildigi yerleri isaret etmektedir. el-Hicr, Medine ile Sâm arasinda ve Arabistan'in kuzeybatisinda bir vâdî-nin adidir. Burasi Salih Peygamber'in kavmi olan Semûd'uh merkezi idi. Arab tarihçileri ittifakla Semûd kavmi Âd'in bakaayâsidir, bundan ötürü Ikinci Âd diye anilir. Birincisi ise asil Âd'dir. Yine ittifakla Salih Peygamber, Ibrahim'den evveldir. Bundan dolayi Sârih Kesinin Feyzu '!-Bârî'de Salih babini Ibrahim kissasindan sonraya biraktigi için Buhârî'yi fena tertîb etmekle ittihâm etmistir. Semûd Medeniyeti'nin eserleri bu Hicr'in etrafindadir. Semûd kavminin medeniyeti ve Salih Peygamber'le olan maceralari ve helak edilisleri es-Suarâ: "145-159 ile en-Neml: 45-54. âyetlerinde de anlatilmaktadir.

[83]
Burada arka arkaya gelen üç hadîsin, diger rivayet ve mutâbaalarin basliga uygunluklari açiktir. Allah Semûd kavmini orada helak ettigi için Peygamber bu ugursuz diyarin kuyusunun suyundan içilmemesini, su alinmamasini emretmistir.

[84]
Bu hadîslerin de basliga uygunluklari açiktir. Buhârî bunu Namaz Kitabi, "Hasf (yânî insanlarin yere batirildigi) mevkilerinde namaz bâbf'nda da getirmisti. Müslim de Zühd ve Rakaaik'ta ayri bir bâb basligi hâlinde getirmistir.

Hadîsin son fikrasi su âyetin lafzini hatirlatmaktadir: "Siz (Âd ve Semûd kavimleri gibi) nefislerine zulmedenlerin diyarlarinda da yerlestiniz. Onlara neler yaptigimiz sizin için apaçik meydana çika. Size (bu hususta) birçok misâller de gösterdik" (Ibrahim: 45).

[85]
Bu baslik üç bâb önce de zikredilmisti. Bu sebeble birçok nüshalarda bu baslik bulunmuyor. Hadîsin Jsasliga uygunlugu, Ya'kûb Peygamber'in, ölümü sirasinda yaptigi vasiyette Yûsuf'un da dâhil bulunmasi yönündendir (Aynî).

[86]
Hadîs, sened ve metin farkiyle daha önce de geçmisti. Buradaki basliga uygunlugu açiktir: Bu hadîs, Yûsuf'un nesebinin üç batinda Ibrâhîm'e ulastigini ve bundan dolayi nesebce asaletini ifâde eder.

"Yüce Allah'in 'en güzel beyân' diye vasiflandirdigi Yûsuf kissasi Kur*-ân'in basli basma bir sûresinde bildirilmistir. Yûsuf'a kardesleri tarafindan sû'-ikasd ile baslayan bu menkibe, Yûsuf'un kurtulmasi, Misir saraylarinda kölelik hayâti, beser güzelliginin bir senbolü olan Yûsuf'un güzelligine Misir vezirinin karisinin alâkasi, en yüksek Misir kadinlarinin hayranligi, Yûsuf'un bu çilginca taarruzlara semavî bir te'yîd ile mukaavemeti, en sonra kadin ihtirâslariyle mah-beslere atilmasi ve bütün bu elem verici vakialarla karsilastigi zamanlarda sonsuz tir ayrilik acisiyle gözyaslari döken Ya'kûb Peygamber'e körlük gelmesi. Bütün bu maceralar Yûsuf kissasinin çok acikli birer idbâr safhalaridir. Yedi sene devam eden zindan hayâtindan sonra ilâhî bir mu'cize olarak Yûsuf'un be-râeti ve zindandan kurtulmasiyle de ikbâl devri baslar: Yûsuf'un vezirligi, kardesleriyle, babasiyle bulusmasi, hâlâ ask ve ihtiras ile yanan Züleyhâ ile evlenmesi gibi vakialar birbirini ta'kîb eder.

Yûsuf Sûresi'nde bu vakialar bir taraftan en durgun hisleri heyecana verecek derecede edebî bir uslûb ile tasvîr edilirken, bir taraftan da Peygamber kudret ve hayâtinin beserî ihtiraslari yenmesi, sehvetli kadin hamlelerine, saray sefâhetlerine galebe etmesi, neticede Yûsuf'un sabri, metaneti, siyâseti, ailesine hattâ düsmanlarina^karsi muasereti (iyi geçinmesi) ayri ayri birer levha hâlinde gösterilmistir. Bunlarin en önce Yûsuf'a bir ru'yâ ile gösterilmis olmasi da Yûsuf kissasinin saheser bir özetlemesidir" (Kâmil Mîrâs, Tecrîd Ter., IX, 163-164).

[87]
Bu, yukariki hadîsin baska bir tarîkidir.

[88]
Bu hadîs, Namaz Kitabi, "Insanlar imâmin tekbîrini isittikleri zaman babi" ile onu ta'kîb eden bâbda daha genis bir metinle geçmisti.

[89] Kalblerindekinin aksini açiklamakta israr etmeleri yönünden onlara benzetmistir. Bilindigi üzere Zuleyhâ, hakikatte Yûsuf'a olan askinin ma'ziretini Misir'in büyük kadinlarina göstermek istedigi hâlde, onlara ziyafet çekip kendilerine son derecede ikram ve in'âmda bulunmustu. Hakîkî maksadi onlara ziyafet degil, bunu vesîle ederek Yûsuf'u onlara gösterip âsikliktaki özrünü isbât etmek idi. Mü'minlerin anasi Âise'nin de hakîkî maksadi, babasini insanlarin nefret ve ugursuz saymalarindan korumak oldugu hâlde, bundan hiç bahsetmeyip, yalniz yufka yürekli oldugu için kiraati cemâate isittiremeyeceginden bahsediyordu. Maksada ulasmak için ziyâde israrda da Zuleyhâ'ya benzediginden, buradaki benzetme daha kuvvetli düsmüstür (Ahmed Naîm).

[90] Basliga uygunlugu "Yûsuf'un kitlik yillari gibi" sözündedir. Bu isnâd, ayniyle ve bu nizâm üzere birkaç defalar geçti. Bu hadîs de Namaz Kitabi, "Secde ederken tekbîr getirerek egilir bâbi"nda geçmis ve açiklamalar orada verilmisti (Aynî).

[91] Peygamber (S) Yûsuf kissasinin su fikrasini kasdetmistir: "Hükümdar: 'Onu (yânî Yûsuf'u) bana getirin!9 dedi. Bunun üzerine ona elçi gelince: 'Efendine dön de ellerini kesen o kadinlarin zoru neydi, kendisine sor. Sübhe yok ki benim Rabb 'im onlarin fendlerini hakkiyle bilicidir' dedi" (Yûsuf: 50). Yânî Yûsuf hemen tahliyeyi kabul etmeyip, ancak muhakeme ile berâetim tahakkuk ettikten sonra çikabilirim, demisti. Peygamberimiz: Ben Yûsuf gibi yedi sene hapis yattiktan sonra kurtulusum emrolunsa, beklemez hemen çikardim; öyle tahkikat yürütülmesine ta'lîk etmezdim, buyurmustur.

[92] Hadîsin basliga uygunlugu, Âise'nin "Benim meselimle sizin meseliniz, Ya'kûb Peygamber ile ogullarinin meseli gibidir" sözünden alinir. Çünkü bunda Yûsuf da vardir. Hadîs burada kisadir. Bu, daha genis olarak Sehâdet Kitâbi'-nda Ifk hadîsi adiyle uzun bir metinle geçti. en-Nûr Sûresi'nin tefsirinde de gelecektir.
Buhâri Ifk hadîsini Sahîh'inin birçok yerinde; Magâzî, Tefsir, îmân, Nu-zur, I'tisâm, Cihâd, Teyhîd Kitâblari'nda getirmistir.
Mü'minlerin anasi Âise'nin berâetini ve ismetini beyân ve i'lân olmak üzere indirilen âyetler, en-Nûr Sûresi'nin onbirinci âyetinden i'tibâren on âyettir:
' 'O uydurma haberi getirenler içinizden bir zümredir. Onu sizin için bir serr sanmayin. Bil'akis o sizin için bir hayirdir. Onlardan herkese kazandigi günâh vardir. Onlardan günâhin büyügünü üzerine alan o adam, iste en büyük azâb onundur. Onu isittiginiz vakit erkek mü 'minlerte kadin mü 'minlerin, kendi vicdanlari önünde iyi bir zannda bulunup da: Bu apaçik bir iftiradir! demeleri lâzim degil miydi? Buna karsi dört sâhid getirmeli degil miydiler? Madem ki onlar bu sâhidleri getiremediler, o hâlde onlar Allah indinde yalancilarin tâ kendileridirler. Eger dünyâda ve âhirette A ilah Un fazl ve rahmeti üstünüzde olmasaydi, içine daldiginiz bu yaygaradan dolayi sizi herhalde büyük bir azâb çarpardi... "

[93] Hadîsin basliga uygunlugu, bu âyetin Yûsuf Sûresi'nde vâki' olmasi ve Yûsuf'un "Senden evvel kendilerine vahyeder oldugumuz erkeklerden baskasini biz peygamber göndermedik... " (Yûsuf: 109, en-Nahl: 43) kelâminin umumiyetine girmesi ve ye'sten sonra Allah tarafindan yardim gelinceye kadar bu uzun müddet hapiste kalmasidir. Çünkü o, kurtulacagini ümîd ettigi gence, kissasini, haksizca hapsolundugunu hatirlamasini emretmisti. (D da Yûsuf'u yedi yil sonra hatirladi. Bunun benzeri durumda devamli bir surette ye's hâsil olur (Ibn Hacer).

[94] Buhari, âdeti üzere bu kelimelerin açiklamasini vermektedir.

[95] Bu hadîs, yakinda 16. bâbda geçmisti.

[96] Basliktaki âyetin devami söyledir: "Bunun üzerine biz de onu kabul ettik, kendisini gamdan selâmete erdirdik. Iste biz îmân edenleri böyle kurtaririz" (el-Enbiyâ: 84).
Buhârî, tefsîrini verdigi "Urkud" kelimesi ile Eyyûb'un Sâd SûresI'ndeki kissasina isaret etmis oluyor. Bu da söyledir:
"Kulumuz Eyyûb'u da an. Hani o, RabbHne söyle nida etmisti: 'Hakikat, seytân beni yorgunluga ve azaba (hastaliga) ugratti'. Ayaginla vur (yere dedik). Iste hem yikanacak, hem içecek soguk su. Ona hem ehlini, hem onlarla beraber bir mislini, bizden bir rahmet ve temiz akil sahihleri için de bir ibret olmak üzere bagisladik. Eline bir demet sap al da onunla vur. Yemininde durmazhk etme, dedik. Biz onu hakîkaten sabirli bulduk. O ne güzel kuldu! Hakikat o dâima Allah'a dönen bir zât idi" (Sâd: 41-44).
Hasen Basrî'den gelen bir rivayete göre Eyyûb, hastaliginda karisi tarafindan ihmâl edilince, ona: Eger Allah beni su hastaliktan kurtarirsa sana yüz dey-nek vururum, diye yemîn etmisti, iyi olunca Allah ona yemininden bir kurtulus yolu gösterdi. O da yüz sapi demet yapip onunla karisina vurma emridir. Ser'î bir çâre olan bu ruhsat, yemînlerde, haddlerde "Eyyûb ruhsati" diye anilip bakî kalmistir.
el-En'âm: 84. âyetinin delâleti veçhile ve meshur olan rivayete göre Eyyûb, ibrâhîm Peygamber'in zürriyetindendir.

[97] Buhârî, Eyyûb Peygamber'e dâir bir hadîsi getirmistir. Eyyûb Peygamber'e âid haberler Kur'ân'da, hadîsten daha çoktur. Çünkü Eyyûb, Kur'ân'in dört sûresinde anilmistir. en-Nisâ: 163, el-En'âm: 84, el-Enbiyâ: 83-84, Sâd: 41-44. Tevrat'in .bir sifri de Eyyûb Peygamber'e ayrilmistir.

[98] Mûsâ, Kur'ân'da hayât menkibeleri en çok bildirilen büyük peygamberlerden biridir. Kur'ân'm onsekiz sûresinde kendisi; onbir yerinde de yasça büyük kardesi Hârûn zikredilmistir. Musa'nin hayât safhalari ve târihî vakialari bu sûrelerin bâzilarindan söyle özetlenebilir: Musa'nin dogumu, çocugun bir mu'cize eseri olarak Fir'avn'm öldürmesinden korunmasi, bususta Fir'âvn'in karisi Âsiye'nin müessir rolü ve yine bir mu'cize olarak Musa'nin sarayda ana kucaginda ve ana sütüyle büyütülmesi, gençlik çagina erdikten sonra Fir'avn ile karsilasmasi, Musa'nin Misir'dan kaçmasi, Medyen'de Suayb Peygamber'le bulusmasi ve onun kiziyle evlenmesi, sonra Tûr Dagi'nda Allah'in Musa'ya ilk kelâmi, asâ ve beyaz el mu'cizeleri, kardesi Harun'un peygamberligi ve onun refâkatiyle Misir'a dönüsü, Fir'avnlari ve Misirhlar'i tevhîde da'veti, müsriklerin muhalefeti, Tûfân, çekirge, bit, kurbaga, kan mu'cizeleri, Fir'avn'm sihirbazlari, netice olarak Fir'avn'm ordusuyle suda bogulmasi.
Kur'ân'a göre Fir'avn'm helaki ve Musa'nin galebesiyle cihan târihinin ilk devri sona eriyor, orta devir basliyor. Muhammed'in peygamberligi ve Kur'-ân'in inmesiyle âhir zaman denilen son devir, yânî yeni çaglar basliyor (Hakk Dîni, V, 3738).
Sonra Tîh.sahrasinda Israîl ogullan'nin yarim asra yakin devam eden maceralari, men ve selva yemeleri, Mûsâ'nm Tûr'da kirk gece süren ikaameti, Allah'in Tûr'a tecellîsi ve Musa'nin bayilip düsmesi, Tûr'dan nasihatleri, hükümleri ve haberleri ihtiva eden on levha ile dönüsü, Sâmirî fitnesi ile karsilasmasi, yetmis kisi-ile Tûr'a tevbe seferi...
Buhârî, Musa'ya âid babin basliginda bu târihî vakialari bildiren âyetlerin birçogunu nakledip tefsirlerine isaret etmistir.

[99] "Fir'avn ailesinin mü'mini" diye taninan bu zâtin Fir'avn'a ve Fir'avn ailesine karsi nutuklarini ve mücâdelesini Allah burada naklettigi için bu sûreye onun adina muzâf olarak "Mü'min Sûresi" denilmistir. Bu mü'min kisinin nutku 29. âyetten 39. âyete kadar devam etmektedir:
"Ey kavmim, bugün bu yerde siz gâlib olmak üzere, mülk sizindir. Fakat Allah'in hismi bize gelip çatarsa bize kim yardim eder? Fir'avn: Ben sîze re'-yimden baskasini göstermem ve herhalde ben size resâd yolunu gösteriyorum, dedi. O îmân etmis olan zât da sunlari söyledi: Ey kavmim, dogrusu ben size Ahzâb günleri gibi bir günden korkuyorum. Nûh kavminin, ÂdHn, Semûd"un ve daha sonrakilerin maceralari gibi ki, Allah kullarina bir zulüm istemez. Hem ey kavmim, hakîkaten ben size karsi o çagirisma gününden korkarim. {O gün hesâb yerini) arkaniza birakarak (cehenneme) döneceginiz gündür. O gün sizi A ilah 'tan hiçbir kurtarici yoktur. Allah kimi sasirtirsa onun yolunu bir dogrultacak da yoktur. And olsun (Musa'dan) evvel Yûsuf da size apaçik kurbânlar getirmisti. O vakit de onun size getirdigi seyler hakkinda sübhe edip durmustunuz- Hattâ o vefat edince de: Bundan sonra Allah asla bir peygamber göndermez, dediniz. Iste Allah, o haddi asan sübhecileri böyle sasirtir... Yine îmân eden zât söyle dedi: Ey kavmim, siz bana uyun, size dogru yolu gösterecegim. Ey kavmim, bu dünyâ hayâti ancak fânî bir eglencedir. Ahiret ise, o, asil durulacak yurdun tâ kendisidir" (d-Mü'min: 29-39).

[100] Basliga uygunlugu hadîsin son kismidir. Bu hadîs, Vahy Kitâbi'nda geçen uzun hadîsin bir parçasidir.

[101]

Bundan sonra Musa'nin kissasi bu sûrenin 99. âyetine kadar devam ediyor. Mû sâ'nin Kur'ân'in onsekiz sûresinde, büyük kardesi Harun'un da onbir sûrede zikredildigini bundan önce geçen bir hasiyede belirtmistik. Musa'nin kissasi bu sûreler içinden bilhassa el-Bakara, el-A'râf, Yûnus, Tâhâ, es-Suarâ, el-Kasas Sûreleri'nde uzun metinler hâlinde verilir. Bunlar Kur'ân-i Kerîm'in meallerinden ve tefsir kitâblarindan okunabilir; bilhassa Elma/t Tefsîri'nden.

[102]
el-Fe'feu, ve'I-Fe'fâu, selsâl vezninde, konusma sirasinda fâ harfini çok söyleyen pepe kimseye denir, yânî iztirârî olarak fâ ile tekellüme lisâni çok mail olur ki, iki harfte bir lisâni fâ harfine çalinir...
el-Fe'fee, zelzele vezninde tekellüme fâ harfini çok söylemek üzere pepeyî olmak ma'nâsinadir...
et-Temteme, pepeyîlikten bir çesittir ki, kelâmi tâ ve mim harflerini reddederek söylemekten ibarettir; bir görüse göre dilini söylerken üst damagina çalarak söylemekten ibarettir.
et-Temtâm, selsâl vezninde, lisâninda temteme olan adama denir, müen-nesi Temtâme'dIT... (Kaamûs Ter.).

[103]
Buhârî burada Mûsâ kissasini anlatan Tâhâ ve diger sûre âyetlerine isaret edip bunlardaki bâzi kelimelerin tefsîrlerini vermektedir.

[104]
Birçok defalar geçmis olan bu uzun Isrâ hadîsinin bu parçasinin burada zikredilme sebebi, besinci semâda Harun'un bulundugunun zikredilmesidir. Harun'un zikri hususundaki Sâbit'in mutâbaasini Müslim; Abbâs'in mutâbaasini da Buhârî senedli olarak rivayet etmistir.

[105]
Bu basliktaki Tâhâ: 9 âyeti bundan önceki bâbda geçmisti. en-Nisâ: 164î âyeti, insanlik târihinde, Kur'ân'da isimleri zikredilmeyen birçok peygamberler bulundugunu bildirir.

[106]
Hadîsin basliga uygunlugu "Musa'yi gördüm" sözündedir. Bu hadîsi Müslim, îmân Kitâbi'nda getirmistir. Müslim Ter., I, 250 (266-"165").

[107]
Buhârî bu hadîsi " Yûnus da sübhesiz gönderilen peygamberlerdendi" (es-Sâf fât: 139) unvanli 37. bâbda, Tefsîr'de, Tevhîd'de getirdi. Müslim de Ehâdîsu'l-Enbiyâ'da getirmistir.

[108]
Hadîsin basliga uygunlugu "Allah o gün Musa'yi kurtardi" sözündedir. Bu hadîs Oruç Kitâbi'nda da geçmisti.

[109]
Buhârî bu baslikta Mûsâ kissasinin bulundugu bâzi sûrelerin âyetlerine isaret edip, bunlardaki bâzi kelime ve ta'bîrlerin tefsirlerini getirmistir. Bu basliktaki son ta'bîri getirmekle de Mûsâ kissasinin el-A'râf Sûresi'nde 171. âyete kadar devam ettigini isaret etmis oluyor. Mûsâ kissasina bu sûrenin "Sonra o peygamberlerin ardindan Mûsâ 'yi âyetlerimizle Fir 'avn 'a ve onun cemiyetine gönderdik de zulmettiler. Bak ki, o fesâdçüarin sonu nice oldu" mealindeki 103. âyet ile baslamisti. Bu sûrede Mûsâ kissasi cidden genis anlatilmistir.

[110]
Basliga uygunlugu "Ben Mûsâ ile karsilasirim..." sözündedir. Bu daha önce "Ishâs"da uzun bir metinle geçmisti, ileride de gelecektir

[111]
Bu hadîs de bu Peygamberler Kitâbi'nin evvelinde geçmisti.

[112]
Arab siddetli pismanligini "Sukita fî yedihî" ile ifâde eder. Çünkü öyle pismanlik zamaninda ellerini isirip sonra dizlerine vurur. Bu suretle elleri düsmüs olur (Beydâvî).
Buhârî bu baslikta su âyetlere isaret etmis ve bunlardaki bâzi kelimeleri açiklamistir:
' 'Mûsâ: 'Ey Fir 'avn' dedi, 'Ben hiç sübhesiz ki, Âlemlerin Rabbi katindan gönderümis bir peygamberim. Allah 'a karsi haktan baskasini söylememekligim (üzerime) borçtur. Size Rabbinizden açik bir alâmetle gelmisimdir. Artik Isrâîl ogullarim benimle beraber gönder..." (el-A'râf: 104-105).
' 'FIr 'avn ve tabileri: 'Bizi büyülemek için her ne mu 'cize getirsen sana îmân ediciler degiliz' dediler. Bunun üzerine biz de ayri ayri mu 'cizeler olmak üzere baslarina tûfân, çekirge, haserât, kurbagalar ve kan gönderdik. Böyle iken yine (îmân etmekten) büyüktendiler. Onlar öyle günahkârlar güruhu idiler" (el-A'râf: 132-133).
"Musa'nin (Tûr'a gitmesi) arkasindan kavmi zînet takimlarindan bir buzagi heykeli edindiler ki, onun bir bögürmesi de vardi. Onun kendileriyle konusmayacagini, onlara bir yol da gösteremeyecegini görmediler mi ki ona tutundular, kendilerine yazik ediciler oldular. Vaktâ ki (buzagiya tapmaktan) çok pisman oldular ve kendilerinin muhakkak saptiklarini gördüler: Eger Rabb '-imiz bize acimaz, bizi bagislamazsa herhalde en büyük ziyana ugrayanlardan olacagiz, dediler" (el-A'râf: 148-149).

[113]
Allah bu Hizir'la Mûsâ kissasini el-Kehf: 60-82. âyetlerinde anlatmistir. Hadîs, bu âyetlerle birlikte okununca kissa daha açik olarak anlasilir. Bunda ilim tahsili için uzak mesafelere kadar sefer etmenin faziletine istidlal edilmistir... Bu hadîs, tlim Kitâbi'nda da geçmisti.

[114]
Ibn Abbâs bu uzun hadîsle, bunun ma'rûf Hz. Mûsâ oldugunu, Rasûlullah'tan naklen anlatmistir. Ve hakikatte fcur'ân'da zikrolunan Musa'dan diger bir Mûsâ anlasilamaz...
Bu kissanin sebebi, bir rivayette söyle nakledilmistir: Mûsâ Rabb'ine suâl edip:
— Yâ Rabb, kullarinin sana en sevgilisi hangisidir? demis.
— Beni zikreden ve unutmayan, buyurulmus. Mûsâ:
— En hâkim kulun hangisi? demis.
— Belki bir kelimeye rastgelirim de bir hidâyete delâlet eder veya bir felâketten kurtarir diye insanlarin ilmini arastirmakla kendi ilmine ekleyen, buyurulmus.
Bunun üzerine Mûsâ:
— Kullarindan benden daha âlimi varsa bana göster, demis.
— Var, buyurulmus.
— O hâlde onu nerede arayayim? demis.
— Iki denizin birlestigi yerde, kayanin yaninda baligi kaybedecegin yerde... diye ta'rîf buyurulmus (Hakk Dîni, IV, 3256-3257).

[115]
Bu, Ibn Abbâs hadîsi hakkinda diger bir tarîktir. Bu hadîs de Ilim Kitabi, "Âlime birsey soruldugu zaman müstehâb olan sey ... bâbi"nda geçmisti.

[116]
Hadîsin basliga uygunlugu, Içinde Hizir'in zikredilmis olmasi yönündendir. Bu hadîste bu zâtin ismi noktali hâ'nin fethâsi ve dâd'in kesresiyle gelmistir. Hâ'-nin kesri ve dâd'in sükûnu ile_de zabtedilmistir. Lügatte söyle deniliyor:
Hadir, kebid vezninde, bâ'nin kesriyledir ve Kibd veznindeki bâ'nin sükû-nuyledir. Ebû'l-Abbâs en-Nebî aleyhi's-selâm hazretleridir. Sârih der ki, Ismi Ahmed yâhud Bilyâ idi, yürüme ve oturma eyledigi mahaller yesil ve çemenzâr oluverdigi için "Hadir" ile lakablandinldi. Muhakkiklerin çogu hâle zinde ol masina câzimdirler, alâmeti tesbîh parmagi orta parmagiyle beraberdir (Kaa-mûs Ter.).

[117]
Bu Ebû Zerr rivayetinde böyle unvansiz olarak gelmis bir bâbdir. Bunun benzeri çok kerreler geçti. Bu, önceki bâbdan fasil gibidir.

[118]
Basliga uygunlugu, Isrâîl ogullari'nin peygamberleri Mûsâ hakkindaki hükümleri yönünden alinabilir. Hadîsteki vak'a su âyetlerle de bildirilmistir: "Hani: Su kasabaya girip dilediginiz yerde istediginizi bol bol yiyin, kapisindan secde ederek girin ve hitta deyin, kusurlarinizi örtelim, iyilik edenleri ise daha artiracagiz, demistik.

Zulmedenler sözü kendilerine söylenenden baskasina çevirmislerdi, biz de o zâlimlerin üstüne gökten -ettikleri fiskin karsiligi olmak üzere- murdar bir azâb indirmistik" (el-Bakara: 58-59);
"O zaman onlara: Su sehirde yerlesin. Onun dilediginiz yerinden yiyin. Hitta deyin. Kapisindan hepiniz secde edici olarak girin ki, suçlarinizi magfiret edelim. Iyi hareket edenlere ileride daha fazlasiyle verecegiz, denilmisti. Fakat içlerinden o zulmedenler, sözü kendilerine söylenenden baska bir sekle koydu. Biz de üstlerine, zulmeder olduklari için, gökten murdar bir azâb indirdik " (el-A'râf: 161-162).

[119] Buhârî bu hadîsi bâzi farklarla Gusl'de ve Tefsîr'de de getirmistir

[120] Hadîsin basliga uygunlugu "Allah Musa'ya rahmet etsin... " sözlerindedir. Bu-hârî bunu Cihâd Kitabi, "Peygamber kalbleri alistirilanlara atiyye veriyordu' babi"nda da getirmisti.

[121] Buhârî basliktaki âyetlerle Mûsâ kissasinin geçtigi bu sûrelere isaret etmis, bu arada bâzi kelimelerin tefsîrlerini de vermistir

[122] Nevevî: Peygamberlerin çobanhgindaki hikmet nefislerine, alçakgönüllülük almalari, kalblerini halvetle vasiflamalari ve davar gütme siyâsetinden ümmetlerini idare siyâsetine geçmeleridir, demistir. Bu kabilden bâzi açiklamalar Icâre Kitâbi'nin evvellerinde geçmisti (Aynî).

[123] Bu baslikta Isrâîl ogullan'nin Bakara kissasi âyetleri yazilmistir. Isrâîl ogulla-n'nin isbu Bakara kissasi, yalniz bu sûrede zikredilmis oldugundan, sûrenin bununla isimlendirilmesine sebeb olmustur ki, bu isimlendirmede Bakara kissasinin ehemmiyetine husûsî bir tenbîh vardir. Bu ehemmiyetin güzel bir açiklamasini Hakk Dîni tefsirinden oku; I, 381-382.
Buhârî, âdeti üzere bu âyetlerdeki bâzi kelimelerin tefsirlerini de vermistir.

[124] Hadîsin basliga uygunlugu açiktir. Hz. Musa'nin Mukaddes Arz'a girmesi müyesser olmayinca, hadîste bildirildigi gibi bir tas atimi mesafeye kadar kendisinin oraya yakin bir yerde vefatini ve ileride Mukaddes Arz'a nakl için kabrinin açilmasina lüzum görülmemek üzere, o yakin mahalle gömülmesini Allah'tan niyaz etmistir. Fakat hadîste Musa'nin nerede vefat ettigi ve kabrinin nerede oldugu açikça bildirilmemistir. Rasûlullah'in "Sîzlere gösterirdim" buyurmasi, Mi'râc yolculugunda Musa'yi kabrinde namaz kilarken görmüstü; bundan dolayi kabri biliyordu... Sârih Aynî, Mûsâ'nm kabrinin nerede bulundugu hakkindaki görüsleri toplayip özetlemistir. Bu hadîs Cenazeler Kitâbi'nda da geçmisti.

[125] Râvî Abdurrazzâk'tan gelen bu Isnâd Peygamber'e ulasmistir. Yukaridaki hadîs Peygamber'e ulastirilmamis gibi görülmekte ise de, bu ikinci isnâd ile metindeki bu sübhe giderilmis oluyor.

[126] Hadîs basligin ikinci cüz'üne uygundur ki, o da vefatindan sonrasinin zikri idi. Hadîs, Husûmetler'de "Ishâs (yânî mahkemeye zorla getirilme) hakkinda zik-rolunan seyler bâbi"nda geçmisti.

[127] Bu da basligin Ikinci cüz'üne uygundur. Bu hadîsten maksad, Âdem'in Mûsâ lehine Allah'in onu seçmis olduguna sehâdet etmesidir. Buhârî bunu Tevhîd'-de, Müslim de Kader'de getirmistir.

[128] Buhârî bunu burada çok kisaltilmis olarak getirdi. Tibb'da ve Rikaak'ta uzun metin ile getirmis; Müslim de Imân'da rivayet farklariyle getirmistir.

[129] Buhârî, Meryem isini içine alan âyeti ancak Meryem'in Asiye ile beraber zikredilmis oldugu için zikretmistir. Yoksa maksadi yalniz Âsiye'yi zikretmektir.

[130] Âsiye, Musa'nin hayât sebebidir. Musa'ya en büyük hizmetlerde bulunan ve nihayet îmân eden yüksek iradeli bir kadindir. Âsiye'nin Musa'ya büyük hizmetine Kur'ân'da söyle temas edilmistir:
"Andolsun ki, biz sana diger bir zamanda anana vahyolunacak seyi vah-yettigimiz vakitte de lütfetmis ve kendisine: 'Onu tâbuta koy da denize at ki deniz onu kiyiya biraksin, onu, benim de, kendisinin de düsmani olan biri alacak' diye (emreylemistik). Sana karsi (ey Mûsâ) gözümün önünde yetistirilmen için kendimden bir sevgi de birakmistim. Hani kizkardesin gidip söyle diyordu: 'Ona bakacak bir kimse (te'mîn etmek üzere) size delâlette bulunayim mi?' Böylece seni tekrar anana verdik ki, gözü aydin olsun, tasalanmasin... " (Tâhâ: 37-40).
* 'Mûsâ 'nin anasina: Onu emzir, sana ona âid bir tehlike gelince kendisini denize birak, (bogulacagindan) korkma, (ayriligindan) kederlenme. Çünkü biz onu yine sana geri döndürecegiz. Hem onu peygamberlerden biri yapacagiz, di ye vahyettik. Bunun üzerine Fir'avnyin adamlari onu yitik olarak aldilar. Çünkü o, akibeti kendileri için bir düsman ve bir tasa olacakti. Çünkü Fir'avn da, Hâmân da, bunlarin ordulari da suçlu insanlardi. Fir'avn'in karisi: Benim için de, senin için de bir gözbebegi! Onu öldürmeyin. Olur ki bizefâidesi dokunur, yâhud onu bir evlâd ediniriz, dedi. Hâlbuki onlar isin farkinda degillerdi" (el-Kasas: 7-9).
Bu suretle Musa'nin hayâtim kurtaran Âsiye, ileride ona îmân etmekle Mû-sâ'nin hayâti ve dîni ugrunda kendi hayâtini feda etmistir. Rivayete göre Âsiye, hadîsteki "Evyap... "duasini Fir'avn'in iskenceleri sirasinda söylemis ve sehîd olmustur. Duasi âninda kabul olunup cennetteki evi kendisine gösterilmekle, güle güle hayâtindan ayrilmistir. Bu suretle Âsiye, kadinlik âleminin zirvelerine yükselen iki kadindan biri olmustur»

[131] Buhârî bu baslikta Kaarûn hakkinda yalniz bu âyetler ve bunlardaki bâzi kelime ve ta'bîrlerin tefsirlerinden baska birsey getirmemistir. Bu baslik ile bundan sonraki baslik, Buhârî nüshalarindan el-Müstemlî ile el-Kusmeyhenî rivayetinde sabittir.
Fir'avn, siyâsî zulüm ve istibdâdda alem oldugu gibi, Kaarûn da mâlî istib-dâd ve ihtikârda alemdir. Bu suretle Kaarûn kissasi muhtekir bir kapitalist kis-sasidir. Musa'nin kavminden idi, yânî Isrâîl ogullan'ndan ve Musa'nin akrabasindan idi, derken onlara karsi bag etti, Ihtikâr yapti, zekâtini vermedi, Musa'ya isyan etti (Hakk Dîni, V, 3755).
Bu isim Kur'ân'da bundan baska iki yerde daha geçer: "Kaarûn'u, Fir'avn % Hâmân yi da helak ettik. And olsun ki, Mûsâ daha evvel kendilerine apaçik burhanlar getirmisti de onlar yeryüzünde büyüklük taslamislardi. Hâlbuki azabin önüne geçebilecek de degillerdi. Iste biz onlarin herbirini günâhi yüzünden yakaladik..." (el-Ankebût: 39-40).
"And olsun ki, biz Musa'yi mucizelerimizle ve apaçik bir hüccetle Fir'avn % Hâmân ya ve Kaarûn 'a gönderdik de (ona) çok yalanci bir sihirbaz dediler" (eI-_Mü'min: 23-24).
Islâm Ansiklopedisi, c. VI, s. 371'de bu zât hakkinda bir sahîfe kadar bilgiler toplanmis ve bundan bahseden kaynaklar gösterilmistir.

[132] Buhârî bu baslikta Suayb Peygamber'le ilgili Hûd: 84-95. âyetlerine isaret etmis ve bunlardaki bâzi kelimelerin tefsirlerini vermistir.
Buhârî bunlarin sonunda da es-Suarâ: 176. âyetine de isaret etmis:ki, bununla Suayb'm o sûredeki kissasina isaret etmis olmaktadir.
"Medyen, Hz. Ibrahim'in evlâdindan Medyen'in nesli bir kavim olup merkezleri Sap Denizi havâlisinde ve onun bina ettigi "Medyen" sehri imis. Suayb Peygamber de bu kavmin esrafindan Suayb ibn Mekil ibn Yescür ibn Medyen'-dir. Ve kavmine güzel müracaatindan dolayi "Hatîbetu 'l-Enbiyâ <= Peygamberlerin Hatibi) lakabiyle ma'rûftur. Suayb'm bu âyetlerdeki nutku dolayisiyle Ra-sûlullah onu bu lakabla lakablandirmistir. el-Kasas Sûresi'nde gelecegi üzere Mûsâ, Suayb'e hizmet etmis ve dâmâdi olmustu. Suayb'In kissalarina dikkat edilirse zamanimiz medeniyetinin umûmî ahlâkina pek yakindan temas eden noktalar görülür. Suayb de her peygamber gibi, nutkuna Tevhîd Emri ile basliyor" (Hakk Dîni, IV, 2809).
es-Suarâ'daki kissasi söyle devam ediyor:

' 'Eyke yarani da gönderilen peygamberleri tekzîb etmislerdir. O zaman ki Suayb onlara söyle dedi: 'Allah 'tan korkmaz misiniz? Sübhesiz ben size gönderilmis emîn bir peygamberim. Artik Allah'tan korkun ve bana itaat edin. Ben buna karsi sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim mükâfatim Alemlerin Rab-bi 'nden baskasina âid degil. Ölçegi tam ölçün, eksiltenlerden olmayin. Dogru terâzî ile tartin. Insanlarin hakkindan birsey kismayin. Yeryüzünde fesâdçilar olarak bozgunculuk etmeyin. Sizi ve evvelki ümmetleri yaratandan korkun*. Dediler: 'Sen ancak fazla büyülenmislerdensin. Sen bizim gibi bir beserden baskasi degilsin. Biz senin muhakkak yalancilardan oldugunu zannediyoruz. Eger dogru söyleyenlerden Isen üstümüze gökten bir parça düsür \ (Suayb) dedi: 'Ne yapiyorsaniz Rabb 'im daha iyi bilicidir'. Hulâsa: Onu tekzîb ettiler de kendilerini o gölge gününün azabi yakalayiverdi. Hakikat bu, o günün büyük azabi idi. Sübhesiz bunda mutlak bir âyet var. Fakat onlarin çogu îmân ediciler degildir. Hakikat senin Rabb 'in; elbette O mutlak gâlibdir, çok merhamet edicidir" (es-Suarâ: 176-191).

"Eyke" agaçlari sik ve birbirine girmis ormanliga denir. Suayb'In bu mintikadaki ümmeti sik bir ormanliga sâhib olduklari için Eyke sâhibleri denilmistir. Eyke sâhibleri Medyen halkindan baskasidir, ve Suayb, Eyke ahâlîsinden degildir. Bundan dolayi Suayb'In Medyenliler'e gönderildigini ifâde eden âyette "Kardesleri" denildigi hâlde, Eykeliler'den bahseden âyette kardeslik kaydi bulunmamistir.

[133] Buhari basligin birinci kisminda es-Sâffât âyetlerine isaret etmis ve bunlardaki bâzi kelimelerin tefsirlerini vermistir. Biz âyetlerin tam meallerini yazdigimiz için ayrica tefsirlerin naklini gerekli görmedik.

Basligin ikinci kisminda isaret edilen âyetleri de tam olarak verdik.

Yûnus Peygamber'in duasi ile Ilgili âyetler de sunlardir:

"O balik sahibini de hatirla. Hani o kavmine öfkelenmis olarak gitmisti de- bizim kendisine hiçbir zaman sikistirmayacagimizi sanmisti. Derken o, karanliklar içinde: Lâ ilahe illâ ente subhâneke inni küntü mine 'z-zâlimtn (= Senden baska hiçbir tanri yoktur. Seni tenzih ederim. Hakikat ben haksizlik edenlerden oldum) diye Allah 'a niyaz etmisti. Bunun üzerine biz de onu kabul ettik, kendisini gamdan selâmete erdirdik. Iste biz îmân edenleri böyle kurtaririz" (el-Enbiyâ: 87-88)

Yûnus Nineno (Ninova) sehri halkindandir. Eski Âsûr Devleti'nin merkezi olan bu sehrin kalabalik nüfûsunun ahlâki bozulup puta taptiklarindan, bunlari islâh ve Tevhîd'e da'vet Için Yûnus Peygamber bunlara gönderilmis. Yûnus da'-vetinin basinda basari kazanamadigindan üzülerek Tarsus taraflarina Allah'tan izin almaksizin kaçmisti. Bir peygamber için bu, kusur idi. Yûnus oradan bir gemiye binerek denize açilmis ve müdhis bir firtina üzerine geminin yükünü hafifletmek için kur'a çekilip bir kisim esyalar denize atilmis, bu arada Yûnus da atilmis ve bir balik tarafindan yutulmus. Iste oradaki duâsiyle tekrar sahile çikarilmis ve ikinci kerre vazifesine dönmüs, bu sefer basarmistir. Kavmi îmân etmistir.

[134] Buhârî hadîsi burada iki tarîkten getirmistir. Daha önce de geçmisti.

[135] Ibn Abbâs'm "Peygamber Yûnus'u babasi Mettâ'ya nisbet etti" demesi, "Peygamberlerden iki zât anasina nisbet olunmustur; bunlar îsâ ibn Meryem ile Yûnus ibn Mettâ'dir" diyenler bulunmasindan dolayidir ve bunlari redd içindir, îmâm Buhârî'nin son râvîlerinden Firabrî: Mettâ, nübüvvet hanedanindan sâ-lih bir kisi idi, demistir.

— Musa'yi beser üzerine tercîh ve ihtiyar eden Allah'a yemîn ederim kî, hayir! dedi.

[136] Bu hadîsteki' *Sûra üfürülmüs, artik Allah 'm diledikleri müstesna olmak üzere göklerde kim var, yerde kim varsa hepsi düsüp ölmüstür. Sonra ona bir daha üfürülmüstür" ifâdesi, ez-Zumer Sûresi'nin 68. âyetinin birinci kismina uygun düsmüstür. Âyetin devami: ' 'O anda görürsün ki (ölüler dirilip) ayakta bakinip duruyorlar" seklindedir.

[137] Buhârî baslikta zikrettigi âyetlerin bâzi kelimelerinin tefsirlerini de getirmisti, biz âyetlerin tercemelerini tam yazdigimiz Için ayrica o tefsirleri belirtmeye gerek görmedik. Hâli ve halkinin basina gelenlerin sorulmasi emredilen bu sehir, Medyen'le Tur arasinda bulunan Eyle'dir ki, Kizildeniz sâhilindedir. Medyen ve Taberiye diyenler de vardir. Bu sor emri, Peygamber'e huzurunda bulunan Yahûdî nesline sordurma emridir; bundan maksad onlarin gizledikleri bir vak'-ayi kendilerine bildirmektir (Sihâb).

[138] Buhârîbu baslikta Dâvûd Peygamber'le ilgili bâzi âyetlere isaret edip, onlardaki birtakim kelimelerin tefsirlerini getirmistir. Biz âyetlerin meallerini yazdik, kismen de verilen tefsirleri naklettik. Mealleri yazarken Kur'ân'daki sirayi dikkate alarak basligin tercemesinde bâzi öne geçirme ve geriye almalar yaptik.

[139] Âyetler ve bu hadîs Davud'un bâzi üstünlüklerini Ifâde etmektedir. Bunlar Davud'un güzel sesle Zebur'u okumasi, bu güzel okuyusa daglarin ve kuslarin bile icabet ve istirak etmeleri. Bu gün bile halk dilinde güzel sesten kinaye olarak Dâvûdîses denilir. Diger bir üstünlügü, kuvvetidir. Allah'tan kendisini millet malindan müstagni kilacak ve ailesini geçindirecek bir geçim yolu ihsan etmesini istemis, Allah da Davud'un eline demiri hamur yapacak bir kuvvet; bir san'-at kaabiliyeti vermis; o da elinin emegi ile geçinmistir.

[140] Hadîslerin basliga uygunlugu açiktir. Bunlar Oruç Kitâbi'nda da geçmisti.

[141] hadîsle baslik birtek seydir, ancak bunlarda bâzi seyleri öne geçirme ve geriye birakma vardir. Hadîs, Teheccüd Kitâbi'nda da geçmisti.

[142] B'uhârî bu baslikta Dâvûd Peygamber'le ilgili olan Sâd: 17-20. âyetleri yazmis, bundan sonraki âyetler hakkinda da onlardan bâzi kelime ve ta'bîrlerin tefsirlerini vermekle yetinmistir. Müteâkib âyetler söyledir:

"Sana o dadacilarin haberi geldi mi? Hani onlar duvardan mescide tirmanmislardi. O vakit Dâvûd7un karsisina girivermislerdi de o, bunlardan telâsa düsmüstü. 'Korkma', dediler, 'Biz iki da 'vâciyiz. Birimiz ötekinin hakkina tecâvüz etti. Simdi sen aramizda adaletle hükmet. Asiri gitme. Bizi dogru yolun ortasina çikar*, (içlerinden biri:) 'Su benim birâderimdir. Onun doksan dokuz disi koyunu var. Benim ise bir tek disi koyunum var. Böyle iken onu bana ver dedi; mücâdelede beni yendi'. (Dâvûd) dedi: 'And olsun ki, o, senin disi koyununu kendi disi koyunlarina katmak Istemesiyle sana zulmetmistir. Gerçek mallarini birbirine katip karistiran ortaklarin çogu mutlakaa birbirlerine haksizlik eder. îmân edip de güzel güzel amellerde bulunanlar müstesna. Fakat bunlar da ne kadar azdir!' Dâvûd sandi ki, biz kendisine mutlakaa bir azâb (sû'ikasd) hazirladik. Bunun üzerine o, Rabb 'Inden setr ve himaye edilmesini istedi, rükû' ile yere kapanip Allah'a döndü" (Sâd: 21-24).

[143] Hadîsin basliga uygunlugu "Nuh'u ve onun zürriyetinden Davud'u..." sö-zündedir. '

[144] Bu iki hadîsin arka arkaya zikredilme sebebi, bunlarin ikisi de Sâd Sûresi'ndeki sucûd zikrini içlerine almalari yönündendir. Peygamber, Davud'a uymak için ve Davud'un tevbesinin kabulüne sükr için secde etmis oluyor.

[145] Buhârî, Süleyman Peygamber için açtigi bu bâb basliginda, mealleri verilen âyetlere isaret etmis, bunlardaki bâzi kelime ve ta'bîrlerin tefsirlerini vermistir. Biz, isaret edilen âyetlerin meallerini tam yazdigimiz için, Buhârî'nin Ibn Abbâs'-tan, Mücâhid'den ve digerlerinden naklettigi tefsîrleri ayrica zikretmeyi gerekli görmedik. Süleyman Peygamber'le ilgili bu âyetlerin tefsîrleri Hakk Dîni Kur'-ân Dili'nden ve digerlerinden okunabilir. Hasan Basrî Çantay da Kur'ân-i Ha-kîm ve Meâl-i Kerîm'dt bunlara âid özet bilgiler vermistir.

"Yemîn olsun biz Süleyman'i bir de fitneye düsürdük ve tahtinin üzerine bir cesed biraktik" (Sâd: 34). Bu fitne hakkinda da birtakim garibeler söylenmistir. el-Bakara: 102'de isaret olundugu üzere, anlasiliyor ki Süleyman, Beytu'l-Makdis'i yaptirdigi sirada getirttigi san'atkârlar içinde sanayi' hilelerine vâkif birtakim seytânlarin kurduklari bir ihtilâl yüzünden bir müddet nüfuzunu zayi' etmis yâhud tahtindan ayri düsmüs; bu suretle tahtinda ya kendisi kuvvetsiz bir cesed hâlinde hükümsüz kalmis yâhud tahti da isgal olunup, ona kirk gün kadar heykel gibi birisi oturtulmustu. Mason târihlerinde mason cemiyetlerinin Süleyman aleyhi's-selâm aleyhine olan bu ihtilâl hareketlerini

esâs edindikleri ve reisinin hâtirasina hürmet ettikleri söylenir. Bu fitne olduktan sonra, Süleyman, tevbe ile Allah'a siginip tekrar tahtina döndü... (Hakk Dîni, V, 4097).

[146] Hadîsin basliga uygunlugu açiktir. Hadîsin sonundaki "Zebîne" kelimesi hakkinda lügatte su bilgi verilmistir: ez-Zebîne, zâ'nin kesriyle ins ve cinn taifesinin mütemerrid olanina denir. Ve yavuz ve sedîd sahsa, dâbit ve serheng makûlesine denir. Surtî ma'nâsma hâlâ sekbân-basi, bostancibasi, ases-basi, tüfenkçi-basi ve sairleri gibi; cem'i Zebaniye gelir. Zebaniye melekleri bu ma'-nâdandir, cehennem ehlini cehenneme def ettikleri için (Kaamûs Ter.).

[147] Bu hadîs Cihâd Kitabi, "Çocuk isteyen kimse bâbi"nda geçmisti.

[148] Hadîsin basliga uygunlugu "Sonra el-Mescidu'l-Aksâ" sözünden sezilebilir. Çünkü bu mescidi bina eden Süleyman Peygamber'dir. Bu hadîs 40 rakamiyle ve küçük farkla geçmisti.

[149] Hadîsin birinci kisminda Rasûlullah, kendisine muhalefet eden müsrikleri atese düsen kelebeklere, kendisini de onlari atesten kurtarmaya çalisan kimseye ben-zetmistir, ikinci kisimda baba ogul iki peygamberin bir hâdise hakkinda birbirine aykiri ictihâd ve hükümleri bildirilmistir. Bu hadîs Farâiz Kitâbi'nda da geçmis ve orada da bâzi bilgiler verilmisti.

[150] Buhari, Lukmân için açtigi bu bâbda Lukmân Sûresi'nin yukanki âyetlerini zikretmistir. Kur'ân'da Lukmân adina ayri bir sûre vardir ki, bunda Lukmân'in kendi oglunun sahsinda bütün dünyâ gençligine verdigi eskimez dîn ve ahlâk ögütleri vardir. Lukmân'in nesebi Ibn Ishâk'a göre dördüncü batinda Hz. Ib-râhîm'e vardir. Vâkidî de Lukmân'in Isrâîl ogullari kaadisi oldugunu, Eyle ve Medyen taraflarinda oturdugunu ve Eyle'de öldügünü bildirmistir. îkrime'ye göre Lukmân bir peygamberdir. Hakîm oldugunda ise âlimlerin ittifaki vardir.
Islâm Ansiklopedisi, VII, 64-67'de alti sütün içinde genisçe bilgiler verilmektedir.

[151] Hadîslerin Lukmân'la ilgisi ve münâsebeti ise gizli degildir.

[152] Eserlerin yazilmasi ve asil bir numunede birçok seyin sayilip toplanmasina bir misâl gibi olan bu mesel, gerek üzerlerine kavil hakk olanlara inzâr ve gerek zikre uyanlara müjde vermek sadedinde Peygamber'e va'dedilen inkilâblarm mühim bir misâlini vermektedir ki, buna bu i'tibârlâ Yâsîn'in kalbi denilse lâyiktir. Yâni NasrâniyetIn karsisinda müsrik Romalilar nasil söndüyse, Islâmiyet'in karsisinda da öyle devletler düsecek, "Onu bütün dînlere gâlib kilmak için " sirri zahir olacaktir. Burada bu karye Antakya, "Murselûn" da isa'nin Havârî-ler'inden gönderilenler oldugu nakledilyor. O hâlde "Karye sâhIbleri", memleket sâhibleri ve zikrolunan kavim "Romalilar" oldugu anlasiliyor. Bunun zahiri, bunlarin Allah tarafindan peygamberlik verilmis rasûller olduklarini is'âr eder. Ebû Hayyân der ki: "Siz bizim gibi beserden baskasi degilsiniz" denilmis olmasi da buna delâlet eyler. Çünkü bu muhavere peygamberlere karsi olur. Ibn Abbâs'm ve Ka'b'in kavli de budur. Lâkin Katâde ve gayrilari: Bunlar Havârî ler'den olup îsâ Peygamber yükseltilmesi sirasinda gönderdi, demislerdir.
Bu suretle i<Erselnâ(= Biz gönderdik)" buyurulmasi Hz. îsâ tarafindan gönderilmeleri de Allah'in emriyle oldugundan dolayi olmus oluyor. Bâzilari bu ikisinin Yuhannâ ile Pavlus oldugunu "Feazzeznâ bi-sâlisin (= Üçüncüsü ile kuvvetlendirdik)"; bu üçüncüsünün de Sem'ûn es-Safâ oldugunu söylemislerdir. Fakat beyânin asil hedefi temsil oldugundan, bu suretle ifâde buyurulmasi, Muhammed'in risâletinin izzetini temsîlde sarîh denecek kadar bir isaretle göstermek içindir. Yânî ikisinin bir üçüncü ile takviyesi Mûsâ ve îsâ Peygamberler'in sonradan Muhammed'in Peygamberligi ile "Öncekileri tasdik edici olarak" ta'zîz ve takviyesini temsil ediyor. Önce Mûsâ ve îsâ'yi göndermistik, bunlari tekzîb ettiler; sonra da Muhammed ile bunlara izzet ve kuvvet verdik, denilmis gibi oluyor {Hakk Dîni, V, 4013-4016).

[153] Buhârî Meryem'e ayirdigi bu baslikta Meryem Sûresi'nin bas tarafindan onbes âyete isaret etmis, bunlardan bâzi kelimelerin tefsirlerini de vermistir. Biz âyetlerin meallerini verdigimiz için, bu tefsirleri Özet olarak naklettik.
Meryem'in babasi Imrân'dir; Davud'un oglu Süleyman neslindendir. Anasinin adi Hanne'dir. Hanne'nin kizkardesi Isâ' da Zekeriyyâ Peygamber'in zevcesi, Yahya Peygamber'in de anasidir. Onun için Peygamber'imiz, Yahya ile isa'nin hisimliklarina isaret ederek: "Bu iki peygamber teyze ogullandir" buyurmustur.
Meryem'in babasi Imrân henüz Meryem ana karninda iken vefat ettiginden, anasi Hanne doguracagi çocugunu Beytu'l-Makdis'e hizmetçi yapacagini adamisti. Bu sebeble Meryem, Beyti Makdis'in imâmi ve en yakin akrabasi olan Zekeriyyâ Peygamber'e teslim edilmis, o da Beyti Makdis'in -âyette mihrâb denilen- yüksekte bir hücresini Meryem'in ikaametine ayirmistir, iste böyle kudsî bir makaamda ve yüce bir peygamberin beraberinde feyizlenip yetisen Meryem'in mu'cizelerle dolu hayâti, bunu ta'kîb eden bâbdaki âyetlerde anlatilmaktadir.

[154] Hadîsin basliga uygunlugu açiktir. Çünkü Yahya, Zekeriyyâ kissasi içinde zik redilmistir. Bu, Meleklerin Zikri Bâbi'nda uzun bir metinle geçen mi'râc hadîsinden bir parçadir, ileride Mi'râc bahsinde de gelecektir.

[155] Buhârîbu baslikta da Meryem'le ilgili âyetlere isaret etmistir. Biz bunlarin meallerini verdik. Buhârî bâb basliginin sonunda "Ât" kelimesi hakkinda Ibn Ab-bâs'in açiklamasini da vermistir.
Âlu Imrân'a gelince: Peygamberler târihinde iki Imrân vardir: Birisi Mûsâ ve Harun'un babasi olan Imrân'dir. Bunun da Meryem adinda bir kizi vardir ki, Mûsâ ve Harun'un kizkardesi ve ablalari oluyordu. Öbürüsü de Hz. îsâ'nin annesi Meryem'in babasi olan îmrân'dir. Bu ikisi arasinda binsekizyüz yillik zaman farki oldugu nakledilir. Su hâlde imrân kizi Meryem ikidir: Birisi Mûsâ ile Harun'un kizkardesi, digeri de Hz. îsâ'nin anasidir. Bu âyetteki Âlu Imrân ile murâd bunlardan hangisidir? Buhârî'nin bu âyeti Meryem ve îsâ kissalarina âid bir baslikta zikretmis olmasi ve Kur'ân'da da Meryem ve îsâ kissalarinda sevkedümis bulunmasindan dolayi, bu Âlu Imrân'in ikinci olmasi gerekir.

[156] Hadîsin basliga uygunlugu açiktir. Buhârî bunu "Iblîs'in sifati bâbi"nda da getirmisti. Müslim de Fadâil'in sonunda getirmistir.

[157] Bu, Allah tarafindan meleklerin Meryem'e bunlarla hitâb ettiklerini ve Allah'in onlara bunu söylemelerini emrettigini haber vermedir.
Ahmed ibnu'l-Mubârek der ki: Bu âyetin, Hz. Meryem'in peygamberligine delâlet edip etmedigini Abdulazîz ed-Debbâg'a sordum. Bu arada Musa'nin anasi, Fir'avn'in karisi Âsiye (Sâre, Hâcer, Havva) gibi kadinlarin da birer peygamber olup olmadigi hakkindaki kanâatini anlamak istedim. Çünkü âlimlerimizden kimi bunlarin peygamber olduklarini, kimi olmadiklarim söylemis; bâzilari Hz. Meryem'in peygamberliginde icmâ' bulundugunu beyân etmis, sünnet ve cemâat ehlinin reîsi Seyh Es'arî gibi bâzilari da bu mes'elede duraklamistir. Evvelkiler dediler ki: Melek, peygamberden baskasina inmez. Âyet ise Hz. Meryem'e melek indigini açikça söylemektedir? Ümmî mürsidim Abdulazîz ed-Debbâg bana su cevâbi verdi:
Kadinlar asla peygamber olmamamistir. Hz. Meryem siddîktir. Peygamberlik ile velilik Allah'in nûr ve sirrina istirak etseler de peygamberlik nuru velayet nuruna mübâyindir. Nübüvvet nuru aslîdir, zatîdir, hakîkîdir; asil nes'etinde zât ile beraber yaratilmistir. Bundan dolayidir ki, peygamberler bütün hâllerinde ma'sûmdurlar. Velayet nuru ise böyle degildir ilh... (el-îbriz; H.B. Çantay, Meâl-i Kerîm, I, 90).

[158] Hadîsin basliga uygunlygu "îmrân kizi Meryem" sözündedir.

[159] Bu basliktaki âyetler, bundan önceki baslikta da geçmisti. Ancak burada bes âyet daha artirilmistir (45-49).

[160] Buhari bunun sonunda îbrâhîm en-Nahaî ile Mucâhid'den Mesih'in ma'nâsi hakkinda iki tefsir nakletmistir ki, bu mühimdir. Ibrâhîm "Mesîh"i "Siddik" diye tefsîr

etmistir. Bu da îsâ'nin dâima hakki tasdîk eder, dâima dogru hareket eder oldugunu gösterir. Mucâhid de "Kuh/"u "Hilm" ile tefsîr etmistir ki, bu da-isa'nin vakaar ve sekîneti hâiz, halim selîm bir fitratta olusunu ifâde eder.

[161]
Bu hadîs küçük bir lafiz ve sened farki ile 24. bâbda 84 rakamiyle de geçmisti. Ancak buradaki rivayette Ebû Hureyre'nin: "Imrân kizi Meryem asla deveye binmedi" sözü vardir. Buhârî bu hadîsi Meryem ve îsâ kissasinda bu fikra münâsebetiyle getirmis gibidir.

[162]
Buhârî bu baslikta Hristiyan firkalarinin Hz. îsâ hakkindaki teslis akidesi gibi ifrâth inanislarini reddeden bu âyetleri yazmistir.
Teslis, Hristiyanhgin "Üç ilâh" akîdesidir ki, Allah, Mesîh, Meryem'dir. Tevhîd'in ziddidir ve açik bir müsrikliktir. Sonra buna felsefî bir sekil vererek: Baba, Ogul, Rûhu'1-Kuds yâhud Üç Uknum diye te'vîl ile bir cevhere döndürmüslerdir ki, bu da müevvel bir sirktir. HrIstiyânlarin bu sapik inanistan, Kur'ân-i Kerîm'de Hz. îsâ dilinden gayet belîg bir uslûb ile reddedilmistir: el-Mâide: 116-118. âyetler: "Allah: Ey Meryem oglu îsâ, insanlara Allah'i birakip da beni ve anami iki tanri edininiz diyen sen misin? dedigi zaman, o söyle söyledi; Seni tenzih ederim (yâ Rabb), hakkim olmadik bir sözü söylemekligim bana yakismaz... .
Basjigin sonunda da açiklanan bu "Ruhun mm/m "ta'bîri hakkinda Celâ-teyn hasiyesi Sâvî'de güzel bir açiklama vardir: el-Câsiye: 13. âyeti vesilesiyle de bu açiklama Elmalili Muhammed Hanidi, Hakk Dîni, V, 4313-4315 sahîfelerinde verilmistir. Okunmaya deger ibretli bir açiklamadir.

[163]
Hadîsin basliga uygunlugu açiktir. Bu hadîsi Müslim îmân Kitâbi'nda getirmistir. Bu hadîsin bir benzeri Bed'u'I-Halk'ta Ebû Hureyre'den rivayet edilmistir. Ebû Zerr'In: "Lâ ilahe ille Ilah diyen cennete girer; zina etse de, hirsizlik yapsa da... " seklindeki hadîsi de bu ma'nâyi kuvvetlendirir.
Kurtubî söyle demistir: Bu hadîsten maksad, Hristiyanlar'dan îsâ ve annesi hakkinda vâki' olan dalâlet ve bozukluga tenbîh etmektir (Aynî).

[164]
Bu, tekrardir; iki bâb önce de geçmistir denilemez. Çünkü bu bâb, îsâ kissasini haber vermek için baglanmistir, geçen ise anasi Meryem'in kissasini haber vermek içindi (Kastallânî).
Buhârî bu bâbda îsâ Peygamber'in kissasini anlatan Meryem: 16-40 âyetlerine isaret etmis, sonra da bu âyetlerde geçen bâzi kelimelere âid tefsirleri nak-letmistir. Biz de bu tefsirleri aynen veya tercemeleriyle naklettik. Âyetlerin mealleri daha önce geçen Meryem kissasi basliginda tamamen verildigi için burada tekrar yazilmalarini gerekli görmedik. Bu âyetlerde Meryem'in îsâ'ya gebe kalma keyfiyeti, gebelik safhalari, dogum hâli, çocugun halka hitâb edip konusmasi ve mu'cIzeleri anlatilmaktadir.

[165]
Hadîsin îsâ hakkindaki basliga uygunlugu su yönden alinabilir: Meryem kissasinda, îsâ'nin dogumundan dolayi kendisine taarruz vâki' olunca îsâ besikte süt emen bir çocuk oldugu hâlde Insanlarla konusmustur. Cureyc kissasmdaki cariyenin zina çocugu da, hürre kadinin çocugu da böyle süt emer hâlde konusmuslardir.
Cureyc ismini sâmil,olan bu hadîs Mezâlim'de, "Bir duvar yiktigi zaman ... bâbi"nda ve Namaz Kitâbi'nm sonlarinda "Namazda anasi çocugunu çagirdigi zaman bâbi"nda da geçmis ve bâzi bilgiler oralarda verilmisti.

[166]
Hadîsin basliga uygunlugu, içinde Hz. isa'nin açikça zikredilmis olmasidir. Bu, yakinda \'Sana Musa'nin haberi geldi mi? bâbi"nda geçmisti

[167]
Bu hadîslerin basliga uygunluklari gizli degildir.

[168]
Bu ve bundan sonraki de üst taraftaki Ebû Hureyre hadîsinin baska tarîkleridir.

[169]
Bunun basliga uygunlugu "Meryem oglu isa'nin dedigi gibi derim..." sözündedir. Bu hadîs de yakinda "Allah Ibrahim'i halîl edindi bâbi"nda geçmisti.

[170]
Bu hadîs Buyu' Kitabi, "Domuzun Öldürülmesi bâbi"nda da geçmisti. Bu hadîste salîbin kirilmasi Hristiyanligin iptalini; domuzun öldürülmesi ve cizyenin: kaldirilmasi da artik Islâm'dan baska bütün dîn sahihlerine taninan müsamahalarin son bulacagini ifâde eder. Esasen Isa'nin âdil bir hakem olarak inmesi mes'elesini de, o büyük peygambere yapilan iftiralarin ve o yolda meydana getirilen hurafelerin kökü kazinip Islâm'in her yere hâkim olmasi ve bütün hakîkat-lerin tamamen anlasilmasi ma'nâsiyle te'vîl de mümkündür... {Müslim Ter., I 203-204).

[171]
Bu hadîsi Müslim de îmân Kitâbi'nda getirmistir.

[172]
Bâzi Buhârî nüshalarinda bu babin basinda Besmele sabit olmustur. Israîl, Ib-rânîce bir kelimedir; Abdullah, yâni "Tanri kulu" ma'nâsinadir. Sonra Ya'-kûb'un özel ismi olmustur. Ya'kûb, îshâk Peygamber'in ogludur, Ibrahim'in de torunudur. Ya'kûb'un oniki oglu olup bunlar Yûsuf'un Misir'da vezirligi zamaninda Ya'kûb ile beraber Misir'a gelmislerdi. Bunlarin çocuklari ve torunlari orada üreyerek bir ümmet teskil etmisler ve târihte Benû îsrâîl(= Israîl ogullari) diye anilmislardir. Bunlarin macerasi Yûsuf kissasinda anlatilmistir.

[173]
Hadîste zikredilen su ile ates, hakikate hamledilmeyip, Müslim'in EbûTHfurey-re'den rivayetine göre, cennetle cehennemin birer remzi olacaktir. Ve Deccâl, cennet ve cehennemi temsîl eden birtakim hârikalar gösterecektir demek oluyor ki, bu da Yüce Allah'in kullarini imtihan ettigi fitnelerden birisidir. Fakat Allah, müteakiben hakki izhâr ve bâtili ibtâl edecektir. Sonra onun kötülüklerini açiklayacak ve halka onun aczini gösterecektir.

[174]
Bu hadîs, ayri ayri üç hadîsi bir araya toplamistir. Birincisi Deccâl hadîsidir. Ikinci ile üçüncü, eski ümmetlerden ayri ayri iki kimse hakkindadir. Basliga uygunluk ikinci ve üçüncü hadîslerdedir. Ikinci hadîs Buyu' Kitabi, "Bunalmis borçluya mühlet veren kimse bâbi"nda da geçmisti.

[175]
Hadîsin basliga uygunlugu "Allah'in la'neti Yahudiler üzerine... "sözünden alinmak mümkün olur. Çünkü onlar Israîl ogullan'ndandirlar ve Nasrânîler'den daha kidemlidirler. Bu hadîs Namaz Kitabi, Bey'atta namaz bâbi'ndan sonraki bâbda geçmisti. Peygamber (S) asin ta'zîmin geçmis ümmetlerde oldugu gibi kendi ümmetlerini de putperestlige kadar sürükleyebileceginden korkuyordu.

[176]
Hadîs metnindeki "Tesûsuhum" lâfzinin kökü olan siyâset, esas I'tibâriyle bir-seye mukayyed olmak ve onun iyiligi hususunda ihtimamla onu görüp gözetmek ma'nâsinadir. At kisminin gemine ve timarina bakan kisiye "Seyis" denilmesi de bu ma'nâdandir. Sonra bu kelime Islâm hukukunda âmme islerini görüp gözetmek gayesiyle devlet baskani, emr ve nehy selâhiyetini hâiz kumandan olmak ma'nâsmda kullanilmistir.
Târihin sehâdetine göre, Israîl ogullari arasinda meydana gelen fitne ve fe-sâdlar, Allah tarafindan gönderilen peygamberler vâsitasiyle kaldirilir, onlar iyi lige sevk olunurlardi. Tevrat hükmilerinden degistirdikleri yönler düzeltilirdi. Hadîs bu târihî vakiaya isaret etmistir.
Peygamberimiz, peygamberlerin sonu oldugundan artik milletlerin peygamberlik ve rasûllükle idaresi devri son bulmus, velayetle idaresi zamani gelmistir. Âmme velayeti, halkin bey'at ve seçimiyle kazanilan bir sistem olduguna göre, velayet iddia edenler birden çok olabileceklerdir.
Bu hadîste, Islâm teskilât hukukunun âmme velayeti ve âmme haklari gibi en mühim bir bahsine isaret edilmistir. Devlet baskanina yapilan bey'atla, millet bu baskanliga karsi birtakim vazifeler ve haklar; devlet baskani da âmmeye karsi mütekaabil vazifeler ve haklar üstlenmis olurlar. Âmmenin devlete karsi yüklendigi vazîfenin basinda, baskanin çikardigi mesru' emirlere itaat etmek var-dir.Bu mühim is,Kur'ân'da ve hadîslerde birçok nasslarla te'yîd edilmistir. Bu hadîste de "Halîfelerin haklarim veriniz" bu vurulmustur. Sonra onlarin da millet haklarindan sorumlu olduklari bildirilmistir.

[177]
Hadîsle baslik arasindaki uygunluk "Sizden evvelkilerin yolu " sözünden alinabilir. Çünkü bu söz, Israîl ogullan'ni ve baskalarini sâmil olur. Buhârî'nin bunu burada zikretmesi, hadîste Yahudiler ile Hristiyanlar'in ahlâksizliklarina umûmî surette isaret edilmis olmasindandir. Eski ümmetlerin târîhleri birçok fitne, fesâd ve ma'siyetlerle

doludur. Peygamber, kendi ümmetinin de sirkten, küfürden baska bütün bu fena yollarda onlari ta'kîb edeceklerini bir mu'cize olarak haber vermistir. Keler, çok yasamak, her hayvandan çok açliga, susuzluga dayanmakla taninir. Geçmis ümmetlerin fena aliskanliklarina Muhammed ümmetinin de aynen uyacaklarini haber vermekte mübalâga için bu hayvanin deligini bilhassa zikretmesi, darligindan ve tehlikeli oldugundan dolayidir. Örfümüzde bunun yerine "Yilan deligine sokulmak" ta'bîri vardir.
Bu hadîs, I'tisâm'da da gelecektir; Müslim Kader'de getirmistir.

[178]
Basliga uygunlugu, içinde Yahûdîler'in zikredilmesinden alinabilir. Onlar Isrâîl ogullari'ndandir. Bu hadîs Namaz Kitabi, "Ezân'in baslamasi bâbi"nda da aynen bu isnâdla ve bu metinle geçmisti.

[179]
Bunun da basliga uygunlugu bundan önceki hadîsin uygunlugu gibidir.

[180]
Hadîs biraz farklica bir metin ile'Namaz KItâbi, "Ikindi namazindan bir rek'a-te yetisen adam bâbi"nda da geçmisti. Bunda her üç ümmetin dünyâda kaldik lan ve me'mûr olduklari serîatte yasamalari müddetlesi ve buna karsilik nail olduklari ücretler bir misâlle anlatilmis oluyor.

[181]
Hadîsin Buyu' Kitâbi'nda'geçen Câbir hadîsinin metni daha genistir:
Câbir ibn Abdillah, Mekke Fethi yili Mekke'de iken Rasûlullah'm söyle buyurdugunu isitmistir: "Ailah ve Allah'in Rasûlü sarâbin, meytenin, domuzun, putlarin satisini haram kildi". Sahâbîler tarafindan: Yâ Rasûlallah, murdar ölen hayvanin iç yagi hakkinda ne dersiniz? Meyte yaglanyle gemiler cilalanir, deriler yaglanir, onunla insanlar (mum yapar) isiklanir? diye soruldu. Rasûlullah: "Hayir, murdar yagi satmayiniz, bu satis haramdir" buyurdu da akabinde Isrâîl ogullari hakkinda bu metinde verilen bedduayi söyledi.

[182]
Bu hadîs Ilim Kitâbi'nda da geçmisti. "Isrâîl ogullari'nm ibretli kissalarini tahdîs ediniz" emri, ibâhayâ hamledilmistir, yânî bunlari anlatabilirsiniz demek tir. Bunun delîli de "Lâ haraca (= Haber vermekte günâh yoktur)" cümlesidir. Islâm'in evvelinde fitne ve fesada sebeb olur endisesiyle Isrâîl haberlerinin nakli, kItâblarinin okunmasi yasak edilmisti. Islâm Dîni yerlesip kararlasinca, o mahzur kalkmis ve Isrâîl ogullari'nin Ibretli vak'alarinm nakli mübâh kilinmistir.

[183]
Saçlarini ve sakallarini boyamayan Yahûdîve Hristiyanlar'a muhalefet etmek emrolunduguna göre, boyamakla emredilmis demek olur. Ancak bu emir vu-cûb için olmayip, mendûbluga hamlediîmistir. Müslim'in Câbir'den gelen bir rivayetinde: "Beyaz saçlarin rengini degistirin, fakat siyah boyadan sakinin" buyurulmustur. Bunun içinNevevî, siyahla saç sakal boyamak tahrîmî kerahetle mekruhtur, demistir. Bu kerahet de erkeklere mahsûs olup, kadinlarin siyahla boyamalarinda kerahet yoktur

[184]
Hadîsin basliga uygunlugu "Sizden önce geçen ümmetlerden birisi içinde bir adam vardi... "sözünden alinir. Çünkü bu söz Isrâîl ogullan'ndan yâhud baskalarindan olmaktan daha umûmîdir. "Bâderenî" "Benden önce davrandi" demektir; bu da kulun kendi yataginda ruhu, Allah tarafindan alinincaya kadar sabredememesidir. Cezanin ebedî olmasinin sebebi de, bu kaatilin intihari halâl saymis olmasidir. Yoksa sirf intihar, küfrü ve binâenaleyh müebbed bir azabi gerektirmez.

[185]
Hadîsin basliga uygunlugu lâfzindadir. Buhâri bu hadîsi burada iki tarîkten getirmistir. Her iki tarîk râvîlerinin sayisi sekizdir.

[186]
Buhârî bu bâb basliginda el-Kehf Sûresi'nin 9-26. âyetlerine isaret etmis ve bunlardaki bâzi kelime ve ta'bîrlerin tefsirlerini vermistir. Biz âyetlerin meallerini tam yazdigimiz için ayrica bu tefsirlerin naklini gerekli görmedik.
el-Kehf, daglarda oyulmus ev gibi yere denir, magara ta'bîr olunur. Bunun küçügüne "Gâr", büyügüne "Kehf" denir. Su hâlde "AshâbuKehf", "Magara Yarani" demek olur. Rakim de bunlarin magaralarinin bulundugu dagin veya vadinin adi yâhud da üstü yazili tas veya ma'denî levhadir denilmistir. Buhârî' Sahîh'inûe. bu Rakîm'in bakir bir levha oldugunu ve Ashâbu Kehf in isimleri yazili bulundugunu îbn Abbâs'tan rivayet etmis oldugundan, bu ma'nâ bu konudaki rivayetlerin hepsine tercih olunur.
Kehf vakiasinin mekâni ve zamani hakkindaki rivayetler çesitlidir: Kehf'in mekâni Filistin ile Eyle arasinda oldugu, Eyle'ye, Ninova'ya, Belkaa'ya yakin bir yerde bulundugu hakkinda ayri ayri rivayetler vardir. Sârih Aynî: Bunlar arasinda en çok nakledilen haberin Rûm diyarinda (Anadolu'da) Tarsus'tan üç saat mesafede ve sehrin kuzeybatisinda bulunan bir dagin etegindeki magan oldugudur. Bugün Ashâbu Kehf'in magarasi olarak ziyaret olunmaktadir. E sûs'da oldugu da rivayet olunmustur, diyor.
Sârih Aynî bu vakianin zamanini da Romahlar'in Yunanhlar'a galebes den evvel olmak üzere bildiriyor. Hristiyanlik ilk devirlerde Tevhîd akîdesi ü^ re devam edip, Milâd'm üçüncü asrinda Teslis akîdesi ortaya konmus \ putperestlige sapilmisti. Hristiyanlik âlemi büyük bir karisikliga ugramistir. Put perestlîge Desiyus gibi zâlim hükümet baskanlari tutunup, mü'minieri, muvah-hidleri türlü iskencelerle öldürüyorlardi. Bu sirada Rûm ileri gelenlerinden muvahhid yedi genci de Desiyus sirke sevk etmek istemis, bunlar da kabul etmeyip bir magaraya siginmislardir. Sâdik köpekleri de ayrilmayip o da magaraya girmistir. Gençlerin buraya saklandiklarini ögrenen imparator, aç susuz ölsünler diye magaranin kapisini ördürmüstür. Allah bu gençlere bir uyku vermis ve hâricdeki siyâsî vaziyet degisinceye kadar bu uyku üç asir devam etmis-. tir. Âyetlerle ilgili tefsir Hakk Dîni, IV, 3225-3244. sahîfelerinden okunmaya deger.

[187]
Buhârî bu hadîsi Buyu' ve Icâre Kitâblan'nda da getirmisti. Ancak bunlari birbirinin ayni olan lâfizlarla degil, bâzi farkliliklarla ve takdim te'hîrlerle getirmistir. Hadîsler râvîlerce böyle bâzi farkliliklarla getirilmis olmasina ragmen, asilda ayni hadîs anlatilmaktadir; asilda hepsinin özü birdir.

[188]
Bu hadîsin basliga uygunlugu, bu hâdisenin Isrâîl ogullari zamaninda vukua gel-mis-olmasi yönündendir. Buhari bunu da "Kitâbda Meryem'i de an" babinda daha uzun bir metinle getirmisti.

[189]
Buna benzer bir hadîs Sirb Kitâbi'nda daha genis bir metinle geçmisti, fakat orada bu Is bir adam tarafindan yapilmisti. Demek ki hâdiseler ayridir.

[190]
Buhârî ile Müslim bu hadîsi Libâs Kitâbi'nda da getirmislerdir.

[191]
"Muhaddesûn" Peygamber olmadiklari hâlde kendilerine Allah tarafindan hâ diseler, haberler, vakialar ilham olunan kimseler demektir. Buna göre "Muhad-deslik" peygamberligin asagisinda bir vahy ve ilham mertebesi oluyor. Bu yüksek paye, Peygamber tarafindan Umer'e de yöneltilmis bulunuyor.

[192]
Hadîs, tevbe ve istigfari tesvik konusunda Îsrâîl ogullari'na âid bir kissanin naklinden ibarettir. Bu hadîste büyük günâhlarin hepsinden tevbe etmenin mesrulugu hükmü vardir. Buhârî bunu Tevbe Kitâbi'nda da getirmistir.

[193]
Buhârî bu hadîsi Ekincilik Kitabi'nda da getirmisti; ileride Menâkib'da da getirecektir. Peygamber'in Ebû Bekr'le Umer orada bulunmadiklari hâlde onlarin da inanir olduklarini haber vermesi, onlarin îmânlarinin kemâline olan yüksek i'timâdmi ifâde eder.
Hadîsteki "Yevmu's-sebu" (- canavarlar günü)"hadîsçilerce müskil görülmüstür. Lügat yönünden yirtici canavarlarin hüküm yürütecekleri gün demek oluyor. Hadîsin sonunda diger bir tarîk vermistir ki, bununla seyhinden isitmesini belirtmis oluyor.

[194]
Hadîsin basliga uygunlugu, Içinde zikredilen iki kisinin Isrâîl ogullari'ndan olmasi yönündendir. Bunu Müslim, Kadâ Kitâbi'nda getirmistir.
Bu hadîsten iki kisinin bir mes'ele hakkinda üçüncü bir kimseyi hâkim ta'-yîn etmelerinin cevazi hükmü alinmistir. Fakat Islâm hukukçularinin bu konudaki görüsleri çesitlidir. Kurtubî tahkîmi, hüküm ve kaza mâhiyetinde saymayip, güzel hâline ve faziletine güvenilen bir zâtui iki tarafin aralarini bulup düzeltmesinden ibarettir', demistir.
Sonra bulunan definenin Islâm hukukundaki muamelesi de ayridir. Bunun tafsîli fikih kitâblanndan okunabilir.

[195] Rasûlullah'm bir azâb, bir âfet diye vasiflandirdigi bu salgin hastaliklara karsi emrettigi korunma sekli, bugünkü tibbin karantinasidir.

[196] Bu hadîs de bundan önceki hadîs cinsindendir; onun için arka arkaya getirdi.

[197] Hadîsin basliga uygunlugu "Sizden evvelkileri ancak su hâlleri helak etmistir..." sözlerindedir. Çünkü onlardan maksad, diger tarîkte açikça belirtildigi üzere, Israîl ogullan'dir. Buhârî bunu Hudûd'da, Fadaîl'de, Usâme'nin fadli bâbi'n-da da getirmistir. Bu hadîs ümmetlerin, milletlerin bekaa sebeblerinden en mü-himminin adaleti ayakta tutma esâsi oldugunu pek güzel göstermektedir.

[198] Hadîsin basliga delîlligi açiktir. Buhârî bunu Husûmât'ta da getirmisti.

[199] Hadîsin basliga uygunlugu "Peygamberlerden bir peygamber..." sözündedir. Zahir olan, bunun îsrâîl ogullan peygamberlerinden olmasidir. Buhârî bunu Mür-tedlerin Tevbeye Çagirilmasi'nda; Müslim de Magâzî'de getirmistir.

[200] Basliga uygunlugu "Sizden evvelki milletlerden..." sözündedir. Buhârî bunu Ri-kaak'ta; Müslim de Tevbe'de getirmistir. Hadîsin sonundaki tariki de Müslim rivayet etmistir. Buhârî bununla Katâde'nin Ukbe'den isitmesini ifâde etmistir.

[201] Bu hadîs, îsrâîl ogullari'ndan zikrolunan seyler bâbi'nin evvelinde, bundan daha tamam olarak geçmisti

[202] Bu hadîs de Buyu' Kitâbi'nda ve yakinda da geçmistir

[203] Hadîsin basliga uygunlugu "Günâh islemekte ileri gider bir adam " sözündedir. Bu hadîs de yakinda biraz farkli lâfizla geçti.

[204] Hadîsin basliga uygunlugu, bunun buraya konulmasinin o kadmm Israîl ogul-lan'ndan olmasina delâlet etmesi yönündendir.
Buhârî bu hadîsi Bed'u'l-Halk'm sonlarinda da getirmisti. Daha önce de Namaz Kitabi, "Tekbîr'den sonra ne okur bâbi"nda bunun bir benzerini getirmisti. Müslim de Hayâvân'da ve Edeb'de getirmistir.

[205] Bunlar ayni hadîsin ayri senedle ve küçük bir lâfiz farkiyle gelen metnidir. Birinde "If'al bimâsi'te"; digerinde "îsnâ' bimâsi7e" seklinde geçmistir ki, manâca aynidir. Bu cümle hiçbir dînde nesh'e, degisiklige ugramaksizm; bir ahlâk düstûru olarak yasayip gelmistir. Çünkü her asirdaki selîm akillarin ittifak ettigi bîr ahlâkî düstûrdur. Bu, "Halkin ayiplamasindan utanmazsan diledigini isle" demek olur. Sonra "Diledigim isle" cümlesi bir emirdir, fakat ma'nâsi tevbîhtir, "Diledigini isle, cezasini çekersin" demektir.

[206] Basliga uygunlugu hadîsin lâfzindan alinir. Çünkü bundaki racûl evvelkilerdendir. O da Israîl ogullari'ni ve digerlerini sâmil olur... Sonundaki mutâbaayi ez-Zuhlî, ez-Zuhfiyyât'mda. vasletmistir (Aynî, VII, 477).

[207] Hadîsin basliga uygunlugu "Onlara kitâb bizden önce verildi" sözünden alinir. Çünkü Israîl ogullan'ndan ve baskalanndandir.
Bu hadîs Cumua Kitâbi'nin basinda da geçmisti

[208] Bu hadîs baska bir tarîkten olmak üzere yakinda 135 rakami ile geçmisti. Mu-âviye'nin hacc vesîlesiyle Medine'ye gelip orada Peygamber'in mescidinde hutbe yapmasi, hicrî 51 yilinda olmustur (Aynî).
Buradaki mutâbaayi da Müslim ulastirarak rivayet etmistir.